GEZAMLTE SHRIFTN

Abraham Reisen

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

אברהם רייזען

געזאמלטע שריפטן

פארלאג „פרייהייט“

ניו יארק, 1928

פיערטער באנד:

אין שטאָרם

אין שטאָדט.

דער ליגען.

פריעדמאן, א יונגער מענש פון אַ יאהר 25, א לעהרער, איז געגאנגען פון זיין לעצטער לעקציאָן, וואָס ער האט געהאט ערגעץ אין א פערוואָרפען שטיל געסעל און האָט געהאט בדעה אריינגעהן אין דער נאָהענטער קאפע־הויז עסען אבענדברויט און דורכלעזען, ווי זיין שטייגער איז, די טעגליכע בלעטער, וואָס געפינען זיך אין דעם קאפע־הויז. איידער ער איז דערגעגאנגען ביז צום קאפע־הויז, האָט ער דערפיהלט א ריהר פאר'ן פלייצע, ער האָט זיך אומגעקוקט און פאר איהם איז געשטאַנען זיין בלייכער חבר זעלווין.

— וואוהין געהסטו? — האָט פריעדמאן געפרעגט, בעטראכטענדיג איהם פון קאָפּ ביז די פיס.

— איך געה — איך... איך מוז האָבען א רובעל... ער האָט זיך אָבגעהאקט, ווי איהם וואָלט אָטהעם פערפעהלט און האָט באלד ווי דערשראָקען צוגעגעבען:

— לייה מיר, פריעדמאן א רובל... איך מוז האָבען...

פריעדמאן האָט ווי מאַשינאל אריינגערוקט די האנד אין טאש, וואו ער האָט אָנגעטאפּט דעם איינציגען זילבערנעם רובל, וואָס איז דאָרט געלעגען און האָט געשווינד ארויסגערעדט:

—איך האָב ניט, אויף נאמנות!

—אומגליקליך! — האָט זעלווין שמערצליך פערקרימט דאָס געזיכט — איך וואוין אויף אַ קוואַרטיר, וואו ס'איז א

דלות — זאָל דער אויבערשטער זיך מרחם זיין און איך קום נאָך דאַרט א רובל צום חודש... שוין דריי טעג, אז איך פיהר זיי, איך וועל גאָר ניט קענען געהן אהיים היינט נעכטיגען אָהן אַ רובל... חאָטש נעכטיג אויפ'ן גאַס.

„איך האָב איהם געדאַרפט לייהען דעם רובל — א רחמנות" — האָט פריעדמאַן שוין חרטה געהאַט, ער האָט עס אָבער ניט געקענט פערכאַפּען און האָט זיך געלאָזט געהן ניט וויסענדיג וואוהין, זעלווין איז איהם נאָכגעגאַנגען.

דאַס קאַפּע־הויז זיינען זיי שוין איבערגעגאַנגען און פריעדמאַן האָט ניט געוואוסט, ווי אזוי זיך אָבצוטשעפּען פון זיין חבר, אויף וועלכען ער האָט זעהר רחמנות געהאַט...

— אומגליקליך! אומגליקליך! — האָט זעלווין אַלץ גע־חזר'ט, פּונקט ווי די צוויי ווערטער צו חזר'ן איז געווען א מין סגולה צו קריגען דעם נויטיגען רובל.

פריעדמאַנען האָט דער פערצווייפעלטער טאָן געקלאַפּט ווי מיט א האַמער איבער'ן קאָפּ, און ער איז געווען אין כעס אויף זיך און אויפ'ן חבר.

— ווייסטו גאָר וואָס! — האָט פּלוצלונג זעלווין אויסגע־רופען, — איך וועל היינט געהן נעכטיגען צו דיר... איך קען ניט געהן אויף דער וואוינונג... איך קען ניט!..

פריעדמאַן האָט א קוק געטהאָן אויף זיין חבר און האָט געזעהן, ווי זיין פּנים איז פערקנייטשט און די אויגען פער־צווייפעלט און זוכען הילף, ניט האָפּענדיג צו געפינען עס. ער, פריעדמאַן, קען איהם יעצט העלפען, ער דאַרף נאָר אָבזשאַלע־ווען דעם רובל, וועלכער איז איהם אפילו זעהר נויטיג און אָב־שעמען זיך און זאָגען, אז ער האָט יאָ א רובל; און ער האָט נאָך א קורצע מלחמה מיט זיך אליין שוין געעפענט דאַס מויל און געוואָלט אויסרופען: נא דיר דעם רובל, נאָר אין מח האָט עפּעס א בליץ געטהאָן א שטיקעל רעיון און ער האָט געזאָגט:

— קום צו מיר נעכטיגען... מיט׳ן גרעסטען פערגעניגען. מיר וועלען שלאָפעןביידע.

זעלווינס געזיכט איז ווי גלאַטער געוואָרען, זיינע אויגען האָבען זיך אויסגעלייטערט, און פיהלענדיג זיך ערגרינגערט. ווי איינער וואָס האָט אראָבגעוואָרפען פון זיך א שווערע משא, האָט ער זיך צערעדט:

— צום שוואַרץ יאָהר! ווי עס קומט אָן שווער דאָס דירה־געלד! עסען האָט מיך קיינמאָל ניט אזוי געדריקט ווי דאָס נעכטיגען. זינט איך בין דאָ אין דער גרויסער שטאָדט, פיהל איך מיך עפּעס ווי אַ בראָדיאַגע, וואָס איז ניט זיכער, אז ער וועט ביינאכט האָבען וואו דעם קאָפּ אנידער צולעגען.

פריעדמאַן האָט דערויף גאָר נישט געענטפערט, ער האָט נאָר געהאַלטען די האנד אין טאַש און געחזר׳ט אין געדאנק, אז „ער האָט ניט“, ער זאָל חלילה ניט פערגעסען און זיך ארויסכאַפּען מיט א וואָרט... און אָנריהרענדיג דעם רובל מיט די שפּיצען פינגער, פלעגט זיך איהם דאַכטען, אז ער האַלט עפּעס א שמוציגע זאַך, וואָס פערפלעקט איהם אויף אייביג און ער פלעגט די האנד מיט שרעק ארויסכאַפּען און בעשליסען, ער זאָל שוין מעהר די האנד צוריק ניט אריינלעגען אין טאַש און פערגעסען אָן גאַנצען רובל. אז זעלווין פלעגט אָבער אָנהייבען ריידען וועגען נויט, פלעגט ער, ווי זיך אליין צוריי־צען, וויעדער אריינלעגען די האנד אין טאַש, און איהם פלעגט זיך דאַכטען, אז אָט באַלד פערגעסט ער זיך און כאַפּט ארויס דעם רובל און זעלווין דערזעהט עס, — און עס פלעגט איהם בע־פאַלען א שרעק.

— אָט אזוי איז דאָס! — האָט זעלווין אויסגערופען ווי צופריעדען, וואָס ער האָט ענדליך געפונען א מקום מקלט אויף היינטיגער נאַכט, אריינקומענדיג צו פרידמאַנען אין צימערל.

— יאָ, יאָ! — האָט פרידמאַן ווי פערטראַכט נאָכגעגע־בען... ער האָט די האנד וויעדער אריינגעלעגט אין טאַש און

ניט גלויבענדיג זיך אליין, אז ער וועט האָבען בכח זיך איינהאַל־טען און ניט ארויסכאַפּען פון טאַש דעם רובל, האָט ער איהם שטילערהייט, פערקוועטשענדיג אין האנד, ארויסגענומען פון טאַש און אין דער פינסטער, איידער ער האָט א ליכט אין צי־מער אָנגעצונדען, דעם רובל ארייגעלעגט אין שוך...

נאָך דער אָפּעראַציאָן איז איהם, ווי א שטיין פון הארצען אראָב. איצטער איז ער זיכער, אז ער וועט זיך ניט ארויסכאַ־פּען מיט'ן רובל, אין קאַמאַש וועט ער ניט קריכען אלע ווייל, ווי אין טאַש. ער איז פרעהליכער געוואָרען, האָט א פּאַטש גע־טהאָן זעלווינען איבער'ן פּלייצע און געזאָגט:

— ניט געזאָרגט, זעלווין; עס וועט נאָך זיין גוט אויך. די וועלט איז נאָך א וועלט.

זעלווין, וועלכער האָט שוין לאַנג ניט געהערט קיין פרעה־ליך ווארט פון זיינע חברים, איז עפּעס ווי שטאָלצער געוואָ־רען, האָט זיך אויסגעגלייכט און געהענדיג הין און צוריק אי־בער'ן צימערל, האָט ער געענטפערט:

— גלויב מיר, ברודער, אז איך זאָרג גאָר ניט. וואָס איז געלד? בלאָטע! מיר האָבען אידעאלען!

— וואָס דען? — האָט פריעדמאַן נאָכגעגעבען — געלד איז נאַרישקייט, מיט געלד לעבט מען ניט...

— מען דארף געוועהנליך האָבען צום לעבען, — האָט זעל־ווין זיך קענטיג דערמאָנט אָן די דירה־געלד — אבער ניט דאָס איז דער עיקר.

— דער עיקר איז דער מענש! — האָט פריעדמאַן מיט שטאָלץ צוגעגעבען. — מיר זיינען ריינע מענשען...

זעלווין האָט זיך געפיהלט אינגאַנצען בערוהיגט. אין דער אמת'ן, וואָס איז איהם אַזוי שלעכט? ער געפינט זיך אין א קליין אָרעם צימערל צוזאַמען מיט א חבר, וואָס פערשטעהט איהם, וואָס פיהלט מיט, און וואָס איז עהרליך און גוטהערציג.

ער האָט זיך צוגעלעגט אויף פריעדמאַנס בעטעל און האָט

זיך פערטראַכט. אַ זיסע מידיגקייט האָט זיך צעגאָסען איבער אַלע זיינע גליעדער, ער האָט פערגעסען די דירה־געלד, די אָרי־מע בעל־הבית'טע, זיין צעבראַכען אייזען בעטעל מיט די ברודי־גע בעט־געוואַנד אין ווינקעל צו דער נאַסער וואַנד. ער האָט זיך געפיהלט ווי אַ מאָל אינגעלווייז אין דער היים, קומענדיג ביי דער נאַכט פון חדר...

— דו ווילסט אפשר עפּעס אַ ביס טהאָן ? — האָט איהם פריעדמאַן געפרעגט.

— דו האָסט דען וואָס ? — האָט זיך זעלווין פערוואונ־דערט.

— יע, איך האָב פון דערפריה אַ פּאָר זעמעל, טהעע און צוקער געפינט זיך ביי מיר שטענדיג. אַ מאַשינקעלע האָב איך אויך.

— ביזט דאָך גאָר אַ בורזשוי, — האָט זעלווין געלאַכט אַנקוועלענדיג פון זיין גוטען חבר.

אין אַ האַלבע שעה אַרום האָבען די חברים אָבגעגעסען און אָבגעטרונקען טהעע און האָבען זיך צוגעקליעבען געהן שלאָפען.

פריעדמאַן, פערגעסענדיג אָן גאַנצען רובל, האָט גענומען אַראָבציהען די שיך, רעדענדיג מיט זעלווינען.

פּלוצלונג האָט זיך דערהערט אַ קלונג.

— אוי, אַ רובל ! — האָט זעלווין ווי מיט שמחה אויסגע־שריגען.

פריעדמאַן האָט אַ ציטער געטהאָן, און איז שיער ניט אומ־געפאַלען.

בערמערקענדיג פריעדמאַנ'ס שרעק, איז זעלווין צו זיך געקומען, דערמאַנט זיך אָן פריעדמאַנס ענטזאַגונג און האָט אַראָבגעלאָזען די אויגען און זיי ניט געקענט אויפהייבען...

—ווי קומט צו מיר אַ רובל ?... — האָט פריעדמאַן קוים געקענט אַרויסרעדען...

— עס פערוואלגערט זיך אמאָל... — האָט זעלווין ווי פערשולדיגט געענטפערט.

— איך ווייס גאָר ניט... — האָט פריעדמאַן געשטאַמעלט און האָט דעם רובל ניט אויפגעהויבען.

אין צימערל האָט א דריקענדע שטילקייט געהערשט.

— חע — חע — חע... — האָט פּלוצלונג זעלווין ווי היסטעריש זיך פונאַנדערגעלאַכט, א קוק טהוענדיג אויפ'ן חבר...

— חע—חע—חע... — האָט פריעדמאַן אויך געלאַכט און עס האָט זיך געהערט עפּעס מאָדנע טרעהרען אין געלעכטער, דאָס געלעכטער האָט ווי געבריהט זייערע פּינמ'ער און עס האָבען געפלאַקערט זייערע באַקען.

און דער רובל איז געלעגען אויף דער ערד ווי אַן עדות אויף מענשליכע ק ל י י נ ק י י ט און האָט איראָניש געקוקט אויף די צוויי לאַכענדיגע חברים און האָט ווי גערעדט:

— אהאַ! אַלץ איבער מיר... אַלץ איבער מיר!...

אין א זומער מאנטעל.

(מאָנאָלאָג פון אַן אומבעקאַנטען)

איהר זייט ווען געגאַנגען ווינטער אין א זומער־מאנטעל? ניין. גלייך נאָך סכות, און אמאָל נאָך פאר סכות האָט איהר שוין א ווינטער־מאנטעל אָנגעטהאָן? האַ? אָ, איהר ציטערט דאָך פאר קעלט, קאַלטע נשמות! איבער אייך, האָבען מיין הארץ, מיין לעבען, מיין יוגענד, מיינע האָפנונגען, מיינע גליקען געפּלאצט... איבער אייך! ווען איהר וואָלט אזוי פאר קעלט ניט געציטערט און וואָלט זיך גלייך אין וואַרימע בגדים ניט אָנגע־פּעלצט, וואָלט איך דאָך ניט קראנק געוואָרען. ווייל קראנק גע־וואָרען בין איך ניט פאר קעלט, נאָר פאַר חרפּה, — איך האָב זיך געשעמט!

צו אלע צרות איז נאָך מיין מאנטעל איין עכט־זומערדיגער געווען — א העלער, און אפילו מענשען אין ברילען פלעגען גלייך דערקענען, אז איך בין משנה דעם סדר פון דער וועלט, און פלעגען אויף מיר קרום קוקען און לאַכען...

ווען איך וואָלט ניט געווען קיין פערשאָלטענער מרה־שחורה'ניק, וואָלט איך א פרעהליכער יונג געקענט ווערען — א קלייניגקייט — אלע לאַכען! א העלער זומער־מאנטעל אויף איין אָרימען מענשען אין א ווינטער־טאָג, מאַכט אלעמען לאַ־כענדיג... און מרה־שחורה'ניקעס זאָגען נאָך, אז די וועלט טרענקט זיך אין טרעהרען און עס איז קיין עצה ניטאָ... אָ, זאָ־

לען אַלע מענשען אום ווינטער אָנטהאָן זומער־מאַנטלען און העלע, דוקא העלע מאַנטלען, — ווער די גאַנצע וועלט לאַכען... איך בין דערין איבערצייגט... אז מען טראָגט ווינטער א העלען לייכטען מאַנטעל, מוז מען לאַכען; עס איז טאַקע לעכערליך...

איך בין אָבער דערפון קיין פרעהליכער יונג ניט געוואָרען, פערקעהרט, מיין מרה־שחורה האָט געשטייגט פון טאָג צו טאָג, און געהענדיג אין גאַס אין מיין זומער־מאַנטעל (פערגעסט ניט, אז ער איז העל געווען), פלעג איך טראַכטען: דאָ איז מיין סוף געקומען...

און מיינט איהר, אז איך האָב זיך ניט געטרייסט, ניט געפונען קיין קולא׳ס, אז עס איז רעכט אום ווינטער צו געהן אין א זומער־מאַנטעל? פערקעהרט, מיין מח האָט נור אין דער דאָזיגער ריכטונג געאַרבייט. איך האָב ביי זיך פועל געווען, אז „אז וואהל און גוט" וואָלט דער גאַנצער וועלט געווען, ווען אַלע וואָלטען אין זומער־מאַנטלען ווינטער געגאַנגען, עס וואָלט ניט געווען קיין קנאה, קיין שנאה, און מענשען וואָלטען זיך ברידערליך איינע די אַנדערע געוואָרעמט... אויך האָב איך א ראיה גענומען פון ציגיינער: זיי וואַלגערן זיך נעבעך אויף פעלדער אין אַזוינע לייכטע בגדים, די קליינע קינדערלעך זייערע געהען נאַקעט און באָרוועס און פונדעסטוועגען לעבען זיי אַזוי פרעהליך... ווידער פלעג איך זיך דערמאָנען אָן א וויסענשאַפטליך ביכעל, וואָס איך האָב געלייענט. דאָרטען פערזיכערט דער פערפאַסער, א פּראָפעסאָר פון לייפּציגער אוניווערזיטעט, אז א מענש קען זיין קערפּער „פערהאַרטעווען", ער קען זיך געוועהנען צו געהן אויף אייז אין סאַמע שבט, און איהם זאָל עס ניט שאַדען... פערקעהרט, ער וועט נאָך געזינטער זיין. אַזא יאָהר אויף מיר, ווי דער פּראָפעסאָר איז גערעכט... נור פערהאַרטעווען דעם קערפּער! דאָס איז איין סגולה פאַר די מענשהייט, און איך אַלס אָנהענגער פון יענעם פּראָפעסאָר מאַך א וויסענשאַפטליכען „פּרואוו": איך געה טאַקע אין א לייכטען זומער־מאַנטעל און

אויב א האָר זאָל עס מיך אַרען! גאָר נישט; ווי ניט מיך מיינט מען!... „פערהארטעוועט זיך!“ ווילט זיך מיר אויסשרייען, בע־געגנענדיג חיים טרענבאַך דעם גביר, און ווארעמען פוטער — „פערהארטעוועט זיך!“ — נאָר רעד מיט איהם, אַז ער איז ווייט פון דער וויסענשאַפט, אַז אויסער זיינע געשעפטען ווייסט ער ניט.

און פון מיינע נחמות, ווערט אש...

וואָס דאַרפט איהר אַ בעסערע נחמה?

ביי אונז אין שטעדטעל, ווען איך בין נאָך אַ אינגעל גע־ווען, האָט געוואוינט אַ בּאַראָן, אַן אמת'ער בּאַראָן, זאָל איך אַזוי געזונד זיין. אַלע האָבען געוואוסט! אַט דער בּאַראָן פלעגט געהן שטענדיג אין אַ זומער־מאַנטעל... וואָס וועט איהר זאָגען, אַז אַ בּאַראָן איז אויך אַן אָרימאַן... דאָס קען דאָך ניט זיין! אָהאָ! אַ בּאַראָן! אַ בּאַראָן, איז דאָך אַזוי גרויס, היינטיגע צייטען גיט מען שוין גאָר אַזעלכע טיטלען ניט. אוים!.. היינט, ווער דאַרף דאָס וויסען, ווער איך בין? אפשר בין איך אויך אַ בּאַראָן און איך האָב אין דער היים טויזענד פוטערס, נאָר פון גוט וואהלקייט ווענען בין איך קאַפּריזנע און וויל געהן דער נאַטור אויף צו להכעיס — דוקא אין אַ העלען זומער־מאַנטעל... טאָ, וואָס־זשע לאַכט איהר? פּראַים!...

נאָר עס העלפט ניט, אַלע קאָנען מיך, אַלע ווייסען, אַז איך בין אַן אָרימאַן, אַז איך האָב ניט געקענט מאַכען אויף ווינטער קיין מאַנטעל, און אַלעמען דאכט זיך, אַז איך פריהר... נאָר איך שווער אייך בנאמנות, אַז איך האָב פאַר קעלט אַ האָר קיין מורא ניט; פערקעהרט, איך האָב ליעב די קעלט, עפּעס פּיחל איך מיר, אַז דער פראָסט נעהמט מיך ארום און גלעט מיך און קושט מיך און איז מיך מחיה... נאָר געה טענה מיט פּראַים, וואָס פער־שטעהען גאָר נישט. די באָבע יאחנע האָט זיי געזאָגט, אַז ווינ־טער איז קאַלט און מען מוז טראָגען אַ ווארים בגד, גלויבען זיי און היטען עס. געהן ווייטער פון דער באָבע יאחנען קענען זיי ניט. אוי, מאוסע רעאַקציאָנערען, וואָס קענט איהר ניט פאַר־ווערטס געהן, וואָס פערגעסט איהר אין וואָס פאַר אַ צייט מיר

לעבען, וואָס פערגעסט איהר, אז היינטיגע צייט איז קיין ברויט גיטאַ, און אייך ווילט זיך נאָך ווארימע בגדים?... מיט דער צייט לעבט!...

אַט האָט מיך אָבגעשטעלט מיינער א בעקאַנטער, וואָס איז אָנגעטהאָן אין א ווארימען בגד. ער רעדט מיט מיר, דאַכט זיך, פון הויכע עניינים און די אויגען נעהמט ער ניט אראָב פון מיין העלען מאַנטעל... דאָס בלוט געהט מיר אין קאָפּ און עס איז מיר הייס... היים, און דער פּרא־אדם מיינט, אז עס איז מיר קאַלט און גיט מיך א פרעג:

— דו האָסט נאָך גאָר קיין ווינטער־בגד ניט?

— ניין! — ענטפער איך און מיר ווערט נאָך מעהר היים.

— קאַלט, הא? — פרעגט ער.

— א האָר אויך ניט...

ער קוקט אויף מיר און לאַכט, דאכט זיך. איך קען מעהר מיט איהם ניט שטעהן, איך האָב איהם פיינט, ווי א שפּין. א מענש, וואָס קען אפילו ניט פערשטעהן, אז ווינטער קען מען געהן אין א זומער־מאַנטעל. איך געה גיך, גיך און וואַרף מיט די אויגען, טאָמער וועט גאָט מיר צושיקען א מענשען, וואָס איז אָן אנהעננער פון מיין אידעע, וואָס געהט אויך אין א העלען זומער־מאַנטעל — האָטש א באַראָן... נישקשה, איך וואָלט מיט איהם שוין בעקענט ווערען... באַראָנען זיינען איידעלע לייט. אונזער באַראָן, האָט מען דערצעהלט, איז געווען זעהר אַן איידעלער מענש, ער פּלעגט אפילו מיט א פּראָסטען אידען זיך אָבשטעלען רעדען....

איך בעגעגען אָבער קיינעם ניט... אַלע האָבען זיך דער־שראָקען פאַר'ן ווינטער און האָבען זיך אָנגעפּעלצט ווי די חיות אין וואַלד... אמת'ע חיות... נאָר איך איינער, א מענש, איך געה נאָך זומערדיג און מען קוקט אויף מיר, ווי אויף א ווילדען...

דאַרף מען האָבען מעהר אָרימאַן, ווי אָט דער טרעגער, איך קען דאָך איהם, ער געהט אויך אין א ווארימען בגד. אמת, די

וואַטע זעהט זיך אַרויס, אָבער פּאָרט איז זיין בגד אַ ווינטערדי־גער. קיינער וועט ניט האָבען די העזה פון איהם חלילה צו לאַ־כען, ער טהוט, ווי אַלע גוטע פרומע לייט טהוען: ווינטער געהט ער אין אַ ווארימען בגד. אַ טרעגער — אָבער מעשה־מענש! די וועלט האָט צו איהם קיין טענות ניט...

און וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס קוקען זיי אויף מיר? זיי האָבען דען רחמנות? אַז איך דאַרף ניט זייער רחמנות. אַז מיר איז בעסער פאַר זיי. איך לאַך פון זייערע בגדים! איך טראַג פייער אין האַרץ, מיר איז ווארעם... איך וועל זיי שווערען מיט מיין עולם־הבא, אַז מיר איז ווארעם... אַז מיר אַרט גאָר ניט די קעלט... מיר אַרט נאָר די חרפּה... עס איז עפּעס ניט שעהן!... פאַר וואָס ניט שעהן? ווייס איך אַליין ניט! איך בין טאַקע אַ נאַר! אַ קלוגער, דערהויפּט אַ שטאַרקער, וואָלט אויף די אַלע קליינע מענשעלעך מיט די קליינע קעפּעלעך אַ שפּיי געטהאָן און אויסשרייען: איך שטעה העכער פאַר אייך, איך בין העכער פאַר קעלט, אָדער ווי אַ ניי־מאָדנער פילאָזאָף זאָגט: אויף יענער זייט פון קאַלט און ווארים... נאָר יענער פילאָזאָף איז, דאַכט זיך, משוגע געוואָרען... אַ שאָד, וואָס קלוגע מענשען ווערען משוגע און נאַרען בלייבען ביי זייער שכל און מאָהנען: אַ ווינ־טער־בגד! איהם וואָלט שוין ניט געאַרט, וואָס איך געה אין אַ זומער מאַנטעל; ער וואָלט מיר געוויס געלויבט:

„מאָלאָדיעץ! — וואָלט ער מיר אַ קלאַפּ געטהאָן אין פּלייצע — דו ביזט אַן איבער־מענש“...

* * *

שאַ!... אָט געהט איינער אין אַ זומער־מאַנטעל, ווי איך בין אַ איד, אין אַ לייכטען העלען זומער־מאַנטעל, פּונקט ווי מיינער. אוי, אַ געזונט אין איהם. ווער איז ער? איך וועל איהם געהן קושען... ער האָט דאָך מיר געראַטעוועט... ווער קען ער זיין! אפשר אַ באָראָן! אָט געה איך צו אַ קוק טהאָן... ס'אַנאַר ער איז! וואָס

געהט ער פונאַנדערגעשפּילעט! עס איז דאָך קאַלט... ניין! איך האָב אַ טעות! קאַלט איז ניט — עס איז הייס... זעהר הייס... נאָר גלאַט עס איז ניט שעהן! צו פיעל זומערדיג — פונאַנדערגעשפּילעוועט!... אָט, געה איך איהם זאָגען, ער זאָל זיך, ווי איך, פערשפּילען... זאָלען לייט ניט קוקען און לאַכען. עפּעס פון איהם לאַכט מען נאָך מעהר ווי פון מיר... הא? וואָס איז דאָס? אי איך ווייס שוין! דאָס איז דאָך לייבקע שכור... פע, מאוס, מאוס... איך בין דאָך אָבער קיין שכור ניט! איך וועל מיך נאָך אויפנעהען אַ בגד... אויף נאמנות! גלויבט מיר! ווארט נאָך אַ חודש, זאָל נאָר דער קריזיס פּלאַצען! היינט איז זעהר ענג — איך האָב נישט! די צייט וועט זיך אָבער פערבעסערן... זי מוז זיך פערבעסערן, איך וועל מאַכען אַ טהייערען פוטער, ווי איהר האָט ליעב... לאָזט מיר צורוה! מיר איז ניט קאַלט... מיר איז הייס!...

אַך, ווי הייס!...

די קאלטע האנד.

אין דער הויף איז געווען דאס צימעריל, וואו עלענדמאן האט געוואָהנט, אין דער הויף, אויפ'ן פינפטען שטאק. דאס צימעריל איז געווען א פינסטערס. נאר דאס האט ניט אזוי שטארק עלענדמאנען געארט. איהם האט זיך געדאכט, אז דאס צימעריל איז עקסטרא פאר איהם געמאכט געווארען, כדי ער זאל זיך דא קענען בעהאלטען פון דער גרויסער וועלט... שלעכט האט נאר געווירקט אויף איהם די נאסע ווענד פון צימעריל, און שטענדיג, אפילו זומער איז דארט קאלט געווען און ער האט געהאט ניט זעלטען א וואונש: איינהייצען דאס אייוועלע, זיך זעצען ביים פייער און זיך דערמאנען אן עפעס, וואס איהם איז ליעב און טייער. עפעס זעהר אן אלטען, נאר ליעבען פער־לאנג האט ער תמיד געהאט, נאר קיינמאל ניט געוואוסט, ווי דער פערלאנג הייסט און אין וואס ער בעשטעהט.

אלט איז ער געווען 25 יאהר. ער האט געהאט א קאפ מיט שווארצע האר, די אויגען שווארץ און גרויס און זיי האבען שטענדיג געקוקט מיט א בענגשאפט, מיט צער און וועהטאג... דאס פנים איז געווען לאנגליך און דער אויסדרוק האט דער־צעהלט פון א קאלטען עלענדען לעבען..

ער האט אין דער גרויסער וועלט קיינעם ניט געהאט, אוי־סער א פעטער ערגעץ טיעף אין רוסלאנד. דער פעטער פלעגט

זיך איהם שטענדיג חלום'ן, און אז ער פלעגט געהן אין גאַס און בעגעגענען די בריעפטרעגער מיט די גרויסע פּאָרטפּעלען אָנגע־פּאַקט מיט בריעף, פלעגט איהם שטארקער קלאַפּען דאַס האַרץ, און איהם פלעגט זיך דאַכטען, אַז היינט־מאָרגען וועט א בריעף־טרעגער איהם אָבשטעלען און וועט איהם אָבגעבען פון פעטער א בריעף...

נאָר זיין פאַנטאַזיע פלעגט איהם אָבנארען. עס זיינען אוועק פיעל „היינט'ס" און „מאָרגענ'ס", די פּאָרטפּעלען ביי די בריעפטרעגער זיינען אלע טאָג גרעסער געוואָרען, נאָר פאַר עלענדמאַנען איז דאָרט קיין בריעף קיינמאָל ניט געלעגען...

די רוישענדע גאַס האָט איהם זיין עלענד דערמאָנט, די הונדערטע שפּאַצירענדע האָבען איהם דערצעהלט, אַז ער האָט קיינעם ניט. דאָס לאַכען, דאָס גערויש האָבען איהם געגעבען צו פערשטעהן, אַז אין זיין וועלט איז שטיל ווי אין א קבר... דאָך פלעגט ער אָפט געהן אין גאַס, געהן און אריינקוקען מיט גע'גנב'טע בליקען אין יעדען פּנים, אפשר וועט איהר ווער אָבשטעלען און זאָגען: דאַכט זיך א בעקאַנטער, און וועט איהם אויסשטרעקען א האַנד, א ווארעמע מענשליכע האַנד. ער וואָלט זי אזוי געדריקט!...

און אָפט פלעגט זיך טרעפען, אַז געהענדיג צווישען דער געדיכטער מאַסע, צווישען פרעהליכע אויסגעפּוצטע הערען און דאַמען, פלעגט זיך זיין האַנד אָנריהרען אָן א פרוי'ס א ווארע־מע האַנד. די ווארימקייט פלעגט זיך צוגיסען איבער זיין גאַנ־צען קערפּער און א גאַנצע נאַכט איז ער גליקליך געווען. ער פלעגט ליעגען אין דער פינסטער און די ווארימקייט פון דער האַנד איז איהם פערבליעבען אין געדאַנק און ער האָט א גאַנ־צע נאַכט עס געפיהלט און געהאַפּט אויף טאָג.

און אויף מאָרגען פלעגט ער בענקען נאָך א ווארימער האַנד. ער פלעגט אריינגעהן אין א געוועלב, וואו א מיידעל

זעצט, פלעגט קויפּען ביי איהר עפּעס א קליינינקייט און פלעגט זיך בעמיהען, אז צונעהמענדיג פון איהר די סחורה זאָל זיך זיין בימעהען, אז צונעהמענדיג פון איהר די סחורה זאָל זיך זיין האַנד אָנריהרען אָן איהרער... נאָר איהם פלעגט זיך עס זעלטען איינגעבען. דאָס רוב פלעגט דאָס מיידעל „די סחורה“ אוועק־לעגען אויפ׳ן סטויקע, און ער פלעגט ארויסגעהן פון געוועלב מיט מעהר עלענד, ווי ער איז אריין...

אמאָל פלעגט ער ביי־נאכט אין גאָרטען געהן. פאַרביי איהם פלעגען זיך ציהען פרעהליכע פאָרליך. ווער עס פלעגט פרעהליך און אויפ׳ן קול לאכען, אנדערע פלעגען זיך אזוי שושקען, און דאָס פלעגט נאָך מעהר זיין עלענד פערגרעסערן. אַלע האָבען צו זיך חברים, חבר׳טאָרינס, נאָר ער האָט קיינעם קיינעם ניט.

איינמאָל אין אָנהויב פריהלינג איז עלענדמאַן ארוים פון זיין ענגען צימעריל. עס איז געוועזן פאַרנאכט, אין גאַס האָט געראַש, מענשען זיינען פאַרבייגעגאַנגען מיט יום־טוב׳דיגע, פרעהליכע געזיכטער און עס האָט אויסגעזעהן ווי זיי גרייטען זיך אויף עפּעס א פרעהליכען באָל, וואו אַלע, אַלע צוזאַמען וועלען זיך פערוויילען און לעבען, נאָר עלענדמאַנען לאָזט מען איבער אליין, איהם וויל מען ניט נעהמען. און ער האָט זיך געלאָזען גיכער געהן, ווי א בעליידיגטער, ווי א פערלאָ־זענער...

ניט בעמערקטערהייט איז ער צוגעקומען צום קליין פאָלקס־גערטענדיל. דאָרט האָט אויך יום־טוב׳דיג אויסגעזעהן, נאָר עפּעס ניט אזוי שרייענדיג, ווי אין גאַס. עס איז דורכגעגאַנגען צווישען די אַלעען אן עלענדער סאָלדאַטיל, אן אָרימער טרע־גער, א דיענסט מיט א קינד.

עלענדמאַן האָט געזוכט א באַנק צו זעצען זיך. אַלע בענק זיינען פערנומען געווען, נאָר אין דער לעצטער אַלעע איז אויף

א ברעג באנק געזעסען א מיידעל איבערגעדעקט א האלב פּנים מיט א פאטשיילע.

עלענדמאנען האט א ציה געטהאן, שטארק א קלאפּ גע־טהאן אין הארצען און ער האט זיך נעבען איהר אוועקגע־זעצט...

א ווײלע איז ער געזעסען און ניט אויפגעהויבען די אויגען, אין הארצען, האט זיך איהם געדאכט, זיצט עמיצער און זינגט איהם אן אלט־זים ליעדעל. און עס ווערט איהם עפּעס אנגענעהם און עס ציהט איהם און עס ווילט זיך איהם רעדען...

ער קעהרט אב דעם קאפּ צו דער זייט, וואו דאס מיידעל זיצט און גיט א קוק.

זיינע בליקען בעגעגענען זיך מיט איהרע. צוויי שווארצע אויגען מיט א טרויריגען גלאנץ. זיי רעדען, דאכט זיך, אהן ווערטער.

„זי איז אן עלענדע! טראכט ער, „איך וועל מיט איהר אנהויבען צו רעדען".

— איהר זענט... — הויבט ער אן, — און עס פערפעהלט איהם מוטה.

ניין, רעדען וועט ער ניט, ער וועט נאר קוקען אויף איהר. זי איז אן עלענדע...

און פּלוצלונג בעהערשט איהם א חשק אנצוכנעהמען זי פאר די האנד און א דריק טהאן.

דאס הארץ קלאפּט איהם. ער קוקט אויף איהר און יעדער קוק איהרער דערצעהלט איהם עפּעס.

— וואס זענט איהר אזוי אומעטיג? — רייסט זיך ארויס א פראגע פון זיין מויל, און איהם דאכט זיך, אז ער האט די וועלט איינגענומען...

— איך בין נאר ניט אומעטיג! — דערהערט ער א שטי־לען ענטפער.

— וואָס זיצט איהר אַזוי שטיל? — פרעגט ער ווידער און נעהמט ניט אַראָב די אויגען פון איהר.

— וואָס זאָל איך שרייען? — שמייכעלט זי ביטער.

ער בלייבט שטום און קוקט אויף איהר, און אין קאָפּ עגבערט דער געדאַנק: נעהם זי אַן פאַר די האַנד, נעהם! און עס ציהט איהם אַ געוואַלדיגע קראַפט.

— איהר זענט אַ היגע? — פרעגט ער.

—ניין! — הערט ער אַן ענטפער.

— איך בין אויך אין דער פרעמד דאָ, — לאָזט ער אַרויס מיט אַ זיפץ.

ער וויל נאָך עפּעס רעדען, נאָר ער קען ניט. דער פערלאַנג אָננעהמען זי פאַר די האַנד לאָזט איהם ניט רעדען.

— שענק מיר אויף אַ ווײַלע דיין האַנד, לאָז מיר אַ ווײַלע האַלטען זי, איך בעט דיך...

ער זאָגט דאָס אָבער ניט, דאָס איז פאַר איהם צו שווער און ער בעגנוגענט זיך נאָר מיט'ן קוקען אַליין.

און דאָס האַרץ זיינס ציהט און ציהט און זיין האַנד שלעפּט דאַכט זיך עמיצער...

און אָט גיט זי אויף איהם אַ קוק. ער דערפיהלט עפּעס נאָהענטעס, עלענדעס, בעטענדעס און זיין האַנד ריהרט ענדליך אָן איהרע.

זי שווייגט און לאָזט אַראָב די אויגען.

און אַ וואַרימער שטראָם לויפט איהם דורך איבער'ן האַרצען. ער דריקט וואָס אַ ווײַלע איהר האַנד פעסטער און פעסטער.

— עס טהוט אייך ניט וועה? — פרעגט ער.

— ניין! שמייכעלט זי.

און ער לאָזט די האַנד ניט אַרויס, ער האַלט זי פעסט. איהר האַנד איז אָבער קאַלט...

עס פערדריסט איהם. ער וואָלט וועלען האָבען שוין דאָס

נאנצע גליק — דריקען א ווארעמע האנד. קאלט איז איהם...

— פאר וואס איז ביי אייך אזא קאלטע האנד? — פרעגט ער און האט באלד חרטה.

זי ענטפערט ניט און וויל ארויסנעהמען איהר האנד...

— ווער זענט איהר? — פרעגט ער און דריקט איהר האנד און לאזט זי ניט אפ.

— איהר ווילט זיין מיט מיר בעקענט? הא, איהר ווילט?

ער קוקט אויף איהר, דריקט די האנד איהרע און אין קאפ רוהט ניט דער געדאנק: פאר וואס איז איהר האנד אזא קאל־טע?... דאך רעדט ער ווייטער צו איהר:

— איך וועל קומען צו אייך, איהר צו מיר. איך וועל מיט אייך שעהנע ביכלעך לעזען... איהר ווילט?

„פאר וואס איז ביי איהר אזא קאלטע האנד?"... — זי שווייגט.

— נו, איהר ווילט? — פרעגט ער ווייטער.

— איך דארף האבען געלד דערפאר... — זאגט זי ארויס, ווי צווישען די צייהן... — פאר געלד וועל איך צו אייך קומען... זאגט זי שוין דרייסטער...

ער לאזט פלינק ארויס איהר האנד, גיט אויף איהר א קוק און ווערט ענטשוויגען...

א שטומער זיצט ער נאך א ווייל, הויבט זיך נאכדעם אויף און לאזט זיך געהן, ניט וויסענדיג וואוהין.

— א קאלטע האנד! — רעדט ער אלע ווייל ארויס פאר זיך און עס נעהמט איהם דורך א קעלט...

פער׳משכנ׳ט זיך אליין.

עס איז געוועזן אַנהייב פריהלינג. א פריהמאָרגען פון יע־נע פריהלינגס פריהמאָרגענס, וואָס זאָגען צו גילדענע בערג, און דער מענש לאָזט זיך פערפיהרען און לויפט אין גאַס אַ דער־פרישטער, און אָנגעפּאַקטער מיט האָפענונגען אויף א גוטען פרעהליכען טאָג, אויף גרויסע גליקען...

און וועלוויל קלינגער, א אידישער לעהרער, א 25־יעהרי־גער הויכער ברונעט, האָט שוין אראָבגעוואָרפען דעם צוריסע־נעם וואַטאָווען ווינטער־מאַנטעל, וועלכען ער האָט מיט דריי יאָהר צוריק אָנקומענדיג אין וואַרשוי פאַר דריי רובל געקויפט, האָט גוט אויסגערייניגט די קאַמאַשען, מיט די צוויי לאַטעס, אזש זיי האָבען פרעהליך געגלאַנצט, איינגענעהט מיט דער אייגענער האַנד צוויי קנעפּלעך אין אַלטען רעקיל, גוט פער־קאַמט די לאַנגע האָר, וואָס ער האַלט שוין אויפ׳ן קאָפּ ביי אַ יאָהר, און איז ארויס פון זיין צימערל, וואו ער האָט געוואָהנט מיט נאָך צוויי חברים, לעהרער אהן שעה׳ן, — אויף דער ליכטיגער וועלט....

— אַ שעהנער טאָג! — האָט ער אין געדאַנק גערעדט— און האָט אָנגעהויבען געהן גיכער און שטאָלצער, פּונקט ווי ער וואָלט געקאָנט ערגיץ טראָגען פערקויפען די שטראַהלען, וואָס

האבען זיך געגאָסען אויף איהם, און נעהמען דערפאר כאַטש עטליכע מטבעות אויף פריהשטיק...

און א פריהשטיק וואָלט איהם זעהר נויטיג געווען — עס איז שוין געווען צוועלף א זייגער. וועמען גאָט העלפט, עסט מען שוין א צווייטען מאָל...

קלינגער איז אָבער אזוי צופריעדען געווען מיט דער ליע־בער ווארימקייט, מיט דער העלער ליכטיגקייט, מיט וועלכער די גאנצע גאס איז געווען פערגאָסען, אז ער האָט פערגעסען, אָדער בעסער געזאָגט, זיך בעמיהט ארויסצושלאָגען פון קאָפּ דאָס מאוסע עסען...

— ליכט! ליכט! — האָט ער גערעדט הויך — ליכט! ליכט!

און ער האָט זיך דערמאָהנט, אז ער האָט ניט לאַנג גע־לייענט, אז געטהע איז געשטאָרבען מיט די ווערטער: „וואָס מעהר ליכט!“ און ער איז שטאָלץ געוואָרערען, וואָס ער און געטהע האָבען איין פערלאַנג..

אמת, אזא פּאָעט, ווי געטהע איז ער ניט געווען, אָבער לידער האָט ער אויך געשריבען, און ווען די רעדאַקטאָרען וואָלטען ניט געווען אזעלכע שלעכטע, וואָלט ער שוין לאַנג בעוואוסט געוואָרען ביי אלע אידען, ווייל צייט האָט ער א גאַנץ ווינטער געהאַט און האָט זעהר פיעל געשריבען... מען האָט אָבער ניט געדרוקט!

פערטיעפענדיג זיך אין אזעלכע רעיונות, האָט ער אַן פריה־שטיק ווירקליך פערגעסען. אין קאָפּ האָט זיך ביי איהם אָנגע־הויבען וועבען א גאנצעס ליעד וועגען פריהלינג, ער האָט שוין געהאט א סך פארטיגע גראמען, ווי: געזיכט—ליכט, היינט—שיינט. פארבייגעהענדיג אָבער נעבען דעם בעקאַנטען קאפע־הויז, וואו ער און זיינע איבעריגע בעקאַנטע לעהרער, פּאָע־טען, קריטיקער און סתם לעזער, געפינען זיך, ווען עס איז נאָך דאָ א גראָשען אין קעשענע — האָבען די גראמען מיט דער

גאנצער פּאַטעטישער שטימונג זיינער, ווי ארויסגע׳גנב׳עט זיך פון קאַפּ, און אַנשטאַט זיי האָט זיך אריינגעכאַפּט א פרישער געדאנק, וואָס האָט איהם אַ זאָג געטהאָן, ווי אין דער וועלט אריין:

— דאָ קענסטו אויסטרינקען א גלאָז טהיי און אויפעסען אַ פּאָר זעמעל — עס וואָלט ניט געשאַדט.

דאָס וואָלט טאַקע א יושר געוועזן! — האָט קלינגער זיך געלאָזט איינרעדען, און ער האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט זיך פערטראַכט.

און טראכטען האָט ער געהאט וועגען וואָס: ווי אזוי געהט מען אריין, עס איז ניטאָ אַ גראָשען אין קעשענע, און ווי אזוי געהט מען ניט אריין, אז עס ווילט זיך שוין גוט עסען?...

און ער דערמאָנט זיך, אז אָפּטמאָל געפינט מען דאָ א בעקאַנטען, וואָס קען אויסלייהען עטליכע קאָפּיקעס, אָהן א וועקסעל און אָהן אַ שום שטר־חוב, נאָר פּשוט א גמילות־חסד, וואָס דאָס איז עהנליך אביסעלע צו א נדבה...

און דערמאָנענדיג זיך אַזאַ מאָוס וואָרט, געהט ער אַוועק עטליכע טריט ווייטער פון קאפע־הויז און וויל זיך איינשמור־עסען, אז אין אזא שעהנעם טאָג דאַרף מען זיך שטעלען העכער פון עסען און טרינקען, מען דאַרף ניט זיין קיין חיה.

— „אַ גלאָז טהיי מיט אַ פּאָר זעמעל" — לויפט איהם נאָכדעם דורך אין קאָפּ, און ער לאָזט זיך געהן צוריק, הערט אויף צו טראַכטען און געהט אריין אין קאפע־הויז.

דאָס קאפע־הויז בעשטעהט פון צוויי קליינע צימערן. ארום קליינע מאַרמאָרנע טישעלעך זיצען געסט פון פערשיעדענעם עלטער, קלאַס און רייכקייט. א טייל זיצען און לעזען צייטונ־גען, אנדערע טרינקען און עסען.

קלינגער זעצט זיך אַוועק אויף א ליידיגען אָרט, וואַרפט די בליקען אויף אלע געסט און זוכט א בעקאַנטען. אלע פּנים׳ער

זיינען איהם אָבער פרעמד און קוקען אזוי בעז און ענגאַאיס־טיש — קאַלט.

„עפּעס מאוסע מענשען!" — פאַלט קלינגערן איין, און ער קוקט מיט עקעל אויף איינעם, וואָס עסט מיט גרויס אַפּע־טיט, אריינלאָזענדיג זיינע צוויי גרויע אויגען אין דעם גלאָז מילך, פון וועלכען ער האָט געטרונקען, נאָך יעדען ביסען בולקע.

— ווי אַ מענש האָט זיך דאָס אזוי פערטיעפט אין דער אכילה! — ווערט קלינגער שוין אויפגערעגט און וויל זיך אויפהויבען און אוועקגעהן. נאָר ער שעמט זיך שוין ארויס־געהן אזוי. די ווירטהין וואָס זיצט ביי דער קאַסע, וויים ער, וועט איהם ביים טהיר אָבשטעלען און פרעגען:

— איהר האָט גאָר נישט גענומען?...

ער זיצט און קוקט אויף די ווירטהין. זי זעצט נעבען דער קאַסע און וואַרפט אויגען אויף די געסט, און קלינגער דערמאָנט זיך, אז זיין מאַמע, ווען ער איז נאָך אין דער היים געווען, פלעגט אזוי אכטונג געבען אויף די מוזשיקעס, בעת זיי פלע־גען זיך אמאָל צונויפקומען צו זיי אין שטיבעלע אין אַ מארק טאָג אָנוואַרעמען.

— עס איז גנב און גזלן, — בעשליעסט ער מיט כעס — יעדער ציטערט פאַר זיין פעל, מען האָט אַלץ מורא, מען זאָל ניט בע'גנב'ענען, מען היט איינער דעם אנדערן — גנבים!... שרייט ער אוים אין געדאנק, און זיין בלאַס פנים פערקרימט זיך.

— איהר ווילט עפּעס? — שלאָגט איהם איבער די גע־דאנקען דאָס מיידעל פון קאַפע־הויז, אוועקשטעלענדיג זיך קעג־נען איהם אין איהר ווייסען פארטוך, מיט ליידיגע גלעזער אין האנד.

קלינגער'ן בעפאַלט אַ פּחד און צוטומעלטערהייט ענטפערט ער.

— א גלאז מילך.
— מיט בולקעלעך? — פרעגט דאָס מיידעל ווייטער.
— מיט בולקעלעך... — שטאַמעלט ער ארויס און דאָס הארץ פאלט איהם שיער ניט ארויס פון שרעק...

„וואָס טהוט מען איצטער? מיט וואָס וועל איך בעצאָה־לען?“ פיקט איהם אין מוח, און עס ווערט איהם היים און קאלט, די אויגען קוקען ווילד אויף אלעמען, ווי ער וואָלט נאָר וואָס א מענשען געהרג'עט, און האָט מורא מען זאָל איהם ניט דערקענען...

דאָס מיידעל האָט איהם גלייך צוגעטראָגען א גלאָז מילך מיט עטליכע בולקעלעך אויף א טעלער און איז אוועק צו אן אנדער טישעל.

— מילא, וואָס ווערט דערפון — בערוהיגט ער זיך — מען דארף עסען, עס וועט אפשר באלד אריין א בעקאנטער, דאָס שווארץ יאָהר וועט זיי דאָך ניט נעהמען.

ער הויבט אָן עסען און קוקט צום טהיר, וועלכע עפענט זיך אלע וויילע, און עס ווייזען זיך אלערליי מינים פארשוי־נען — נאָר אלץ ווילד פרעמדע געזיכטער.

דאָס הארץ שרעקט איהם אלץ מעהר און מעהר. ער איז דאָ זעהר מאוס אריינגעפאלען — ווי אזוי וועט ער איצטער ארויסגעהן? און יעדער ביסען שטעלט זיך איהם אין האלז און ווערגט איהם...

נאָכ'ן עסען בעפאלט איהם נאָך א גרעסערע שרעק. די טהיר עפענט זיך און פערמאכט זיך, און אויף צו להכעיס קומט קיינער ניט אריין פון בעקאנטע, ווי זיי וואָלטען אלע אויס־געשטאָרבען, עס הויבען איהם שוין אָן וועה צו טהאָן די אוי־גען, קוקענדיג צום טהיר, און ער בעשליסט אויפהערען חאָטש עטליכע מינוט צו קוקען — ממה נפשך, וועט ווער אריין, וועט ער דאָך צוגעהן צו איהם. אז ער דערהערט אָבער דאָס גע־רויש פון טהיר, קען ער זיך ניט איינהאלטען און קוקט, און

זיין נעדולד פלאצט — קיינער קומט ניט. די אלע וואס געהען אריין זיינען איהם אזוי פיינדליך, אזוי עקעלהאפט!... ווי רו־היג זיי בעוועגען זיך, ווי רוהיג זיי זעצען זיך אוועק ביים טי־שעל, ווי רוהיג זיי בעצאהלען נאכדעם ביי דער קאסע!... צו־פריעדענע, מאוסע מענשען!...

פאר לאנגווייליגע נעהמט ער א בלאט צו לעזען. ער הויבט אן פון די טעלעגראמעם און לעזט איבער, אז פון סאלאניקי מעלדעט מען, דאס די דריי בולגארען, וואס האבען געשיקט צום עסטרייכישען קאנסול א פאסקוויל, אז זיי ווילען איהם הרג׳ענען, האט מען ארעסטירט...

— אט וועלען זיי איצטער האבען, — טראכט זיך איהם, און איהם שטעלט זיך פאר דריי בולגארען הויכע און שווארצע מיט לאנגע בלאנקע מעסער אין די הענד...

באלד אבער הויבען פאר איהם אן די אותיות צו שפרינגען. דער קאפ דרעהט זיך, אין ברוסט קאכט עפעס א זעהר אונאנגע־נעהמעס פייער, און עס ציהט אזוי אויפ׳ן גאס...

איהם שטעלט זיך פאר איצט די גאס אין א הערליכען אויסזעהן. די זון שיינט אזוי אנגענעהם, מענשען געהען און פאהרען, איצט וואלט גוט געווען צו שפאציערען. — זאט איז ער דאך!

און ער פיהלט זיך, ווי ער וואלט זיך אליין ארעסטי־רען. ווער ווייס ווי לאנג עס וועט איהם אויסקומען צו זיצען אין דעם אסטראג!

א שוויים בעגיסט איהם, די אויגען שפרינגען איהם שיער ניט ארויס. ער קוקט מיט אנגעשראקענע בליקען אויף דער ווירטהין, וועלכע זיצט ביי דער קאסע און היט די געסט.

— א רוח אין איהר, ווי זי היט דאס! — ווערט ער אויפגעבראכט און קען פון איהר די אויגען ניט אברייסען.

און אט בעגעגענט ער איהרע בליקען. איהם דאכט זיך, אז זי ווייס, אז ער האט ניט מיט וואס צו בעצאהלען, און מיט

שרעק ווענדעט ער די אויגען ווידער צום טהיר.

שוין דריי דער זייגער! קיינער פון די בעקאנטע איז ניטאָ.

קלינגער קוקט אין פענסטער אריין צום הויף, צו דער טהיר איז איהם שוין נמאס געוואָרען קוקענדיג. די זון שיינט נאָך אזוי טריי און ווארים און רוהיג, פונקט ווי מיט איהם וואָלט גאָר ניט געשעהן... דער כעס, וואָס האָט איהם געברענט, איז אריבער אין א טרויער, ער דערמאָנט זיך, אז אויף דעם ליכטיגען טאָג האָט ער אזוי לאנג געוואַרט, — עס איז ביז איצט אזוי קאַלט און טרויריג און הונגעריג געווען!...

און אז ער האָט זיך אויף איהם שוין דערוואַרט, דאַרף ער זיצען פערשפּאַרט, פער'משכנ'ט פאַר עטליכע קאָפּיקעס אין אַן ענגען, דושנעם קאפע־הויז און וואַרטען, ביז וואַנען א גוטער אָרימער ברודער וועט קומען איהם אויסלייזען...

אין די אויגען שטעלען זיך איהם טרעהרען און ער קלערט:

— דאָס לעבען איז אזוי קורץ, שעהנע טעג זיינען אזוי ווייניג, און דאָס ביסעלע, וואָס עס איז דאָ, רויבט מען אוועק... פאַר וואָס? פאַר וואָס?...

און איהם פאַלט איין צו צוגעהן צו דער ווירטהין צו דער קאַסע און זאָגען איהר:

— האָט קיין פאראיבעל ניט, איך האָב זיך פערגעסען, אז איך האָב קיין קליין־געלד ניט און בין אזוי ארויסגעגאַנגען, איך וועל אייך שפּעטער בעצאָהלען...

דאכט זיך, א גלייכע זאַך, און ער וועט בעפרייט ווערען און וועט זיך לאָזען ווידער אין דער פרייער גאַס, וואו עס איז אזוי ליכטיג און גוט...

ער גיט אָבער א קוק אויף די ווירטהין און קען זיך פון אָרט ניט אויפהויבען...

— ניין! איך וועל נאָך וואַרטען! — בעשליסט ער — מילא, מאָרגען וועט דאָך אויך זיין א שעהנער טאָג!

ער דערמאָנט זיך אבער, אז עס איז מאום אזוי לאנג צו

זיצען, די קעלנערין קוקט שוין, דאכט זיך, אויף איהם מיט חשד. אז זי געהט פארביי זיין טישעל דאכט זיך איהם, אז אָט־אָט זאָגט זי ארויס:

— וואָס זיצט איהר דאָ אזוי לאַנג, עס איז אזוי אויך ענג — בעצאָהלט און געהט אייך...

ער האָט שוין אמאָל אזא סצענע בייגעוואוינט. אמת, דאָס האָט געטראָפען מיט אן אלטען אָרימען אידען, וואָס איז דאָ א ווינטער־טאָג אָבגעזעסען. איהם, קלינגער'ן, וועט מען ניט טשעפען, זיי זעהען דאָך, אז ער איז ניט אבי ווער... מאוס איז דאָס אָבער... און ער בייט איבער דאָס אָרט: ער געהט איבער אין צווייטען צימער. אין צווייטען צימער קען ער אָבער לאַנג ניט איינזיצען, די טהיר זעהט זיך ניט, און ער האָט מורא טאָמער וועט עמיצער אריין, וועט אויסטרינקען א גלאָז טהיי און וועט אוועקגעהן און ער וועט דאָ בלייבען ניט קיין אויסגעלייזטער...

ער געהט איבער צוריק אין ערשטען צימער און בעשליעסט פעסט צו ווארטען רוהיג, ביז ווער פון די בעקאנטע וועט אריין; און כדי די צייט זאָל גיכער איבערגעהן, וועט ער אָנהויבען א בלאט לעזען פון אָנהויב ביז'ן סוף.

און ער הויבט אָן וויעדער צו לעזען. ער לעזט עטליכע מאָל א שורה, וויל עפּעס בענעהמען, נאָר די ווערטער געהען אריין אין קאָפּ און גנבה'ענען זיך גלייך ארויס, ווי זיי וואָלט דאָרטען ענג געווען, ווי איהם אין דעם קאפע־הויז...

ער הערט אויף צו לעזען און דערשפּירט הונגער.

מיט דעם נייעם געפיהל פון הונגער דערפרעהט ער זיך. ער מאכט א רעכנונג, אז שוין פער'משכנ'ט זיך, זאָל זיין כאָטש אין א גרעסערע סומע..

און אז דאָס מיידעל געהט צו צום טישעל וואו ער זיצט, ווענדעט ער זיך צו איהר מיט אן אמת'ען שטאָלץ:

— דערלאנגט, פריילין, א גלאָז טהעע מיט א פּאָר פּוטער־ברויט...

און קליגער ווערט דערשראָקען פאַר זיינע אייגענע ווער־טער. ער געפינט אז ער האָט דאָ ווידער געמאכט א פעה־לער, טאָמער וועט קומען אפילו א בעקאנטער, וועט ער דען וועלען איהם אויסלייזען אויב די סומע וועט זיין צו גרויס.

און אז ער עסט אָב, ווערט ער נאָך מעהר געפאַלען און קוקט מיט מעהר שרעק צום טהיר.

עס ווייזט זיך אבער קיינער ניט, אויסער פרעמדע געזיכ־טער, וואָס פון קליגערס וועגען האָבען זיי גאָר ניט געקענט געבויירען ווערען אפילו... וואָס דאַרף ער זיי?...

—שלעכט! — ברומט ער, ארויסגעהענדיג פון געדולד, — א פערשאָלטענער טאָג, היינט וועט קיינער ניט קומען...

זיין נשמה הויבט אין איהם זיך אָן צו רייסען, ער קען מעהר ניט איינזיצען, עס איז איהם ענג. ער וויל זיך אליין בייסען, קנייפען, שלאָגען... וואָס איז ער אריין אהער? ער וואָלט בעסער הונגערען, אָבער פריי געווען — און ער הויבט אָן זוכען מיטלען, ווי אזוי צו ראטעווען זיך.

די מיטלען זיינען ווילד, און ער וועט זיי קיינמאָל ניט טהאָן, נאָר דער מוח ארבייט.

און אָט פאַלט איהם איין ארויסצושפּרינגען דורך דעם אָפּע־נעם פענסטער, און אז ער דערשרעקט זיך פאַר'ן געדאנק, האַפּט ער זיך אָן א צווייטען מיטעל: ער וועט צוגעהן דאָ צו וועמען עס איז, דערצעהלען די גאנצע מעשה און וועט בעטען באָרגען 20 קאָפּיקעס.

דאָס איז אָבער אויך ניט קיין מיטעל: דאָ זיצען אַלע שלעכטע מענשען, זיי וועלען קוקען ווילד אויף איהם און יעדער וועט ארויסברומען: כ'האָב ניט...

און אז די קעלנערין געהט פארביי, פאַלט איהם גאָר איין צו ווענדען זיך צו איהר און זאָגען:

— הער, אויב דו באָרגסט מיר אביסעל געלד, האָב איך מיט דיר חתונה — דו ווילסט דאָך חתונה האָבען, דו ביזט

דאָך שוין אַלץ און אויסגעהאָרעוועט, ווער וועט דיך נעהמען ?...

און די טהיר עפענט זיך, עפענט זיך און פערמאכט זיך און קיינער פון די בעקאַנטע געהט ניט אריין...

און דער טאָג איז אזא ליכטיגער, — ווי גוט איז איצט אויפ'ן גאַס... ווי ענג איז איצט אין קאפע־הויז, וואו ער האָט זיך פער'משכנ'ט פאַר צוואַנציג קאָפּיקעס...

— גאָט מיינער ! — וויינט אין איהם דאָס הארץ — א טאָג „לעבען" איז דאָך ווערטה מיליאָנען, מיליאָנען ! גזלנים, לאָזט מיך ארויס !...

און די ווירטהין זיצט ביי דער קאַסע און היט, ווי א שטרענגער זשאַנדאַרם... און קלינגער רייסט זיך און זוכט מיט־לען ווי צו אנטלויפען, ווי צו אויסגעלעזט ווערען פון דעם אַסטראָג...

ערשט זיעבען א זייגער איז געקומען א בעקאַנטער. קלינ־גערן האָט א פינטעל געטהאָן אין די אויגען און פאַר שמחה איז ער צוטומעלט געוואָרען, האָט זיך א חאַפּ געטהאָן פון אָרט און א געשריי געטהאָן:

— ברודער ! דו האָסט מיך געראַטעוועט...

יענער האָט איהם קאַלט דערלאַנגט די האַנד און האָט גע־פרעגט:

— וואָס איז מיט דיר די שמחה ?

— וויפיעל בין איך ווערט ? — האָט קלינגער אַנשטאָט צו ענטפערן, געפרעגט.

— אין מיינע אויגען א גראָשען אויך ניט...

— אי, שלעכט ! — האָט קלינגער געסטאַרעט זיך צו זיין פרעהליך. איך וועל שוין דאָ מוזען בלייבען, איך בין דאָ איצט פער'משכנ'ט אין 20 קאָפּיקעס...

— איז וואָס ווילסטו, איך זאָל דיך אויסלייזען ? — האָט דער בעקאַנטער געפרעגט האַלב שמייכלענדיג, האַלב ערנסט...

— לייז אויס, ברודער, לייז מיך אויס — איך האָב שוין קיין כח ניט צו זיצען.. אַזאַ שעהנער טאָג!...

און דער חבר האָט איהם אויסגעלייזט...

קלינגער איז אַ בעפרייטער אוועק צום קאַסע, האָט אָב־געצאָהלט און זיך געשווינד אַרויסגעכאַפּט, ניט געזעגענענדיג זיך אַפילו מיט'ן אויסלייזער...

אויפ'ן גאַס איז שוין דונקעל געוועזן, דער הימעל איז גע־ווען פערדעקט מיט שוואַרצע וואָלקענס, אַ קליין רעגענדעל האָט צוגעקאַפּעט און קלינגערן האָט וועה געטהאָן דער ליכטי־גער טאָג, וואָס איז אין תפיסה אוועק און איהם האָט זיך גע־דאַכט, אַז דער הימעל העלפט איהם צו בעוויינען דעם פער־שפּיעלטען טאָג...

דער מאָרגענדיגער טאָג איז אַ קאַלטער, אַ נאַסער און דונקעלער געוועזן, און קלינגער איז אַ הונגעריגער אין דער היים געזעסען און האָט געבענקט נאָכ'ן נעכטיגען טאָג...

דער בוכהאלטער.

11 א זייגער ביינאכט.

ער איז נאָר וואָס געקומען פון קאנטאָר, וואו ער דיענט אלס בוכהאלטער. ווי דערשלאָגען איז ער אנידערגעפאלען אויפ'ן איינציגען שטוהל, וואָס האָט זיך געפונען אין קליין צי־מערל. ער האָט מיט דער רעכטער האנד א שטאַרקען פיהר געטהאָן איבער'ן קאָפּ און נאכהער איבער'ן גאנצען פּנים, ווי ער וואָלט וועלען „עפּעס“ אראָבנעהמען פון דאָרטען און פער־ווארפען עס וויית, וויית, נאָך וואָס איהר וואָלט אזוי לייכט, אזוי גוט געוואָרען...

נאָר דאָס אומפיהרען מיט דער האנד האָט איהם גרינגער ניט געמאכט. פאר זיינע אויגען איז אלץ געשטאַנען די קאָנ־טאָרקע מיט די קאסע־ביכער און ער האָט זיך געקרימט און געררונצעלט דעם שטערן, ווי איהם וואָלט אויסקומען אויסרע־גולירען א פערפּלאָנטעטע רעכנונג...

— פוי! — האָט ער אויסגעשפּיגען — צום שווארץ יאָהר!

און איהם האָט זיך געדאכט, אז אלץ וואָס ער זעהט פאר זיך אין צימערל: דאָס בעטעל, דאָס טישעל, דאָס פייער אין לאָמפּ דורך דעם פערראויכערטען גלאָז, די ווענד אויסגעקלעבט

מיט טונקעלע טאָפּעטען, אַז דאָס אַלץ ברומט אונצופריעדען:
„צום שווארץ יאָהר!“..

און וואָס א מינוט מעהר בעהערשט איהם אַלץ שטארקער דער אומעט.

ער דרעהט זיך אום מיט'ן פּנים צום פענסטער און מיט אויסגעשטעלטע אויגען קוקט ער ווייט, ווייט, ווי ער וואָלט עפּעס ווען דערזעהן... שטילע, לאַנגזאַמע געדאַנקען ציהען זיך איהם דורך אין מוח. ער וויל יעדער געדאַנק פערהאַלטען, אָבשטעלען, בערעכענען איהם, נאָר דער געדאַנק שפּרינגט אַוועק און עס קומט אָן א צווייטער, א דריטער, א פיערטער. ענדליך צושפּרינגען זיי זיך אַלע און אין מוח שטעלט זיך ביי איהם אַוועק א דייטליכע פראַגע מיט גרויסע שווארצע בוכשטאַבען, מיט א לאַנגען פראַגע־צייכען:

— וואו איז מיין לעבען אַוועק?...

און עס ווילט זיך איהם עפּעס דערמאַנען. צעהנדליגער געשטאַלטען הויבען אָן צו קריכען פויל און שלעפעריג איינס נאָך דאָס אַנדערע, אָהן א צוזאַמענהאַנג, אָהן א סדר און די פראַגע דריקט און נעהמט אַדורך זיין גאַנצע זעעלע:

— וואו איז מיין לעבען אַוועק?

פּלוצלונג פאַלט איהם איין צו טהאָן עפּעס אַן ארבייט.

ער הייבט זיך אויף פון שטוהל, בעטראַכט ארום און ארום זיין צימעריל, און זיין בליק פאַלט אויפ'ן קאַסטען, וואו עס ליגען אַלע זיינע זאַכען, וואָס ער האָט פון דערהיים געבראַכט, און וואָס ער האָט שוין דאָ ערוואָרבען.

ער קוקט איהם אָן קרום, נעהמט פויל ארויס פון טאַש א שליסעל און עפענט איהם אויף.

עס געפעלט איהם עפּעס ניט דער סדר אין קאַסטען, איהם דאַכט זיך, אַז יעדע זאַך ליגט ניט אויף איהר אָרט.

ער הייבט אָן איבערלעגען.

צום ערשטען פאַלט איהם אריין אין האַנד אַן אַלטער

תנ"ך. ער גיט א בלעטער און זיין בליק שטעלט זיך אב אויף די ווערטער: „אב במחתרת ימצא הגנב„. ער טייטשט אַב איז מוח יעדעס וואָרט און שרעקט זיך צו האָט ער קיין טעות ניט געהאט... עס וואקסט פאר איהם אויס א דארער איד מיט אַן אָפען הארץ בעוואקסען מיט האָר. „פויער! — שרייט ער. „זאָג! אם במחתרת ימצא הגנב. נ נ נ נו!..." ער גיט א מיש ווייטער, ווייטער: „בנים גדלתי ורוממתי" — א שווערער פסוק, געדענקט ער. דאָ איז געווען א הארבע אויסרעדעניש... ער וויל זיך עפעס דערמאָנען און קוקט אויף די אותיות... נאָר באלד גיסען זיי זיך צוזאמען און עס שווימט פאר איהם ארוים, ווי פון א נעבעל, א נידריגע פינסטערע שטוב. ארום א גרויסען טיש זיצען דערשראָקענע אינגלעך און רייסען זיך צום פענס־טער, צום גאס... א דארע ביינערנע האנד לאָזט זיך אראָפּ אויף די קינדערשע פלייצעס איינציגווייז און די בלויע ליפען צעבייזע־רען זיך נאך שטארקער: זאָגט זשע „בנים גדלתי ורוממתי". און די אינגלעך צעשאָקלען זיך מיט א גוואלד: „קינדער האָב איך געהאָדעוועט און דערהויבען"...

ער זיפצט שווער אָב און לעגט דעם תנ"ך אוועק אונטען אין קאסטען.

ער האלט אין האנד א צווייט ביכעל.

— א, די גראמאטיק! קלערט ער. — ער בלעטערט זי דורך און יעדעס בלעטעלע פערצעהלט איהם עפעס, ברענגט איהם טרויריגע גריסען... עס שטעהט אויף פאר זיינע אויגען א הויכער יונגער מאן מיט א בייזען בליק אונטער א פּאָר פענ־סנע. ער דרעהט איהם דעם אויער, נעהמט ארוים א בליי־שטיפט און צייכענט אויף יעדער בלאָט בעזונדער:

— וואָט נאָ זאווטרא, דאָ סיך פּאָר נאאיזוסט! סלישיש?

ער לעגט אוועק די גראמאטיק. ער בלעטערט נאָך א ביכעל — אן אריפמעטיק. נאָך א ביכעל — א כרעסטאָמאטיע — א דייטשעס ביכעל...

עס בעווייזען זיך אלערליי געשטאלטען אין שווארצע רעק, און פענסנע, מיט א שטענדיגער בעזער פראזע:

— וואס נא זאווטרא דא סיך פאר נאאיזוסט!

„שווער געוועז", לויפט איהם דורך אין קאפ...

ער האלט ווידער אין האנד א פאק פאפיערען.

— א, יעקב מארק'ס בוכהאלטעריע! — שמייכעלט ער ביטער, דער טאטע האט פאר איהם א תכלית געזאגט...

— און וויפיעל האט דאס דעם טאטען געקאסט! זיינע לעצטע קרעפטען האט ער פאר מיר אוועקגעלעגט.

מיט א שווערען זיפץ לעגט ער די ביכער צוריק אוועק, גאר נעהמען אין האנד נאך עפעס קען ער ניט. לאנג שטעהט פאר זיינע אויגען דאס טרויריגע געשטאלט פון טאטען. נאכ־הער בעווייזען זיך אנדערע געשטאלטען. ער דערזעהט שוועס־טער און ברידער אלע מיט פערזארגטע טרויריגע פנימ'ער. די זעלביגער קאסטען שטעהט אין דער היים אין מיטען שטוב ארומגעבונדען מיט א שטריק... די מאמע קושט איהם... דער טאטע דריקט איהם די האנד און זאגט איהם ווייך: „די פאהרסט אין דער פרעמד, זיי דארט א מענש, היט א קאפיקע, זיי גינציג דעם בעל־הבית... וועסט פערדינען געלד וועסט טהאן א שדוך און וועסט זיין לייטען גלייך"... דער קליינער ברו־דער'ל דרעהט זיך ארום קאסטען און שרייט:

„ברוך, שיק מיר פון דער גרויסער שטאדט א ביקסע־לע"...

דאס הארץ הייבט איהם אן דריקען, שרעקליך וועה טהאן... נאר ער הייבט אן ווייטער איבער צו לעגען.

ער האלט שוין אין האנד דעם נייעם קאסטיום, וואס ער האט זיך דא שוין אליין געמאכט פון די שכירות... ער פער־טראכט זיך קוקענדיג אויפ'ן ראק, און עס ציהען זיך פאר איהם לאנגע, טרויריגע טעג... א שמוציגער קאנטאר, דורכגעפיהלט מיט א זויערען שווייסיגען ריח... אין די אויערען קלינגען עפעס

מאָדנע ווילדע ווערטער: פּרימאַ דע פּרימאַ, באַנקראָט, ביר־זשע, קורס, געהויבען, געפאַלען... עס וואַקסט אויס פאַר זיינע אויגען דער ווירטה ה׳ גרינבערג, א בייכיגער מענש מיט גרויהע קאַצען־אויגען. אָט געהט ער צו צו איהם מיט א בעזען בליק און פרעגט מיט זיין גראָבען קול: „עס שטימט?“... ער ענט־פערט שטיל און דערשראָקען „דאַכט זיך, א קליינער טעות“... און ווייטער רעכענען... ציפער, און ציפער, אָהן אַן אָנפאַנג, אָהן א סוף...

ער לעגט אוועק דעם אַנצוג, בלייבט שטעהן פערטראַכט און רעדט אַרוים קוקענדיג אין קאַסטען.

— מעהר, דאַכט זיך, גאָר נישט?!...

און די פראַגע הייבט איהם אַן מיט איהר ערשטער מאַכט צו דריקען.

— וואו איז מיין לעבען אוועק?

און מיט שטאַרע בליקען קוקט ער אין קאַסטען אריין...

די סאפקע.

געוואָהנט האָט שמעון שטענדיג אין צימערלעך, וואָס זיי־נען בעשטאַנען פון איין פענסטער, א בעטעל, א טישעל און איין שטוהל. א גוטע בעל־הבית׳טע פלעגט אמאָל געבען צוויי שטוהלען. אין אזאַ צימערל פלעגט שמעון וואָהנען לענגער. ניט אזוי צוליעב דעם איבריגען שטוהל, נאָר צוליעב די גוטס־קייט פון דער בעל־הבית׳טע. פון גרעסערע צימערן האָט שמעון קיינמאָל ניט גע׳חלום׳ט. מעהר, ווי זעקס רובל פאַר א צימערל קען ער ניט צאָהלען, נעהמען ווידער א גרויסען צימער פאַר 12 רובל און וואָהנען זאַלבענאַנד האָט שמעון ניט געוואָלט. כאָטש שמעון איז געווען בכלל א מענש פון דער געזעלשאפט, און האָט פון דער אינדיווידואליסטישער טעאָריע ניט געוואוסט, איז ער דאָך געווען, ניט וויסענדיג עס אליין, א שטיקעל אינדיווידו־אליסט. ער האָט גאַנץ אָפט איבערהויפט ביי נאכט, ליעב גע־האָט צו בלייבען אליין מיט זיך, אונטערזינגען אלטע לידעלעך, וואָס ער האָט אין דער היים געהערט, ניגונים פון יום־נוראים, זמירות פון שבת, וואָס דאָס אלץ בעווייזען פאַר א זייטיגען מענשען וואָלט ער ניט געקענט. ווייל קיין קול האָט ער ניט געהאַט און זיין זינגען וואָלט געווים ארויסרופען ביי א צו־הערער א געלעכטער. אויסער זינגען פלעגט ער סתם ליעב

האָבען צו טראַכטען פון העכערע ענינים, און דערצו מוז מען האָבען יחידות.

אויב פון גרעסערע צימערען האָט שמעון ניט גע׳חלומ׳ט. האָט ער אָבער געהאַט אַ שטאַרקען פערלאַנג, אַז אין זיין צי־מערל זאָל זיך געפינען אַ סאָפקע. און ביים דינגען אַ נייעם צימער פלעגט ער מיט אַ מאָדנעם ביינקענדיגען שמייכעל פרעגען דער בעל־הבית׳טע:

— אפשר וואָלט איהר מיר געקענט ארײנשטעלען אין צימער אַ שטיקעל סאָפקע...

ביי זיינע בעל־הבית׳טעס פלעגט זיך קיין איבעריגע סאָפ־קעס ניט געפינען. שמעון האָט עס גוט געוואוסט, אָבער פרע־גען פלעגט ער מוזען, און בעקומענדיג אַן ענטפער, אַז ניין, וועלכען ער האָט אייגענטליך ערוואַרטעט, פלעגט ער ווי מיט אַ זיפץ ארויסמורמלען:

— אַ שאָד, אַ שאָד! איך האָב אַזוי ליעב אַ סאָפקע...

אַן אנדער בעל־הבית׳טע פלעגט מיט אַ שמייכעל איהם ווי טרייסטען:

— איהר וועט אם ירצה השם חתונה האָבען וועט איהר זיך קויפען אַ סאָפקע.

אָבער אַזוי ווי שמעון האָט אויף חתונה האָבען קיין מאָל ניט געהאָפט, פלעגט ער ביטערליך נאָך דער בעל־הבית׳טעס ברכה אַ שמייכעל טהאָן און פלעגט זיך פון אַ סאָפקע מיאש זיין אין גאַנצען...

נאָר איינמאָל, די לעצטע צייט, אַז שמעון האָט גענומען ווידער אַ נייעם צימערעל מיט דעם זעלבען מעביל, ווי די פריהערדיגע צעהנדליגער צימערלעך, נעמליך: איין בעט, איין טישעל און איין שטוהל, און ניט האָבענדיג אפילו אין געדאַנק צו פרעגען מכח אַ סאָפקע, רופט זיך צו איהם אַן די בעל־הבית׳טע:

— אויב איהר ווילט, קען איך אייך אריינשטעלען א סאַפּקע.

פון דער דאָזיגער פאַרלייגונג איז שמעון געוואָרען אזוי איבערראשט, אז ער האָט א וואָרט ניט געקענט אויסריידען. קומענדיג אבער אין א ווײַלע ארום ווידער צו זיך, האָט ער מיט גרויס פאַרזיכטיגקייט איבערגעפרעגט:

— וואָס זאָגט איהר?... א סאַפּקע...

— יאָ, אויב איהר ווילט — האָט די בעל־הבית'טע קאַלט געזאָגט — אין שטוב ביי מיר פערנעמט זי גאָר אַן אָרט. איך האָב צוויי.

דאָ האָט שוין שמעון פערשטאַנען אין גאַנצען און ער האָט אביסעל דיפּלאָמאַטיש געענטפערט:

— וואָס הייסט, אויב איך וויל... איך מיין, וואָס קען זי מיר שאַדען... עס וועט זיין גוט ביי טאָג אמאָל, מיין איך, צוצושפּאַרען זיך.

און באַלד איז געשטאַנען אין שמעונ'ס צימערעל א סאַפּ־קע, אן אמת'ע סאַפּקע, אויף וועלכער ער האָט זיך, ווי נאָר די בעל־הבית'טע איז ארויס, א וואָרף געטהאָן מיט'ן פּנים צום באַלקען און האָט גליקליך געשמייכעלט.

דאָס גליק איז אבער געווען צו גרויס, אז שמעון זאָל קע־נען רוהיג איינשלאָפען. ער איז פּלוצים אויפגעשפּרונגען, עטליכע מאָל איבערגעפיהרט מיט דער האנד איבער דער שווארצער סאַראַטע פון דער סאַפּקע און האָט געלויבט:

א זעלטענע סאַפּקע.

דאָס גליק איז אָבער געווען צו גרויס אליין עס צו פער־טראָגען. און שמעון איז ארויס אויפ'ן גאַס צו טיילען זיך מיט זיין גליק מיט נאָך עמיצען...

בעגעגענט האָט ער דעם ערשטען, — בעריל פישמאַן, א יונגער מאַן, וואָס האַלט ניט פון דירות און זאָגט, אז א מענש

דארף לעבען ווי א פויגעל.. בעגעגענדיג דעם דאָזיגען חבר, האָט ער פערגעסענדיג יענעם'ס מיינונג וועגען דירות, איהם אָבגע־שטעלט און א פרעהליכער איבערגעגעבען:

— נו, ברודער, האָב איך זיך היינט ארייגגעצויגען אין א דירה!...

— איז זי א פאַלאַץ! — האָט פישמאַן איראָניזירט.

— א פאַלאַץ ניט קיין פאַלאַץ — נאָר א סאָפקע איז פאַראַן! פערשטעהסט, א סאָפקע.

—טייערע מציאה... — האָט פישמאַן גע'חוזק'ט: פון וואָס א מענש ווערט נתפעל, אַט האָב איך אפילו קיין בעט ניט, און גאָר ניַשט... נאָר פון דעסטוועגען דארף מען געהן אָנקר־קען.

— אח, קום! — האָט שמעון זיין גאַסטפריינדליכקייט ארויסגעוויזען.

אריינקומענדיג אין צימערל, האָט בעריל פישמאַן ניט ארויסזאָגענדיג זיין מיינונג אויף דער דירה, זיך א וואָרף גע־טהאָן אויף דער סאָפקע און ליגענדיג שוין, געזאָגט:

— איך בין שטארק מיעד... איך וועל כאַפּען א דרע־מעל...

— א דרעמעל.... האָט זיך שמעון דערשראָקען... וואָס הייסט א דרעמעל... איך רעכען, אז די בעל־הבית'טע וועט ניט וועלען ליידען... זי האָט פערזאָגט, אז...

— עט, לאָך פון איהר באָבען, וועסט קריגען אַן אנדער צימער.

און מעהר האָט פישמאַן ניט גערעדט. לעבענדיג ווי א פייגעל, האָט ער די פאָריגע נאכט ניט געשלאָפען, און ער איז גלייך איינגעשלאָפען...

שמעון האָט געקוקט אויף דעם שלאָפענדיגען חבר און האָט ניט געוואוסט וועלכע מיטלען אָנצונעהמען. וועקען איהם האָט ער קיין הארץ ניט געהאט, לאָזען איהם אזוי ליגען

וואלט ער גאר אליין זיך אביסעל אבגערוהט — דאס ערשטע מאל אויף א סאפקע... און ער איז געשטאנען און געקוקט, ווי עמיצער רויבט ביי איהם זיין גליק אוועק.

ענדליך אבער האט ער זיך בערוהיגט און זיך געטרייסט:

— מילא, א מענש וויל זיך אברוהען, זאל ער זיך אברוהען. די סאפקע בלייבט דאך ביי מיר.

עס איז אבער געווען א פאלשע נחמה. אמת, פישמאן איז אין א פאר שעה ארום אויפגעשטאנען, זיך אויסגעגענעצט הויך און בשעת געגעצען געזאגט:

— גאנץ וואהל זיך דורכגעדרעמעלט — מען דארף געהן. נאר א זייגער עלף ביי נאכט, אז שמעון איז געלעגען אין די בגדים אויף דער סאפקע און געפאנטאזירט וועגען זעהר גוטע זאכען, וואס עס זיינען פאראן אויף דער וועלט, האט איהם א קלאפ אין טהיר פון קאמערל אויפגעוועקט פון זיינע דמיונות און אז ער איז ארונטערגעשפרונגען א דערשראקענער, האט ער פאר זיך דערזעהן ווידער בעריל פישמאן....

— אזוי שפעט? — האט ער אויף איהם אנגעשטעלט די אויגען.

— איך וויל ביי דיר היינט נעכטיגען. איך האב נאך אלץ קיין דירה ניט.. ועסט דאך מסתמא ערלויבען.

— נעכטיגען? — האט שמעון ארויסגעשטאמעלט — ניט יויסענדיג וואס ווייטער צו זאגען...

— יא, איבערנעכטיגען... — האט פישמאן בעשטע-טיגט.

— עס איז דאך אבער ניטא קיין קישען... האט שמעון געפרופט ראטעווען זיך...

— עט, ביזט א שוטה... איז פישמאן שוין אין זיין ראלע אריין, וואס זיינען מיר עפעס בורזשוקעס... א סאפקע האסטו, וואס דארף מען בעסער?

און פישמאן איז געבליעבען נעכטיגען און דאס ערשטע

מאָל, נאָך זעהר א לאנגע צייט, האָט שמעון ניט געזונגען פאר׳ן שלאָף...

אויף מאָרגען, אז שמעון איז אויפגעשטאַנען, איז שוין פישמאן ניט געווען. וויסענדיג, אז קיין פריהשטיק וועט ער ביי שמעון׳ען ניט קריגען, איז ער עס אוועק זוכען ערגעץ אנדערש.

שמעון איז צוגעגאנגען צו דער סאָפקע און האָט זיך דער־מאָנט, אז אויסער פישמאנען האָט ער נאָך צעהנדליגער חברים, וואָס האָבען ניט קיין דירות און אז זיי וועלען זיך דערוויסען, וועט ער האָבען אלע נאכט א פארשוין אויף שלאָפען. אבזאָגען וועט ער ניט קענען. ווי אזוי זאָגט מען אָב, אז עס שטעהט אין א צימער א סאָפקע א נאכט ליידיג?... גאָה דערצעהל דעם עולם א מעשה, אז דו האָסט ליעב יחידות, אז דו קענסט ניט זינגען פאר א צווייטען...

און שמעון האָט געקוקט אויף דער סאָפקע און עס האָט איהם אָנגענומען א שרעק... אין מח האָט שוין געארבייט א גע־דאנק:

— זוכען א נייע דירה, וואו עס איז פון קיין סאָפקע קיין זכר ניטאָ...

דער מאדנער.

(געווידמעט ל. נ.)

דער פאלטא, וואס זיסעל טראגט שוין דעם צעהנטען ווינ־טער, איז אייגענטליך ניט געווען קיין ווינטערדיגער אין פולען זין פון דעם ווארט. אויסער דעם, וואס ער איז געווען העל, האט ער אויך ניט געהאט קיין וואטע. אבער קיין זומערדיגער האט ער אויך ניט געקענט הייסען. דער געוואנד פון איהם איז געווען גראב און האריג און דאס האט איהם צוגעגעבען א חא־ראקטער פון א הערבסט אדער פריהלינגס-מאנטעל. זיסעל אליין האט איהם אבער גערופען מיט א וויצעלע „דער פארע־ווער מאנטעל". און האט ערקלערט, אז מיט'ן שכל, דארף ער אזוי הייסען, ווייל אזא מאנטעל קען מען טראגען אין אלע פיער צייטען פון יאהר און אפילו צודעקען זיך מיט איהם איז אויך ניט שלעכט. אז דער מאנטעל דעקט אין א קאלטער נאכט זיס־לען צו, זעהט עס טאקע אויס ווי אן עכטע קאלדרע. אמת, די פאר ארבעל שטערען דער אלגעמיינער הארמאניע, נאר ווער דארף עס אזוי נאהענט צוגעהן בעטראכטען? דער עיקר איז דאך, ווי אזוי די זאך זעהט אויס פון דער ווייטען...

עס פערשטעהט זיך, אז אזא מאנטעל מיט אזוינע מעלות, האט זיסעל געוואוסט ווי צו שעצען. טאמער פלעגט איהם אמאל איינער פון זיינע בעקאנטע בעמערקען:

— שוין צייט אייך, פאני זיסעל, א נייעם מאנטעל צו מאכען.

פלעגט זיסעל א קוק טהאן אויף זיין מאנטעל, אויפהויבען דעם קאלנער, וואס איז געווען זעהר א הויכער, אריינלעגען א י י ן ארבעל אין צווייטען און מיט א זיגערישען טאן ענטפערן:

— וואס? א שלעכטער מאנטעל? —

יענער פלעגט א שמייכעל טהאן און געפינען, אז דער מאנטעל איז ווירקליך גוט.

— דאס געלד, וואס א בייער מאנטעל דארף קאסטען האב איך וואו אהין צו טהאן — פלעגט נאכדעם זיסעל צוגעבען מיט א גוטמוטיגען טאן און מען האט געוואוסט, אז זיסעל, אט דער אלטער בחור, אט דער „מאדנער“, וואס ארבייט ערגעץ פאר א פירמע און פערדיענט פיעל געלד, טהוט מיט מענשען גרויסע טובות און אויף זיך אליין קוקט ער גאר נישט.

און דאך האט זיך געטראפען מיט זיסלען א סיבה און ער האט געפעלשט אין זיין מאנטעל און אנגעטהאן א פוטער...

— ווי קומט צו אייך, פאני זיסעל, א פוטער? — האט איהם יעדער בעקאנטער, דערזעהענדיג דאס ערשטע מאל אין פוטער, פערוואונדערט געפרעגט — איהר זענט שוין צום שכל געקומען?...

און זיסעל האט מיט א פערשעמטען שמייכעל געדארפט דערצעהלען א מעשה, וועלכע איז איהם געווען זעהר ניט איינגענעהם. עפעס איינער, זיינער א ווייטער בעקאנטער, וועלכער האט נויטיג געדארפט געלד, נאר בארגען ביי איהם האט זיך יענער געשעמט, האט איהם פערקויפט דעם פוטער, מיט א תירוץ, אז ער איז אויף איהם ענג.

— איך האב איהם געמוזט קויפען... איהר פערשטעהט?

— האט ער זיך פערענטפערט.

די בעקאנטע האָבען פערשטאַנען און זיינען געווען זעהר צופריעדען, וואָס ענדליך האָט גאָט געהאָלפען און זייער גוטער זיסעל איז געוואָרען אַ מענש...

— גוט אַ פּוטער, האַ, וואָס? — האָבען זיי איהם גע־פרעגט.

— גוט איז גוט — האָט דער אַלטער בחור מיט אַ נאַאי־ווען קינדערשען שמייכעל געענטפערט... אָבער...

— אָבער וואָס?

— אָבער איך שעם מיך...

די בעקאַנטע האָבען זיך פערנאַנדער געלאַכט.

— כ'לעבען איך שעם מיך... ווי קומט צו מיר אַ פּוטער?

די בעקאַנטע האָבען ווידער געלאַכט: טאַקי אַ „מאָדנער". מען זאָל זיך שעמען צו טראָגען אַ פּוטער! הלואי וואָלט יעדער פון זיי געהאַט אַ פּוטער וואָלט ער גאָר אַן אַנדער שטאָלץ בע־קומען. די ערד וואָלט אונטער איהם געציטערט...

און לכבוד דעם פּוטער, וואָס זיסעל האָט אַנגעטהאָן, האָט דער ווינטער אראָבגעשיקט אַ שטאַרקען פראָסט, וואָס האָט עט־ליכע טעג נאָך אַנאַנד מיט אַ קאַלטען פייער געברענט. זיסלען, געהענדיג אין גאַס, וואָס האָט געדרוישט פון מענשען, צווישען וועלכע ער האָט גראד ווי אויף צולהכעים פיעל לייכט געקליידע־טע בעגעגענט, האָט זיך געדאַכט, אַז ע ר איז אין דעם פראָסט שולדיג, און האָט ניט געקענט קוקען גלייך אין די אויגען די אָרימע, לייכטגעקליידעטע דורכגעהער, וואָס האָבען זיך גע־קנייטשט אין דרייען פאַר קעלט. ווען ער וואָלט געטראָגען זיין „פּאַראַוועןמאַנטעל" וואָלט ער שוין צו אַ מאַנכען צוגעגאַנגען און געפרעגט:

—וואָס, קאַלט, פּעטערקע?

אָבער אין דעם פּוטער האָט ער קיין מוטה ניט צוצוגעהן אום צו ריידען, ווי זיין שטייגער איז, אַ וואָרט. דער פּוטער מאַכט אַ מחיצה צווישען איהם און די אַלע אָרימע. און אַ פער־

שעמטער לויפט ער דורך די גאס, סטארענדיג זיך קיינעם אין די אויגען ניט אריין צו קוקען. ער קען זיך אָבער ניט איינ־האלטען, בעגעגענדיג אן אָרימען טרעגער, האָט ער ווי פער־שולדיגט א פרעג געטהאָן: קאלט הא?... דערהערענדיג א קרעכץ אָנשטאָט אן ענטפער, איז זיסלען א קעלט דורכגעלאָפען דורכ'ן פוטער, און ער האָט עפּעס בעשלאָסען...

* * *

אויפ'ן פינסטען טאָג, אלס דער פראָסט האָט זיך גע־שטארקט, האָט מען זיסלען צוריק געזעהן אנגעטהאָן אין זיין אלטען מאנטעל.

— וויעדער אין אלטען? — האָט איהם א בעקאנטער גע־פרעגט. — איהר וועט דערפרוירען ווערען — אזא פראָסט!

— עט, האָט זיסעל מיט א זיכערען טאָן געענטפערט, — אָהן א פוטער ווערט מען ניט דערפרוירען, אָבער אין א פו־טער ווערט מען אָבגעריסען און פערפרעמדט פון אָרימע ברי־דער, און אָהן זיי איז קאלט אין בעסטען פוטער. יעצט איז מיר גאנץ ווארים...

דער בעקאנטער האָט געקוועטשט מיט די פּלייצעס און אין געדאנק אויף זיכער בעשלאָסען:

— „ניט נאָר א מאָדנער — א משוגענער!...

לאָזענדיג דעם בעקאנטען מיט זיין מיינונג איבער איהם, האָט זיך זיסעל געלאָזען געהן. ער האָט גלייך בעמערקט ביי א ראָג שטעהן א טרעגער, וועלכער האָט דאָ געקלאפּט מיט די פיס, דאָ געפּאטשט א האנד אין א האנד, דאָ אונטערגעשפּרונגען און נאָך אזעלכע סגולות צום פראָסט. זיסלען האָט עם געריהרט, אָבער אויך געפעלען געוואָרען. אין זיינע אויגען האָט זיך בעוויזען דאָס אלטע גוטע פּייעריל און האָט זיך געווענדט צום טרע־גער:

— וואָס, פעטערקע, קאלט?

— קאלט, קאלט! — האט דער טרעגער ווי פרעהליך גע־ענטפערט.

— נישקשה! מיר וועלען ניט דערפרוירען ווערען! — האט זיסעל גוטמוטהיג געענטפערט.

— עט, דערפרוירען ווערען! ווער זאגט עס? דעם ערש־טען ווינטער בענעגען איך דען? — האט דער טרעגער, מאַ־כענדיג זיינע סגולות פאר איין וועגס גערעדט.

און זיסעל איז מיט א ליעדעלע פרעהליך ווייטער אוועק־געגאנגען, לאכענדיג פון זיך אליין ביים געדאנק, אז ער האט פיער טעג א פוטער געטראגען.

— עס איז טאקע געוועזן א משוגעת! — האט ער הויך אויפ'ן קול זיך מתודה געוועזן...

די ברידער.

שוין עטליכע טעג, אז לייב מינקין האָט זיך געפיהלט, ווי צעבראָכען און האָט קוים געקענט איינזיצען אין קאַנטאָר ביי דער ארבייט וואו ער האָט געשריעבען, ווי א מאשין, עפּעס אזוינע צעטלעך, אלץ מיט איין נוסח. ער האָט אָבער זיך אָנגעטהאָן כחות צו דערציהען ווי עס איז ביז דעם צוואַנציגסטען, ווען ער נעהמט אָב די צוואנציג רובל שכירות. ווייל אוועקלעגען זיך אין א פרעמדער שטאָדט ביי פרעמדע מענשען אָהן אַ גראָשען, האָט ער מעהר מורא געהאט ווי פאר דער קראנקהייט אליין. דאָנערשטאג פאר נאכט האָט ער, קוים האלטענדיג זיך אויף די פיס, בעקומען די צוואנציג רובל, גראָד איינציגע זילבערנע רובל. ער האָט זיי מיט ליעבשאפט איבערגעצעהלט, אריינגעלעגט אין דער שטארקסטער קעשענע און האָט זיך געלאָזען געהן אויף זיין קוואטיר.

קומענדיג אויף דער קוואַרטיר, איז ער אריין אין זיין קליין קאמעריל. די צוואנציג איינציגע רובל האָט ער איינגעבונדען אין א טיכעל, האָט זיי אוועקגעלעגט אונטער דער קישען און האָט זיך גלייך אוועקגעלעגט אין בעט, טאפּענדיג די געלד מיט דער האנד אונטער'ן קישען...

איבערהויפּט האָבען איהם געבראָכען די פיס און ווי ער האָט געדענקט פון אמאָל, בשעת ער איז נאָך אין דער היים

געוועז, האָט מען איהם ביי אזא פאַל געשמירט די פיס מיט אראָמאַנטעם עסיג.

„עס וואָלט איצטער אויך גוט געוועז — האָט ער אַ טראַכט געטהאָן — אָבער ווער?“

ער האָט ווידער מאשינאַל אָנגעטאַפּט אונטער'ן קישען דאָס טיכעל מיט דעם געלד.

„זיי וועלען שמיערען“! — האָט ער זיך אַליין געענט־פערט — זיי זיינען יעצט מיינע קרובים: צוואַנציג ברידער!...

ער האָט ארויסגענומען דאָס טיכעל פון אונטער קישען און האָט פונאַנדערבינדענדיג עס, יעדער רובל אָנגעטאַפּט. זיי זיי־נען געוועז קאַלט, אָבער מינקין האָט אויף זיי געקוקט, ווי אויף אמת'ע ברידער.

„דו, ברודערל, האָט ער גערעדט צו איין רובל, וועלכען ער האָט ארויסגענומען פון טיכעל, וועסט מיר רופען אַ פעלד־שער. דו ביזט דאָך אַ גוטער, האַ?

דער רובל האָט, שווייגענדיגער־הייט, מסכים געוועז.

באַלד איז דאָס שטוב־מיידעל, וועלכען מינקין האָט מיט אַ שוואַכען קול אריינגערופען, ארויסגעגאַנגען קויפען אראָמאַנטעם עסיג און רופען אַ פעלדשער.

דער פעלדשער, וועלכער איז אין אַ האַלב שעה געקומען, האָט ווי ברוגז איהם בעטראַכט, געהייסען ווייזען די צונג. און אז מינקין האָט איהם געזאָגט פון זיין פערלאַנג אויסצושמירען איהם מיט אראָמאַנטעם עסיג, האָט ער זיך אָנפאַנגס טרוקען אָבגעזאָגט. אבער אז מינקין האָט מיט אַ קרענקליכען שמייכעל איהם אַ זאָג געטהאָן, אז פאר זיין פריינדשאַפט וועט ער איהם גוט בעדאַנקען, איז דער פעלדשער מרוצה געוואָרען און האָט איהם זעהר שטאַרק געריבען די פיס מיט'ן עסיג, אזוי שטאַרק, אז מינקינען האָט אזש וועה געטהאָן.

בעצאָהלט האָט איהם מינקין מיט אַ גאַנצען האַלבען רובל, פון דער רעשט, וואָס דאָס מיידעל האָט געבראַכט. דער פעלד־

שער איז פּלוצים איבערגעביטען געוואָרען, האָט איהם געגומען נאָך אמאָל ארומקוקען, טאַפּען דעם שטערן און געזאָגט, אז קיין סכנה איז ניטאָ, פון דעסטוועגען דאַרף מען רופען מאָרגען פריה א דאָקטאָר.

אז דער פעלדשער איז ארוים איז אריין די בעל־הבית'טע, א פּרוי אין די מיטעלע יאָהרען מיט א שטרייגגען קוק.

— איהר קלעהרט א פּנים אוועק צו לעגען זיך, האָט זי א זאָג געטהאָן — וואָס איז דאָך אייך — אפשר אין שפּיטאָל?...

מינקין האָט פאַר שפּיטאָל זיך זעהר דערשראָקען, און מיט בעטענדע בליקען האָט ער איהר געענטפערט, אז ער וועט זיך סטאַרען וואָס גיכער געזונד ווערען... און געלד — האָט ער מוסיף געווען — האָב איך געגוג...

— ווער רעדט וועגען געלד — איז די בעל־הבית'טע ווייכער געוואָרען. אפשר א זופּ אויפקאָכען אייך. גיט אויף מילך און אויף גרויפּען.

מינקין האָט אפילו עסען ניט געוואָלט, אבער כדי צו ווייזען דער בעל־הבית'טע, אז ער האָט געלד און זשאַלעוועט ניט האָט ער ארויסגענומען, ליעגענדיגערהייט, דאָס טיכעל מיט דעם גאַנצען געלד, האָט איהר איבערגעגעבען א רובל און האָט געזאָגט.

— קויפט, נאָר גוטע.

— ווי דען? פאַר א חולה מוז אלץ זיין גוטע, האָט די בעל־הבית'טע געזאָגט, בעקוקענדיג דעם רובל פון אלע זייטען, און איז ארוים.

פון רובל האָט זי איהם געבראַכט צוריק אכטציג קאָפּיקעס, און מיניקין איז געווען צופריעדען, וואָס זי האָט אודאי א צעהנעריל פערדיענט. וועט זי איהם אין שפּיטאָל ניט טרייבען...

אויף מאָרגען פריה איז געקומען דער פעלדשער. די בעל־הבית'טע איז גלייך נאָך איהם אריינגעגאַנגען.

— נו, וואס מאכט אונזער חולה? — האט זי איהם גע־פרעגט.

— אט וועלען מיר איהם בעקוקען, וועלען מיר זעהן! — האט דער פעלדשער זעהר צופריעדען, כמעט ווי פרעהליך ארויסגערעדט.

מינקין איז געווען, כאטש דער קאפ האט איהם שרעקליך וועה געטהאן, זעהר גליקליך מיט דער פריינדשאפט פון זיי ביידען און האט אינסטינקטיוו אונטערגעלעגט די האנד אונטער דעם קישען, וואו ער האט אנגעטאפט דאס טיכעלע מיט דעם געלד...

דער פעלדשער האט איהם אויסגעמאסטען די היץ און די בעל־הבית'טע איז די גאנצע צייט געשטאנען און געווארט, ווי עס וואלט געווען איהרער אן אייגענער זוהן.

— וויפיעל? — האט זי בעזארגט געפרעגט, אז דער פעלדשער האט דעם גראדוסמעסטער ארויסגעצויגען.

— אי — ווא! — 38 מיט 3 צעהנטעל!

— מעג ער עפעס עסען?

— בלויז אביסעל היגערשע זופ — האט דער פעלדשער גע'פסק'נט.

מינקין האט דעם פעלדשער ווידער שעהן בעצאהלט און האט איהם דערפאר געבעטען, אז ער זאל שיקען א גוטען דאק־טאר.

— דעם בעסטען! — האט דער פעלדשער פערזיכערט — אין א פאר שעה ארום קומט ער צו אייך.

אז דער פעלדשער איז ארויס, איז די בעל־הבית'טע צו־געגאנגען צו מינקינ'ען און געזאגט:

— גיט אהער געלד, וועל איך אייך קויפען א שטיקעל פרישע הוהן. גאר ניט עסען, קענט איהר נאך פערשוואכט ווערען.

— א, איך דאנק אייך, איך דאנק אייך! — האט מינקין

שוואך אבער בעגייסטערט געזאגט. און האט ארויסגענומען א גאנצען רובל פון טיכעלע.

— איך וועל אייך ברענגען רעשט! — האט די בעל־הבית׳טע פערזיכערט, האטש מינקין האט ניט פערשטאנען, צו ליעב וואס זאגט זי דאס. אודאי וועט בלייבען רעשט!

אין א שעה ארום האט די בעל־הבית׳טע איהם אריינגע־טראגען 30 קאפ. רעשט און געפרעגט: וואס מאכט ער.

מינקין האט זיך עפעס זעהר געשעמט צו קוקען איהר אין די אויגען און האט קוים געענטפערט:

— נישקשה...

— הוהן איז היינט, א קלאג נאך זיי, פייער און פלאם.

— האט די בעל־הבית׳טע א זאג געטהאן און איז ארויס קאכען פאר איהם די זופ.

אין א פאר שעה ארום איז געקומען דער דאקטאר. ער האט איהם אויף גיך בעטראכט, געשטעלט עטליכע שאלות און גע־בעטען א טינט און פען.

אנשרייבענדיג עטליכע ווערטער, האט ער זיך אויפגע־שטעלט.

מינקין האט איהם ליגענדיג אויסגעצויגען די האנד; דער דאקטאר האט ווי אן אמת׳ער קונצען־מאכער ארויסגענומען פון דארט א רובל און ווי אן אמת׳ער קונצען־מאכער אריינגע־ווארפען ערגעץ אין א קעשענע, זאגענדיג גלייך נאך דעם קונץ א פאר פריינדליכע ווערטער, פון וועלכע מינקין איז געריהרט געווארען.

„גוט וואס עס איז אויסגעפאלען בשעת איך האב אבגענומען די שכירות“, האט ער א טראכט געטהאן, אז דער דאקטאר איז ארויס.

באלד איז אריין די בעל־הבית׳טע.

— מען מוז דאך געהן מאכען דעם רעצעפט, — האט זי מיט מוטערליכע בעזארגונג געזאגט, פערקנייטשענדיג דעם

פּנים — װער װײס, װי פיעל דער רעצעפּט קען אין אַפּטײק אָנטרעפען — ד ע ר דאָקטאָר פערשרײבט אַזױנע טײערע רע־צעפּטען!

— ממה־נפשך, נאָט אײך צװײ רובל! — האָט מינקין געזאָגט, גראַבלענדיג זיך קױם אין טיכעלע און דערלאַנגענדיג איהר צװײ זילבערנע רובל׳ס.

— פון דעסטװעגען רעכען איך, אַז קײן גאַנצע צװײ רובל װעט ניט קאָסטען! — האָט זי געצװײפעלט. — ממה־נפשך — האָט זי צוגעלעגט, — װעל איך אײך ברענגען רעשט.

אין אַ שעה אַרום האָט זי איהם אַרײנגעטראָגען אַ פלעשעלע אײנגעװיקעלט אין אַ בלאָה פּאַפּיער.

— סאַר׳אַ יקרות! — האָט זי געקרעכצט — ניט אַנדערש װי צעהן גילדען — האָטש גיב איהם אַ קרענק!

— מסתמא איז דאָס אַ גוטע רפואה — האָט מינקין איהר געװאָלט אַרױסנעהמען פון פערלעגענהײט, און װעלכער זי האָט זיך, לױט זײן מײנונג, געדאַרפט געפינען...

— אַלע דרײ שעה אַ לעפעל. נעהמט איצטער אײנע, — האָט די צוגעגעבען און אַ װײלע אַרום.

— װי אַזױ זאָל איך נעהמען, איך האָב דאָך ניט קײן לעפעלע? — האָט ער קױם געװאָגט צו בעטען.

— איהר װילט אַ לעפעל, אָט איך שיק אײך שױן.

דאָס שטוב־מײדעל האָט מיט אַ בײזער מינע אַרײנגעטראָגען אַ לעפעל.

— איך װעל אײך בעפרידיגען! — האָט ער געריהרט אַרױסגערעדט.

דאָס שטוב־מײדעל איז שטעהן געבליבען און האָט שױן פרײנדליכער געפרעגט:

— אפשר עפענען אײך דאָס פלעשעלע?

— נו, אױב איהר װילט זיך מטריח זײן!

דאָס שטוב־מײדעל האָט איהם אױפגעעפענט דאָס פלע־

שעלע, און האָט אנגעגאָסען א לעפעל און איהם צוגעטראגען צום בעט.

די רפואה איז געווען א ביטערע און האָט געריסען אין האלז, אבער אז דאָס שטוב־מיידעל האָט איהם געפרעגט האלב־לאַכענדיג:

— נו, עפּעס גוט?

האָט ער געענטפערט:

— זיס.

צוליעב וואָס, האָט ער אליין ניט געוואוסט.

אין א פּאָר שעה ארום האָט איהם די בעל־הבית'טע אריינ־געטראָגען אין א טעלער עטליכע לעפעל זופּ.

— עס איז פאַרהאַן אפילו נאָך א ביסעל — האָט זי גע־זאָגט, — נאָר איך האָב מורא, אז עס קען אייך פערשאַדטען.

ווענען דער הוהן אליין און ווענען דעם האלבען רובל רעשט פון דעם רעצעפּט, האָט זי ניט דערמאָנט און מינקין האָט זיך שטארק געוואונדערט דערויף, אָבער געפרעגט האָט ער ניט. „נאָך בעסער — האָט ער געטראַכט, — וועט זי מיך ניט טרייבען אין שפּיטאָל“...

אויף אזא אופן האָט זיך געצויגען א וואָך.

אז נאָך דער וואָך איז די בעל־הבית'טע אין דערפריה אריין צו איהם, איז ער געלעגען שטארק פערטראָגען מיט אָפּע־נע אויגען צום באַלקען און האָט גערעדט פון היץ.

— מיינע ברידער? וואו זיינען מיינע צוואנציג זילבער־נע ברידער... ניטאָ... איין זילבערנער ברידער!...

— אוי וועה איז מיר, ער איז דאָך גוט קראַנק! — האָט זי פּאָר זיך א מורמעל געטהאָן.

זי האָט אונטערגעלעגט די האַנד אונטער דער קישען און האָט אין טיכעל אָנגעטאַפּט א לעצטען רובל.

„קיין געלד האָט ער שוין אויך ניט, — האָט זי א מורמעל

געטהאן. — „מען מוז איהם אוועקפיהרען אין שפיטאל".

— איהר וועט פאהרען אין שפיטאל? פאני מינקין?

מינקין האט ניט געענטפערט. ער האט אלץ גערעדט:

— וואו זיינען מיינע צוואנציג ברידער?... הא? די ברידער מיינע...

— אן עסק! — האט זי זיך פערקרימט און איז ארוים דינגען א דראזשקע אוועקפיהרען איהם אין שפיטאל.

שטילע טריט.

הערר פינקעלקרויט, ביי וועמען שוואכמאן, א אידישער לעהרער, האט מיט א פאר וואכען צוריק בעקומען א לעקציע, האט געוואוינט אין די וויטע גאסען פון דער גרויסער שטאדט. געהענדיג אויף דער לעקציע, פלעגט שוואכמאנען אויסקומען דורכצוגעהן אייניגע שטילע געסלעך, וואו ער האט געקענט אונגעשטערט און פריי בעטראכטען זיך טיעפער און ערנסטער; למשל, ארומקוקען דעם אלטען ראק; איבערצעהלען די פלאמעס, וואס דער ראק האט פערמעגט; פרובען זיך א לייכטערע אבּרייבען מיט די גרויסע נעגעל, וואס שוואכמאן האט שטענדיג געטראגען; צוטראגען א פוס נאהענט צום אויג און זעהן, וואס עס טהוט זיך „דארטען" מיט די פעדעמלעך, וואס שלעפען זיך פון די אויסגעמוליעטע הויזען; וועלכע פון זיי אברייסען און וועלכע פערבויגען, אויב ס'איז מעגליך... אראבנעהמען דאס אלטע היטעל פון קאפ און א פיהר טהאן איבער איהם מיט'ן ארבעל; אויסרייניגען די נאז און אבווישען מיט דער לינקער זייט פון ראק. מיט איין ווארט אבטהאן אלע ארבייט, וואס זיינען אפשר נויטיג אויך אין די רוישענדע גאסען, וואו עס געהען פיעל מענשען, אבער אונמעגליך. אז שוואכמאן פלעגט פארטיג ווערען מיט דער ארבייט, פלעגט נאך איהם בלייבען

צייט צו בעטראכטען דעם „עצם זיך“, צוהערען זיך צו יעדער בעוועגונג זיינע.

און בעטראכטענדיג מיט גרויס אויפמערקזאמקייט דעם „עצם זיך“, האט ער איינמאל, געהענדיג אין די שטילע געסלעך, בעמערקט אין זיך א ווילדע ענדערונג און ער האט זיך שטארק ־דערשראָקען. געמליך, ער געהט און געהט, און די טריט זיינע הער־רען זיך ניט, פונקט ווי א שאטען וואלט זיך אומגערוקט. עפּעס לאזט זיך קיין שום קלאנג ניט הערען נאך יעדען טריט זיי־נעם.

ער האט זיך געסטארעט וואס שטארקער צו טרעטען מיט די פיס אויפ'ן טראטואר, עס האט אבער ניט געהאָלפען: קיין קלאנג איז נאכ'ן טריט ניט ארויס.

— וואס איז דאס? — האט ער מיט שרעק זיך אליין געפרעגט און זיך געוואלט דערמאָנען צי איז ביי איהם געווען אלע מאל אזא שטילער טריט און ער האט עס ניט בעמערקט, אָדער ער איז איצט שוואך געוואָרען און האט ליידענדיג די גאנ־צע יוגענד, זיינע כחות פערלאָרען?

ער האט זיך געלאזט געהן גיכער און האט פון זיך אליין געלאכט, וואס אזא נארישקייט בעאונרוהיגט איהם. פון וואנען איז עס געדרונגען, אז א טריט מוז זיך הערען, וואו שטעהט עס געשריבען?

זיין לאכען האט איהם אָבער ניט געהאָלפען. דער פערלאנג צו הערען א קלאנג נאך יעדען טריט האט איהם אינגאנצען בע־הערשט, און ער האט געטרעטען מיט די לעצטע כחות, דריי־קענדיג די שיך אן די שטיינער פון טראָטואר. ער האט די פיס הויך געהויבען און מיט אימפעט אראבגעלאזען, פונקט ווי ער וואלט זיך די סאלדאטישע מארשיראָווקע געלערנט. עס האט איהם דאס אויך ניט געהאָלפען, קיין ווידער־קול האבען זיינע טריט אלץ ניט געגעבען.

— אט געהט עמיצער, מען דארף זיך צוהערען צו זיינע

טריט! — האָט שוואַכמאַן ווי דערפרעהט זיך, דערזעהענדיג פון דערווייטענס, ווי איינער לאָזט זיך געהן קעגען איהם.

דער מאַן, וואָס האָט בעדאַרפט פאַרבייגעהן, איז געווען ווייט פון שוואַכמאַנען און ער האָט אָנגעשטרענגט אויפמערקזאַם די אויערען צו חאַפּען אויף ריכטיג דעם קלאַנג.

— טריק—טראַק, טריק—טראַק! — איז דער מאַן פערבייגעגאַנגען, קלאַפּענדיג מיט די שיך אַן שטיינערנעם טראַטואַר.

שוואַכמאַנען האָט זיך געדאַכט, אַז דער דורכגעהער האָט אויף איהם געקוקט מיט פעראַכטונג, און ער איז נאָך געפאַלענער ביי זיך געוואָרען.

— אַט דאָס איז אַ טריט! — האָט ער מיט קנאה געטראַכט און מיט דאַרשטיגע בליקען בעגלייט דעם דורכגעהער, פון וועלכען עס האָבען זיך נאָך געהערט די פעסטע טריט:

טריק—טראַק. טריק—טראַק!...

— עס פערשטעהט זיך, אַ טריט מוז מען הערען, — האָט שוואַכמאַן טרויריג פאַר זיך געמורמעלט, און מוח איז איהם דורכגעלאָפען אַ שורה פון אַ העברעאישען געדיכט:

„איך הער שוין די מעכטיגע טריט פון מיין פאָלק!“

און שוואַכמאַנען האָט זיך מאָדנע פערוואָלט, אַז זיינע טריט זאָלען אויך ווערען מעכטיג, אַז יעדער פערבייגעהער זאָל איהם הערען און בעמערקען...

צוקומענדיג צום הויז, וואו פינקעלקרויט האָט געוואוינט, האָט זיין הארץ מעכטיג אָנגעהויבען צו קלאַפּען: „ווער ווייס וואָס פאַר איין פערענדערונג איז מיר איז פאַרגעקומען“. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז ווי ער וועט נאָר די שוועל איבערטרעטען, וועט די דיענסט, די ערשטע דערזעהענדיג איהם, אַ פּאַטש געבען מיט די הענד, אויסגלאָצען די אויגען און וועט זיך צושרייען:

— וועה איז מיר, אַ געשטאָרבענער לעהרער!

— טפו, — האָט ער פּאָר שרעק אויסגעשפּיגען און מיט ציטערנדיגע הענד האָט ער אַ ציה געטהאָן דאָס גלעקעל.

די דיענסט האָט איהם געעפענט. אריינגעהענדיג אין קאָרידאָר, האָט ער דערפיהלט אז ער איז איצט בלאָסער, ווי געוועהנליך. ער האָט נאריש געקוקט אויף די דיענסט, זי האָט אויף איהם צוריק געקוקט און געשמייכעלט. איהם האָט זיך געדאכט, אז „דאָס" איז שוין...

ער האָט זיך געלאָזט געהן צום תלמיד און האָט זיך ווידער אָנגעהויבען צוהערען צו זיינע טריט. קיין קלאנג איז אָבער איצט אויך ניט ארויס און איהם האָבען זיך פּאָר שרעק די פּיס געוויעגט.

— זאָל זיך חאָטש עפּעס אַ שאַרך הערען, רבונו של עולם!

— האָט ער אין דער שטיל געוויינט...

ער איז אריין אין זאָל. די מאַדאַם איז געזעסען מיט אראָבגעלאָזענע אויגען און האָט געלעזען די צייטונג.

— יאשע איז אין צימער? — האָט דער לעהרער שוואַך געפרעגט.

— אוי! — האָט זיך די מאַדאַם מיט שרעק אַ חאַפּ געטהאָן. — ווי איהר האָט מיך דערשראָקען! איך האָב גאָר ניט געהערט, ווי אזוי איהר זענט אריינגעגאנגען...

„מען הערט מיך ניט אריינגעהן!" איז שוואכמאַנען, ווי אַ קויל דורכגעלאָפען איבער'ן קאָפּ און איהם איז הייס געוואָרען...

* * *

די אורזאַכע פון דעם ווילדען אונגליק איז שוואכמאַן דערגאַנגען ביי דער נאַכט פאַר'ן שלאָף, ווען ער האָט די קאַמאַשען זיינע אויסגעטהאָן און זיי בעטראַכט, און ער האָט זיך געוואונדערט, ווי אזוי האָט ער דאָס גלייך ניט פערשטאַנען און ווי אזוי האָט ער עס פריהער ניט בעמערקט: די קאַמאַשען האָבען

ממש ניט קיין ברעקעל פאַדעשווע און ניט קיין ברעקעל זויל. ווי אַזוי קען זיך גאָר הערען אַ קלאַנג?

די נייע ענטדעקונג האָט איהם אפילו אביסעל רוהיגער געמאַכט, נאָר דער אומזיסטער בייטאָגיגער שרעק האָט איהם די נערוועז אויפגערעגט, און ער האָט ניט געקענט איינשלאָפען. ער איז געלעגען מיט אָפענע אויגען צום באַלקען און געקלערט. „דער גאַנצער כח איז ניט אין דעם מענשען אליין, נאָר אין זיי־נע שיך", איז איהם מיט אמאָל אריינגעפאַלען אין קאָפּ אַ געדאַנק.

און די אידעע איז איהם שטאַרק געפעלען געוואָרען.

— דאָס איז גאַנץ טיעף! — האָט ער גערעדט מיט זיך אליין. — נאָך אמאָל: דער מענש אליין, וואָס האָט אַזוי פיעל כח, אַזוי פיעל ענערגיע, וואָס קיין זאַך איז פאַר איהם ניט שווער, אָט דער מענש, אָט דער חכם (ביי דעם וואָרט חכם האָט ער זיך ברייט צושמייכעלט), אַז ער זאָל אומגעהן אָהן פּאַדעש־ווען און זוילען, בעמערקט מען איהם אפילו ניט, הערט מען ניט ווי ער געהט — אוים מענש!... קומט אוים, אַז דער גאַנצער כח פון מענשען בעשטעהט נאָר אין די פּאַדעשוועס און די זוילען... אַ פיינע זאַך!

—אייגענטליך איז דאָס ניט קיין גרוים אונגליק, — האָט ער זיך ווייטער געלאָזט אין חקירה — פאַר אַ רובל לאָזט מען זיך מאַכען פּאַדעשוועס און זוילען און מען ווערט ווידער אַ מענש, און אז מען געהט, הערען זיך די טריט: טריק— טראַק, טריק—טראַק! און דו פיהלסט זיך ווידער שטאַרק.

דער געדאַנק וואָלט שוואַכמאַכען אינגאַנצען פרעהליך גע־מאַכט, ווען ער וואָלט ניט געווען קלאָר אין זיין געלד־בייטעלע, אין וועלכען עס זיינען נאָר געלעגען צוויי קנעפּלעך און עפּעס אַ צעטעל פון צערקיל, וואָס ער האָט גאָר אָהן אַ שום נויטיג־קייט געהיט. וואָס אנבעלאַנגט צו באַרע געלד, האָט דאָס געלד־בייטעלע בעדאַרפט נאָך געדולדיג וואַרטען צוויי וואָכען ביז'ן

„ערשטען", ווען שוואכמאן וועט מיט א פרעהליך געמיטה אהין עפּעס אויף א טאָג צי צוויי אריינלעגען.

און שוואכמאן האָט זיך דערמאָנט, אז נאָך צוויי וואכען וועט ער זיך אזוי בעוועגען ווי א שאָטען, אונבעמערקטערהייט אריינגעהן אויף דער לעקציע צו פינקעלקרויטען און אלע טאָג איבערשרעקען די בעל־הבית'טע, און ער איז מיט א שווער גע־מיטה אנטשלאָפען געוואָרען ערשט פיער א זייגער.

און איהם האָט זיך גע'חלום'ט, אז ער געהט ערגעץ אין א וויסטער גאַס איינער אליין און קלאפּט מיט אלע כחות מיט די פיס אָן טראָטואר, נאָר קיין שום קלאנג געהט ניט ארויס, און ער געהט ווייטער און ווייטער און א קאלטער שוויים בעגיעסט איהם.

פלוצלונג וואקסען פאר זיינע אויגען אויס א חברה קונ־דיסים, איינער פון זיי לויפט פאָראויס, האלט אויף די הענד א פּאָר גרויסע הילצערנע שיך און שרייט:

— עי, דו, קבצן, טהו אָן די שיך, ניכער טהו אָן, וועסטו געגעזען ווערען!

און די חברה קונדיסים בעפאלען איהם, ווארפען איהם אום אויף דער ערד, ציהען פון איהם אראָב זיינע שיך און לאכען זיך ווילד פונאנדער.

— אָהן זוילען, אָהן פּאָדעשוועס, א געשטארבענער...

און די חברה קונדיסים ווערען פערשוואונדען. שוואכ־מאן בלייבט אליין ליגען, און ער פיהלט זיינע פיס אָנגעטהאָן אין שווערע הילצערנע שיך. ער הויבט זיך קוים אויף, שטעלט זיך אוועק אויף די פיס און לאָזט זיך געהן און די שטילע גאַס ווערט פערהילכט פון זיינע טריט:

— טריק—טראָק, טריק—טראָק!

* * *

אז שוואכמאן איז אויף מאָרגען געגאנגען צו פינקעל־קרויט'ן אויף דער לעקציע, האָט ער זיך ווידער צוגעהערט צו

זיינע טריט, האָטש ער האָט געוואוסט, אַז עס איז אומזיסט זיין בעמיהען זיך, עס וועט זיך גאָר ניט הערען.

און געדולדיג האָט ער אָנגעהויבען צעהלען די טעג ביז צום „ערשטען“, ווען ער וועט פעררריכטען די שיך און דאמאָלס וועט ער געבען טריט ווי געהעריג איז, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מענ־שען:

— טריק—טראַק, טריק—טראַק!

און ער האָט געבענקט נאָך דעם קלאַנג...

די ציגיינערין.

ליזע איז א געוועהנליך מיידעל. זי האט אפילו שווארצע אויגען און שווארצע האר, נאר וועניג מיידלעך האבען דען שווארצע אויגען און שווארצע האר? איהר וואוקס איז העכער פון מיטעלמעסיג, נאר פיעלע חבר'טארינס איהרע זיינען פון איהר וואוקס. געענדיגט האט ליזע גימנאזיום מיט 9—10 און אפילו מיט צוויי 12־ער, אבער וועניג חבר'טארענס איהרע האבען דען די זעלבע „באלען" בעקומען? ביכער לעזט זי די נייעסטע, טשיריקאוו'ס, טשעחאוו'ס, גארקי'ס און אנדרעעוו'ס, אבער אלע איהרע בעקאנטע און חבר'טארענס האבען די דאזיגע אויטארען אויך געלעזען.

נאך דעם אלעם איז זי פארט א געוועהנליך־מיידעל. דאס הייסט, אז זי קומט זיך צוזאמען אויף א פערזאמלונג, אויף א באל, אדער אויף א האכצייט, האט זי ניט אזוינס, מיט וואס זי זאל זיך קענען אויסצייכנען, ארויסווייזען זיך מעהר, ווי אנדערע: זי ווערט דערשלונגען אין די איבריגע געוועהנליכע מיידלעך.

דאס אלעס וויים ליזע און דאס וויסען פערשאפט איהר שמערץ. אין דעם פרט איז זי שוין ניט געוועהנליך. ליזע וואלט וועלען מיט עפעס זיך לאזען מערקען. געפינענדיג זיך צווישען א סך, וואלט זי וועלען ניט געהערען צום סך, נאר זיין אוי־

סער איהם. דאָס דאָזיגע געפיהל איז ביי איהר געווען ענטוויקעלט ביז קרייקליכקייט, און ווען די מענשען וואָלטען געווען פעהיגער צו קענען אריינדרינגען אין די פערבאָרגענע שפּאַלטען פון א צווייטענס נשמה, וואָלט אזא ווי ליזע בעטראַכט געווען טאקע פאר אַן אונגעוועהנליכער און זי וואָלט אפשר זיך רוהיגער פיהלען און ניט שטענדיג געביסען זיין פון איהר ניט־צופריעדענגעשטעלטען געפיהל...

געטהאַן האָט ליזע פיעל סגולות צו איהר „געוועהנליכקייט". ליידער זיינען אבער די סגולות ניט געווען אויסערליכע, וואָס מענשען זאָלען עס קענען באַלד מערקען, נאָר אינערליכע. צום ביישפּיעל, געפינענדיג זיך אויף א באַל, אָדער אזוי צווישען א סך, וואו יעדער פלעגט ריידען, לאַכען, וויצלען זיך א. ד. ג. פלעגט זי זיך גראָד אוועקזעצען אין א ווינקעל, געצוואונגענערהייט זיך פערטראַכטען, און מאַכען זיך פאר ראָמאַנטיש־טרויריג און כלומרשט ניט קוקען אויף קיינעם, נאָר אין זיך אינווייניג... אין אַזוינע מינוטען איז זי אייגענטליך אונגעוועהנליך געווען, דער סך אָבער האָט עס ניט בעמערקט, ביז ליזען פלעגט אומעטיג ווערען דער ווינקעל, און זי פלעגט ווידער, ווי פאר כעס, זיך אויסמישען אין דעם פערהאַסטען סך...

און דער וועהטאָג איז נאָך גרעסער געווען אין יענע פעלען, ווען צווישען סך פלעגט זיך דאָס רוב איינע געפינען, וואָס האָט זיך יעדען געוואָרפען אין די אויגען און צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט. אין אַזוינע מינוטען פלעגט ליזע איהר געוועהנליכקייט טיעפער פיהלען און דער האַס צו דער דאָזיגער אונגעוועהנליכער, וועלכער זי אליין האָט אין הארצען איננאַנצען מבטל געווען, פלעגט זיך צומישען מיט דעם וועהטאָג און דאָס געפיהל איז אונגעוועהנליך געווען. זי אליין איז אָבער געוועהנליך געבליבען און צוזאַמען מיט דעם סך אויף ארומגעטאַנצט ארום דער אונגעוועהנליכער, וועלכע איז געווען

שטאָלץ, אָבער גרויסמוטהיג, און פלעגט דאָס רוב מיט איהר, מיט ליזען, זיך פריינדליך בעגעהן...

* * *

אין דעם קרייז, וואו ליזא האָט זיך געפונען האָט מען בע־שלאָסען צו מאכען א באל. איינע א לוסטיגע, פריילינ, מיידעל, ליזא'ס א נאָהנטע פריינדין, האָט געראטען, אז דער באל זאָל זיין אין קאָסטיומען.

דער אנטראג איז אָנגענומען געוואָרען, און ליזע, וועלכע האָט געהאט שווארצע אויגען און שווארצע האָר, האָט לויט דער עצה פון א נאָהענטער פריינדין, גענומען א קאָסטיום פון א ציגיינערין.

איהרע לאנגע שווארצע האָר האָט זי ברייט פערנאנדער־געקאמט און אין בלומרשטדיגער אונאָרדנונג צעוואָרפען אויף די פלייצעס. אויפ'ן מיטען קאָפּ האָט זי צוגעשפּילעט א בלוט־רויטע, ברייטע סטייגגע, אויסגעזעצט אין געקינסטעלטע ברי־ליאנטען, וועלכע האָבען געפינקעלט מעהר ווי נאַטירליכע. אי־בער די אקסלען האָט זי איבערגעוואָרפען א רויטע טוך.

אזוי איז זי ערשיענען אויפ'ן באל... ביי דער גארדעראָב האָט זי דערפיהלט, ווי דער גארדעראָבער, צונעהמענדיג ביי איהר דעם מאנטעל און דערזעהענדיג זי אין איהר קאָסטיום, קוקט אויף איהר מיט נייגעריגע בליקען און שמייכעלט צופריע־דען.

ליזא האָט זיך ווי דערשראָקען און געפרעהט און מיט דעם געמישטען געפיהל איז זי אריין אין זאל.

— בראַווא! בראַווא! — האָט איהר בעגעגענט א גאנצע מחנה יונגע לייט.

זי האָט זיך אָנפאנגס פערלאָרען. פון איהר פערווירונג האָט איהר געראטעוועט א חבר'טע, וועלכע איז צו איהר גלייך צוגעגאנגען.

— אוי, ווי שעהן דו ביסט! ווי אינטערעסאנט!

— מאקי? — האט ליזא נאאיוו געפרעגט און דאס הארץ האט איהר אנגעהויבען צו קלאפען.

— וואונדערליך! זעה, ווי אלע קוקען אויף דיר.

ליזא האט אויפגעהויבען די אויגען און האט זיך בעגעגענט מיט הונדערטער בליקען. זי האט די אויגען געמוזט צוריק אראבלאזען. באלד איז זי אבער געוועהנט געווארען.

אין א ווײלע ארום איז צו איהר צוגעגאנגען א יונגער מאן, פון די אונגעוועהנליכע, וועלכער פלעגט איהר ביז אהער קיינמאל ניט בעמערקען.

— איך וויל האבען דאס גליק, פרייליין, מיט אייך דער ערשטער צו טאנצען.

און איידער זי האט צייט געהאט צו ענטפערן, איז צוגעגאנגען נאך איינער, און מיט א ליעבליכען שמייכעל, קוקענדיג איהר גלייך אין די אויגען, האט ער ניט גערעדט, נאר ווי געזונגען:

— שעהנע ציגײנערין — ערלויבט מיר זיין גליקליך איינמאל אין קורצען, נארישען לעבען... ניט ענטזאגען זיי מיר צו טאנצען מיט איהנען דער ערשטער...

— שוין בעשטעלט! — האט דער ערשטער מיט אן ערנסטער, אבער גליקליכער מינע זיך אנגערופען.

זי האט געטאנצט מיט ביידען. ביידע זיינען איהר געווען געפעלען. זיי האבען ביידע אזוי ווייך געדריקט זי צום ברוסט, אזוי ליעב געקוקט אין די אויגען, אזוי זיס־שמערצליך געדריקט נאכ'ן טאנצען די הענד.

אבער טאנצען פיעל מיט די צוויי האט זי ניט געקענט. עס האבען זי בעשטעלט נאך פיעלע יונגע לייט, מען האט זי געריסען פון שטוהל, וואו זי פלעגט זיך א ווײלע צוזעצען אברוהען...

— אח, ווי שעהן די ציגײנערין איז! ווי אינטערעסאנט!

אזוינע אויסגעשרייען האבען דערגרייכט צו איהרע אוי־רען.

זי האט געוואלט א מינוט בלייבען רוהיג, בעקלערען איהר גליק, וואס האט איהר אזוי פלוצלונג, אזוי אונערווארטעט, גע־טראפען.

מען האט איהר אבער ניט געלאזען.

— איך ביטע, שעהנע ציגיינערין — א וואלס!

און ווי א וויכער האט זי זיך געדרעהט אין דעם גרויסען טאנץ־זאל, די רויטע טוך אויף די פלייצעס זיינען ווי פליגלען געווען אויסגעשפרייט און האבען זי ווי אין לופטען געוואלט אויפהייבען; די צעווארפענע שווארצע האר האבען אין נאך מעהר ווילדען ציגיינערישען אונארדנונג צעשאטען זיך אי־בער'ן פלייצע און זיך פערפלאנטערט אין דער רויטער טוך און דאס אלעס האט ליזען נאך אונגעוועהנליכער, אינטערעסאנטער געמאכט.

איינער פון וועלכען ליזע האט קיינמאל ניט געוואגט פיעל צו טראכטען, האט זיך איהר אין ליעבע ערקלעהרט און טאנ־צענדיג מיט איהר האט זי געשפירט, ווי ער קושט איהר בגנבה איהרע שווארצע האר, און דער אטהעם האט איהר פערכאפט פאר גליק...

ענדליך איז דאס פובליקום אין זאל שיטערער געווארען, דער זייגער האט שוין געשלאגען פיער. עס האבען זיך געהערט פיעלע שטימען צו ענדיגען.

ליזע האט דערפיהלט, ווי באלד ענדיגט זיך עפעס א גרוי־סער יום־טוב, וועלכער וועט זיך אפשר קיינמאל ניט אומקעה־רען.

זי האט זיך פערטראכט.

— אדיע! איז צו איהר צוגעגאנגען דער אין ליעבע ער־קלערענדער בעקענטער — א דאנק פיר דעם פערגעניגען, וואס איהר האט מיר פערשאפט מיט אייער שעהנעם קאסטיום...

— אדיע! — האט ליזע זיך געשטארקט צו שמייכלען.
עס האט זיך איהר אבער ניט איינגעגעבען. א וואלקען האט זיך אויף איהר געזיכט אנגערוקט. די רויטע טוך איז ווי בלאסער געווארען...
דער עולם איז זיך ביסלעכווייז צוגאנגען. דער זאל איז לעערער און לעערער געווארען.

* * *

אהיים איז ליזע געקומען מיעד און אויפגערעגט. זי האט זיך געשטעלט ביים שפיגעל און האט בעטראכט נאך אמאל דעם קאסטיום.
זי האט געקוקט און געקוקט און געוואלט געפינען דעם סוד פון איהר היינטיגען ערפאלג.
זי איז ווירקליך שעהן, ווירקליך אינטערעסאנט אין דעם ציגיינער־קאסטיום. אבער זי קען דאך איהם מארגען ניט אנטהאן. הייסט עס, מארגען ווערט זי ווידער פערוואנדעלט אין דער געוועהנליכער ליזען, עהנליך צו טויזענדער אנדערע.
זי האט אראבגענומען פון קאפ די רויטע מיט די פאלשע ברילאנטען אויסגעשאטענע סטיינגע.
און איהר האט זיך געדאכט, אז דאס נעהמט זי מיט איהרע אייגענע הענד אראב דאס גליק..
און זי האט די רויטע סטיינגע צוריק ארויפגעלעגט אויפ'ן קאפ און שטארק צוגעשפילעט.
דאס גליק איז ווידער דא.
ווי אזוי זאל זי איהם אבער פערהאלטען אויף שטענדיג?
זי קען דאך ניט געהן אלע טאג אין א ציגיינער קאסטיום.
זאל זי מארגען אין דעם קאסטיום אויפ'ן גאס ארויסגעהן.
וועט מען נאך איהר נאכלויפען...
וואס איז דאס אזוינס? סלערט ליזע. עפּים מאדנע.. עפּעס שרעקליך.
זי האט שוין דאס גליק געפּאקט, זי האט איהם שוין

און דאָך קען זי ניט לאַנג האַלטען איהם.

צופעליגערווייזע האָט זי געפונען דאָס גליק, איז ער אָבער נאָר אויף איין נאכט.

ווי פיעל נעכט, לאַנגע, טרויריגע, וועט זי ווידער דאַרפען ווארטען ביז דאָס גליק וועט ווידער צופעליג קומען.

און וועט ער דען קומען?

ליזען האָט געשווידערט...

ניין! דאָס גליק וועט שוין מעהר ניט קומען!

זי האָט מיט דערשראָקענע בליקען גענומען אַריינדרינגען אין שפּיגעל.

— ווי זאָנדערבאַר, ווי ווילד! מיין גליק ליעגט פּער־באָרגען אין א ציגיינער־קאָסטיום... אין א רויטער סטיינגע, רויטער טוך און צעוואָרפענע האָר...

זי האָט פערקרימט די ליפּען אויף א ביטערן שמייכעל.

אַזא לייכטעס גליק! און אויך איהם קען איך ניט איינ־האַלטען אויף שטענדיג. נאָר עטליכע שעה און צוריק די וואָ־כעדיגקייט...

ווי קאָמיש און נאַריש...

און מיט כעס האָט ליזע אַראָבגעכאַפּט די רויטע סטיינ־גע פון קאָפּ, די רויטע טוך פון פּלייצע, און די האָר פערקעמט ווי אַלע מאָל.

— אוועקגעפלויגען דאָס גליק — חאַ—חאַ—חאַ! — האָט זי זיך היסטעריש פונאַנדערגעלאַכט.

ווידער א געוועהנליך מיידעל....

די טאכטער.

— אזוי ווי צו א גוטען אידען, געהט מען צו איהר! אזוי לאכט אין הארצען דער אלטער איד, נאכדעם ווי מען קומט פרעגען זיין טאכטער.

ער וואלט דאס קיינמאל ניט געגלויבט. אז זי, זיין לאה, זאל ווערען אזא „מענש". דעם אמת זאגען, ער אליין האט פון איהר קיינמאל ניט „געהאלטען". אפילו, אז זי האט אבגעגעבען אלע יאהר עקזאמען אויף א קלאס, לערנענדיג זיך אין דער היים מיט אומזיסטע לעהרער (וואס דען, צאהלען וועט ער דער־פאר?) און האט אויף אזא אופן אויסגעהאלטען ביז זעקס קלאסען, איז ער אויך ניט נתפעל געווארען. ער וויל אמאל מיט איהר רעדען וועגען עפעס אן ענין, א מאנסבילשען ענין, פער־שטעהט זי גאר נישט.

— מאטינקע, איך וויים ניט! האקט זי אב.

היינט וואס וועט ער נתפעל ווערען פון איהרע קענט־שאפט?

אבער זיי, די יונגע ליוט, האבען קענטיג אן אנדער מיי־נונג פון לאה'ן וועלכע הייסט ביי זיי פערצווינגען — „ליזע".

מסתמא ווייסען זיי דאך בעסער! — איראניזירט ער אין געדאנק.

זאגען, זאגט ער איהר קיינמאל גארנישט. זיי קומען צו

איהר, זאָלען זיי קומען. זיי סוד'ן זיך, זאָלען זיי זיך סוד'ן. נאָר אמאָל ווערט איהם פריקרע, איבערהויפט א שבת, ווען עס קומען אָן פול די שטוב מיט יונגע לייט, צווישען וועלכע א סך פון זיי טראָגען בלוזעס. אָט די בלוזעס שטעכען איהם. מילא א מאנישקע איז נאָך ווי עס איז — היינטיגע צייטען, מען קען אנדערש ניט. ער אליין פלעגט בחור־ווייז געהן אין א שאָל... נאָר מאָלע וואָס אמאָל איז געוועזן!... אבער די בלוזעס, די בלוזעס! שקצים, אמת'ע שקצים. ווען ניט די אויגען זייערע, וואָלט מען גאָר ניט דערקענט, אז זיי זיינען אידען.

אמת, רעדען רעדען זיי דאָס רוב אידיש. דאָס געפעלט איהם אפילו יאָ. אבער זיי האקען אריין ווערטער — ממש תרגום. אמאָל וויל ער אונטערכאפען זייערן א שמועס — עס איז דאָך טשעקאווע צו וויסען וועגען וואָס רעדען זיי, די היינטיגע. נאָר ער בענעהמט ניט.

— שעהנע יאָהרען! — טראַכט ער — א בלאַט גמרא מיט תוספות מיט מהרשא בין איך יאָ תופס, און זייער'ן א שמועס — ניט...

נאָר דאָס אַרט איהם ווי צעהן מאָל גאָר נישט. עס ליגט איהם ניט אפילו אין דער לינקער פּאה זייערע אלע שמועסען. עס פערדריסט איהם נאָר, וואָס זיי זיינען איהם אינגאנצען מבטל: אויסער א גוט מאָרגען, צי א גוט שבת — רעדט מען מיט איהם ניט. „שקצים", — טראכט ער גוטמוטהיג, וואָס איך האָב פערגעסען, קענט איהר דאָס ניט, וואָרים וואָס איז אינגאנצען אייערע חכמות? אייער מאטעמאטיק? איין שטיקעל „מדידה" אין „זרעים" איז שקולה געגען אייער גאנצע מאַטעמאטיק? אי וואָס? לשונות! האָט נאָך רש"י מיט 800 יאָהר צוריק געקענט פראנצויז... און „ציציליזם" איז נאָך אין דער תורה געשטאַנען. אזוי האָט ער אליין געלייענט אין „הצפירה"...

אמאָל וואָלט ער אפילו געוואָלט ביי זיי א פרעג טהאָן: וואָס הערט זיך? גלאַט אזוי א פרעג טהאָן... אינטערעסירען

אינטערעסירט עס איהם ניט, נאר א פרעג טהאן וואלט ניט גע־שאדט... היינט געה רעד מיט יונגע לייט, וואס טראגען בלו־זעס. עס איז ניט קיין דרך... פאר איהם פאסט עס ניט...

וואס אמת, איז אמת — דרך־ארץ האבען זיי. אז ער לעגט זיך צו ווערט שטיל, רעדט מען ממש אויפ'ן וואונק. דאס גע־פעלט איהם אפילו יא. דרך־ארץ פאר אן עלטערן איז א גרויסע זאך!.... נאר אמאל פערזיצען זיי זיך שפעט, ער זעהט בחוש. אז קיין מעריב האבען זיי ניט געדאווענט... רייצט דאס איהם. עס איז דאך נאריש, ער ווייס דאך, אז זיי דאווענען ניט, נאר ביי איהם אין שטוב קומט עס איהם אוים פריקרע. וואלטען זיי געווען אמת'ע אידען, וואלט ער אמאל געקענט מאכען א מנין... עס איז א שטיק וועג צום בית־המדרש... אז עס ווערט פינס־טערלעך, צונעהען זיי זיך ערשט... זי געהט אויך אוועק.

— נאר נישט... אומשלעפען זיך מיט יונגע לייט... פרעג וואס?... מורמעלט ער דעמאלט.

אבער טיעף אין הארצען פיהלט ער, אז קיין בייז, חלילה, וועט ניט ארויסקומען, פאר לאה'ס עהרליכקייט איז ער ערוב. וואס איז שייך — יענער ליעגט גאר אין זינען אנדערע ענינים! פערקעהרט, אמאל טהוט דאס איהם הנאה: זיין בתולה געפינט חן אין זייערע אויגען.

„דאס איז אן ענין" — גלעט ער צופריעדען די בארד...

קיין נדן צו געבען האט ער ניט, זי וועט שוין אויסקלויבען א חתן, נישקשה...

אי וואס? אין א בלוזע!

איז ערשטענס, וואו שטעהט דאס, אז מען טאר קיין בלוזע ניט טראגען? און צווייטענס, זיינעם אן איידעם וועט ער הייסען אויסטהאן די בלוזע.

ער איז זיכער, אז ער וועט איהם פאלגען.

ווארים, וואס מען זאל אויף זיי ניט זאגען — דרך ארץ האבען זיי.

און אגב — טרייסט ער זיך — קען זי דאך אויסקלייבען אזא, וואס געהט אין א מאנישקע. פארהאן אזוינע יונגע לייט אויך. און איינער פון זיי האט דוקא חשק צו איהר. ער זעהט דאס מיט די אויגען...

— מען זאל איהם כאטש אויך ניט „ארעסטירען"! שרעקט ער זיך. אלע טאג, אלע טאג, נעהמט מען איינעם פון זיי צו. פרעג, וואס טהוען זיי?... בלויז מען שמועסט!...

און זי לויפט שוין אום א פערהאוועטע. „פדיון שבויים!"

— מען זאל זי האטש אויך ניט צונעהמען! — זיפצט ער.

ווארום ווען האט ער אויף דער עלטער? אלע קינדער אין אמעריקא.

דער אויבערשטער זאל זיך מרחם זיין!...

אהן ליעבע.

צו ווערנע צייט האט באשקע אויפגענעהט א גייר־קלייד. געקויפט א נייעם הוט, א שירעם, געלע שיך און האט געקוקט דערויף מיט איהרע דונקעלע בענקענדיגע אויגען, ווי אויף עפעס אזוינס, וואס קאן זי ראטעווען...

א גאנצע וואך ארבייט זי אין א פאבריק פון קרוזשעוועס. ביי דער ארבייט פערגעסט זי אביסעל איהר עלענד. אין פאבריק זיינען דא אלערליי מיידלעך, א סך יונגע, פרעהליכע, זינגענדיגע, לאכענדיגע, און געפינענדיג זיך צוזאמען מיט זיי, פערגעסט זי אמאל ווער זי איז און ווי איהר איז. די יונגע לאכען, לאכט זי אויך, אמת ניט אזוי קלינגענדיג; די יונגע זינגען — זינגט זי אויך, אמת מיט ניט אזא העלען קול... אבער מען פיהלט זיך דאך בעסער. אהיים פון דער ארבייט געהט מען צוזאמען ארוים מיט א געלעכטער, מען בעגעגענט זיך מיט ארבייטער פון נאך א פאבריק, מען גיט א שטיף... אמת, ז י מיינט מען אפשר ניט, אבער עס איז פרעהליכער, מען פערגעסט זיך...

קומט אבער דער שבת איז אן אונגליק — שבת איז גאר ניטא, וואו די בענקשאפט אהין צו טהאן. דערהויפט אין די ערשטע שבתים פון פריהלינג.

ערשט דעמאלט ווילט זיך לעבען, גליק און ליעבע!

און שבת אין דערפריה טהוט באשקע אן איהר פריהלינגס־

טואלעט: דאָס קלייד ליגט אויף איהר, ווי אויסגעגאָסען: דער הוט זיצט שטאָלץ און רופענדיג; די געלע שיך אונ־טער דעם לאנגען קלייד ווינקען אזוי חנו'דיג... אלץ איז שעהן, גלאַט, אויסגעפּרעסט, נאָר דאָס פּנים, דאָס פּנים מאכט זיך פון דאָס אלץ ניט וויסענדיג, און עס ווערט ניט, ניט יונגער, ניט פרישער, ניט גלאַטער, און די ברוסט — ניט פולער, און דאָס אויג — ניט ברענענדיגער.

די קליידער גיי און שימערירענדיג און דאָס פּנים אלט און אָבגעניצט...

און פון די אלע מיידלעך פון פאבריק בלייבט זי שבת נאָר ביי איינער, ביי קיילען, — מיט איהר אין איינע יאָה־רען, פון איינע פּנים'ער... מיט איינע פערלאַנגען...

וואו קומען אהין די יונגע, די פרישע, די פרעהליכע?

ווי די פויגעלעך צופליהען זיי זיך...

און מיט אהר איינציגער חבר'טע, קיילע, וועלכע קומט צו איהר שבת פריה, נאָכ'ן טהיי, געהט זי ארויס אַן אויסגע־פּוצטע שפּאַציערען.

— וואוהין ווילען מיר געהן, קיילע? — פרעגט זי, אָב־שטעלענדיג זיך ביים טויער.

און קיילע ענטפערט:

— איך ווייס וואוהין? קום אין גאַרטען!

און די צוויי חבר'טעס לאַזען זיך צום גאַרטען. זיי געהען שווייגענדיג; ניטאָ קיין טעמע, האָטש טהו זיך עפּעס, און דער אומעט וואַקסט שוין אין זייערע הערצער.

אין גאַרטען געהען זיי דורך די לאַנגע אלעע, וועלכע רוישט מיט שפּאַצירענדע.

— לאָמיר זיך צוזעצען! — זאָגט באשקע, דורכגעהענדיג די לאַנגע אלעע הין און צוריק און ניט געפינענדיג דאָס, וואָס זי האָט, דאכט זיך נעזוכט....

די חבר'טעס זעצען זיך אנידער אויף א באנק, וואו עס זיצט ביים ברעג א יונגער מאן....

עס פערשטעהט זיך, אז דאס איז ניט בכיון... עס איז גראד די באנק צו דער האנד אויסגעקומען, זיי מיינען גאר ניט דעם יונגען מאן, גוטער יאהר ווייסט, ווער ער איז... אפשר האט ער שוין גאר א ווייב...

אבער דאס הארץ נאגט און קלעמט, און ביידע חבר'טעס קענען זיך ניט איינהאלטען, און קוקען אלע ווייל אויף איהם...

דער יונגער מאן זיצט א ווייל, הויבט זיך אויף און געהט אוועק...

באשקע און קיילע קוקען זיך איבער ווי בעליידיגט, פאר וואס איז ער עפעס אוועק?

זיי ווייסען זיכער, אז ניט צוליעב זיי איז ער אוועק; מאלע וואס א מענש געהט אוועק, אפשר זיצט ער שוין דא א שעה צי צוויי. און אויך ווייסען זיי זיכער, אז ווען זיי וואלטען געווען יונג און שעהן, וואלט דער דאזיגער יונגער מאן נאך געזעסען, און ווער ווייס? — אפשר אנגעהויבען צו רעדען, צו לאכען און טאקי בעקאנט געווארען.

און די בענקשאפט וואקסט ביי ביידע חבר'טעס...

— שוין צייט צו געהן עסען, — זאגט ענדליך באשקע.

— יא, שוין צייט, קום! — ענטפערט ביילקע.

און ווי בעליידיגטע געהען זיי ארויס פון גארטען, גאר נישט ריידענדיג צווישען זיך...

נאך מיטאג קומט שוין באשקע צו קיילען, פערפוצט נאך שעהנער, נאך פארזיכטיגער, ווי פריהער, דאס זייגעריל מיט דעם קייטעלע האט זי אויך אנגעטהאן, דאס קייטעלע פינקעלט אזוי שרייענדיג אויף דער איינגעפאלענער ברוסט...

— קום אביסעל! — זאגט באשקע, זעהענדיג קיילען אויך שוין אן אנגעטהאנענע אפילו מיט א בראסלעט אויף דער דארער אדעריגער האנד...

— קום! — ענטפערט קיילע ווי אן אבל'טע...

און זיי געהען ארוים און שטעלען זיך ווידער אפ בייט טויער.

— וואוהין ווען מיר גיין?

— אין גארטען, מיין איך...

— ווידער אין גארטען?...

— וואוהין דען?

— ווייס איך?...

נאר יעצט, קומענדיג אין גארטען, געהען זיי שוין אין אן אנדער אלעע....

— קום, ווען מיר זיך זעצען אט דארטען... ווייזט אן באשקע אויף א ווינקעלדיגער לעדיגער באנק.

— קום! — איז קיילע מסכים.

און די צוויי חבר'טעם זעצען זיך אוועק אויף דער איינזאמער באנק.

ווען ניט ווען געהט דורך א פארל. די צוויי חבר'טעם בעגלייטען זיי מיט בליקען, ביז דאס פארל פערשווינדעט...

די באנק ווערט זיי ענדליך נמאס. זאל זיך דאס ווער אויף איהר פרובען צוזעצען!... אלע בענק ארום זיינען אזוי בעזעצט!.....

— קום! — זאגט באשקע, אויפהויבענדיג זיך, ווי בעלעדיגט.

— קום! — ענטפערט קיילע.

און די צוויי חבר'טעם בייטען אזוי די בענק, די אלעען. ביז עס ווערט פינסטערליך, און דער גארטען ווערט פול מיט שפאצירענדע.

— א סאר'אנ'ענגשאפט! — ווערט באשקע ווי בייז.

— א שרעק! — בעשטעטיגט קיילע.

— לאמיר שוין נאר געהן אהיים... — לעגט פאר באשקע.

— פון מיינעטוועגען... — ענטפערט קיילע.

דאָך געהען זיי דורך נאָך א פּאָר אַלעען, זעצען זיך חו אויף נאָך א פּאָר בענק. ביידע פערשטעהען איינע די אנדערע, ביידע ווייסען, אז דאָס וואָס זיי זוכען, וועלען זיי ניט געפינען... אז עס וועט ניט העלפען ניט די נייע קליידער, ניט די נייע גאַלאָ־שיך, ניט די היט, ניט די קייטעלעך...

ניטאָ קיין ליעבע... ניטאָ, ניטאָ! אָבער עס ווילט זיך ניט אוועקגעהן אהיים, ניט דערפרישט פון איין טראָפּען ליעבע, און מאָרגען אין פאבריק...

עס דאָרט דאָס הארץ... עס דאָרט, עס דאָרט...

און די צוויי חבר'טעס זוכען די ליעבע, זיי זוכען זי צווי־שען די בוימער, זיי זוכען זי איבער'ן גאַנצען גאָרטען. זיי זו־כען זי ביי טויזענדער שפּאַצירענדע יונגע לייט אין די אויגען. נאָר ניטאָ און ניטאָ!...

מאָרגען וועט מען מוזען געהן אין פאבריק...
אָהן ליעבע...

פלאמעס.

אהרן שטאנג איז א פריקאזטשיק אין א מאגאזין פון קינ־דערשע שפיעל־צייג אין ווארשוי. אנגעקומען איז ער אין מאגא־זין אלס געהילפ־אינגעל, ווען ער איז אלט געווען 15 יאהר און איז נאך וואס געקומען קיין ווארשוי, אנפאנגס האט ער בעקומען אכט רובעל א חודש און ער האט געלעבט האלב זאט, האלב הונגעריג, אין א יאהר ארום, אז ער האט אנגעהויבען צו נעהמען 12 רובל א חודש, האט ער שוין געגעסען אלע טאג אין א ביליגער רעסטאראציע א מיטאג פאר א גילדען און אויף דער נאכט פלעגט ער עסען דריי זעמעלעך מיט א זיסע גלאז טהעע. נאך שפעטער, אז ער האט בעקומען אן הוספה ביז 20 רובל א חודש, האט ער אנגעהויבען עסען א מיטאג פאר גאנצע 25 קאפיקעס און שבת פלעגט ער עסען פאר 35, אויסער א קליין־שנעפסעלע פאר פינף קאפיקעס, פון וואס דער קאפ פלעגט זיך איהם אביסעל פערדרעהען און ער פלעגט א גאנץ שבת אב־שלאפען ווי א גע'הרג'עטער.

אז זיין געהאלט האט דערגרייכט 30 רובל א חודש, האט ער שוין בדיעה געהאט אנצוהויבען עסען פאר 30 קאפיקעס א מיטאג און ער וואלט עס שוין געוויס געטהאן, ווען איהם וואלט ניט איינגעפאלען פלוצים אן אידעע אין קאפ — לאזען זיך נייהען א שווארצען אנצוג פאר גאנצע 40 רובל... ער איז

דאָך שוין עפּעס גיט קיין אינגעלע, שוין די העכסטע צייט צו ווערען א מענש!

און דער געראנק וועגען שווארצען אנצוג האָט זיך ביס־לעכווייז איהם איינגענאדיעט אין קאָפּ, אז ער לאָזט איהם ניט איינשלאָפען צו דער צייט. אלע נעכט, לעגענדיג זיך שלאָפען, פלעגט ער זיך נאָך דארפען איבערקעהרען איין מאָל צום וואנד, א טראכט טהאָן וועגען עפּעס א קלייניגקייט און ער פלעגט שוין גלייך אנשלאָפען ווערען — איצט אָבער קלערט ער אב א פּאָר שעה וועגען שווארצען ראָק, וועלכער איז שוין ביי איהם אין פאנטאזיע פארטיג, אפילו מיט די קנעפּ... ער זעהט אפילו הינטען דעם שפּאַלט, און ער בעטראכט זיך מיט רעספּעקט און מיט צופרידענהייט.

ענדליך איז זיין אידעאל דערגרייכט געוואָרען אין דער ווירק־ליכקייט: שפּאָרענדיג א יאָהר נאָכאנאנד פון זיין געהאלט, איז איהם געבליבען מזומנים 50 רובל און ער האָט גלייך בעשטעלט ביים בעסטען שניידער א שווארצען ראָק מיט שווארצע הויזען. א וועסטעל, האָט ער גערעכענט, וועט ער קויפען א קאָליערטע.

אויף דער קווארטיר, וואו ער וואָהנט שוין דריי יאָהר, האָט ער אלע מאָל ווייניג גערעדט און מען האָט איהם דאָרט דער־פאר גערופען „מורלאָ". אז ער האָט זיך געלאָזט מאכען דעם אנצוג, איז ער ווי בערעדטער געוואָרען, פלעגט, קומענדיג אין אָווענט, אָנהויבען ארומצוגעהן היץ און צוריק איבער'ן שטוב, שמייכלען, עפּענען דאָס מויל און פערמאכען, עפענען און פערמאכען ביז ער האָט קוים ארויסגערעדט, ווענדענדיג זיך צום בעל־הבית:

— איך האָב מיר געלאָזט מאכען א קאָסטיום... א שוואר־צען...

— זאָל איך גאָט העלפען!

— אויף שבת קען זיין פארטיג, האָט ער צוגעגעבען און מאָדנע געשמייכעלט, קוקענדיג אויפ'ן בעל־הבית.

פארטיג איז דער אנצוג ערשט געווארען נאך שבת, — דינסטאג. דער שניידער צוזאמען מיט א לעהרעניונג האט איהם מיט גרויס קוראזש אריינגעטראגען, און אהרן וועלכער איז ספּעציעל געקומען צוליעב דעם פון מאגאזין, האט אין גאנצען געשיינט און האט געהאט אן אויסזעהן ווי א גרויסער בעל שמחה.

דער ראק איז געלעגען גלאט, ווי אויסגעגאסען. די שווארצע קנעפּ האבען זיך אראבגעלאזט אין צוויי רייהען און האבען אויסגעזעהן ווי ערענסטע היטער פון אהרן׳ס הארץ, הינטען, דעם שפּאלט האט ער בשום אופן ניט געקענט אנקוקען און דאס האט איהם אביסעל געשטערט די שמחה.—

— נו. ווי געפעלט אייך? — האט ער געפרעגט מבינות ביים בעל־הבית.

— ניט שלעכט — גאר ניט שלעכט! — האט דער בעל־הבית געקנייטשט דעם שטערען, און נאך א קליינע פּויזע האט ער צוגעגעבען:

— אבער טאקע גאר ניט שלעכט!

און עס האט אויסגעוויזען, אז דער בעל־הבית וויל ניט בענוצען דאס ווארט „גוט״ פאר קיין פאל און ער האט בעסוּרצוגעגעבען: „גאר ניט שלעכט, אבער טאקע גאר זעהר ניט שלעכט״ און צום סוף: „גאנץ ניט שלעכט״, און „גוט״ האט ער ניט געזאגט.

דעם שניידער האט עס פערדראסען און ער האט זיך אנגעצונדען:

— וואס הייסט — ניט שלעכט? עס איז דאך גרויסארטיג! איך פערשטעה ניט!...

דאמאלס האט ערשט דער בעל־הבית געגעבען צו פערשטעהן, אז „גאר ניט שלעכט״ הייסט ביי איהם נאך מעהר ווי „גרויסארטיג״, אזוי פיהרט ער זיך שוין ביי סיינוגגען פון כמה שנים.

אהרן האָט מיט גרויס פּאַרזיכטיגקייט אַראָבגעצויגען פון זיך די־ ראָק און געוואָלט ערגעץ אויפהענגען, נאָר דער שניי־דער האָט איהם געזאָגט, אז ער זאָל אויפהענגען אין אַזאַ אָרט, וואו קיין שטויב איז ניטאָ. ווייל „שווארץ" האָט זעהר מורא פאר שמויב — עס ווערט גלייך א פלאמע.

דערהערענדיג דאָס וואָרט „פלאמע", האָט אהרן אַ ציטער געטהאָן מיט'ן גאַנצען קערפּער און האָט מיט גרויס אומרוהיג־קייט געפרעגט:

— וואו־זשע הענגט מען איהם אויף?

ער האָט געוואָרפען אוישראָקענע בליקען איבער אַלע פיער וועגד, ווי ער וואָלט געזוכט עפּעס א רעטונג פאר זיין גרויסען פערמעגען, נאָר די אלע וועגד זיינען ניט געווען גאַראַנטירט פון שטויב און ער האָט אָבגעשטעלט זיינע בליקען אויפ'ן גרוי־סען אלמער, וואָס איז געשטאַנען ביים בעל־הבית אין מיטען שטוב.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן בעל־הבית, און נאָכדעם ווידער אויף דעם אַלמער, ווי ער וואָלט שטום געבעטען ער־לויבניש.

דער בעל־הבית, ניט קיין איבריג טיעפער מענש, האָט אויפ'ן וואונק גאָר נישט פערשטאַנען.

און אהרן האָט געמוזט אויסדריקען דייטליך זיין בקשה:

— איהר וואָלט אפשר מיר ערלויבט אין אַלמער איהם אריינהענגען?

— מיט אלע כבוד'ן; האָט דער בעל־הבית ערלויבט—וואָס קען עס מיר שאַדען?

— נו, אין אַלמער, ווי רעכענט איהר, איז עס בעוואָרענט פון שטויב?... — האָט אהרן געפרעגט דעם שניידער.

— וואָס איז שייך צו זאָגען בעוואָרענט?... — האָט דער שניידער, וואָס האָט געהאט א נייגונג צו פילאָזאָפיע, געענט־פערט: אַמאָל קען א ראָק הענגען אויף אַ וואנד און עס קען

איהם ניט שאַדען. און, פערקעהרט, אמאָל קאָן עס העגגען אין בעסטען בעהאַלטענעם אָרט, און דו ניסט זיך א חאפּ — דער ראָש איז פול אין פלאַמעס... מען קען אמאָל ניט וויסען...

אהרן האָט אין גאנצען געציטערט אויסהערענדיג דעם שניידערס קאלטע פילאָזאָפישע רייד; איהם האָט שטארק פער־דראָסען, וואָס דער שניידער, וועלכער נעהמט ביי איהם פאר געניייה אליין אזוי פיעל געלד רעדט מיט אזא גלייכגילטיגען טאָן וועגען זיין ראָק און וועגען די פלאַמעס... און כדי דער שניידער זאָל נאָך איהם ניט מעהר סטראַשענע מאכען, האָט ער איהם איבערגעהאקט:

— פאר וואָס זאָל דאָס ווערען פלאַמעס? איך פערשטעה ניט!... פלאַמעס ווערט פון א פעטקייט, אז מען פערגיסט מיט פעטקיים, למשל...

— פעטקייט, פערשטעהט זיך, איז פאר א שווארצען ראָק א הריגה. האָט דער שניידער ווייטער געפילאָזאָפירט: פעט־קייט האָט שוין ניט איין שווארצען ראָק אוועקגעקוילעט... נאָר אויסער פעטקייט איז פאראַהאן געגוג סבות, עס זאָל ווערען פלאַ־מעס.... מען דאַרף זיין זעהר פאָרזיכטיג!... שטארק פאָרזיכ־טיג!

— אָבער אין אַלמער איז דאָך פאָרט דאָס בעסטע אָרט!
— האָט אהרן ווי פערצווייפעלט זיך געבעטען.

— עס פערשטעהט זיך! — האָט דער שניידער נאָכגעגע־בען: קיין בעסערער אָרט ווי אין אַלמער איז ניטאָ. און אמאָל איז קיין ראיה ניט — האָט ער באלד חרטה געהאָט — אמאָל איז אזוי אין א ריינעם ווינקעל בעסער ווי אין אַלמער... אין אַלמער כאַפּט אמאָל שימלען... עס טרעפט זעהר אָפט... נאָר מען דאַרף א בגד שטענדיג לופטערן...

פון דעם שניידערס אזוי פיעל השערות איז אהרן צוטו־מעלט געוואָרען. ער איז געשטאַנען מיט'ן ראָק אין דער האַנד,

געקוקט אויפ׳ן אלמער, די ווענד, אין די אלע פיער ווינק־
לען און ניט געקענט אוסקלויבען קיין ארט.

— וואס קלערט איהר אזוי פיעל? — האט זיך שוין
דער בעל־הבית אריינגעמישט: וועט זיין בעשערט, עס זאל
ווערען א פלאמע, וועט אומעטום ווערען — אט נעהמט און
הענגט איהם אריין אין אלמער און א סוף...

— אודאי אזוי! — האט דער שניידער מיטגעשטימט.

און אהרן האט מיט א קלאפענדען הארצען אריינגעהאנ־
גען דעם ראק אין אלמער.

— געפינט זיך ניט אמאל ביי אייך קיין מייז אין אל־
מער? — האט דער שניידער קאלט א פרעג געטהאן.

אהרן איז פאר שרעק שיער ניט אומגעפאלען. איהם האט
זיך שוין פארגעשטעלט ווי א מויז האט צוגריזעט דעם ראק...
ער האט איהם שוין געוואלט צוריק ארויסכאפען פון אלמער,
נאר דער בעל־הבית האט געענטפערט:

— עט, מייז... ווי קומען אהער מייז!

דער ענטפער איז אפילו אהרן׳ען ניט אזוי געפעלען, עס
איז ניט קיין זיכערער ענטפער. נאר דאך האט ער דעם ראק
געלאזט אריינהענגען און בעשלאסען, אז ביי נאכט, קומענדיג
פון מאגאזין, וועט ער איהם ארויסנעהמען...

מיט טרייסלענדע הענד האט ער בעצאהלט דעם שנייי־
דער, געגעבען דעם לעהרען־אינגעל אויף ביער און האט גע־
ווארט אויף זייער ברכה.

— נו, א גוטען טאג, פערניצט געזונד! — האט דער
שניידער געוואונשען.

און כדי ארויסצואווייזען זיין צופרידענקייט פון מקח,
האט ער געדעכענט ניט פאר איבעריג נאך אמאל צוווארענען:

— זעהט, זייט פארזיכטיג! א שווארצער ראק איז קיין
קלייניגקייט ניט! מען דארף זעהר היטען...

און דער שניידער מיט׳ן לעהרען־אינגעל זיינען ארויס.

לאזענדיג אהרן'ען אין איינע שרעק, שטעהענדיג ביים אלמער...
אז פלאמעס וועט דער ראק פריהער צו שפעטער קריי־
גען, אין דעם האט אהרן שוין ניט געצווייפעלט. עטליכע טעג
נאכאנאנד האט ער זיך עצות געהאלטען מיט א סך יונגע לייט
און סתם מענשען און אויסגעפארשט אלערליי סגולות, ווי אזוי
מען נעהמט ארויס פלאמעס. פיעלע האבען איהם געראטהען
נאפט, אנדערע בענזין, אנדערע, ווידער, האבען איהם געראַ־
טען אזעלכע מינים זייפען, וואס ער האט עס, נאטירליך, גלייך
געקויפט. און מיט א רוהיגקייט פון א חכם, וואס ווייסט, אז
די צרה וועט מוזען אנקומען, האט ער געוואַרט מיט די אלע
סגולות אויף דער ערשטער פלאמע...

אין נאַכט.

וואָס וויל פון מיר האָבען, רבונו של עולם, די פרוי מיט די דריי פעקלעך שוועבעלעך אין דער אויסגעשטרעקטער האנד?....

איך קאָן זי ניט און ווייס זי ניט — איך ווייס ניט, וויפיעל זי איז אַלט, צי דרייסיג, צי פופציג, צי זיעבעציג יאָהר, — איך ווייס ניט, צי האָט זי אַ מאַן, צי איז זי אַן אַלמנה, צי אַ גרושה, צי גאָר אַן עגונה; איך ווייס ניט, צי האָט זי קינדער, וואָס וואַרטען אויף איהר קומען ביי נאַכט, אָדער זי איז עלענד, ווי די וואַנד פון מויער, אַן וועלכער זי שטעהט אָנגעשפאַרט? איך ווייס ניט אפילו, וואו זי וואָהנט, צי אויף דער סמאָטשער, צי אויף דער קראָכמאַלער גאַס, צי אין אַ נאַסען־קעלער, צי אויף אַ פינסטערן בוידעם, — איך קאָן זי ניט און ווייס זי ניט, — היינט וואָס וויל זי פון מיר האָבען? וואָס צורייסט זי מיר אַזוי מיין הארץ, וואָס פער'סם'ט זי מיר מיינע געדאַנקען און וואָס מאַכט זי מיר די גאַנצע וועלט אַ פינסטערע? וואָס פערלעשט זי מיר די זון, פערשטעלט מיר דעם הימעל? וואָס פערטויבט זי מיר אַלע פרעהליכע ליעדער, וואָס איך וואָלט געקענט הערען?

וואָס מאַכט זי מאוס אַלע שעהנע פרויען אין נאַכט?...

וואָס וויל פון מיר האָבען, רבונו של עולם, די פרוי מיט די דריי פעקלעך שוועבעלעך פאַר אַ פיערער?...

נו, גוט, איך וועל ביי איהר קויפען דריי פעקלעך שוועבעלעך! איין פעקעל וועל איך אין קעשענע אריינלעגען, א צווייטעס וועל איך אהיים ברענגען און א דריטעס וועל אוועקווארפען — עס איז מיר גענוג 150 איינציגע שוועבעליך פאר פיער גראשען — אבער וועל איך שוין דערפון רוהיגער ווערען. וועט שוין די אידענע פון מיר מעהר גאר נישט פערלאנגען?

נ י י ן!

זי וועט צו מיר אלץ האבען שטומע טענות. מיר וועט אלץ קלינגען אין די אויערן, ווי א געוויין: דריי פעקליך שוועבעליך פאר א פיערער!... און איך וועל אלץ חשבונען, אז אין דריי פעקליך געפינען זיך 450 שטיק, אז די קעסטעלעך האבען געקלעפט ארימע מיידלעך, וואס ארבייטען פאר 2 גילדען א טאג, אז די דרוק זאל זיין ווי געשווינד, האט די באנדעראָלען געדרוקט, אז דער קאמיסיאנער... און דער ס"ה פון חשבון קומט אלץ אויס, אז די פרוי וואס שטעהט אין גאס און בעט זיך: דריי פעקלעך שוועבעלעך פאר א פיערער — איז זעהר אן אונגליקליכע, און לאזען זי אזוי ווייטער שטעהן איז אונמעגליך. מען דארף צו איהר צוגעהן, מען דארף ביי איהר פרעגען, ווער זי איז און וואס זי איז, און ניט צוליעב דער הייליגער וויסענשאפט סטאטיסטיק, אום צו מאכען דערפון אן עקאנאמישען ארטיקעל — געהט די וויסענשאפט, מיט דער סטאטיסטיק, מיט דער עקאנאמיע צום טייוועל! פערכאפט זאלען זיי ווערען! מען דארף ביי איהר דאס אלץ פונאנדערפרעגען, ווייל זי איז א מענש, ווייל זי ליידט, ווייל איהר בלוט גיסט זיך אין גאס און קיינער זעהט עס ניט, מען דארף ביי איהר אויספארשען, גאס זי טראגט איבער א טאג, וואס זי האט איהר גאנץ לעבען איבערגעטראגען און מען דארף דאס אויסרופען אין אלע גאסען, אין אלע פרעהליכע ערטער און שרייען: איהר הערט חברה, אין דער און דער גאס שטעהט א אידענע מיט דריי פעקלעך שוועבעלעך אין האנד און פערקויפט עס פאר פיער גראשען: זי איז

זעהר אן אונגליקליכע, אין איהר לעבען איז איין ליכטיגער שטראהל ניטא. לאמיר זעהן א מיטעל דערצו, ווארים עס איז אונמעגליך צו לעבען אזוי ווייטער, עס איז פערשטערט אונזער פרייד, איהר קול, וואס איז, דאכט זיך, הייזעריג, שרייט הע־כער פאר אלע אונזערע הויכע ליעדער...

און איך, משוגענער, וויל טאקע שוין צוגעהן צו איהר און מאכען מיט איהר א שמועס, כאפט מיך דער טייוועל! — פאר וועמען האב איך מורא? — מען וועט לאכען, זאל מען לאכען!

און איך וויל שוין צוגעהן.

דערהער איך עפעס נאך א קול, וואס איז גליך צו איה־רען! איך קעהר זיך אב און דערזעה נעבען זיך א בלאס איינגעל מיט א קעסטעלע קאנווערטען — וואס וויל ע ר?

— אכט קאפיקעס — א מאה קאנווערטען, אכט קאפי־קעס — א מאה קאנווערטען!

איך לאז די פרוי מיט די שוועבעלעך און געה צו צום איי־נעל מיט די קאנווערטען — גרויסע, בלאהע קאנווערטען! א קאנווערט דארף איך האב איינעם אין א וואך, נאר איך קויף, איך מוז קויפען... ווארים, פערשטעהט איהר מיך, אז דאס בלאסע איינגעל זאל ווארטען אויף א מענשען, וואס דארף טאקע האבען א גאנצע מאה קאנווערטען, וועט ער, געוויס קיין אנביי־סען ניט אויסווארטען...

איצטער אבער ווייס איך ניט, וואס זאל איך טהאן מיט דער אידענע מיט די שוועבעלעך. דאס איינגעל בעט זיך אויך מיט שטומע בליקען: פארשט אוים מיין לעבען! וועסט געפינען גענוג נויט...

מילא, וואס זאל איך טהאן מיט זיי! פערפאלען — איך וועל איהם א פרעג טהאן!..

רוקט זיך אונטער א איד מיט טאשען־לוחות׳לעך... שעה־נע טאשען־לוחות׳לעך, קליינע און שעהנע. — א מחיה צו קו־קען אויף זיי, נאר וואס אבגעדרוקט, און טייער בעט ער אויף

נים — א קאפּיקע א לוח. א שרעקליכער זול...

איך קויף א לוח׳ל אויך, לאָמיך ווּיסען, ווען געפאלט תשעה באב...

און דער איד איז אויך אלט (און אפשר איז ער יונג— ווער קען פערשטעהן זייערע פּנימער) ?... און זיין לעבען דארף אויך א סך דערצעהלען דער וועלט... מען דארף זיך צו איהם אויך א נעהם טהאָן...

נאר עס רוקט זיך אונטער א איד סתם און פערקויפט גאר גישט... א איד אָהן סחורה... און דער איד קאָסט מיר טייערער, ווי יענע מיט די סחורה, זיין אויסגעדארט, אויסגעמור־משעט פּנים איז מיר ווערט מעהר פון דער אידענעם פעקלעך שוועבעלעך, פון דעם אינגעלס קאָנווערטען און דעם אלטענס לוח׳ל. איך קען זיך אָהן זייערע סחורות בעגעהן. דער איד אבער אָהן די סחורה האָט אונטער די אויגען אזוינע רעדער, וואס זיי זיינען ווערט פאר יעדען גוטהערציגען מענשען א גריוור־גע און אזוי פיעל קאָסט עס מיר...

געוגג אבער! איך וועל זיך ניט ארויסדרעהען פון אזוי פיעל אונגליקען, איך קען ניט, איך האָב שוין קיין געלד ניט און כ׳האָב שוין קיין הארץ ניט.

טאָ קום שוין דו, סטאַטיסטיקער, עקאָנאָמיסט! אפשר דו, מיט דיין הארטען הארצען און קאלטען מח וועסט א מיטעל געפינען.

ביי מיר לאָזען זיך שוין די הענד אראָב...

דער קאַרעקטאַר.

שוין אַ יאָהר פינף, זייט ברוך בערנשטיין איז אַ קאַרעקטאר אין אַ צייטונג אין ווארשע. ער איז שוין אָבער אזוי ווייט אריין אין זיין ארבייט, אז איהם דאכט זיך צייטענווייז, אז ער איז געבוירען געוואָרען אַ קאַרעקטאַר און זיין גאַנץ לעבען בעשעפטיגט ער זיך מיט פערריכטען גרייזען.

זיין ארבייט האָט ער זעהר ליעב. און ליעב האָבענדיג זי, לעגט ער אריין אין איהר זיין גאַנצע נשמה. אמת, די ערשטע צייט, נעהמענדיג זיך פאר אַ שווערער קאַרעקטור, וואו יעדעס וואָרט האָט עטליכע גרייזען, פלעגט ער זעהר בייז און אויפגערעגט זיין: „ווי מאַכט מען עס אַן אזוי פיעל גרייזען, וואו איז זייערע אויגען, זייער קאָפּ?" פלעגט ער מיט כעס מורמלען. ביסלעכווייז אָבער איז ער צו די גרייזען געוואָהנט געוואָרען, און מען קען זאָגען, אז ער האָט זיי אפילו ליעב בעקומען... פערקעהרט, אַ קאַרעקטור גאָר אָהן פעהלערען פלעגט איהם אוּמעטיג מאַכען און צייטענווייז אפילו שרעקען... און ער פלעגט זיך אנשטרענגען צו געפינען כאָטש אויף יעדער שורה איין גרייז, זאָל מען ניט זאָגען, אז ער האָט ניט געארבייט... ביי אזעלכע אָהן גרייזען־קאַרעקטורען פלעגען פון איהם שטארק אויסשטעהען די „קאָמאַ'ס" און די „טערע'ס", וועלכע ער פלעגט טוישען איינע אויף די אנדערע, ווייסענדיג עפּעס אַן אַלטען

כלל פון אן אלטער גראמאטיק, אז א קאמא ווערט אמאל פערבי־
טען, ניט פערלירענדיג דעם זינן, אויף א טערע...

אבער קיין סך אזוינע לייכטע קארעקטורען זיינען ניטא:
די ארבייט אין צייטונג איז אן איילענדיגע און גרייזען זיינען
דא לרוב. חאטש מאך א בריק, אויסער דעם האט דער חראני־
קער א האנדשריפט, אז דער אויבערשטער זאל שומר ומציל
זיין, א ב י ת מאכט ער ווי א קוף און א קוף, ווי א ב י ת
אזוי, אז לעבען קומט אין דער קארעקטור ארויס לעקען, און
בערנשטיין האט פון אזא גרייז בעזונדער א ווילדע הנאה און
שמייכעלט פאר זיך אליין:

— יא, יא —לעקען, לעקען...

אזוינע מיני וויציגע גרייזען זיינען כמעט בערנשטיינ'ס
איינציגער צייט־פערטרייב. אויך מאכט איהם פרעהליך און
קיצעלט איהם אן איבערגעקעהרטער קרומער צדיק.

— מען האט דיך נעבעך איבערגעקוליעט, פייגעלע מיינס!

— וויצעלט ער זיך, און גיט א פיהר מיט'ן פען איבער'ן צו־
הרג'עטען אות, הרג'עט איהם אין גאנצען אוועק און שטעלט צו
ביי דער זייט א דייטליכען שטאלצען קרומען צדיק, און בערנ־
שטיין איז שוין זיכער, אז איצט וועט איהם דער זעצער ניט
איבערקוליען. און ער נעהמט זיך צו אנדערע גרייזען...

אזוי לעבט זיך בערנשטיין מיט זיינע גרייזען און פיהלט
זיך רוהיג און צופרידען. צייטענווייז נאר, ווען דער דיכטער
זינגעראוויטש דרוקט לכבוד א יום־טוב א ליעדעל, קומט פאר
א גרויסע איבערקעהרעניש אין זיין לעבען און זיין נשמה פער־
ליערט איהר גלייכגעוויכט. דער דאזיגער דיכטער וויל, ניט אנ־
דערש, מאכען אליין די קארעקטור, מורא האבענדיג אויף בערנ־
שטיין'ען צו פערלאזען זיך. בערנשטיין'ען שטעהט די מעשה
שטארק ניט אן. וואס הייסט: דער רעדאקטאר אליין פערלאזט
זיך אויף איהם צו קארעזשירען די לייט־ארטיקלען זיינע
און קוקט איהם קיין מאל ניט נאך. און ער זינגעראוויטש,

האָט א ליעדעל סך הכל פון 16 שורות און נאָך אָהן גראמען דאָס רוב, — געטרויט ער איהם ניט. און אויסער דעם, וויל גלאט בערנשטיין ניט, אז עס זאָל זיין נאָך א קאָרעקטאָר, וואָרים ער אליין פיהלט גאנץ גוט, אז דער זינגעראָוויטש האָט טאקע א טאַלענט צו קאָרעקטור, און ווער ווייס, וואָס עס קען אמאָל געשעהען? פון די ליעדלעך האָט ער קוים אויף פאַפּיראָסען, און בערנשטיין'ען דאכט זיך שטענדיג, אז זינגעראָוויטש קריכט אויף איהם....

— כ'לעבען... ווענדט ער זיך צו זינגעראָוויטש'ן, ווען יענער דרוקט זיינס א ליעד און קומט פרעגען צי איז שוין דאָ א קאָרעקטור — כ'לעבען, זינגעראָוויטש, איהר זענט אומגעדעכט... איהר קומט מיר שטערען... איך האָב אזוי פיעל ארבייט און איהר דולט מיר א קאָפּ... וואָס, איך וועל דען ניט אליין קענען אויסקאָרעקטירען די גרייזען אין אייער ליעדעל?

נאָר זינגעראָוויטש איז א גרויסער עקשן. זינט אין איין ליעדעל איז אריינגעפאלען א גרייז אין דעם וואָרט „טרויריג" און עס איז ארויס טרויעריג, מיט אן איבעריגער זילבע, אזוי, אז דער גאנצער פערזענמאָס איז געקוילעט געוואָרען, פון יענער צייט אָן מוז ער אליין מאכען די קאָרעקטור...

— איהר ווייסט ניט — צוקאָכט זיך זינגעראָוויטש פאר בערנשטיין'ען, — וואָס איך האָב געהאט פון יענעם ליעדעל... איך האָב אפשר א וואָך נאָכאנאנד ניט געשלאָפען...

דאָ זעהט שוין בערנשטיין, אז עס וועט ניט העלפען, — ווערט ער ווייכער און ענטפערט:

— נו, נאט אייך די קאָרעקטור און מיר וועלען ביידע מאַכען...

— נ י י ן ! נ י י ן ! — שטעהט זינגעראָוויטש שטייף — די קאָרעקטור מוז איך אליין מאכען, ווייזט זי מיר אהער.

און בערנשטיין גיט אוועק מיט ציטערענדע הענד א לאנג שטיקעל פאַפּיער מיט'ן ליעד און זאָגט דערביי:

— אי, פאַני זינגעראָוויטש — איהר גרייזט... אייך אַליין האָט מען געדאַרפט גוט דורכקאַרעזשירען...

---

12 א זייגער ביי־נאַכט ענדיגט בערנשטיין די לעצטע צווייטע קאָרעקטור און געהט אוועק אַהיים.

אַ צימערל האָט ער אין אַ אידישער גאַס אויף אַ פיער־טען שטאָק. עס איז אפילו הויך ארויפצוגעהן, צייטענוויין ברעכען איהם גוט די קניע, דאָך איז ער פון צימערל צופריע־דען. ער וואָהנט ביי אַלטע לייט, קיין קינדער ניטאָ. שטיל און רוהיג און דאָס האָט בערנשטיין ליעב: אמאָל מאַכט זיך צו נעה־מען אַ היים אַ זייטיגע קאָרעקטור, עפּעס אַן ערנסטען חיבור, שטערט איהם קיינער ניט, און ער פעררירכט אַלע גרייזען, פער־זעהט קיין איין גרייז אויך ניט...

צייטענוויין אַבער ווערט איהם אומעטיג. אין צימער ברענט אַ קליין ליכטעל, דונקעלע שאָטענס ליעגען אויף די ווענד און זיין שאָטען אַליין האָט אַזאַ גרויסען מאָדנעם קאָפּ... זיין בליק פאַלט אויפ'ן בעטעל, וואו ער געהט זיך באַלד לעגען.

דאָס בעטעל האָט אַ ווייכען סעניק, אין וועלכען די שטרוי ווערט פּינקטליך יעדע צוויי חדשים איבערגעביטען. אַ קישען האָט ער אויך אַ גאַנץ ווייכע. און דאָך פּאַסירט אָפט, ווען עס איז איהם הארט און ניט בעקוועם צו ליעגען. דאַמאָלט וואַרפט ער זיך פון איין זייט אויף דער צווייטער, דערמאַנט זיך פער־שיעדענע זאַכען, לאַנג פערשוואונדענע; מאַכט אַ רעכענונג ווי־פיעל ער איז אַלט, און דער חשבון קומט אוים ניט קלאָהר. אַבער עס איז קלאָהר. אַז ווייט איבער דרייסיג... — ס'איז אַ גרויסער גרייז — טראַכט ער דאַמאַלסט — וואס איך בעקען זיך ניט מיט עפּעס אַ מיידעל... ס'וואָלט שוין צייט געווען צו האָבען עפּעס, אויסער די גרייזען, אַ נאָהענטען מענשען....

און ער דערמאַנט זיך, אַז מיט עטליכע יאָהר צוריק האָט ער זיך יאָ בעקענט מיט אַ מיידעל, געווען אַ גאַנץ וואויל־מיידעל.

זי איז צו איהם געווען גאנץ צוגעלאָזט. ער דערמאָנט זיך, אז ער האָט זי איין מאָל אָנגענומען פאר דער האנד, האָט זי זיך געלאָזט... זי איז אפילו רויט געוואָרען... אלמאי איז זי רויט געוואָרען... א סימן, אז זי האָט יע געוואָלט. דאמאָלסט האָט ער איהר געקענט זאָגען, אז ער וויל מיט איהר חתונה האָבען... ער דערמאָנט זיך אָבער, אז ער האָט מורא געהאַט. א קליי־ניגקייט חתונה האָבען!!... נאָכדעם קענסטו אזא גרייז ניט פערריכטען — דאָס איז ניט קיין קאָרעקטור...

אָבער ליגענדיג אליין אין בעט, פיהלט ער חרטה... ער האָט דאמאָלט געדאַרפט איהר זאָגען: איך האָב דיך ליעב, דו מיך — דאכט זיך אויך, לאָמיר חתונה האָבען...

— עס איז געווען א גרייז... — זיפצט ער, און קעהרט זיך פון איין זייט, אויף דער צווייטער...

שבת איז ער פריי. אין דער פריה געהט ער אין דער דייי־טשעשער שוהל. ניט חלילה צוליעב דאווענען — בערנשטיין איז שוין א יאָהר צעהן א פריי־דענקער — נאָר צוליעב די נגינה. ער הערט דאָס געזאַנג פון חאָר און בשעת מעשה קוקט ער אויף די אויפשריפטען אויף די ווענד וועגען גרויסע גבירים, נדבינים, וואָס האָבען געשענקט א סך געלד. אויף א פּאָר אויפשריפטען האָט ער שוין לאנג אויסגעפונען א פּאָר גרייזען, און יעדען שבת בעטראכט ער זיי אויף דאָס ניי מיט דער זעלבער אויפמערק־זאמקייט ווי דאָס ערשטע מאָל און עס ציהט איהם, ווי א פאר־באָרגענער כח, צו די דאָזיגע אויפשריפטען צו פערריכטען די צוויי גרייזען...

שבת פארנאכט, איבערהויפט זומער, געהט ער שפּאַצי־רען אויף דער מארשאלקאָווסקי. געהט ער זאלבענאַנד, מיט איינעם פון דער רעדאקציע, פיהלט ער זיך גאַנץ היימליך. שמו־עסט מיט יענעם וועגען רעדאקציאָנס־אנגעלעגענהייטען, דער־צעהלט איהם וועגען א דרוק־פעהלער, וועגען א גרייז, וואָס ער

האָט דורכגעלאָזט צוליעב א מאָדנער סבה, אין וועלכער ער איז בכלל וכלל ניט שולדיג... איז אבער דער דאָזיגער חבר פֿון דער רעדאקציע אוועק מיט אַן אַנדערען און בערנשטיין געהט אין דער ווישענדער פֿרעהליכער גאַס אליין, פֿיהלט ער זיך געפּאַ־לען און נידערגעשלאָגען. פֿערשיעדענע פֿרעהליכע, לאַכעדיגע, פֿערפּוצטע יונגע פּאָרלעך, ווי קאַרעקטורען אָהן גרייזען, ציהען זיך און טאַנצען פֿאַר זיינע אויגען, שטויסען איהם און שטור־פּען איהם און ווילען איהם ניט קענען... און דאַמאָלט דאַכט זיך בערנשטיינ'ען, אַז אין דער דאָזיגער פֿרעהליכער לעבעדיגער מחנה איז ער ווי אַן אריינגעפֿאַלענער גרייז, און אָט קומט באַלד עפּעס איינער, א געניטער קאָרעקטאָר, וואָס פֿערשטעהט זיך אויף גרייזען, און וועט איבער איהם א שוואַרצען שטריך אריבערפֿיהרען און וועט איהם, ווי א גרייז, פֿון דאַנען ארויס־וואַרפֿען...

און בערנשטיין בלאָנדזשעט אַזוי לאַנג מיט שרעק און עלענד איבער דער גאַס, ווי א גרויסער גרייז, ביז עס ווערט פֿינסטער; דאַמאָלסט דערמאַנט ער זיך אַן דער רעדאקציע, אַז מאָרגען מוז די נומער פֿריה ארויסגעהן און ער לאָזט זיך לויפֿען אהין צו מאַכען די קאָרעקטור...

אין א האַלב שעה ארום בעקומט ער שוין צוריק זיין געוועה־זענעם שטאָלץ, זיין רוהיגקייט, און פֿערריכט איין גרייז נאָך דעם צווייטען.

דער זשילעט.

קיין סך שטונדען האָט דוד פייגין אויף ווינטער ניט געהאט. דאך די צוויי שטונדען, פאר וועלכע ער האָט בעקומען 15 רובל מאָנאטליך, און די עטליכע רובל, וואָס ער פלעגט דערצו צובאָרגען ביי נאָהענטע און אמאָל ביי ווייטע בעקענטע, האָבען איהם געגעבען די מעגליכקייט צו קענען ווי עס איז עקזיסטירען אין דער גרויסער שטאָדט. ווי עס איז אָבער געקומען דער ליעבער זומער, וועלכען דוד האָט אייגענטליך געווארט, זיינען די צוויי „לעקציעס" ווי פון דער ווארימקייט צוגאנגען, און דוד האָט זיך די ערשטע טעג פון דעם ליעבען זומער געמוזט ערנעהרען מיט קליינע גמלות חסדים, וואָס דער גרעסטער פון זיי איז בעשטאַנען פון צעהן קאָפּיקעס און נאָכדעם פון דעם ווינטער־בגד, וועלכען ער האָט פערקויפט פאר א רובל, ניט קוקענדיג וואָס ער האָט אָנהויב ווינטער פאר איהם בעצאָהלט אויף דער וואָלוועלער גאס פיער רובל.

דעם ווינטער־בגד האָט אָבער דוד גיך אויפגעגעסען, כאָטש ער האָט זעהר געקארגט, קעגען זיין חאראקטער: באָרגען איז אליץ געוואָרען זעלטענער וואו צו קריעגען, און ער האָט אָנגעהויבען בעטראכטען זיך פון קאָפּ ביז די פיס, — וואָס קען ער נאָך פערקויפען? נאָר ער האָט גאָר נישט געהאט. אין אמעריקא האָט ער געהערט, געהט מען זומער אָהן רעק: אמעריקא איז אָבער א לאנד פון חכמה און פון פרייהייט. דאָ וועט מען איהם

נאָכלויפען ווען מען וועט איהם בעגעגענען אין גאס אהן א ראָק. און אָפּטמאָל פלעגט זיך איהם וועלען א שטארקער ווערען, פערקויפען דעם ראָק און אויסלאכען זיך פון דער גאנ־צער וועלט. האָט די וועלט ניט קיין ברויט פאר אלעמען, דארף זי קיין רעק אויך ניט האָבען!... באלד אבער פלעגט א צווייטע, מעהר העכערע אידעע אָבשלאָגען די ערשטע: דו נאר, ווען דו ביזט אזוי שטארק צו שטעלען זיך קעגען א גאנצער וועלט מיט אזוינע שטארקע ארדנונגען און געהן אהן א ראָק אין גאס, קענסטו דיין שטארקייט אויף אנדערע זאכען בענוצען און דע־מאָלט וועסטו אפילו א פראק האָבען און א צילינדער האָ־בען...

און דוד פייגין האָט, נאָך א סך פילאָזאָפירען און גראב־לעניש, איינגעפונען, אז די צווייטע אידעע איז מעהר גרינדליך, מעהר אמת און מעהר טרויעריג; און מיט א זיפץ האָט ער זיך געמוזט געזעגנען מיט דעם געדאנק צו פערקויפען זיין ראָק, מיט אזא זיפץ, וואָס מען קען נאָר הערען פון יענע מענשען, וועלכע זיינען זיך מיאש פון א העכסטען גליק און האָפען שוין מעהר ניט.

און אז ער פלעגט אין דער פריה, ליעגענדיג אין בעט, פאר וועלכער ער האָט געצאָהלט צעהן גילדען א חודש און איז גע־ווען שולדיג פאר איהם דריי רובל דער בעל־הבית'טע, וואָס האָט איהם פאר רחמנות ערלויבט צו וואָהנען אויף באָרג ביז די צייטען ווען וועלען זיך פערבעסערען, — אין דער פריה ליעגענדיג אין בעט און הערענדיג די מוזיק „האנדעל“, „האנדעל“, וואָס האָט אָבגעקלונגען איבער'ן הויף, ווי אן עכאָ: „ברויט“ „ברויט“, האָט דוד פייגין נאָך אלץ זיך געגראבעלט אין די געדאנקען און געזוכט: וואָס קען מען עפּעס פערקויפען און האָבען אויף אָנ־בייסען? פון פיעל קלערען פלעגען זיך ביי איהם די געדאנקען אָנהויבען מישען און אין קאָפּ פלעגט איהם בליצען: דעם ראָק... הויזען... שיך, דאָס העמד... די שויב... און דאן פלעגט ער

איינגראָבען דעם קאָפּ אין דעם הארטען קישען און ליעגען פער־צווייפעלט, ביז דער הענדלער פלעגט ענדיגען זיין פריה־מאָר־גען־קאָנצערט פאר דעם הויף.

נאָר באלד איז א צווייטער הענדלער אָנגעקומען, — א צווייטער זינגער — און מיט א קול פון אן עכטען חזן, וואָס האָט פייגינען זיין היים דערמאָהנט, ווידער אָנגעהויבען זיין קאָנצערט געבען, וואָס אויסער פייגינען האָט קיינעם ניט גע־ריהרט, און פייגין האָט ווידער זיך גענומען גראבלען: וואָס פערקויפט מען? ביז איהם איז איינמאָל איינגעפאלען — דעם זשילעט פערקויפען.

—האנדעל! האנדעל! — האָט געקלונגען איבער׳ן הויף.

— זשילעט! זשילעט! — האָט אָבגעקלונגען א בת־קול ביי פייגינען אין געדאנק.

דאָך קען זיך פייגין ניט בעשליסען צו טהאָן אזא זאַך. דריי טעג וויעגט ער זיך אהין און אהער, — צי קען מען אויס־קומען אָהן זשילעט, צי ניט? געדענקען געדענקט ער, אז זיי־נער א פעטער איז שטענדיג געגאנגען אָהן א זשילעט. נאָר זיין פעטער, פלעגט ער זיך צוריק דערמאנען, איז געווען א מלמד, האָט אויף די וועלט געקוקט נאָר פון אן אנדער שטאַנדפונקט: די וועלט איז נאָר א פאָר־הויז. ער אָבער, פייגין, האלט יא פון דער וועלט. פערקעהרט — דער עיקר איז טאקע די וועלט. הלואי וואָלט ער נאָר געקענט, וואָלט ער זיך געפוצט נאָר אין פאָר־הויז. בלייבט איהם נאָר די פראגע צו פערענטפערען: צי קען מען נאָך זיין א מענש, ווען מען געהט אום אָהן א זשילעט? ער איז שוין אלט 25 יאָהר און האָט נאָך ניט געזעהן א מענ־שען געהען אָהן א זשילעט, סיידען יענע, וואָס די וועלט האָט זיי אויסגעשלאָסען, ארויסגעוואָרפען און צוגעטראָטען מיט׳ן פוס. דאָס איז א סכנה! פייגין האָט מורא דערפאַר. ער וויל זיך נאָך ראנגלען און דערשלאָגען זיך צו עפּעס. ער האָט נאָך אייגענטליך האָפנונגען: פערליעבען זיך אין א מיידעל, מיט אר־

מעטיגע בליקען, מיט בלאסע באַקען און מיט רעדער" אונטער די אויגען. ער וועט זיך מיט איהר קיינמאָל ניט שיידען. און איהם דאַכט זיך, אז ווי ער פערקויפט דעם זשילעט, וועט איהם שוין די וועלט אויסשליסען, אַרויסוואַרפען און צוטרעטען. אויס דוד פייגין! ער האָט שוין קיין זשילעט ניט! און פון איהם וועט גאָר נישט ווערען.

און ווידער קומען צוגעהן געדאַנקען און מאַכען א פשרה: אמת טאקע, אָהן א זשילעט איז ניט אַזוי מענשליך. דער שטייגער פון דער וועלט איז, אז יעדער מענש מוז זיין געקליידעט אין הויזען, ראָק זשילעט, נאָר ווער דאַרף עס וויסען, אז דוד פייגין, אַן אָרימער לעהרער, וואָס געהט שוין אום א חודש א הונגעריגער, געהט אום אָהן א זשילעט? דערויף האָבען דאָך די אמאָליגע מענשען שכל געהאַט, צי זיי האָבען בנבואה געזעהען, אז עס וועלען אָנקומען אויף דער וועלט שווערע צייטען און לעהרער וועלען אָהן אורזאַקען בלייבען און זיי וועלען נעבעך מוזען פון זיך די זשילעטען פערקויפען, האָבען זיי דעריבער מתקן געווען קנעפּ — קנעפּ פערשטעלען אלץ. בלייבט נאָר איין חסרון: דוד פייגין איז א מענש א צוטראַגענער, א פערטראַכטער, האָט ער ניט וואָס צו עסען, — איז ער צוטראַגען וועגען עסען; טאָמער שיקט איהם שוין גאָט צו וואָס צו עסען און ער ווערט זאַט אויף א צייט, הויבט ער אָן קלערען וועגען ליעבע, וועגען פרויען און וועגען אַנדערע גוטע זאַכען, וואָס זיינען דאָ אויף דער וועלט, ווי לייט זאָגען און ווי אין די ביכער שטעהט. און דעמאָלט קען זיך דער ראָק אבשפּילען און די גאַנצע וועלט דערוויסט זיך פון דעם שרעקליכען סוד, אז דוד פייגין געהט אָהן א זשילעט.

און די לעצטע השערה האָט דוד'ן אָבגעהאַלטען. נעהמען אויף זיך די אחריות צו געהן שטענדיג פערשפּילעט האָט ער מורא, מען דאַרף דערצו זיין זעהר א רוהיגער מענש, א בעזאָרגטער פון אַלע זייטען, האָבען שטענדיג וואָס צו עסען, וואָס צו טרינקען און וועגען קיין זאַך ניט קלערען. און צוריק דערמאַנט

זיך דוד פייגין, אַז אין די הייסע טעג האָט ער בעגעגענט עטלי־כע יונגע לייט אַהן זשילעטען און אין פונאַנדערגעשפּילעטע רעק, און דוקא פון די גרויסע פראַנטען. אמת, זיי טראָגען ספּעציעל אַזעלכע העמדער, די הויזען זיינען ספּעציעל פערגאַרטעלט מיט אַזאַ מין ברייטען גאַרטעל, — ער אָבער קען ניט שטאַלצירען מיט דער קלאָרקייט פון זיין העמד און מיט דעם גאַרטעל. זיין העמד און אפילו די „ווייסע" מאַנישקע האָבען געמעגט האָבען אַזאַ מין זשילעט וואָס זאָל זיך פערשפּילען ביז אַרויף מיט קנעפּ. וואָס אַנבעטרעפט זיין גאַרטעל, בעשטעהט ער אין גאַנ־צען פון אַ דינעם שטריקעלע, מיט וועלכען ס'האָט זיך שוין עטליכע סבות געטראָפען און האָט שטענדיג געפּלאַצט אין גאַס און דוד פייגין פלעגט מיט שרעק דורכלויפען די רוישענדע גאַס און אַריינכאַפּען זיך ערגעץ אין אַ שטילען הויף, וואו ער האָט דאָרט געמוזט אַ רעפּעראַציע מאַכען, און איבער דעם איז דאָס שטריקעלע אין עטליכע קניפּלעך און איז דערפאַר די לעצ־טע צייט נענוג שטאַרק.

אָבער קיין גרויסער גוואַלד קענען דער וועלט צו געהן זומער אין אַ זשילעט איז שוין ניט, ווי באַלד ער געדענקט אליין, אַז ער האָט בעגעגענט אַזעלכעס. ער וועט טאַקע געהן שטענדיג דעם ראָק פערשפּיעלעט, ער וועט זיך ווי ווייט מעגליך איז, היטען, נאָר טאָמער וועט זיך אַמאָל טרעפען פּאָרט אַ סבה, אַ מענש איז דאָך ניט קיין מלאך, איז אויך ניט קיין גרויסע סכנה, ווי באַלד אַז עס געפינען זיך מענשען, וואָס געה־ען אַזוי, און דוקא פראַנטען.

און דוד פייגין בעשליסם אם ענדע צו פערקויפען זיין זשילעט.

בעשליסען איז גרינג, ווי אַזוי אָבער פיהרט מען דורך אַזאַ פּלאַן? דער זשילעט איז טאַקע זיינער אַן אייגענער, ער האָט רעכט צו טראָגען איהם פראַנק און פריי איבער דער גאַס

און אפילו אויסשרייען: ווער קויפט אַ זשילעט!" בפרט אריינ־רופען אַ הענדלער אין שטוב, וואָס דאָס איז געווים קיין סכנה ניט. עס איז אָבער אַ מורא פאַר דער בעל־הבית'טע, וועלכע וועט, ווער ווייסט ווי פערוואונדערט איהם אָנקוקען, דערזעהענ־דיג וואָס ער וויל פערקויפען, וואָרים נאָך אַלע השערות און נאָך אַלע קולאָ'ס, און נאָך אַלע הכשרים וואָס פייגין געפינט, אַז מען קען יאָ דעם זשילעט פערקויפען, האָט ער פאָרט מורא, אַז די אידעע איז צו שטאַרק, צו ראַדיקאַל. עפּעס האָט ער פאָרט קיינמאָל ניט געהערט, אַז אַ מענש זאָל אַ זשילעט פערקויפען... ניט האָבען לכתחילה קיין זשילעט טרעפט יאָ, אָבער אַז מען האָט שוין יאָ, פערקויפען זי, קען זיין איז אפשר זעהר ווילד און אַ די בעל־הבית'טע, אַ דער הענדלער, וואָס וויל אפילו יאָ קוי־פען, וועלען איהם פאַר משוגע בעטראַכטען, און דעמאָלט איז אוים אַלע זיינע האָפענונגען!...

דער געדאַנק וואַרפט איהם אריין אין אַ ים שרעק און זיין נשמה טרעגקט זיך. פאַר משוגע ווערען ציטערט ער זיין גאַנץ לעבען, ד. ה. זינט ער איז צו זיין שכל געקומען... און ווען ער זעהט אין גאַס אַ משוגענעם, בעגלייט פון קליינע קינ־דער און גרויסע נאַרען, פיהלט ער אַז ער פאַלט פאַר שרעק און פאַר כעס, און דער שרעק לאָזט איהם קיינמאָל ניט פערטהיי־דיגען דעם אומגליקליכען משוגענעם פון דער ווילדער באַנדע און ארויספאַלען אויף זיי מיט קלעפּ און קולות: איהר זענט אַליין משוגעים, וואָס לויפט איהר נאָך? איהם דאַכט זיך דע־מאָלט, אַז די ווילדע באַנדע וועט לאָזען יענעם און זיך נעה־מען צו איהם.

בלייבט שוין ביי פייגינען, אַז ער וועט ניט פערקויפען, און זאָלען הונדערט הענדלער זינגען פאַר איין מאָל: „האַנדעל", „האַנדעל" און זאָל זיין הונגער זיך פערשטאַרקען נאָך מעהר, זאָל דער הונגער נאָך מעהר מאַטערען, — זאָל ער איהם אפילו דעם טוידט ברענגען — דעם זשילעט פערקויפט ער ניט. ניט

נאָר ער פערקויפט ניט, ער פערגעסט זיך אפילו, אז עס עקזיס־טירט אויף דער וועלט אזא מין בגד, וואָס הייסט מיט דעם נאָמען „זשילעט". ער וועט זיך אָנטהאָן, ארויסגעהן אין גאס און קריגען אפשר וואו באָרגען עטליכע קאָפּיקעס. די וועלט איז נאָך ניט אזוי שלעכט, ווי ער מיינט. ער איז פאַר צרות און הונגער די לעצטע צייט מיזאנטראָפּיש געשטימט, עס איז אָבער פאלש, פארהאן גוטע מענשען אויך. מען דארף נאָר גלויבען!

און דוד פייגין שטארקט זיך צו גלויבען און געהט ארויס אין גאס. נאָר דער געדרויש און גערודער פון גאס פון איין זייט, דער הונגער פון דער צווייטער זייט טוידטעט זיין גלויבען און ער ווייסט ניט צו ווענדען זיך און דער געדאנק צו פערקויפען דעם זשילעט קומט צו איהם ווידער.

ער קעהרט זיך אום צוריק אויף זיין קוואַרטיר און בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, ניט וויסענדיג וואָס צו זאָגען. די בעל־הבית'טע וועלכע איז איינע אליין אין שטוב, קוקט אויף איהם און דריקט מיט די פּלייצעס.

אויפ'ן הויף זינגט א הענדלער.

— אָבער א גאנצען טאָג געהען זיי אום! — א גאנצען טאָג! — ווענדט ער זיך פּלוצים צו דער בעל־הבית'טע און זיין שטים ציטערט.

— ווער? — פרעגט די בעל־הבית'טע.

— איך מיין די הענדלער, — ענטפערט פייגין און קוקט אויף איהר און וויל הערען איהר מיינונג וועגען הענדלער בכלל.

— נו, וואָס זאָלען זיי טהאָן? — ענטפערט די בעל־הבית־טע.

— מיר איז א חדוש, וואָס זיי שרייען און שרייען און קיינער פערקויפט זיי גאָר נישט. אזא הויף!

— וואָס זאָל מען זיי פערקויפען? — זאָגט די בעל־

הבית'טע קאלט — אין בעל־הבתישקייט קומט אליין צוניץ.

— נו, אמאל מאכט זיך אן אלטווארג, א פאר הויזען, א זשילעט...

— א זשילעט? — פערוואונדערט זי זיך.

פייגין ווערט דערשראקען און בלייבט שטום. די בעל־הבית'טע נעהמט זיך צו א טעפעל וואשען, א נייער הענדלער מיט א גראבען קול זינגט: „האנדעל", „האנדעל"...

קרובים.

1.

נאך קינד־ווייז האט גרשון געהערט אפט זיין מאמען רע־
דען וועגען איהר שוועסטער־קינד באשע, וואס וואוינט אין דער
גרויסער שטאדט. ווער רעדט, אז די מאמע איז אמאל געפאה־
רען אין דער גרויסער שטאדט צו א דאקטאר, האט זי, צוריק קו־
מענדיג, באשען פון מויל ניט ארויסגעלאזט: ביי באשען האט זי
געגעסען, ביי באשען האט זי געשלאפען, באשע איז מיט איהר
צום דאקטאר געגאנגען, באשע האט איהר אויסגעבארגט א פער־
טעלע, וואס עס האט איהר געפעהלט צו א בילעט, און אזוי אהן
א סוף. הערענדיג אזוי אפט באשעס נאמען אין שטוב, האט
גרשון געהאט א פארשטעלונג, אז באשע איז די בעסטע. די
קליגסטע און די רייכסטע אין דער וועלט. און אויך האט זיך
איהם געדאכט, אז באשע איז א הויכע, געהט ריין אנגעטהאן
און אז זי רעדט שמייכעלט זי, אזוי ווי יאכע די גבאי'טע, וואס
געהט שטענדיג „צונויפמאכען„ פאר ארימע קינפעטארינס.

זייענדיג אזוי שטארק צופריעדען מיט באשען, האט
גרשונ'ען נאר איין זאך פערדראסען: באשע איז זיינע אין
גרונד גענומען ניט גאר קיין נאהענטע קרובה—סך הכל א גליעד־
שוועסטער־קינד. ווי גוט וואלט געווען, למשל, ווען באשע וואלט
געווען דער מאמעס א פלימעניצע, וואלט זי געווען זיינע טאקע

אַן אמת'ע שוועסטערקינד. אַט וואָלט געווען נאָהענט! פון דעסטוועגן האָט גרשון זיך אַזוי אויך געהאַלטען מיט באַשען פאַר אַ נאָהענטען קרוב. ווייל עס איז אַ סברא, אַז דער מאַמעס אַ שוועסטער־קינד איז זיינע מעהר ווי אַ גליעד־שוועסטער־קינד, נאָר אַ שני בשלישי. אַט מיט באַשעס קינדער איז ער שוין גליעד־שוועסטער־קינדער. אַז ער וועט ווען עס איז חתונה האָבען און באַשעס קינדער וועלען חתונה האָבען וועלען באַשעס קינדער מיט זיינע קינדער שוין זיין גאָר ווייטע קרובים — גליעד־גליעד־שוועסטער־קינדער! נאָר וואָס דאַרף ער אַזוי ווייט בעזאָרגען. ער אַליין אָבער איז באַשעס אַ שני בשלישי, כמעט אַ שוועסטער־קינד...

אַז גרשון איז אַלט געוואָרען 17 יאָהר און האָט שוין געקענט „גוט" לערנען און אַ ביסעל רוסיש, און דערצו אַלע פיער חשבונות מיט פּודען, פונטען, לויטען, זאָלאָטניקעס און געקענט אויסרעכענען ווי פיעל סעקונדעס איז פאַרהאַן אין אַ יאָהר און נאָך אַזוינע קונציגע חשבונות, מיט וועלכע די לעהרער אין שטעדטעל פלעגען עקזאַמינירען זייערע תלמידים, — האָט מען גענומען זוכען פאַר איהם אַ תכלית. בעלי־מלאכות זיינען שוין דאַן געווען אין מאָדע, אפילו דעם שטעדטילשען רב'ס אַן אייניקעל האָט זיך געלערנט פאַר אַ זייגער־מאַכער און דאָס האָט שטאַרק געווירקט, אַז מען זאָל אויף אַ בעל־מלאכה שעהנער קוקען, פון דעסטוועגן האָט טאַטע־מאַמע זייער גרשונ'ען פאַר אַ בעל־מלאכה ניט געוואָלט מאַכען. ערשטענס איז ער געווען שוואַך אין געזונד און צווייטענס איז ער שוין אַרויס פון די יאָהרען. צו אַ בעל־מלאכה אָבגעבען איז גוט אַז מ'איז אַלט 14 — 15 יאָהר אָבער ניט אַ בחור פון 17 יאָהר. אַזאַ בחור מיט אַביסעל רוסיש און אַזאַ „בעל־חשבון" (אַזוי האָט דער טאַטע געהאַלטען) קאָן טויגען נאָר אין אַ קראָם פאַר אַ „פּאָמאָטשניק בוכהאַלטער". אָדער אַזוי צו פערשרייבען אין בוך... אָבער אַזוי ווי אין שטעדטעל פיהרט יעדער קרעמער זיין „בוך"

אליין אַהן „פּאַמאַטשניק בוכהאַלטערס“, איז ביים טאַטען־מאַמען געבליבען א פּלאַן שיקען איהם אין גרויסער שטאָדט, בּפרט אז ער האָט דאָרטען אַזאַ קרובה — באשע.

און אין א רעגענדיגען פריהמאָרגען נאָך סוכות איז גרשון ארויסגעפאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט.

פון שטעדטעל אין דער גרויסער שטאָדט איז אפילו געגאנגען די אייזענבאהן און א בילעט האָט געקאָסט פיער גילדען מיט 2 קאָפּיקעס. אָבער פון שטעדטעל פלעגען אין דער גרויסער שטאָדט אויך פאָהרען בעלי־עגלות, מיט וועלכע עס האָט געקאָסט דאָס פאָהרען נאָר א פערטעלע פון א פערשוין און פאר אזא אינגעל, ווי גרשון — בלויז א גילדען, ווייל אזא אינגעל פאָהרט ניט, נאָר ער „פאָהרט אונטער“.

געזעסען איז ער אפילו אין בויד. נאָר אזוי ווי דאָס פאָהרען האָט געדויערט כמעט א מעת־לעת און דער רעגען האָט די גאַנצע צייט געגאָסען, איז גרשון געקומען אין דער גרויסער שטאָדט א נאָסער און א דערפראָרענער.

געקומען אין דער גרויסער שטאָדט, איז דער בעל־עגלה פערפאָהרען אויף דער אכסניא, וואָס האָט געטראָגען דעם נאָמען פון גרשון'ס שטעדטעל. אָבער אז גרשון איז אראָב אויפ'ן הויף און האָט זיך אומגעקוקט אויף די גרויסע הייזער וואָס אין הויף און אויף די פיעלע נייע מענשען וואָס האָבען זיך דאָרט ארומגעדרעהט, האָט ער זיך דערפיהלט אַן עלענדער און א פרעמדער און אפילו דער בעל־עגלה, וועלכער איז זייערער א נאָהענטער שכן, האָט איהם אויך אויסגעוויזען פרעמד און בייז, און זיין הארץ האָט דורכגענומען א קלעמעניש און א בענקעניש...

אז דער בעל־עגלה זיינער איז אריין אין דער אכסניא, האָט גרשון, נעהמענדיג דאָס קעסטעל, איהם נאָכגעגאַנגען. האָטש ער האָט ניט געוואוסט, צו וועמען און צי מעג ער — עס איז דאָך

אַ פרעמדע שטוב. ער איז ד אַ ך אַריינגעגאַנגען און האָט דאָס קעסטעל אוועקגעשטעלט נעבען טיש.

— ניין, זוהניע! דאָ איז ניט קיין אָרט פאַר אַ קעסטעל. איך האָב בילכערע אורחים...

דאָס איז געווען דער ערשטער ברוך־הבא פון דער בעל־הבית׳טע פון דער אכסניא.

גרשון האָט אַ דערשראָקענער אויפגעהויבען דאָס קעסטעל און ניט געוואוסט, וואו אוועקצושטעלען עס; ער האָט נאָר גע־קוקט מיט בעטענדיגע בליקען אויף דעם בעל־עגלה וואָס האָט איהם געבראַכט.

— נו, בחור׳ל — האָט זיך דער בעל־עגלה צו איהם גע־ווענדעט אביסעל היימיש — דאָ איז פאַר דיר קיין אָרט ניטאָ... דאָ, ברודער־לעבען, קאָסט געלד... האָסט דאָך ערגעץ אַ קרובה... געה זוך זי אויף און ועסט דאָרטען שוין זיין. זי וואוינט אויפ׳ן „וואַל“, ניט ווייט... ביי שמואל דעם שוחט אין הויז, וועסט פרעגען, וועט מען דיר ווייזען....

דערהערט דאָס וואָרט קרובה, האָט זיך גרשון דערמאָנט אָן באַשע, אָן זיין שני בשלישי, און אַ וואַרעמער שטראָם האָט דורכגעפלייצט דורך זיינע גליעדער.

און פערגעסענדיג, צי ניט וועלענדיג זיך אָבזעגענען מיט׳ן בעל־עגלה, איז גרשון אַרויס אויפ׳ן גאַס און אַ פערטיל־שעה נאָכאַנאַנד האָט אין דער רוישענדער שווערער גרויס־שטאָדטי־גע לופט געקלונגען אַ שטילע פראַגע פון אַ בלייכען, דערשראָ־קענעם אינגעל:

„ווי געהט מען דאָ אויף דעם „וואַל“? „שמואל דעם שוחט׳ס הויז“?

אַריינקומענדיג אין דעם גרויסען הויף פון שמואל דעם שוחט, האָט גרשונ׳ען אַ בליץ געטהאָן פון אַ פענסטער צוויי אויגען פון אַ הויכער רייכגעקליידעטער אידענע. „דאָס איז באַ־שע“! האָט איהם אַ קלונג געטהאָן אין קאָפּ, און ער האָט זיך

גלייך געלאָזט געהן צו יענער ווייסער טיר, וואָס איז געווען נעבען דעם פענסטער, פון וואַנען די הויכע רייכגעקליידעטע אידענע האָט ארויסגעקוקט.

צוקומענדיג צו דער טיר וועלכע האָט זיך געלאָזט פאָרט עפענען, האָט ער פאר גרוים אויפרעגונג, וואָס אָט באלד איז ער ביי זיי שני־בשלישי באשע, אָנגעהויבען קלאַפּען מיט אלע זיי־נע כחות. באלד האָט ער זיך אָבער אליין איבערגעשראָקען פאר זיינע קלעפּ: ווער ווייס וואָס ער האָט אָנגעמאכט! די טיר האָט עמיצער געעפענט און ער האָט פאר זיך דערזעהען די הוי־כע רייכאָנגעטהוענע אידענע מיט א בייזען בליק:

— וואָס קלאַפּט איהר! — האָט זי געשריען — וועמען דארפט איהר?

און איידער ער האָט געענטפערט איז שוין אין דער אָפע־נער טיר געשטאַנען עטליכע קינדער גרעסערע און קלענערע. און גרשון׳ען האָט געקלונגען אין קאָפּ: באשעס קינדער, זיינע גליעד־שוועסטער־קינדער!... און אן ערמונטערטער פון דעם געדאנק האָט ער צוהיצט ארויסגערעדט:

— איך דארף באשען... מיינע א שוועסטער־קינד...

אנשטאָט אן ענטפער, אנשטאָט „א סאַר א גאַסט!“ וואָס ער האָט אויף זיכער ערווארטעט, האָט ער דערהערט א הילכי־גען געלעכטער פון די קינדער, וואָס זיינען געשטאַנען אין דער אפענער טיר און א בייזען ענטפער פון דער אידענע:

— ניטאָ דאָ קיין באשע... שלים׳מזל איינער... און וויע־דער א געלעכטער פון די קינדער און נאָכדעם א האק מיט׳ן טהיר...

און גרשון האָט זיך ערשט דערפיהלט עלענד, אבער ער האָט ניט פערגעסען גאָט צו דאנקען, וואָס דאָס איז ניט באשע, זיין שני־בשלישי... אזא שלעכטע, אזא בייזע...

און ער איז געגאַנגען איבער׳ן הויף און געזוכט די אמת׳ע באשע, זיין קרובה, וואָס איז אזא הייסע, אזא גוטע.

נאָר אין די אויערן האָט איהם געקלונגען דאָס געלעכטער פון די קינדער און „ניטאָ דאָ קיין באַשע" פון דער אידענע, און עס האָט איהם עפּעס געשראָקען...

איבערטאַפּענדיג, שוין פאָרזיכטיגער, נאָך א צעהנדליג דירות און אָנהערענדיג זיך זידלערייען און בעליידיגונגען, איז אין א האַלב שעה ארום גרשון אריין אין א נידריג הייזעל אין ווינקעל־הויף און זייענדיג זיכער, אז דאָ איז דאָס געוויס ניט, האָט ער דאָך א פרעג געטהאָן ביי א נידריגער איינפאָך גע־קליידעטער אידענע מיט א פערזאָרגט פּנים: וואו וואָהנט דאָ באַשע?

— אויף וואָס דאַרפסטו זי? — האָט די אידינע אויסגע־שטעלט פאַרשענד די אויגען און געקוקט ווי מיט שרעק און חשד.

— זי איז אונזערע א קרובה...

— וועמעס ביזטו? — האָט די אידענע געפרעגט און ניט אראָבגענומען די אויגען פון איהם און פון דעם קעסטעל, וואָס ער האָט געהאַלטען אין די הענד.

— איך בין חייענעס, פון ביערנאַוועקע...

— דאָס בין איך, — האָט די אידענע קאַלט געענטפערט — שטעל אַנידער דאָס קעסטעל. וואָס טהוסטו דאָ?

גרשון איז אזוי מבולבל געוואָרען דערהערענדיג, אז אָט די נידעריגע, אָרים־געקליידעטע אידענע איז דאָס טאַקע באַ־שע, פון וועלכער ער האָט זיך אזוי פיעל אָנגעהערט און צו וועלכער עס האָט איהם אזוי געצויגען, — אזוי מבולבל געוואָ־רען, אז ער האָט ניט געקאָנט ענטפערן און איז נאָר געשטאַנען און געקוקט, ווי ער וואָלט וועלען פרעגען:

— זענט איהר טאַקע באַשע: פאַר וואָס זענט איהר אזא נידעריגע?...

אין א ווײַלע ארום האָט באַשע איהם אריינגעפיהרט אין שטוב. ארום טיש זיינען געזעסען דריי קינדער, צוויי מיידלעך און א בחור'ל אין גרשונ'ס יאָהרען. זיי האָבען אויף איהם אויסגעשטעלט מאָדנע פערוואונדערט די אויגען און איין מיידעל האָט זיך אויפגעשטעלט און געפרעגט:

— מאַמע, ווער איז דאָס?

— אונזערער א קרוב... חייענעס פון ביעדנאָוװקע.

די קינדער האָבען זיך איבערגעקוקט און באַלד אָנגענומען זייער פריהערדיגע פּאָזע, ווי קיין גרשון וואָלט ניט נאָר ביי זיי אין שטוב, נאָר אויף דער גאַנצער וועלט ניט געווען.

גרשון האָט אויף זיי געקוקט און גע'חשבונ'ט זיין אַלטען חשבון:

זיינע קינדער ווען עס איז און זייערע קינדער ווען עס איז — וועלען זיין גליעד־גליעד שוועסטער קינדער. „ווייטע קרובים!“ האָט ער א זיפץ געטהאָן, פיהלענדיג, אז אויך זיי און אפילו באַשע די „שני־בשלישי“ אליין איז איהם עפּעס ווייט און פרעמד, און דערמאָנענדיג זיך, אז זי האָט זיין מאַמען געליהען א פערטעלע צו א בילעט, האָט ער זיך מאָדנע געוואונדערט און ניט געגלויבט.

— וואַש זיך עסען! — האָט איהם פּלוצים איבערגעשלאָגען זיינע מחשבות באַשעס קול.

נאָר אויך די גאַסטפריינדליכקייט האָט איהם פרעמד געקלונגען. געווען איז גרשון הונגעריג, נאָר געגאַנגען איז ער זיך וואַשען, ניט צוליעב דעם עסען, נאָר צו פּאָלגען, וואָס די פרעמדע אידענע הייסט.

אז ער האָט זיך געזעצט עסען און גענומען דעם ערשטען ביסען אין מויל, איז אין פּאָר־הויז עמיצער אריין. א מיידעל, גרשונ'ס א גליעד־שוועסטער קינד, איז צו איהם ארוים, איז צוריק אריין און געזאָגט:

— מאַמע, אַן אָרימאַן איז אריין.

— זאָג איהם, ניטאָ וואָס צו געבען.
און פאַר זיך האָט זי אונטערגעברומט:
— איך האָב אייגענע ארימע לייט...
גרשון האָט עס דערהערט און האָט זיך געוואָרגען מיט׳ן
ביסען...

דער הונד

פון וואנען ער האט זיך גענומען, האט מען ניט געוואוסט. אין א ליכטיגען זומער פריה־מארגען האבען די בעל־בתים פון אלטען בית מדרש דערזעהן צווישען די עטליכע שטעדטעלשע קונדיסים, א אינגעל פון א יאהר פונפצעהן, אן אבגעריסענעם, אן אבגעשליסענעם, מיט צושויבערטע האר אונטער'ן היטעל און מיט א צודראפעטען פנים.

— שוין א נייער העכט! — האט זיך געקרימט, קוקענדיג אויף איהם ר' חנא פעשעס, קומענדיג אין דער פריה דאווענען און דערזעהענדיג איהם — ווער ביזטו?

— א טאטענס מיט א מאמעס! — האט דאס אינגעל שפאטיש אבגעענטפערט און האט זיך מיט'ן גאנצען גוף א קראץ געטהאן.

— טפו! — האט ר' חנא אויסגעשפיגען און איז אוועק צו זיין „שטאדט".

די איבעריגע קונדיסים האבען איהם לכתחילה אויף טרוקען צוגענומען. אז זיי האבען אבער זיך מיט איהם א „פרוב" געטהאן אין „איינלעגען זיך", און ער האט א פאר פון זיי גלייך אווארף געטהאן אויף דער ערד, האט איינער פון זיי, געציל דער „קרופעניצעס" ערנסט זיך אנגערופען:

— ביזט געזונד!

— אַ יוז! — האָט פּייוועל „קוליע“ אונטערגעהאַלטען.
די איבעריגע קונדיסים האָבען זיך צוגערוקט און בע־טראַכט דעם „נייעם“ מיט דרך־ארץ׳דיגע בליקען.
— ביזט ניט קיין היעגער, הא? — האָט איהם געציל דער קרופּעניצעס אַ פרעג געטהאָן.
— ניין! — האָט ער טרוקען און ניט גערן געענטפערט.
— פון וואנען?
— פון קלעצק.
— קלעצקער גנבים! — האָט איינער זיך אָנגערופען.
— עהרליכער ווי די היעגע אידען! — האָט זיך דער נייער מיט כעס אָנגערופען.
— דו האָסט אַ טאַטען מיט אַ מאַמען? — האָט מען איהם ווייטער געפרעגט.
— ניין!
— וואָס ועסטו דאָ טהאָן?
— איך וועל מיין שטעדטעל בעשטעהן! — האָט ער שטאָלץ געענטפערט, ווי אַ גרויסער, דערוואקסענער מענש, און אַ בלינצעל געטהאָן מיט די אויגען.
מעהר האָבען פון איהם די שטעדטעלשע קונדיסים די עשרטע צייט ניט דערגאַנגען.
שפּעטער, אין אַ פּאָר וואָכען ארום, אז ער איז נעהנטער בעקאַנט געוואָרען מיט געציל קרופּעניצעס, און האָט ביי איהם גענומען דריי „ציה“ פון פּאַפּיראָס, וואָס געציל האָט געראַכערט, האָט ער דערצעהלט זיי אַזאַ מעשה:
— איך בין דאָ אהער געקומען צו פוס...
— אַזש פון קלעצק? — האָט „חברה“ זיך פערוואונדערט.
— אויך אַ געשעפט — האָט ער זיך בעריהמט, גיב נאָך אַ ציה — געציל — און ער האָט אויסגעצויגען די האַנד.
געציל האָט איהם צוגעטראָגען צום מויל דעם פּאַפּיראָס,

ניט טרויעריג איהם פון דער האנד. דער נייער קונדס האט א ציה געטהאן מיט אלע כחות.

— אבער א „ציה" האסטו געטהאן! — האט זיך געציל פערקרימט — דעם גאנצען פאפיראס האסטו אויסגערויכערט.

— נישקשה — אז איך וועל קריגען, וועל איך דיר אויך געבען. איך זשאלעווע ניט.

— א קבצן איז א בעל צדקה! — האט זיך איינער גע־וויצעלט.

— אנטלאפען בין איך פאר אזא מעשה — האט דער „נייער" פארטגעזעצט זיין ביאגראפיע — אז מיין טאטע איז געשטארבען...

— און א מאמען האסטו? — האט מען איהם איבערגע־שלאגען.

— איך האב דאך שוין אייך געזאגט אז ניין... זי איז געשטארבען נאך אין קינדבעט מיט מיר — אז מיין טאטע איז געשטארבען, האט אונזער א שכן א שוסטער צוגענומען מיר און געזאגט:

— איצטער, חאצקעלע, אויס....

— מען רופט דיך חאצקעל? — האט חברה איבער־געשלאגען.

— חאצקעל, — האט ער שטיל געענטפערט, ווי ער וואלט זיך געשעמט מיט זיין נאמען — אויס — האט דער שוסטער געזאגט. גענוג צו באדעווען. ווער שוין א מענש. איך וועל דיר צונעהמען צו מיר און דו וועסט זיין א בעל מלאכה... איך האב אבער ניט געוואלט. פע! זיצען א גאנצען טאג און קלאפען צוועקליך. מיין טויט איז דאס. צו וואס דארף מען דאס ארבייטען? — האב איך געקלעהרט. די בעסטע זאך איז לעבען פריי. חאטש ניט עסען! ארבייטען וואלט איך ווע־לען, אבער א ביסעלע: פיער שעה אין טאג...

— פיער שעה אין טאג איז אויך צופיעל, — האט געצי־ל

איבערגעשלאָגנעו — א שעה אין טאָג איז גענוג. איך העלף דער מאַמען אלע טאָג א שעה דרעהען די שטיינער ביי די גרויפּען. מעהר וויל איך ניט.

— מיין שוסטער האָט אבער געוואָלט, איך זאָל זיצען א גאנצען טאָג און ארבייטען. טאַמער האָב איך מיך אביסעל צוגעטווילט, פלעגט ער מיך שלאָגען. דערפאַר פלעג איך גאָר אין כעס זיין. מילא אז חברה שלאָגט מיר אמאָל אין שטעד־טעל, ארט מיר ניט, איך גיב א קלאַפּ, זיי גיבען א קלאַפּ, מען איז קוויט. דעם שוסטער צוריק שלאָגען האָב איך ניט געקענט, ער איז געוועז דאר ווי א חאָרט, מיט׳ן „גאַטס פינגעריל" וואָלט איך איהם איינגעלעגט. אז ער פלעגט מיר אמאָל געבען א פאטש מיט זיינע דארע הענטלעך, פלעגט זיך מיר ווילען ברע־כען... וועה האָט מיר גאָרניט געטהאָן.

— איך וואָלט איהם אראָבלאָזען אין זיין „פּאַטרעט" א „טונק", וואָלט ער שוין קיין כח ניט געהאט צו פאטשען זיך... האָט געציל מיט פעראכטונג געזאָגט.

— איך האָב איהם א בעסערע זאך אבגעטהאָן. איך האָב ביי איהם „צוגעצויגען" א פּאָר שטיוועל און בין אנטלאָפען גע־וואָרען.

— וואו זיינען די שטיוועל?

— פערקויפט. גענומען צוויי רובל, — האָט זיך חאצקעל בעריהמט.

— האָסט דאך קיין פּאספּאָרט ניט.

— איך דארף קיין פּאספּאָרט ניט. איך בין א היעגער, מיין טאטע פלעגט פון דאנען נעהמען א פּאספּרט.

— האָסט דאָ קרובים?

— קרובים? — האָט ער א קוועטש געטהאָן מיט די פּלייצעס — אפשר יא, נאָר איך קען זיי ניט.

— ברעכען זיי די קעפּ, די קרובים! — האָט געציל גע־

שאַלטען. — מיין מאַמע האָט דאָ קרובים, לאָזען זיי איהר אפילו אויפ'ן שוועל ניט ארויף.

— מסתמא רייכע.

— זעהר רייך! — האָט זיך געצעל צוקאַכט — איינער, יענקיל האַצעס, האָט אפשר צעהן טויזענד רובל, ער פערלייהט געלד אויף פראָצענט.

— ביי אזא קרוב איז גוט צו גנב'נען! — האָט חאַצקעל מיט אַ לוסטיגען שמייכעל אַ זאָג געטהאָן.

— לעגט ער אָן מיט'ן קאָפּ — האָט געציל אַ מאַך געטהאָן מיט'ן האנד.

אז די חברים זיינען נעהנטער בעקאַנט געוואָרען, האָבען זי געפונען, אז חאַצקעל איז אַ גערעטענער אין שטיקלעך פּראָוועז. דערהויפּט איז זיי געפעלען געוועזן, ווי ער בילט ווי אַ הונד.

— חאַצקעל, ביל אַ ביסעלע, — פלעגט איהם געציל בעטען.

— האוו — האוו — האוו — פלעגט חאַצקעל אָנהויבען צו בילען, און חברה פלעגט זיך האַלטען פאר די בייכער.

— פונקט ווי אַ הונד! — האָבען זיי געלויבט.

— ביי אונז אין קלעצק פלעג איך ביי נאַכט אַלעמען שרעקען — האָט חאַצקעל לאַכענדיג דערצעהלט. — לייבע וואָלפס, אַ רייכער איד, איז אמאָל פאר שרעק געפאַלען, אז איך האָב ביי נאַכט אויף איהם אָנגעהויבען צו בילען.

— פּחדנים! — האָט חברה געלאַכט.

— האוו — האוו — האוו! — האָט חאַצקעל בעוויזען ווי אַזוי ער האָט דאַמאָלס געבילט.

און חברה האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „דער הונד". ביסלעכווייז האָט מען זיין אמת'ן נאָמען פערגעסען און „הונד" איז געבליבען זיין געוועהנליכער, נאַטירליכער נאָמען.

און איהם האָט עס ניט געאַרט. פערקעהרט, ער האָט, ווי געפיהלט, אז דער נאָמען טהיילט איהם אָפּ פון אַלע איבעריגע מענשען, וועלכע ער האָט ניט אַזוי שטאַרק ליעב געהאַט. דער נאָמען לאָזט איהם ניט צו האָבען קיין מגע ומשא מיט די איבעריגע „נפשות“, אויסער זיינע גוטע ברידער, די קונדיסים, דער נאָמען גיט איהם פרייהייט אומצולויפען, צו הונגערן און שלאָפען, וואו עס מאַכט זיך. טרייבט דער שמש ארויס פון פּאָלעש, קען ער איבערשלאָפען די נאַכט אויפ׳ן גאַניק פון ווייבערשער שוהל, פונקט ווי א הונד טאַקע. און צייטענווייז פלעגט ער, בילענדיג, זיך גאָר פערגעסען, אז ער איז א מענש. ער פלעגט אריינגעהן אין דער הינטעשער ראַליע און בילען מיט געפיהל, מיט בייזקייט, מיט רציחה, ווי ער וואָלט וועלען עמיצען צורייסען.

איינמאָל האָט איהם געצעל דער קרופּעניצעס גערופען צו זיין מאַמען:

— ווילסט. הונד, פערדיענען א צעהנעריל?

— יאָ! — האָט דער הונד אָהן חשק געענטפערט.

— קום צו אונז, וועסט העלפען דרעהען די שטיינער ביי די גרויפּען, וועט די מאַמע דיר געבען פינף קאָפּיקעס.

דער הונד האָט זיך געקווינקעלט און איז ענדליך געגאַנגען. אין מיטען וועג האָט ער א ביל געטהאָן:

— האוו! — האוו!

— וואָס בילסטו? געהסט דאָך ארבייטען! — האָט איהם געצעל דערקלערט.

— ס׳ווילט זיך ניט געהן... — האָט דער הונד פויל אויסגערעדט.

— ביזט אַן אמת׳ער הונד — האָט געציל געשטראָפט — וועסט פּגר׳ן ווי א הונד פאַר הונגער.

— בעסער ווי ארבייטען... האוו — האוו!...

אריינגעהענדיג צו געצעל אין שטוב, האָט דער „הונד“

געוואָרפען א פעראכטליכען בליק אויף דעם גרויסען שטעקען, וואָס איז געווען איינגעפלאָכטען אין צוויי שטיינער, פער־שטויבטע פון מעהל, און האָט זיך גענומען קראַצען...

— אָט דאָס איז דיין שעהנער חבר... — האָט די קרו־פעניצע זיך פערקרימט — א לייט, ניטאָ וואָס צו רעדען!...

— האוו — האוו! — האָט דער הונד א ביל געטהאָן מיט א ווילדען געלעכטער.

—קיין משוגענע שטיק פּראָווע דאָ ניט—האָט זיך די אלמנה געבייזערט — ווילסט העלפען דרעהען די שטיינער איז גוט אז ניט — געה געזונטערהייט.

דער הונד האָט אנגעהויבען צו דרעהען, אלע ווייל אונ־טערבילענדיג...

— וואָס איז דאָס, א דיבוק איז אין איהם! — האָט זיך די קרופעניצע דערשראָקען — א מענש זאָל נור טהאָן און בי־לען.

— האוו — האוו! — האָט זיך דער הונד מיט כעס פונאנדערגעבילט — גענוג צו דרעהען, גיט אהער א צעהנעריל.

— אזוי גיך א צעהנעריל ווילסטו פערדינען! הונד איי־נער! — האָט געצילם מוטער זיך געבייזערט. דרעה א גאַנ־צען טאָג.

— ניט דערלעבען וועט איהר דאָס! — האָט דער הונד זיך צושריען, און איז ארויסגעלאָפען אָהן א צעהנעריל.

— שוין בעסער זיין א הונד איידער דרעהען די שטיינער א גאנצען טאָג, — האָט ער אויסגעשפּיגען געהענדיג און האָט אנגעהויבען צו בילען...

אזוי האָט דער „הונד" זיך אָבגעוואַלגערט אין שטעד־טעל צוויי יאָהר, אומגעלאָפען אויפ'ן שול־הויף, אמאָל אין די גאַסען און אמאָל הינטער'ן שטעדטעל אויפ'ן פעלד. אויפ'ן פעלד פלעגט ער זיך פיהלען בעסער ווי אומעטום, דאָרט פלעגט

ער מאכען הינטישע פּרובען, ער פלעגט געהן אויף די הענד און בילען, בילען... איהם האט זיך געדאכט, אז דאַ איז ער אַן אמת'ער פרייער הונד און די גאנצע וועלט איז זיינע. אז ער פלעגט אָבער גוט זיך אויסהונגערן, פלעגט ער מיט כעס זיך ארומקוקען אויף דעם ברייטען פרייען פעלד, וואס אויסער גראָז איז דאַ גאָר נישטאָ, פלעגט אנהויבען בילען און שטע־לענדיג זיך אויף די פיס, פלעגט ער צוריק אין שטעדטעל אוועקלויפען זוכען עפּעס עסען...

— ווען וועסטו זיך שוין אָבגעוועהנען פון בילען? — האט איהם איינמאָל געציל דער קרופעניצעס א פרעג געטהאן, ווען דער הונד האט זיך פונאנדערגעבילט.

— קיינמאָל ניט! — האט דער הונד הויך אויסגעשריען — אז איך ביל פערגעס איך זיך אָן אלע צרות... דו מיינסט מיר ארט ניט, וואס איך געה ווי א משוגענער, אבגעריסען, אָבגעשליסען... ניין, ברודער לעבען! אפט מאָל דאכט זיך מיר, אז איך וואלט די גאנצע וועלט צוביסען, און דאמאָלס ערשט ווילט זיך מיר בילען, פערשטעהסט?....

— געה מיט א קלאָג, הונד איינער! — האט געצעל גע־זידעלט, — אז דו וועסט בילען וועסטו קיינמאָל גאר נישט האָ־בען. מען וועט דיך אין אַ שטוב ניט אריינלאָזען.

— חאפּט זיי דער רוח, מיט זייערע הייזער, איך דארף זיי אויף כפּרות...

— וועסט פגר'ן ווי א הונד, וועסט זעהן! — האט איהם געצעל געשראָקען.

— אלץ איינס — א הונד, א מענש! — האט „דער הונד" געפילאָזאָפירט. — איך האָב הינד מעהר האָלד, ווי מענ־שען. פע א מענש! — האט ער אויסגעשפּיגען...

* * *

איינמאָל איז געצעל געקומען צום הונד אויפ'ן שוהלהויף

און האָט מיט א געלעכטער איהם געזאָגט:

— ווייסט, הונד, מאָרגען סמט מען דאָך אלע הינד פון גאַס.

— געה אין דר'ערד! — האָט איהם דער הונד מיט כעס געענטפערט.

— אויף נאמנות — האָט געצעל פערזיכערט.

— פאר וואָס סמט מען זיי עפּעס? — האָט דער הונד ערנסט געפרעגט.

— אזוי! — האָט געצעל געענטפערט — הינד, וואָס האָבען קיין בעלי בתים ניט, איז דאָ א „זאַקאָן" דארף מען סמ'ען...

— וואָס ארט דאָס זיי, אז זיי לויפען ארום? — האָט דער הונד ווידער געפרעגט.

— מען דארף זיי ניט האָבען.

דער הונד האָט זיך פערטראַכט. ענדליך האָט ער געפרעגט:

— ווי אזוי סמט מען דאָס זיי?...

— מען האקט פאר זיי קאָטלעטען פון פלייש און אין די קאָטלעטען לעגט מען אריין סם. ווי מען גיט זיי א וואָרף א קאָטלעט, חאַפּען זיי דאָך גלייך אויפעסען...

— אמת'ע קאָטלעטען? — האָט דער הונד איבערגעהאקט.

— אודאי, אמת'ע — טהייערע קאָטלעטען! אויב דו ווילסט קענסטו אויך פערזוכען אזא קאָטלעט, דו האָסט דאָך אזוינע קאָטלעטען קיינמאָל ניט געגעסען.

— געה אין דר'ערד! — האָט דער הונד אויסגעשריען און איז בלייך געוואָרען...

— דיר וועט מען אויך געבען אזא קאָטלעט, דו ביסט דאָך אויך א הונד — האָט געצעל געלאַכט.

אנשטאָט אן ענטפער האָט געצעל בעקומען א פּאַטש, און דער הונד האָט זיך אָבגעטראָגען.

עס איז אָנגעקומען די נאכט, אין פּאַליש, וואו דער הונד האָט געגעכטיגט, איז געווען קאַלט און פינסטער. דער הונד איז געלעגען מיט אָפענע אויגען און האָט געטראַכט. די נייעס וואָס געצעל האָט איהם דערצעהלט ביי טאָג האָט איהם צורו־דערט, ער האָט זיך עפּעס געשראָקען...

— וואָס האָב איך מורא? — האָט ער זיך בערוהיגט— איך בין דאָך ניט קיין אמת'ער הונד, מיר וועט מען קיין קאָט־לעט מיט סם ניט וואַרפען....

עס האָט אבער ניט געהאָלפען. איהם האָט זיך געדראַכט אז ער וועט אויפשטעהן מאָרגען פריה א הונגעריגער, וועט ער זיך ניט קענען איינהאַלטען און גלייך מיט אַלע הונגעריגע הינד אויפהויבען א קאָטלעט און אויפעסען מיט'ן סם...

— האוו — האוו... — האָט ער גענומען בילען...

פאַר דאָס איצטיגע בילען האָט ער זיך אָבער דערשראָ־קען. ער דאַרף איצט ווערען אויס הונד — האָט ער בעשלאָ־סען... א מענש צו זיין איז פאָרט בעסער...

— ווי הויבט מען אָבער אָן צו לעבען, ווי א מענש? — האָט ער א טראַכט געטהאָן — איך בין אזוי אָבגעריסען, אָב־געזונדערט, איך האָב מיט זיי קיינמאָל ניט גערעדט. איך האָב זיי פיינד און זיי האָבען מיר פיינד...

— ליגען זיי אין דר'ערד! — האָט ער געשאָלטען און האָט ווייטער אָנגעהויבען בילען...

פון דעם ניט שלאָפען א גאַנצע נאכט האָט זיך זיין הונ־גער אין דער פריה פערשטאַרקט. ער האָט קיינמאָל אזא הונגער ניט געשפּירט.

— היינט וואַרפט מען פאַר הינד קאָטלעטען! — האָט איהם געבליצט אין קאָפּ א גאַנץ פריהמאָרגען.

און א צורייצטער, מיט א בילעריי, איז ער אויפ'ן מארק אוועקגעלאָפען...

א גאנצע נאַכט.

דאַס קאפע־הויז איז בעשטאנען פון א לאנגען צימער, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי א קאָרידאָר. ביי די זייטען קליינע מאר־מאָרנע טישלעך צעשטעלט, נעבען יעדער טישעל דריי שטוהלען און ווען די געסט זיינען געדיכטער געווען, פלעגט מען מיט מאַטערניש א פערטען שטוהל צושטעלען. דעמאָלט פלעגט זיך ביי דער הויכער קעלנעריו, מאשען, טרעפען א סבה און א גלאַז קאווע צי א גלאַז טיי פלעגט זי אויסגיעסען און פערשפריצען די וואָס זיינען געזעסען ביים טישעל. נאָר דאָס האָט ניט שטארק געארט די געסט; זיי זיינען שוין דערצו געוואָהנט גע־וואָרען. און אנדערער, וואָס די גרויסע רוישענדע שטאָדט האָט זיינע נערוון שוין צעקלאפט, פלעגט זיך נאָר א קרים טהאָן און ארויסמורמלען:

— ס'א מין טראָגען א ביסעל!

— פשעפראשאם! — פלעגט די קעלנערין מאשינעל ארויסרעדען און ניט ערוואַרטענדיג פון דעם גאסט קיין „פראָ־שע", וועלכען ער האָט געווים ארויסגעברומט, פלעגט זי פער־שווינדען צו א צווייטען טישעל. וואו מען האָט זי גערופען קלינ־גענדיג מיט'ן לעפעלע אין גלאַז.

אין דעם קאפע־הויז האָט שטענדיג גערוישט. דאָ פלעגען זיך צונויפקומען פריקאשציקעס, „גאסען־גנעהער", וועלכע פלע־

גען קומען לייזען פאַר זייערע סחורות, ווי מעסערלעך, קעמע־לעך, א. ד. ג., וואָס זיי האָבען אין קערב געטראָגען אויף די פּלייצעס. חוץ די אַלע געסט פלעגען דאָס קאַפע־הויז בעזור־בען סתם דורכגעהער, לעדיג־געהער, וואָס זיינען געקומען אין דער גרויסער שטאָדט זוכען שטעלעס, און נאָך פערשיעדענע קלאַסען.

און דער ווירטה פון דעם קאַפע־הויז, אהרן יאַקאָבסאָהן, א איד פון א יאָהר פערציג, א דיק־בייכיגער, מיט גרויסע סערע אויגען, פלעגט זיצען ביי דער קאַסע, וועלכע האָט זיך געפונען גלייך ביים אריינגאַנג און פלעגט אָבנעהמען פּדיון. איהם האָט דאָס געררויש און געטומעל ניט געטשעפּעט. זיינע פּאָר מחשבות, וואָס זיינען געלעגען אין קאָפּ זינט ער האלט דאָס קאַפע־הויז האָבען זיך רוהיג געארבייט אין דעם גרעסטען טור־מעל. בעשטאַנען זיינען די פּאָר מחשבות נאָר דערין: מען דארף אָבנעהמען ריכטיג דאָס וואָס קומט פון גאַסט און 12 א זייגער ביי נאַכט מוז מען פערמאַכען דאָס קאַפע־הויז...

און די צווייטע מחשבה איז ערנסטער געווען פאַר ד'ער ערשטער. פערמאַכען דאָס קאַפע־הויז הייסט אויפהערען לייזען, און אויפהערען לייזען, געהן א היים איז פאַר איהם געווען אַן אומעטיגע זאַך. אין דער היים האָט זיך אהרן געפיהלט ווי א פיש אויף דער יבשה. אהרן האָט ניט אזוי ליעב געהאַט דאָס געלד, ווי דעם עצם פּראָצעס פון פּדיון; ער האָט ליעב גע־האַט, ווען דער גאַסט דערלאַנגט איהם א זילבערנעם רובעל, רעכענט איהם אויס צוויי גלאָז טיי מיט צוויי פּוטערקוכען און בעט רעשט. אהרן גיט דעם רובל א וואָרף אויפ'ן פּראָבע־שטיין וואָס ליעגט אויף דער קאַסע, געפינט איהם פאַר גוט, עפענט אויף דאָס קעסטעלע וואו דאָס געלד ליעגט און גראַבלענדיג זיך אין די פּיצלע מטבעות דאָרט, וואָס קלינגען אזוי ווי מור־זיק, נעהמט ער ארויס די געהעריגע צאָהל מטבעות און גיט עס

ארויס דעם גאַסט. און אַט קומט אַ צווייטער, אַ דריטער, אַ פערטער גאַסט.

— ווי געהט עס פאניע יאַקאַבסאַהן? — פרעגט אַן אַנ־דערער, פון די אַפּטע געסט.

— גאַט צו דאַנקען! — ענטפערט ער, זינדיגען קען איך ניט און מען טאָר ניט....

— פדיון איז פאַרהאַן?

— פאַרהאַן איז פאַרהאַן — ענטפערט אַהרן מיט אַ צו־פריעדענעם קרעכץ — עס האַט אָבער בעסער געקענט זיין. עך־עך־עך — מען איז אָבער אין גלות!

— קענגען וואָס זאָגט איהר דאָס?

— איך מיין קעגען דעם, וואָס מ׳ען „נייט" 12 אַ זייגער פערמאַכען דעם געשעפט... דאָס איז פאַר מ׳ר אַ הריגה... 12 אַזייגער איז דער בעסטער פדיון. די פריקאַשציקעס געהען דאַ־מאָלס פון די צירקען, טעאַטערס און עס לייזט זיך דאַמאָלס גאַנץ געשמאַק — גאַר געשמאַק! — ווערט ער בעגייסטערט און לאָזט ארויס אַ זיפץ, — וואָס איז אָבער די פּעולה? — מען לאָזט ניט: 12 אַ זייגער שרייט מען שוין: „זאַמיקאַט!"

און ווירקליך האָט דער געזעץ, וואָס פערבאָט צו זיצען שפּע־טער, ווי 12 אַזייגער אין געשעפט, געקאָסט אַהרנ׳ען פיעל גע־זונד. עס איז איהם שווער געוועזן שיידען זיך אין דער צייט מיט אַזוי פיעל געסט, וואָס יעדערער האָט געשריען טיי, קאַווע, אייער, מילך, און די מינוטען זיינען געצעהלט: ס׳איז שוין פינף מי־נוט צו 12. באַלד גיט זיך דער פינקטליכער ווייזער אַ רוק און עס בלייבט נאָר 3 מינוט צו 12 און באַלד — באַלד, אַט נאָר אַ האָר שטעהט ער שוין שטאַלץ, מיט אַ גזלנישע קאַלט־בלוטיגקייט אויפ׳ן 12 און טהו עפּעס... דער ווייזער פיהלט דען עפּעס, ער פערשטעהט דען וואָס פדיון איז?... אַ, דער ווייזער, דער ווייזער, ווער בעט איהם ער זאָל ווייזען...

אַז אהרן מוז מיט האַרצקלעמעניש זיך ווענדען צו די געסט:

— נו, ברידער, שוין צייט!...

— זאַמיקאַט! — קלאַפּט דער פּאָליציסט אריין אין טהיר.

— צום שוואַרץ־יאָהר! — שיקט ער איהם אַב אין גע־דאַנק און ער ווענדט זיך צו די געסט שוין מיט מעהר טרוקענ־קייט:

— נו, ברידער! לאָזט פערמאַכען! איך וועל נאָך דאַר־פען שטראָף בעצאָהלען.

און אהרן האָט ניט אומזיסט זיך געשראָקען: ער האָט שוין עטליכע מאָל בעצאָהלט צו 25 רובל שטראָף. עס איז געוועזען אין יענע צייטען ווען דער חשק צו פּדיון האָט איבערגעשטייגט די מורא. יעצט איז אפילו דער חשק נאָך ניט קלענער געוואָ־רען, נאָר דאָס לאָדעניש, דאָס געהן אין געריכט נעהמט צו זעהר א סך צייט, און דאָס געשעפט ווערט רואינירט, און אגב האָט מען איהם מתרה געווען, אויב ער וועט נאָך אמאָל איבערציהען נאָך 12 וועט מען איהם פערמאַכען דאָס געשעפט...

— היינט געה הויב זיך אָן מיט זיי! — קלאָגט ער זיך פאַר אַן אַנדערן! גאַסט, וועלכען ער דערקלעהרט זיין לאַגע.

איינמאָל ווינטער צייט ביי נאַכט, דער פּראָסט האָט דרוי־סען געקנאַקט, די גרויסע פענסטער פון יאַקאָבסאָהנ׳ס קאַ־פע־הויז זיינען פערפרוירען געווען, ביי די טישלעך זיי־נען געזעסען געסט ביי הייסע גלעזער טיי, צי קאַווע, און האָבען זיך געוואַרעמט, דער זייגער האָט שוין געהאַלטען ביי האַלב צוועלף, און יאַקאָבסאָהן האָט שוין זיך איבערגענעבען אין גאַנצען דעם געדאַנק, אז באַלד, באַלד דאַרף מען פערמאַ־כען... אָט אין דער צייט איז אריין א פערפרוירענער פוהר־

מאן, זיך געזעצט נעבען א טישעל קעגען איבער דער קאסע און האט געפאדערט א גלאז טיי.

— קאלט! קאלט! — האט ער געברומט, רייבענדיג די הענד. און ווישענדיג נאכדעם די גרויסע וואנצען, וואס זיינען פייכט געווען פון די אייז, וואס איז צוגאנגען פון דער פארע אין קאפע־הויז...

— א גרויסער פראסט! — הא! — האט זיך יאקאבסאהן צו איהם געווענדעט, און געהאט בדעה ארייגלאזען זיך מיט איהם אין א שמועס.

— א ברען! — האט דער פוהרמאן געענטפערט און אנגעהויבען זופען די גלאז טיי, וואס די קעלנערין האט איהם צוגעטראגען.

— נו, ווארעמט זיך אן, — האט יאקאבסאהן איהם פריינדליך געזאגט.

—אודאי! — האט דער פוהרמאן ווי מיט פרייד אויסגעשריען — די גלאז טיי ראטעוועט מיך איצטער. — איהר ווייסט פאניע יאקאבסאהן, האט זיך דער פוהרמאן א דערוואַרעמטער, צורעדט, — מיר פוהרמאנעס, האבען געדארפט האבען אייער קאפיינע א גאנצע נאכט, מיר ווערען דא שטעהענדיג אין גאס דערפרוירען.

— הערט איהר, ברודער! — האט זיך ערוועקט אהרנ׳ען זיין אלטע וואונד — ווען מען וואלט לאזען וואלט איך אודאי און אודאי וועלען האלטען אפען א גאנצע נאכט, איך וואלט דאס וועלען צוליעב מיין טובה און ניט צוליעב אייערער... חע... חע... א מענש זארגט פאר זיך אליין און דערפון קומט ארויס א טובה דעם צווייטען. מיר וואלט געווען גוט און אייך וואלט געווען גוט... וואס איז אבער די פעולה? ! — האט אהרן זיך צעזיפצט — מען איז אין גלות !... מען לאזט נים.

— און עס איז גאר ניטא קיין עצה? — האט דער פוהרמאן געפרעגט.

— ניטאָ קיין שום עצה, — האָט אהרן מיט יאוש גע־ענטפערט און זיין פול פּנים האָט ווי א וואָלקען פערדעקט — קיין שום עצה ניטאָ. איך האָב שוין געפרעגט ביי זאַקאַניקעס, ביי אדוואָקאטען. איך האָב זיך געוואָלט לאָזען קאָסטען א שעה־נע קאָפּיקע... עס וואָלט מיר ווערמה געווען. א קליינינקייט — אַ גאנצע נאכט !...

די ווערטער אַ „גאנצע נאכט" האָט אהרן געדריקט ווי מיט א ליעבשאפט און ווי מיט א ציטערניש, פּונקט ווי אין די ווער־טער שטעקט זיין גאנץ לעבען, זיין גאנץ גליק...

— און מיר דאכט, — האָט דער פוהרמאַן ווייטער גע־רעדט — אז מען זאָל זיך גוט סטארען קען מען קריגען א פּאַז־וואָליעניע.

— שווער ! — האָט אהרן אלץ מיט דעם זעלבען יאוש־דיגען טאָן ארויסגעברומט.

— און איך זאָג אייך, אז מען קען, — האָט זיך דער פוהרמאַן געהאלטען ביי זיינס. דאָ דארף מען נאָר א פּראָשעניע צום פּאָליציי־מייסטער... איך האָב אַ פּלאַן ! !—האָט דער פוהר־מאַן פּלוצים אויסגעשריען מיט אזא פריידען־טאָן ווי ער וואָלט געפונען א מיטעל ווי צו ראטעווען א מענשען פון טויט... איך האָב א טהייערען פּלאַן...

אהרן'ס אויגען האָבען זיך צעשמעלט און האָבען געקוקט מיט א מאָדנעם גלאַנץ, אזוי קוקט א קאַץ ווען זי זעהט פון ווייטען עפּעס א שטיק ווייסעס און זי גלויבט ניט אין איהר גליק, צי דאָס איז קעז, צי ניט...

— אַהער דעם פּלאַן, — האָט אהרן, צו זיך קומענדיג ארויסגעשאָסען...

— א גאָלדענער פּלאַן, — האָט זיך דער פוהרמאַן צע־פלאַמט, ערשט איז ער מיר איינגעפאלען... יע.. יע.. בקיצור ר' אהרן, אייער קאָפּייניע איז שוין גלייך ווי אָפּען א גאנצע נאכט...

— זאמיקאט! — האט פלוצים זיך דערהערט דער שטרענגער קול פון גאראדאוואי!

— נאט אייך „א גאנצע נאכט“! — האט אהרן זיך צו־זיפצט — אי, אי, מען איז אין גלות!

און אהרן האט אנגעהויבען גיכער טרייבען די געסט און מיט גרויס אונגעדולד ערוואַרט דעם פוהרמאנס פּלאן.

— ווארט, ווארט! — האט ער דעם פוהרמאן פערהאל־טען. — מיר וועלען באלד שמועסען...

די געסט האבען זיך איינע נאך די אנדערע פונאנדערגע־צאהלט. — אהרן האט איילענדיג און אויפגערעגטערהייט רעשט געגעבען און האט ניט אלע מטבעות, וואס מען האט איהם דערלאנגט, געפּרובט אויפ׳ן פּראָבע־שטיין.

— איצטער קענט איהר זאגען אייער פּלאן! — האט ער זיך געווענדעט צום פוהרמאן וועלכער איז דער איינציגער גע־בליבען אין קאפע־הויז, אויסער די קעלנערינס און דאס קיך־מיידעל, וואס האבען זיך געאיילט צוצוקלויבען אין דער גיך די שטוהלען, אבווישען די טישלעך און געהן אנידערפאלען שלא־פען...

— דער פּלאן איז אזוי: מיר איזוואזטשיקעס, וועלען דערלאנגען א „פּאפּיער“ צום פּאליציימייסטער אזוי: טאק־טאק מיר איזוואזטשיקעס — היות ווי מיר פוהרמאנעס מוזען זיך געפינען אין דער און דער גאס א גאנצע נאכט און טאק־טאק מיר מוזען האבען ווינטער וואו אנווארעמען זיך און זומער פון רעגען זיך בעהאלטען, מוזען מיר האבען אזא מין זאוועדעניע, וואס זאל זיין אפען א גאנצע נאכט... די זאוועדעניע געפינען מיר זעהר פאר גוט דעם ה׳ אהרן יאקאבסאהנ׳ס, זי געפינט זיך אין סאמען פונקט, וואו מיר איזוואזטשיקעס געפינען זיך, אי טאק פּאקארנײשע פּראסים — בעטען מיר דיך זעהר זאלסט אונז טהאן די טובה און „ראזרעשען“ דעם ה׳ אהרן יאקאב־

סאַהן צו האַלטען אָפען די קאָפּייניע א גאַנצע נאַכט פון אוּנ־
זער טובה וועגען.

— דער פּלאַן איז גאָר פּערוווי סאָרט! — האָט אהרן זיך
ווי בעלעקט — איהר זענט דאָך גאָר א גאַנצער מיניסטער, ווי
איך בין א איד! — א מיניסטער!...

— איך האָב 5 יאָהר „געדיענט“! — האָט דער פוהר־
מאַן שטאָלץ ערקלעהרט, פון וואַנען ער איז אַזא זאַקאָניק...

— ברודער! — האָט אהרן אויסגעשריען, בעטראַכטענ־
דיג דאָס גליק וואָס דאָ שטעהט איהם פאַר. — ברודער, אויב די
זאַך וועט זיך אויספיהרען, קריגט איהר א פיינע מתנה... אבער
גאָר א פיינע, האָט ער צוגעגעבען מיט זיכערהייט...

— מען דאַרף זעהן „שמירען“! האָט דער פוהרמאַן גע־
שמייכעלט.

— וועגען שמירען רעדט מען ניט! שמירען מוז מען ביי
פלענערע „דיעלעס“, בפרט ביי אזא!...

— אויב איהר וועט שמירען ר' אהרן, שווער איך אייך,
אז איהר קריעגט א ראַזרעשעניע אין צייט פון א חודש, און
איהר וועט אם ירצה השם זיצען א גאַנצע נאַכט, ס'הייסט,
קיינמאָל ניט דאַרפען פערמאַכען...

— הלואי! — האָט אהרן צוגעוואונשען — און איהם
האָט זיך עפּעס ניט געגלויבט אזא גליק...

און אהרן יאַקאָבסאָהן האָט אָנגעהויבען צו ארבייטען
אויף אלע כלים. ער האָט געשמירט און געשמירט, געקרעכצט
און געזיפצט און געהאָפט און געהאָפט. דער געדאַנק „א
גאַנצע נאַכט“ האָט איהם רוהען ניט געלאָזט און איידער
דאָס קאָפע הויז איז נאָך געווען אָפען א גאַנצע נאַכט, האָט
ער שוין גאַנצע נעכט ניט געשלאָפען...

אין צוויי חדשים ארום האָט ענדליך אהרן יאַקאָבסאָהן בע־
קומען א פּאַפּיער, וואו עס שטעהט כתוב וחתום, אז ער, דער

איינציגער אין דעם בעצירקעל, מעג האלטען אפען דאס קאַ־פע־הויז א גאנצע נאכט.

— נו, ברידער, גיט מיר אַב מזל טוב! — האָט ער מיט אַ שיינענעם פּנים פון גליק זיך געווענדט צו די געסט.

—וואָס, טאַקי ערלויבט! — האָבען די געסט זיך פער־וואונדערט.

— נאַט לייענט! — האָט ער דערלאַנגט דאָס פּאַפּיער מיט א סך קאזיאָנע סטעמפּלען איינעם א יונגען מאַן, וועלכער האָט געדארפט קענען לויט זיין הויכען צילינדער, לעזען רוסיש ווי וואסער. נאָר יענער האָט עס גענומען אין האַנד, א קוק גע־טהאָן דארין און איבערגעגעבען א צווייטער האַנד, וועלכע איז געווען אויסגעשטרעקט צו נעהמען עס.

די צווייטע האַנד האָט אָנגעהויבען לעזען:

„זייענדיג אויפמערקזאם אויף דער ביטע פון די איזוואָז־טשיקעס פון 7טען בעצירקעל, וועלכע פאָדערן צו האָבען א הויז וואו אריינצוגעהן זיך אָנווארעמען, איז ערלויבט געוואָרען די קאפע־הויז פון אהרן יאַקאָבסאָהן צו האלטען אָפען א גאנצע נאכט...“

— דאָס איז א ביסעל א גליק! — האָבען איניגע געסט אין איין קול אויסגעשריען.

— א קלייניגקייט! — האָבען נאָך איניגע זיך געוואונ־דערט — א גאנצע נאכט!...

— איהר פרעגט נאָך, צי דאָס איז א גליק! — האָט דער בעל שמחה אליין גליקליך געשמייכעלט — א אידען קען גאָר ניט טרעפען אַזאַ גליק!

— ניין! — האָט א גאסט אָבגעשלאָגען — אויף די נאַלעווקעס איז פאַרהאַן א שענק וואו מען „שענקט“ אויך א גאַנצע נאכט.

— נו, איז פאַרהאַן נאָך א שענק! — האָט דער בעל שמחה ווי מיט פערדרוס וואָס ער איז ניט איינער, געענטפערט, —

א שענק איז דאָך ניט קיין קאפע־הויז. א קאפע־הויז איז מיינע איצט די איינציגע אין שטאָדט אָפען א גאנצע נאכט!

— נו, מזל טוב אייך! — האָבען איינינע געסט אָנ־געהויבען ווינשען, און אויסגעצויגען אהרן׳ען זייערע הענד.

—א שעהנעם דאנק! — האָט אהרן יעדערן געענטפערט, אויסציהענדיג, מיט א פרום־געריהרטען פנים, די האנד.

* * *

און פון דעמאָלט אָן איז די קאפע־הויז אָפען א גאנצע נאכט. דריי קעלנערינס דרעהען זיך ארום מיט מיעדע בלאסע פנימ׳ער און דערלאנגען טיי און קאווע די פערשיעדענע געסט, וועלכע זיצען דאָ אַ גאנצענע נעכט, ניט האָבענדיג קיין היים אין דער גרויסער שטאָדט, וואָס פערמעגט אזוי פיעל הייזער... די איזוואָזטשיקעס זיצען ארום דעם גרויסען טיש, וואָס געפינט זיך אין מיטען קאפע־הויז און שמועסען וועגען פערד און קאר־גע פאסאזשירען... ביי דער קאסע זיצט יאקאָבסאָהן און בע־טראכט די געסט, רייבט די אויגען און איז שטארק צופריע־דען. אָפטמאָל נאָר איז איהם ווענינ די פאָר שעה, וואָס ער שלאָפט ביי טאָג אין דער היים, ווען זיין ווייב בייט איהם איבער, און ער שפּארט אָן דעם קאָפּ אויף דער קאסע און זי־צענדיג כאפּט ער א דרימעל. נאָר לאנג קען ער ניט דרעמלען: די קעלנערין וועקט איהם אויף און טהיילט איהם מיט, אז א גאסט דאַרף צאָהלען. ער כאפּט זיך אויף געשווינד און נעהמט אָב געלד און איז ווייטער פריש און וואַכעדיג...

— וואָס, עס ווילט זיך שלאָפען? — פרעגט דער גאסט.

— עט... גיט ער א מאך מיט דער האנד — פדיון איז טהייערער פאר׳ן שלאָף.

דער גאסט געהט ארויס און יאקאָבסאָהן נעהמט אויף זיך שוין מעהר ניט צו שלאָפען און וואכען די גאנצע נאכט.

און ער שטרייט מיט׳ן שלאָף!...

אין די רייכע גאסען.

וועלוועל דער שוסטער, א הויכער דארער איד מיט פרעהד־ליכע אויגען, וואהנט שוין, זייט ער איז „פאר זיך" א בעל־הבית געווארען און האט אן אייגענעם ווארשטאט, אויף דער סמאַ־טשע גאס. וואהנען וואהנט ער אין א קעלער, די קליינע פענס־טערלעך געהען ארוים צום הויף. דער הויף איז א שמאָלער, די הייזער פיער־שטאָקיגע, און דעריבער איז ביי וועלוולען אין „וואהנונג" שטענדיג „פאר נאכט", ליכטיג ווערט נאר אין וואהנונג דאן, „ווען עס ווערט שוין גוט נאכט" און דאס ווייב חייקע צינדט אן דעם לאמפ.

— עס וואלט געווען א יושר — זאגט אמאל וועלוועל, ווען דער לאמפ ברענט און דאס פייער מאכט איהם מונטער — עס וואלט געווען א יושר, אז דער לאמפ זאל ביי אונז אין „זאל" ברענען א גאנצען טאג, אזוי זעהט מען גאר ניט די טהייערע מעבעל און די גארדינען...

דער איינציגער פועל, וועלכען ער צאהלט א רובל א וואך מיט קעסט און קווארטיר, שמייכעלט צו און ענטפערט:

— בעסער, ר' וואלף, ציהט זיך ארוים אין א נייע דירה!

— אין א נייע דירה וועלען מיר זיך אויף אם־ירצה־השם אריבערציהען, — ענטפערט וועלוועל פרעהליך קלאפענדיג אין פאדעשווע די טשוועקלעך. איבער הונדערט און צוואנציג יאהר

און אפשר פריהער וועל איך האבען א דירה איינס אין דער וועלט... דו וועסט צו מיר קומען געוואהר ווערען? ענדיגט ער, לוסטיג אויסשטעלענדיג אויפ'ן פועל די פרעהליכע אויגען—

— איידער יענע דירה, שוין בעסער דא אין קעלער! — ענטפערט דער פועל א קראץ־טהוענדיג זיך.

— וואס איז, נארעלע, וואס פעהלט דארטען? — שמייכעלט וועלוועל ווייטער — דארטען ווערסטו גלייך אויס שוסטער און הויבסט אן גלייך באקען בייגעל... האסט עפעס ליעב פרישע, טרוקענע בייגעל?

— בייגעל מיט סמעטענע דארף זיין ניט שלעכט, הויבט שוין אן זיך וויצלען אויך דער פועל.

— ע, ביזטו שוין גאר א פרעסער — ווערט וועלוועל כלומרשט ערנסט — בייגעל אליין איז דיר ווענינ, ווילסט נאך סמעטענע?....

און אזוי וויצעלט מען זיך פאר'ן לאמפ אלע נאכט כמעט. עס איז קענטיג, אז די ליכטיגקייט מאכט אויף די צוויי ארבייטער א גוטע ווירקונג, און ווער ווייסט ווי פרעהליך זיי וואלטען זיין, ווען א גאנצען טאג וואלט טאקע א לאמפ אין קעלער געברענט?...

דאס איז אבער א זאך, וואס איז ניט מעגליך. נאפט איז זעהר טהייער און פערדיענען פערדיענט וועלוועל זעהר ווענינ. ער ארבייט פאר א פאבריק און נעהמט 6 רובל א וואך. צאהלט ער פאר'ן קעלער 2 רובל א וואך, א רובל נעהמט צו דער פועל און דריי רובל געהט אוועק אויף עסען פאר איהם מיט'ן פועל, מיט דעם ווייב און די צוויי קינדער, וואס ער האט. עס איז גוט, וואס עס קלעקט אויף נויטיגע זאכען, אבער ניט אויף לוקסוס — ברענען ביי טאג א לאמפ...

אמת, אמאל טרעפט, אז ער דארף נויטיג אבשווארצען א קנאפעל ביי טאג. דעמאלט מוז ער אנצינדען פייער. נאר דערצו האט ער א קליין לעמפעלע, אהן א גלעזעלע און עס רויכערט

מעהר איידער עס ברענט, און וועלוועל האָט ניט קיין גרויסען תענוג פון אזא מין ליכטיגקייט. פערקעהרט, חייקע, א שוואכע קראנקע פרוי, קלאָגט זיך ניט זעלטען, אז זי פערטשאַדעט דעם קאָפּ פון רויך.

— ביזט דאָך גאָר א גאַנצע „מאדאם", מיין ווייב — וויצעלט זיך דעמאָלט וועלוועל — וואו ביזטו דאָס געהאַדעוועט געוואָרען?

אז ער דערהערט אבער חייקעס א קרעכץ, פערשווינדט זיין וויציגע שטימונג און ער ענטפערט ערנסט און געריהרט:

— שאַ. חייקעלע, שאַ. באלד פערלעש איך. אָט איך שוואַרץ נאָר אָב דעם קנאָפּעל...

און ער פערלעשט טאַקע באלד...

א גאַנצע וואָך וואָהנט וועלוועל אויף דער סמאַטשע גאס אין פינסטערן קעלער און לעבצט נאָך א ביסעל ליכט, דערפאַר אָבער שבת ציהט ער זיך אריבער אין די שעהנסטע, ליכטיגסטע רייכסטע ווארשאָווער גאסען און פערגעסט דאן די סמאַטשע גאס, דעם קעלער און אפשר זיך אליין. עס טהוט זיך אויף איהם אַן גאָר אַן אנדער הויט, אז ער איז אביסעל גלייך צו די איבריגע מענשען, וואָס ער בעגעגענט אין די רייכע, שעהנע און ליכטיגע גאסען...

שבת דאַווענט ער ותיקין. כאָטש חייקע קען ניט פערשטעהן, וואָס איז אויף איהם אזא איילעניש. — ער האָט איין טאָג אין וואָך, וואָס ער קען זיך אויסשלאָפען, שטעהט ער אויף נאָך פריהער ווי אין מיטען דער וואָך. א משוגענער און גאָר! ביז צעהן א זייגער מוז ער שוין זיין פארטיג מיט'ן טשאָלענט. ער טרייבט און יאָגט: גיכער! און גלייך נאָכ'ן עסען לאָזט ער זיך געהן צו די רייכע שעהנע גאסע.ן

אָט איז שוין די סמאַטשע גאס הינטער איהם. עס בעווייזט זיך שוין עפּעס א שעהנערע גאס. וועלוועל הויבט שוין אַן געהן

לאַנגזאַמער — דאָ איז אויך ניט שלעכט... נאָר ער האָט נאָך אין זינען די איבעריגע ברייטע, לוסטיגע גאַסען, און אַ וואַרע־מע פרייד גיסט זיך און פליסט דורך אַלע זיינע גליעדער, און ער לעבט און האַפט: באַלד, באַלד!...

אָט איז שוין די „האָניג־גאַס" — ברייט און לאַנג איז זי — דער ברוק פון טייערן האָלץ, די הייזער זיינען אַלע פון איין הויך, אויסגעשטעלט ווי אַ פּאָלק סאָלדאַטען — סמירנאָ! אַ מחיה דאָ... נאָר ניין! די גאַס איז נאָך גאָר נישט אַנטקעגען דער קראַקויער פאָרשטאָדט, וואָס נעהמט זיך רעכטס פון דער האָניג־גאַס. דאָס איז אַ אביסעל אַ גאַס!... אַך! ווי ברייט זי איז! ווי רייך!... עס פינקעלט אין די אויגען!

וועלוועל איז אַפילו אַ איד ניט קיין פּחדן, לאַכט זיך אויס פון אַלץ אין דער וועלט. נאָר אויף דער קראַקויער פאָרשטאָדט טרעט ער אריין אַ ביסעל דערשראָקען און צוטומעלט, און עס לויפט איהם דורך אין קאָפּ עפּעס אַ פראַגע, צי מעג מען דאָ געהן. נאָר ער דערמאָהנט זיך גלייך, אַז ־אָס האָט ער אַ טעות: דאָ מעג מען יאָ, — אין זאַקסישען גאָרטען טאָר מען ניט....

און וועלוועל ווערט פרעהליך און לאַכט איז הארצען פון די נאַרישע אָרדנונגען אין וואַרשאַ:

זיי ווייסען זעהר וואָס צו פערוועהרען! — טראַכט ער— אויך מיר אַן אונגליק ניט צו געהן אין זאַקסישען גאָרטען!... וואָס איז דאָרטען אַזוינס? — בוימער! אַ טייערע מעשה! אָט דאָ וואָלטען די נאַרען פערוועהרען, וואָלט טאַקע געווען אַן אונגליק... דאָ איז טאַקע גוט, ליכטיג, גערוים, ברייט...

און וועלוועל געהט ווייטער, טיעפער אריין אין דער רייכער גאַס און קען ניט פערשטעהן, פאַר וואָס איז דאָ ניט פערוועהרט איהם צו געהן... אמת, ער האָט אָנגעטהאָן די שבת'די־גע קאַפּאָטע, אבער וואָס האָט זיין שבת'דיגע קאַפּאָטע, וואָס

האָט שוין אין די ארבעל צו לאַטקעס, פאַר א ווערטה אין אזא רייכער גאַס ?...

און וועלוועל בענוצט זיך מיט דער נאַרישקייט פון די וואַר־שאווער אָרדנונגען, וואָס מען לאָזט איהם דאָ געהן, און הויבט זיך אָן אָבשטעלען ביי אלע גרויסע פינקלענדיגע מאַגאַזינען. זיין אויג קען זיך זאַט ניט אָנקוקען, און ער קוקט און איילט זיך. איין אויג דערזעהט איין אויסשטעלונג, דאָס צווייטע אויג באַפּט א קוק אויף א צווייטע אויסשטעלונג, און וועלוועל וויל אַלץ בעקוקען, און דאָ איז קיין צייט ניטאָ. דער טאָג שטעהט ניט... און ער געהט ווייטער און ווייטער.

און געהענדיג פאַלען איהם אריין אין קאָפּ טויזענדער מחשבות, איינע ווילדער פאַר דער אנדערער. אזעלכע מחשבות וואָס ווען זיי וואָלטען איהם אין מיטען וואָך אריינגעפאַלען, וואָלט ער זיך זיכער דערשראָקען און מיינען, אז ער ווערט משוגע. דאָ ווערט ער אָבער א גרויסער בעל דמיון, און אפילו אויף דער מחשבה, וואָס פליהט איהם כמעט אלע שבת דורך אין קאָפּ, צו איבערציהען זיך אמאָל, האָטש ווען עס איז, האָטש פאַר דעם טויט, אהער אין ד ע ר גאַס, דינגען דאָ א וואָהנונג, אפילו אויף אָט דער מחשבה איז ער אויך גלייכגילטיג, ווי אויף עפּעס מעגליכעס... שבת, וואָהנענדיג אויף די רייכע גאַסען, ווערט ער גאָר אַן אנדער מענש און דענקט גאָר אנדערש...

דורכגעהן אלע רייכע, לוסטיגע, ליכטיגע גאַסען גע־דויערט ביי איהם דער גאַנצער טאָג. מנחה־צייט לאָזט ער זיך געהן צוריק, צוריק... די רייכע גאַסען פערשווינדען אלץ מעהר און מעהר, בלייבען הינטער איהם, און ער פאַלט אלץ ביסלאַכ־ווייז צוריק אריין אין די אָרעמע גאַסען, ביז ער דערגרייכט צו די סמאָטשע גאַס — זיין גאַס !...

בעת ער קומט צו די סמאָטשע גאַס, איז שוין דונקעל. ער לאָזט זיך אריינגעהן אין קעלער, פרעגט : פאַר וואָס צינדט מען ניט אָן פייער ? און בעקומענדיג אַן ענטפער, אז עס איז ניטאָ

קיין נאפּט, פאַלט ער אַ מיעדער אויפ׳ן צובראָכענעם בעטעל, און ווערט אַזוי איינגעשלאָפען אין דער פינסטער...

אין חלום אָבער זעהט ער נאָך די רייכע, ליכטיגע גאַסען...

עס פּלאַצט.

די גרויסע ראָד־באַרשט ליעגט אויף דעם קליין־טיר־שעל, וואָס שטעהט אין ווינקעל; ביי די ברעגען נעבען די גרויסע שפּיעגלען זיינען צולעגט די קעמעלעך, בערשטעלעך, שערעלעך און די גאַנצע געצייג וואָס זיינען נויטיג אין אַ רייכער פּאַריקמאַכעריי. בענדרעטסאָהנען אָבער, דאַכט זיך, אַז עס איז אַלץ נאָך ניט גוט, והא ראיה: אַ גאַנצען טאָג איז נאָך קיינער ניט אַריינגעקומען. און ער געהט צו פון איין שפּיעגעל צום צווייטען. פון איין טישעל צום צווייטען און ווישט, גלעט, פּוצט און קוקט אַלץ אַרוים צום טהיר, אפשר וועט זי זיך אַמאָל עפענען. נאָר די טהיר איז ווי פערפרוירען געוואָרען און בענדרעטסאָהנען דאַכט זיך, אַז עס איז גאָר אומזיסט די האָפנונג — די טהיר וועט שוין בלייבען אויף אייביג פערהאַקט. ער דערשרעקט זיך און עפענט אויף אליין די טהיר, שטעקט אַרוים אַ האַלבען גוף אין גאַס אַריין און זוכט אַ מענשען מיט אַ באָרד, וואָס דאַרף זיך ראַזירען...

— נו, אַ טאָג! זאָל ער ניט געדאַכט ווערען! — פּרובט ער זיך אויסרעדען פאַר'ן איינציגען אַרבייטער, וואָס געפינט זיך אַ גאַנצען טאָג אין דער פּאַריקמאַכעריי.

דער ארבייטער, וועלכער איז אליין נאך מעהר אונרוהיג פאר'ן בעל־הבית פון אזא שלעכטען טאג, מאכט אן אומעטיגע מינע און וויל עפּעס זאגען, נאר ער ווייסט ניט וואס און ער לאזט ארויס א זיפץ.

— עס איז א געהרג'עט ארט! — רעדט ווייטער דער בעל־הבית.

— א העק! — גיט נאך דער ארבייטער.

דער ארבייטער און בענדעטסאהן ווערען ענטשוויגען.

די צייט געהט, זי געהט אזוי לאנגזאם און אזוי שווער, אז בענדעטסאהנען דאכט זיך, דאס ער זעהט זי און הערט איהרע טריט.. איהם פּלאצט די געדולד.

עס ווערט פינסטערליך, דער ארבייטער וויל אנצינדען דעם גאז, נאר ער וואגט זיך ניט, מען האט היינט אפילו אויף גאז ניט געלייזט. ער קוקט אויף בענדעטסאהן, אפשר וועט ער הייסען. בענדעטסאהן קלערט אויך וועגען דעם, נאר עס דיענט איהם ניט די צונג צו אויסרעדען עס.

— מילא, צינד אן דעם מיטעלסטען לאמפּ, רעדט ער ענד־ליך ארויס, ווענדענדיג זיך צום ארבייטער.

דער ארבייטער דערפרעהט זיך, ער שטעלט זיך אויף געשווינד אויף א שטוהל, רייבט אן א שוועבעלע, לעגט צו דאס שוועבעלע צום שפּיץ גלאז און די פאבריקמאכעריי ווערט בעלויכטען.

„טריק־טראק־טריק!" שיעסט עפּעס באלד אויס.

דער ארבייטער ווערט בלייך, די הענד ציטערן איהם.

— געפּלאצט! — מורמעלט קוים ארויס דער ארבייטער און וויל שיער ניט אנטלויפען.

— א גוטער אנהויב! — ברומט בענדעטסאהן און קוקט מיט פערלאפענע אויגען אויף דער גלאז — געלעזט שוין צוויי גילדען!

— עס איז פון קעלט! — ווארפט אריין דער ארבייטער.

ווי ער וואלט וועלען טרייסטען דערמיט.

— עס איז ניט פון קעלט, דאס איז פון שלים־מזל! עס געהט ניט! עס פלאצט!

ענדליך עפענט זיך די טהיר און עס געהט אריין א יונגער מענש.

— ביטע! — מאכט בענדעטסאהן א זיסע מינע און שמייכעלט, ווי ער וואלט געווען דער גליקליכסטער מענש אויף דער גאנצער וועלט.

— ראזירען! — לעגט פאר דער גאסט.

— צינד אן די לאמפען! — קאמאנדעוועט בענדעטסאהן צום געהילף און אליין זעצט ער אוועק דעם גאסט קעגען גרויסען שפיעגעל, רוקט ארויס פון שטוהל דאס קישעלע, אויף וועלכען ער בעט דעם גאסט טויזענד מאל איבער אנצושפארען דעם קאפ.

דער גאסט פאלגט און בענדעטסאהן נעמט זיך צו דער ארבייט.

עס ברענען אלע פיער לאמפען, אין צימער איז ליכטיג ווי אויף א גרויסארטיגען באל. בענדעטסאהן געהט אריין אין זיין ראלע און ארבייט וואס צום בעסטען. ער ראזירט אב איינמאל, פיהרט איבער מיט דעם גאלמעסער א צווייטען מאל, נאכהער פעררריכט ער אונטער דער האלז, נאכהער נעהמט ער ארויס אלערליי מיני בשמים און שמירט דעם גאסט די וואנגען, די ברעמען, די האר. דער גאסט זיצט מיט אן ערנסט שטאלצער מינע און קוקט אהן אויפהער אין דעם געגענאיבערדיגען שפיעגעל און איז קענטיג שטארק צופריעדען מיט זיין שעהנעם פנים.

— ביטע, פערטיג! — זאגט אן בענדעטסאהן גאנץ חעפליך און גיעט א וואונק צום געהילף. יענער לויפט צו ווי אונטערגעשאסען מיט א שטרוי־בערשטעלע און רייניגט דעם גאסט דעם קאלנער פון סורדוט, דערלאנגט איהם דעם פאלטא. דער

גאסט איז דאָס אַלץ מקבל מיט א מינע פון א מענשען, וואָס פער־שטעהט זיין ווערט: ער נעהמט ארויס א קופערנע גריווניע און דערלאנגט בענדעטסאָהנען און א זילבערנעם צעהנערל און דער־לאנגט דעם געהילף — און געהט ארויס מיט א שטאָלצען „אדיע"...

— א שעהן פּריון, — רעדט בענדעטסאָהן מיט כעס.

„טריק־טראַק־טריק!" — שיעסט ווידער א גלאָז אויס, נאָך דעם גאסט'ס ארויסגאַנג.

ביי בענדעטסאָהנען לאָזען זיך אראָב די הענד און ער שטאמעלט קוים אויס:

— עס פּלאצט, עס פּלאצט!

— דאָס איז פון קעלט! — מורמעלט דער ארבייטער.

— ניין, דאָס איז פון שלים־מזל! — ענטפערט בענדעט־סאָהן און קוקט פערצווייפעלט אויף די צוויי צופּלאצטע גלעזער און איהם דאכט, אז דאָס גאנצע לעבען זיינס פּלאצט, אז דאָס געשעפט זיינס פּלאצט צוגלייך מיט די גלעזער...

— עס פּלאצט, עס פּלאצט! — מורמעלט ער פערצוויי־פעלט.

דאַס אינטעליגענטע הויז.

יאקאָב מענדעלסאָן רעכענט זיך פון די ערשטע אינטעליגענטען אין שטאָדט. ניט נאָר זיינע נאָהענטע פריינד, אפילו אז א זייטיגער פרעמדער מענש זאָל איהם דאָס ערשטע מאָל דערזעהן, וועט יענער גלייך מערקען, אז ער האָט דאָ צו טהאָן מיט א מענשען פון דער העכסטער אינטעליגענץ.

און דער אינטעליגענט אין מענדעלסאָנען האָט זיך ווירקליך גלייך געוואָרפען אין די אויגען.

שוין אָבגעזעהן דערפון, וואָס מענדעלסאָן האָט געהאט אַ בלאַס, צאַרט פנים, ארומגעפאסט מיט א קליין שווארץ צוגעשוירען בערדעל, האָט ער געטראָגען שטענדיג א שווארצען ראָק. דער דאָזיגער ראָק איז געווען אלט, אָבגעטראָגען, האָט שוין געהאט אפילו אין די איילענבויגענס צו צוויי רונדע לאטקעלעך, — אָבער מענדעלסאָן האָט איהם קיינמאָל ניט פערביטען אויף א קורצען רעקעל; ווענינסטענס האָט איהם קיינער אין א קורצען רעקעל ניט געזעהען.

אָבער מעהר ווי די קליידער האָבען איהם צוגעגעבען אן אינטעליגענטען אויסזעהן די ברילען, וואָס ער האָט שטענדיג געטראָגען, אויסטועענדיג זיי נאָר דאַן, ווען ער האָט דערפיהלט, אז זיי זיינען אביסעל פערצויגען און שנעל אויסווישענדיג זיי, צוריק אָנטאָן אויף דער לאַנגער נאָז, וואָס האָט געהאט אויבען

אַ ספּעציעל בערגעלע, ווי בעשאַפן צוליעב די ברילען, זיי זאָלען זיך האַלטען.

נאָהענטע פריינד האָבען געוואוסט, אַז מענדעלסאָן טראָגט ברילען נומער 6, און אַז אָהן די ברילען איז מענדעלסאָן ווי בלינד; און געקומען איז דאָס איהם פון שטענדיגען לעזען אין דער קינדהייט און פריהער יוגענד.

זיין ווייב, אננאַ, אָדער ווי ער האָט זי גערופען, אַניוטקאַ, האָט אויך אויסגעזעהן אינטעליגענטיש ווי ער. געטראָגען האָט זי שטענדיג אַ שוואַרץ קלייד. אַ דאַנק איהר אונענטוויקעל־טער ברוסט און דער גלאַטער און פלאַכער פריזור האָט זי אויס־געזעהן מעהר מאַנסביל אלס פרוי.

נאַטירליך האָט זי אויך אַ סך אין דער קינדהייט און פריהער יוגענד געלעזען און אויך זי האָט געטראָגען ברילען, אָבער שוין מיט אַ נומער העכער; עס האָט געהייסען, אַז אין פערגלייך מיט איהר לעבענס־בעגלייטער איז זי אַ ווייט־זעהענ־דיגע...

דערפאַר אָבער איז זיי אַריבערגעשטיגען אין התמדה זייער עלטערע צוועלף־יעהריגע טאָכטער ליזאַ. צו אַכט יאָהר האָט זי אָנגעהויבען לעזען, און צו צעהן יאָהר האָט מען איהר שוין געקויפט אַ פּאָר ברילען מיט איין נומער העכער פאַר דער מאַמען.

טאַטע און מאַמע האָבען געהאַט נחת פון זייער קינד, וואָס איז געווען אַזוי אַרטיג. אויסער איהרע ביכלעך האָט זי זעהר ווייניג גערעדט און נאָך ווייניגער זיך געשפּיעלט.

מענדעלסאָן, וואָס האָט וועגען ערציהונג אַ סך געלעזען, האָט אפילו מאַנכעס מאָל בעמערקט, אַז ליזאַ איז צו שטיל, און צו פיעל איבערגעבען די ביכער. לויט ספּענסער, האָט ער רוהיג געאורטיילט, דאַרף אַ קינד זיך פערנעהמען מיט שפּיעל־צייג אויך.

אָבער שטאַרק געאַרט האָט דאָס איהם ניט. ווייל לויט אַנ־

דערע סאָציאַלאָגען און געלעהרטע איז דאָס שפּיעלען פאַר אַ קינד לאו דוקא.

דאָס יונגערע קינד, אַראַנטשיק, וואָס האָט שוין דוקא אַרויסגעוויזען אַ שטיקעל נייגונג, אַ חוץ די ביכלעך, אויך צו שפּיעלען זיך, איז אָבער געווען קורזיכטיגער ווי טאַטע־מאַמע און שוועסטער.

און אַזוי ווי דער אויגען־דאָקטאָר איז געווען זייערער אַ פריינד, האָט ער אויך אַראַנטשיקען פערשריבען אַ פּאָר ברי־לען, און דער קלייגער אַראַנטשיק האָט אין זיי אויסגעזעהען, ווי אַ פּראָפעסאָרל, אַזוי אַז שפּיעלען זיך אין זיי האָט איהם עפּעס ניט געפּאַסט. דאָס קינד האָט עס אונבעוואוסט געפיהלט, און שפּעטער אביסעל האָט ער טאַקע זיך גענומען מעהרער צו ביכ־לעך און איז אין דער שול געווען פון די ערשטע שילער...

זייענדיג ניט רייך, האָט מענדעלסאָן אַ הינטערשטען צי־מער פערדונגען אייזיקאָוויטש דעם לעהרער. דאָס איז געווען אַ בחור פון אַ יאָהר פינף־און־דרייסיג, אַ זעהר ערנסט דענקענדער מענש, אַ שטיקעל שריפטשטעלער, אַ פריינד פון פרויען און אַ גרויסער ליעבהאָבער פון קונסט...

דער דאָזיגער אייזיקאָוויטש האָט געטראָגען ברילען פון איין נומער מיט מענדעלסאָנען, און די דאָזיגע צופעליגקייט האָט זיי זעהר נאָהענט געמאַכט אין זייערע אַנשויאונגען. עס האָט אויסגעוויזען, אַז זיי זעהען די וועלט דורך איינע און די־זעלבע ברילען.

אַמאָל פלעגען צו מענדעלסאָנען קומען בעקאַנטע, די סמע־טענע פון דער שטאָדטיגער אינטעליגענץ, פּאַרטיי־פיהרער און זאָגאַר שריפטשטעלער.

ריידען פלעגט מען קיינמאָל ניט וועגען עפּעס פערזענלי־כעס. דאָס געשפּרעך פלעגט זיך שטענדיג דרעהען אַרום וועלט, מענש און נאַטור.

צוהיצענדיג זיך, פלעגט אַ מאַנכער גאַסט, אָדער מענדעל־

סאַן אליין, אָדער די פרוי, אראָבנעהמענדיג די ברילען, אויס־ווישען זיי און גלייך צוריק אָנטאָן אויף דער נאָז. דאָס האָט געהייסען, אז איצט, נאָכדעם ווי די ברילען זיינען אויסגעווישט, ווייסען זיי אלץ און זעהען שוין אלץ.

די צוויי קינדער אין די ברילען פלעגען זיצען אין די ווינקלען מיט אָפענע ביכער אין די הענד, מיט די ברילען אויף די יונגע נעזעלעך און מיט גרויס אויפמערקזאמקייט זיך צוהער־רען צו אלץ, וואָס די גרויסע מענשען ריידען. און פערשטאַנען האָבען זיי אלץ: זיי האָבען דאָך געטראָגען מיט די געסט גלייך פון איינע ברילען — היינט פארוואָס זאָלען זיי ניט פערשטעהן?

צושטערען די הארמאָניע פלעגט נאָר דאָס יונגע שטוב־מיידעל, וואָס פלעגט אריינטראָגען טיי.

אָנקוקענדיג די ברילען־געזעלשאפט, פלעגט זי ווי מבולבל ווערען. זי פלעגט אויף גיך אוועקשטעלען פאר יעדערן דאָס גלאָז טיי, אריינלויפען צוריק אין קיך און פאר איהר געליעבטען, וואָס איז דאָרט געזעסען, — א געזונטער שעהנער יונג מיט ממזרישע אויגען — פלעגט זי דערצעהלען דעם ווילדען וואונ־דער:

— אוי יאַשקע־לעב, עס איז גישט אויסצוהאַלטען! זיצען צעהן מענשען ווי די געצקעס און אלע טראָגען ברילען...

און זי צולאכט זיך מיט א געזונטען קלינגענדיגען גע־לעכטער.

די פערנומענע גאסען.

אינדערהיים, ביי איהרע אָרימע עלטערן, אין׳ם קליינעם שטעדטעל איז ביילקען געווען ענג. ענג פון דער אָרימקייט און נאָך מעהר פון דער שווערער דיסציפּלין, וואָס האָט אין ענגען שטיבעל געהערשט. דער שלימזלדיגער, נידעריגער, שוואַכער טאַטע, וואָס האָט אויפ׳ן גאס א הויך־וואָרט ניט געקענט ריידען, האָט אין שטוב געקאָמאַנדעוועט ווי אַ גענעראל, געלערנט, ווי צו שטעהן, ווי צו זיצען און ווי צו עסען, אויב עס איז נאָר געווען וואָס צו עסען, ניט געגעבען קיין ערלויבניש ארויסצוגעהן אויף דער גאס, סיידען ער האָט געפונען, אז דער גאַנג איז אַ נויטיגער. די מאַמע האָט סתם געשאָלטען, אמאָל ביילקען, אמאָל אין דער וועלט אריין. מיט די קלענערע ברידער און שוועסטער האָט ביילקע, הּאָטש זי איז געווען זעהר א גוטע, זיך שטענדיג געריסען, געקריגט, ניט וויסענדיג אליין פאר וואָס און פאר ווען...

דערפאר אָבער, אז זי האָט זיך צו אכצעהן יאָהר, אויסלערנענדיג זיך בגנבה פון טאַטען אביסעל רוסיש און נאָך עפּעס, ארויסגעריסען פון דער היים אין דער גרויסער שטאָדט אריין, האָט זי זיך דערפיהלט ווי נייגעבוירען. זי האָט געאָטעמט פריי די שטויביגע לופט פון דער שטאָדט, און איהר האָט זיך געדאַכט, אז זי איז ווי גרינגער געוואָרען, האָט בעקומען פליג־

לען און אַט הויבט זי זיך אויף און פליהט...

אָבער די אָרימקייט, די נגע, האָט זי אהער, אין דער גרוי־סער שטאָדט, פון איהר היים פערשלעפּט און זי קען פון איהר ניט פּטור ווערען.

די ערשטע צייט האָט זי אין קרעמעל, וואס געפינט זיך אין דערזעלבער גאס פון איהר וואוינונג, געהאט אביסעל קרע־דיט. אויף וואָס זעהענדיג האָט איהר די קרעמערין געבאָרגט, האָט ביילקע ניט געוואוסט. מסתמא ווייס דאָך די קרע־מערין, וואָס זי טהוט! ביז ביילקע האָט אָנגעבאָרגט ביז צעהן גילדען מיט ברויט, בייגעל און צוקער מיט טיי, און האָט אויפגעהערט אריינצוקומען. זי פלעגט אפילו ווייכען שוין די קראָם. דאָס האָט שוין טאקע דער קרעמערין פערדראָסען: וואָס ווייכסטו נאָך, שאַרלאַטאַנקע דו? האָסט ניט — ווייז זיך כאָטש מיט אַ מזומנער קאָפּיקע! נישקשה, מיט אַ מזומענער קאָפּיקע געהט זי צו דער צווייטער קרעמערין אויף יענער זייט טראָטואר!

נאָר די קרעמערין האָט אייגענטליך אומזיסט חושד געווען די עהרליכע ביילקען. אמת, געקויפט האָט זי טאקע ביי דער צווייטער קרעמערין, אויף דעם צווייטען טראָטואר, אָבער ניט פאר מזומן. וואו זאָל ביילקע נעהמען מזומן, אז זי האָט ניט, אז די נ ג ע , די אָרימקייט האָט זי פון דער היים נאָך פער־שלעפּט און זי קען פון איהר ניט פטור ווערען...

די צווייטע קרעמערין האָט אָבער אויך געהאט דעמזעל־

בינען פּסק; ביילקע, פון דער נאַטור אַ שוואכע, האָט, אַנבאָר־גענדיג אַ געוויסע סומע, ניט געהאט מעהר קיין העזה צו קומען נאָך צו באָרגען; איהר האָט זיך עפּעס געדאכט, אַז די קרעמערין קרימט.זיך די לעצטע צייט אויף איהר; און אפשר האָט זיך איהר ניט געדאכט — אפשר האָט זי זיך טאַקע גע־קרימט?

פונדעסטוועגען איז נאָך גאָט ניט געשטאָרבען. ביילקע קען זיך דערוויל בעגעהן אָהן די צוויי קראָמען. אויבען ארויף־צו זיינען דאָ נאָך קראָמען. מילא געהט זי ארויף־צו, איז אביסעל ווייטער. וואס וועט זי זשאַלעווען — די שיך? און אז זי דאַרף געהן אין אַ צווייטע צי אַ דריטע גאַס צום לעהרער, וואס גיט איהר אומזיסט אַ לעקציע און פּאַרבערייט זי צו אַ פיער־קלאַסיגען עקזאַמען, געהט זי אויך ארויף־צו, און פון דאָרטען שניידען זיך נאָך צוויי גאַסען—איינע רעכטס און איינע לינקס, און פון די צוויי גאַסען קען זי שוין ארויסקומען וואוהין זי וויל...

אז עס איז אריבערגעגאַנגען אַ קורצע צייט, און אין קרעמעל, וואס האָט זיך געפונען אויבען, ארויף־צו, האָט זי אַנגענומען ביז פינף גילדען, איז איהר גאַנצער מוט פערשוואונדען. אין קרעמעל, וואס געפינט זיך אויפ'ן צווייטען טראָטואר, דורך וועלכען זי קען נאָך ווי עס איז דורכלויפען, אז די קרעמערין פון קעגענאיבער זאָל זי ניט בעמערקען, טאָר זי ניט נעהמען. דער דאָזיגער טראָטואר איז איהר איינציגער וועג, וואס פיהרט זי ארויס צום לעהרער און צו אַ פּאָר חבר'טעס, וואס וואוינען אין אנדערע גאַסען. דעם טראָטואר מוז זי היטען ווי דאָס אויג אין קאָפּ...

און ביילקע האָט געהונגערט און זיך געהיט צו בלייבען אַ כשר'ע חאָטש אויף דעם איינציגען וועג... ביילקע איז אָבער צו שוואַך געווען לאַנג זיך צו ראַנגלען מיט זיך. זי איז דאָך איינגענטליך נאָר ניינצעהן יאָהר אַלט, מען קען זי דערין ניט בעשולדיגען! אין אַ פינסטערען ווינטער־אָוונד, געהענדיג פון לעהרער אהיים אַ הונגעריגע, האָט זי זיך פערגעסען און האָט געבאָרגט אין דעם קרעמעל פון איהר איינציגען איבערגעבליבענעם טראָטואר אַ קוכען.

אויף מאָרגען, פאַרבייגעהענדיג דאָס קרעמעל, האָט זי מעהר קיין מוט ניט געהאַט ארייגצוגעהן נ אָ ך עפּעס באָר־

גען, חאָטש זי איז הונגעריג געווען, זעהר הונגעריג. און אויך איבערמאָרגען האָט זי שוין זיך אפילו געשעמט פארבייציוגעהן אויף די קראָם פון איהר איינציגען איבערגעבליבענעם טראָ־טואר. זי איז געבליבען אָהן איין גאַס...

און זיצענדיג אין איהר חדר'ל ווי א הונגעריגע ארעס־טאַנטין, האָט זי געוואָרפען איהרע בליקען דורכ'ן פענסטער און האָט ווי געזוכט א נייע גאַס, וואָס זאָל זי צו דער פרייהייט ארויספיהרען. נאָר אויסער די צוויי גאַסען, וואו זי האָט איהר פרייהייט פערשפּיעלט, האָט זי קיין נייע ניט געפונען. דער הי־מעל נאָר, האָט זי בעמערקט, איז ברייט און פריי; האָט ניט קיין גאַסען און קיין קרעמעריין און קיין קראָמען...

די פערצווייפלונג.

די יונגע צוואַנציגיעהריגע בערטע, וועלכע ערנעהרט זיך פון לעקציעס, לעבענדיג אליין אין דער גרויסער שטאָדט, געהט אויף און אָב איבער'ן קליינעם צימערל, אויפ'ן דריטען שטאָק, און קען זיך ניט בערוהיגען.

זי איז א „בעל חוב!"

שולדיג איז זי אלעמען, נאָהנטע בעקאַנטע און ווייטע. אייערנעכטען האָט זי געליהען גאָר ביי א ווילד־פרעמדען יונגענמאַן. זי האָט איהם נאָר איין מאָל געזעהן... געליהען האָט זי ביי איהם דערפאַר, ווייל ער האָט געטראָגען א שעהנעם מאַנטעל און האָט רוהיג געשמייכעלט.

— לייהט מיר דריי רובל! — האָט זיך ביי איהר ארויסגעריסען פון מויל.

זי האָט באלד חרטה געהאַט. עס איז איהר געוואָרען היים אין קאָפּ, און שיער־שיער האָט זי זיך ניט צוריק ארויסגעכאַפּט: „איך שפּאַס עס!" אז דער בעקאַנטער אבער האָט גלייך ארויסגענומען פון טאַש דריי שווערע זילבערנע רובל און איהר איבערגעגעבען, האָט זי געזאָגט:

— איבערמאָרגען, העכסטענס זונטאָג, בעקומט איהר אייער געלד צוריק!

זי איז באלד אהיים געלאָפען און געוואָרפען זיך אויפ'ן

בעט; זי האָט שטאַרק געוויינט און געריסען זיך די האָהר פון קאָפּ. „וואָס האָב איך געטאָן! מאוס געמאַכט זיך... וועה מיר, וועה מיר!...“

שפּעטער אָבער, אַז די בעל־הבית׳טע איז אַריינגעקומען און געפרעגט:

— נו, פר׳ילייז, איהר האָט? — איז זי אויפגעשפּרונגען און האָט איהר דערלאַנגט די דריי שווערע זילבערנע רובל נאָך מיט אַ פּערווויינט, נאָר אַ שטאָלץ פּנים און האָט צוגעברומט:

— נו, וואָס האָט איהר אַזוי מורא געהאַט?...

— מורא? — האָט די בעל־הבית׳טע געשמייכעלט — וואָלט איך דאָס פערמעגען, וואָס איך וואָלט אייך געטרויט. איך וויים דען ניט, אַז איהר זענט קוראַנט. מען דאַרף אָבער האָ־בען; אָט איז דער בעל־הבית פון הויז שוין דריי מאָל געווען.

און אָט געהט זי אויף און אָב און קלערט, וואָס מען טהוט נאָך מיט דער קרעמעריין. „אַ שטיק גאָלד“ איז זי איהר שולדיג... זי האָט נעכטען פאַר איהר געוויינט: „אַ פּוסטע קראָם האָט איהר מיר געמאַכט, גזלנ׳טע... איך בין אַן אַלמנה מיט קליינע קינדער...“

און דער קרעמערינס וויינענדיגע שטימע, איהר שנייצען די נאָז און דער גאַנצער קרעמערשער הילוך קענען איהר פון קאָפּ ניט אַרויס.

זי דערמאָנט זיך, אַז זי האָט יענע בערוהיגט:

— מאָרגען, חייקעלע, מאָרגען גיב איך אייך!

— געווים? — האָט די קרעמעריין געפרעגט.

— געווים! געווים!

מיעד, פערמאַטערט און הונגעריג האָט זי זיך צוריק גע־וואָרפען אויפ׳ן בעט און אַריינגעגראָבען דעם קאָפּ אין קישען און ווייטער געוויינט...

די טרעהרען האָבען איהר לייכטער געמאַכט. זי האָט זיך אויפגעהויבען, אויפגעשטעלט, צוגעגאַנגען צום פענסטער און

אין געבליבען שטעהן פערטראכט, אהן געדאנקען. אין דרויסען האט זיך צושפּיעלט א שטורעם.. זיך אלץ געשטארקט און אנגעהויבען רייסען דעם דאך. זי רוקט זיך צוריק אב אין שטוב און שפּרייזט ווייטער אויף און אב איבער'ן צימער. דער קרע־מערינס געשטאלט שוועבט איהר פאר די אויגען, און דאס ברומען פון ווינד בייזערט זיך פאר איהר.

עס פאלט איהר איין, אז אזא שטורעם קען איבערקעהרען דאס הויז... אלע הייזער... זי טראכט: ווען ער שטארקט זיך, קעהרט ער איבער די וועלט... עס וואלט געוועזען אוים קרעמעריין, אוים חובות.

נאר דער ווינד ברומט און קלערט גאר גישט איבערצוקעהרען די וועלט...

—וואלט ער חאטש די שויבען אויסגעהאקט!

זי שטעלט זיך פאר: דער ווינד האט אויסגעהאקט די שויבען. א גאנצע נאכט פריהרט זי און ווערט אזש קראנק. אינ־דערפריה קומט די אלמנה. „נו, פריילײן, איהר האט?" און זי ענטפערט איהר: „קוקט נאר אין פענסטער אריין!" די אלמנה קוקט און פרעגט: „וואס?" — „דער ווינד", ענטפערט זי, „האט אויסגעהאקט"... — „אווא"! מאכט די אלמנה און פערגעסט א ווײלע אן חוב. דערנאך דערמאהנט זי זיך, און עפענט דאס מויל און וויל ווייטער מאהנען, נאר זי זאגט איהר: „און א גאנצע נאכט האט ער געריסען, דער ווינד. אריינגעבלאזען האט ער מיט א קעלט... איך האב מיך שטארק פערקיהלט.. א גאנצע נאכט האב איך געציטערט... עס וועט זיין א קרענק, אפשר א לונגען־ענטצינדונג"... און די אלמנה קריגט רחמנות און שווייגט.

און בערטע שטעלט זיך אב א ווײלע, געהט דערנאך צו צום פענסטער, האקט אוים צוויי שויבען און מורמעלט ווי משוגע:

— דער ווינד, דער ווינד! אך, ס'אר א שטורים!

אַחן און אַדרעס.

געקומען ווידער אין א נייע פרעמדע שטאָדט, האָט גרשון שיינקינד, און לויט'ן פאַלשען פאַספּאָרט — אהרן ליפשיץ, זיך געזעצט שרייבען א בריעף אין דעם קליינעם ציממערל פון אָרימען האָטעל, וואוהין ער איז פערפאָהרען. דער בריעף איז געווען צו א געוועזענעם חבר. קיין שטאַרקע נויטיגקייט איהם צו שרייבען האָט ער ניט געהאַט, נאָר שיינקינד האָט מיט'ן בריעף זיך ווי געוואָלט בעפעסטיגען אויפ'ן נייעם פּלאַץ... א בריעף איז ביי שיינקינדען אין זיין גלות-לעבען ווי א שיין-צעטעל, וואס ער גיט זיך אליין, אז ער עקזיסטירט נאָך און האָט א שטיקעל פערבינדונג מיט מענשען. יעדעס מאָל ווען ער לאָזט אראָב דעם בריעף אין א קעסטעל, פיהלט ער, אז ער האָט אין דער שטאָדט, וואו ער האָט זיך בעזעצט, געלעגט דעם ערשטען שטיין. קיין פעסטערע און מעהר זיכערע סמנים האָט ער ניט געהאַט.

דעם בריעף האָט ער געשריבען שנעל, אָבער גלאַט: האָט געמאָלדען דעם פריינד, אז דאָ רעכענט ער אביסעל אָבצורוהען: די שטאָדט האָט ער נאָך ווייניג געזעהן, נאָר דער ערשטער איינדרוק איז אַ גוטער; די גאַסען ברייט, און די הייזער געבויט אין אַן אַלטען סטיל, וואָס דאָס געפעלט איהם אזוי שטאַרק! צום ענדע בעט ער דעם פריינד, ער זאָל איהם גלייך

ענטפערן, וואָרום אייגענטליך ווייס ער ניט, צי ער וועט דאָ לאַנג פערבלייבען; עס ווענדט זיך, צי ער וועט דאָ געפינען עפּעס א בעשעפטיגונג.

„שרייבען מיר — האָט ער געענדיגט דעם בריעף — זאָלט איהר אויף פאָלגענדען אדרעס“.

ער האָט אוועקגעשטעלט צוויי פּונקטען אין דער לענג און האָט שוין געוואָלט אָנגעבען זיין פריינד דעם אדרעס. נאָר דאָ האָט ער זיך פערטראַכט.

וואָס פאַר אַן אדרעס גיט מען דאָ? דאָ אין האָטעל וועט ער בלייבען נאָר צוויי־דריי טעג. מיט זיין ניט כשר'ן פּאַס איז אַ ריזיקע לענגער צו בלייבען דאָ... און אגב איז טאַקע דער האָטעל, ווי ביליג ער איז, צו טייער פאַר איהם. ער וועט טאַקע דאַרפען היינט ארויסגעהן הינטערן שטאָדט זוכען א שטיל, קליין צימערל אין א פערוואָרפענער געגענד. איהם איז שוין אזוי בעשערט: בעהאַלטען זיך פון דער וועלט... ער איז צו ריין און צו פיין, אַז ער זאָל מעגען וואוינען צוזאַמען מיט אַלעמען... ער האָט קיינעם ניט גענאַרט, קיינעם ניט בעטראָגען, אויסער דער פּאָליציי, וועלכער ער גיט שטענדיג אַן אַ פאַלשען נאָמען. גאָט זאָל איהם די איינציגע זינד מוחל זיין...

איז וועלכען אדרעס גיט מען אַן זיין לעגאַלען פריינד?

ער דערמאָהנט זיך אַן די אדרעסען זיינע ביי אזעלכע פעלען אין אַנדערע שטעדט. און אזוי געהט דורך אין קאָפּ זיין גאַנץ לעבען. פאַר די גאַנצע זעכצעהן יאָהר, וואָס ער איז אוועק פון דער היים (ער איז דאַמאָלס אַלט געוועזען א יאָהר פערצעהן), האָט ער אַלעמאָל געהאַט קאָפּדרעהענישען פון די אדרעסען. אָנגעקומען דאָס ערשטע מאָל אין דער ערשטער פרעמדער שטאָדט לערנען, האָט ער קיין דירה ניט געהאַט, געלעבט און געשלאָפען אין בית־המדרש, און די בריעף, וואָס ער פלעגט בעקומען פון זיין אָרימער מוטער, איז געוועזען אויפ'ן אדרעס פון ראש־הישיבה. דער ראש־הישיבה איז אפילו געוועזען א גוטער

איד, נאָר זעהר א פערקלערטער, און ער פלעגט איהם די ליעבע בריוועלעך פון זיין אָרימער מוטער, די אלמנה, אָבגעבען אין א וואָך צוויי אַרום... שפּעטער איז ער אוועק פאר א סאָלדאט, געדיענט ערגעץ אין א רוסישער שטאָדט; דאָ האָט ער שוין געהאט אפילו א שטענדיגע דירה — די קאזארמע, נאָר אידי־שע בריעף פלעגט דער אדיוטאנט פון פּאָלק ניט ערלויבען צו בעקומען, און ער האָט דאמאָלסט אויך געמוזט שרייבען אויפ'ן אדרעס פון דאָרטיגען רב... נאָר יענע בריעף זיינען שוין געווען ניט פון דער מוטער: די מוטער איז שוין געווען געשטאָרבען. דאָס איז געווען בריעף פון א מוהמען און טאָקע פון דעם פריינד, צו וועלכען ער שרייבט איצט...

שפּעטער, אז ער האָט געענדיגט דיענען, האָט איהם גלייך אריינגעשלעפּט די בעוועגונג. ער איז גלייך געוואָרען טריף און אלץ געוואוינט אויף פרעמדע פּעסער. ער האָט שוין געהיי־סען חיים בערמאַן און יוסף פונט און געצעל פישקין און האָניע העכט... ער איז שוין געווען אלט זיעבען־און־צוואנציג יאָהר, און אין א האלב יאָהר ארום יונגער געוואָרען מיט גאנצע זיעבען יאָהר, און אין דריי חדשים ארום עלטער געוואָרען אויף גאנצע צוועלף יאָהר, און פאָניע האָט אלץ געגלויבט...

און אָט איז ער שוין, דאכט זיך, כשר געוואָרען, געקראָ־גען צוריק זיין אייגענעם פּאַס, דעם אייגענעם נאָמען מיט די אייגענע יאָהרען. איז איהם אָבער צו לאנגוויילינ געוואָרען. און ער האָט ווידער פערזינדיגט זיין נאָמען און די צאָהל יאהרען זיינע און די מנוחה... ווידער געוואנדערט, פערפאָלגט פון פּאָ־ליציי און שפּיאָנען, פון שטאָדט צו שטאָדט, און אָלץ געביטען די אדרעסען, געביטען אָדער געבעטעלט ביי בעקאַנטע: ער־לויבט מיר צו בעקומען בריעף אויף אייער אָדרעס...

דערמאָהנענדיג זיך אָן דעם אלעמען, האָט איהם אָנגענומען א שרעק: גאָרנישט האָבען אין דער וועלט, אפילו קיין אָד־רעס נישט...

כיין, ער וועט איצט אנוועגדען אלע קרעפטען צו קריגען א שטענדיגען ווינקעל מיט א שטענדיגען אדרעס.

און דעם בריעף האט ער געענדיגט: „איבעריגענס קען איך אייך מיין אדרעס נאך ניט שרייבען. איך וועל די טעג געפי־נען א צימער, וועל איך אייך שוין מעלדען. ווארט אויף מיין צווייטען בריעף"...

ער האט ארייגגעלעגט דאס פערשריבענע בויגעלע פאפיר אין א קאנווערט, פערקלעפט און גענומען שרייבען דעם אדרעס דאס איז געוועז איהם א גוט בעקאנטער אדרעס: שוין צעהן יאהר זייט זיין פריינד וואוינט דארט — אן אלטער אדרעס! וויפיעל האט ער, שיינקינד, שוין אויסגעוואגעלט, געביטען שטעדט, גאסען, צימערן! און יענער וואוינט נאך אלץ דארט אין יענער שטאדט, אין יענער גאס, אין יענעם הויז, אין יענעם נומער... א גליקליכער מענש!...

מען קויפט ניט.

א חמורנער ווינטער נאכמיטאג. אין קליינעם שטאָדט־גאָרטען.

זי זיצט אויף א באנק אין א זייטיגער אלעע, און קוקט אויף יעדען מאנספערזאָהן, וואָס געהט פערביי. זיי קוקען אבער ניט אין איהר זייט.

איינגעוויקעלט אין דער פאטשיילע, מיט דעם בלאסען אָבגעלעבטען פנים, מאכט זי אן איינדרוק פון סתם אן אָרעמע פרוי. זי פיהלט עס. זי פרובט די פאטשיילע אראָברוקען אויפ'ן פלייצע אליין, האָט זי אָבער באלד צוליעב צוויי טעמים חרטה: ערשטענס איז איהר קאלט און צווייטענס רעכענט זי איז בעסער, אז דער „גאסט", ווי עס הייסט ביי איהר לויט געוואָהנהייט יעדער מאנסביל, זאָל בעסער איהר פנים ניט אָנקוקען. עס איז ניטאָ וואָס! אין קיין שפיעגעלע האָט זי שוין אפילו פון א יאָהר ניט אריינגעקוקט, נאָר פערבייגעהענדיג נעכטען בגנבה א רייכע גאס, האָט זי אין א גרויסען פענסטער דערזעהן איהר פנים. מיט אזא פנים ליעגט מען אין הקדש — האָט זי זיך אליין געדרייצט — ווי קומט זי נאָך צו טראכטען פון א גאסט!

פון דעסטוועגען האפט זי נאָך אויף א שכור... א שכור, וויים זי, איז ניט קיין גרויסער איבערקלייבער. פאר א יאָהרען, אז זי איז ארוים פון האָספיטאל האָט נאָך ערגער אויסגע־

זעהן, פון דעסטוועגען האט זי גלייך אויף מארגען געקריגען א גאסט פאר א גאנצען רובעל, גאר ווי אמאל אין די גוטע יאה־רען, ווען זי איז ביי א בעל־הבית׳טע געווען. אמת, דער גאסט איז געווען שכור ווי לוט, ער האט זי פערמוטשעט, אבער פארט א רובעל.

נאר אלע דורכגעהער זיינען ניכטער. עס איז איהר א גרויסער חדוש, און א גרויסער וועהטאג. א מיאוסע וועלט געווארען: אלע האבען אויפגעהערט צו טרינקען. עס געהט אונ־טער איהר פרנסה...

שא, אט געהט איינער עפעס פרעהליך. ער קוקט אויף איהר. זי רוקט אראב די פאטשיילע. א שאד וואס זי האט קיין פודרע ניט. אהן פודרע קען מען טאקע ניט וויסען ווער זי איז, מען קען זי רעכענען פאר אן עהרליכער... אן אונגליק אהן פודרע. די ביסעל פודרע — דאס איז א שילד ווי אויף א מא־גאזין: דא פערקויפט זיך דאס און דאס... יעצט, אז זי וועט פערדיענען דעם ערשטען גילדען מוז זי קויפען פודרע...

דער פרעהליכער גאסט געהט פערביי. ער דערקענט זי ניט... שא, זי וועט א זונג טהאן, וועט ער פערשטעהן.

— טראל — טראל!...

א ווינד פערשטיקט איהר דעם אטהעם און זי קען קיין קלאנג ניט ארויסלאזען. דער „פרעהליכער" איז אריבער גע־גאנגען.

— וואס זאל זי ווייטער טהאן? זיצען אויף דער באנק ווייטער אוןווארטען! ניין! עס איז א שלימזלדיגע באנק. זי וועט דא גאר נישט האבען. זי וועט איבערגעהן אויף יענער באנק. דארט געהען מעהר מענשען, דארט קען איהר דער איי־בערשטער עפעס צושיקען. אויף יענער באנק איז אבער ניט ווייט דער סטאיקאווע מיט די גרויסע בייזע וואנסען. ער וועט זי נעהמען אין צערקיל. ביי נאכט וואלט אפילו ניט געשאדט אין צערקיל איבערנעכטיגען, דארטען מוז זיין גאנץ ווארעם,

ביים טאָג איז אבער א שאָד, טאַמער מאכט זיך פּאַרט וואַסער גילדען — זי וויל שוין גוט עסען... עס דרעהט זיך איהר שוין דער קאָפּ. א הונגריגע וועט זי געווים קיין גאסט ניט געפי־נען. א גאסט האָט ליעב א פרעהליכע...

זי הויבט אָן רוקען די האנד אין טאַש פון קליידעל, כאָטש זי איז זיכער, אז זי וועט דאָרטען גאָר נישט געפינען...

— שא, אָט געהט נאָך איינער, וואָס קוקט אויף איהר. ער קוקט שטארק... טראָל — טראָל — טראָל... הייבט זי אָן... יענער געהט צו, מאכט א רחמנות מינע און פרעגט:

— אפשר ווייסט איהר ניט, באָבישע, ווי געהט מען דאָ אויף דער מעד־גאַס?

ליעגט ער אין דר'ערד מיט דער מעד גאַס. באָבישע רופט ער זי גאָר. זי ווארט אויף א גאסט און ער רופט זי באָבע. ער קוילעט דאָך זי אוועק... ער נעהמט דאָך אוועק איהר ברויט...

— ברעכט דעם קאָפּ מיט דער מעד גאַס! שילט זי. ער האָט זי דערמאָנט אזא רייכע גאַס. אמאָל פלעגט זי דאָרטען שפּאַצירען... איצטער...

איצטער איז זי שוין טאַקע אלט! זי מוז האָבען נויטיג פּודרע און פון דער פּאַטשיילע פּטור ווערען. די פּאַטשיילע מאכט איהר אלט... זי וועט זי פערקויפען. שוין פערקויפט זי זי.

דאָס איז דאָך א גליקליכער פּלאַן! זי קען נעהמען א רו־בעל אוודאי. א רובעל, א רובעל! זי וועט גלייך געהן עסען און קויפען פּודרע... זי וועט ווערען אינגער. און זי איז דאָך טאַקע ניט אלט... „ווי אלט דען בין איך?“ זי וויל זיך דערמאָנען ווי פיעל זי איז אלט. נאָר זי קען ניט, זי האָט פערגעסען! אלע יאָהרען איהרע האָבען זיך ווי צומישט און זיינען געוואָרען עפּעס א שטיק שווארצעס און זי קען ניט כאַפּען די צאָהל און די מאָס, זי ווייס נאָר, אז זי האָט אבגעלעבט א שווארצען שטיק לעבען...

אבער די פאטשיילע טראָגט זי שוין פערקויפען. שוין טאָ־קע. און טאָמער וועט זיין קאַלט? דערשרעקט זי זיך.

זי פּרובט מאכען א פּראָבע: זי נעמט אין גאנצען אראָב פון זיך די פאטשיילע און האלט עס אין האנד און זיצט אזוי.

זי שמועסט זיך איין, אז עס איז פיעל שעהנער. זי וואָלט װעלען א קוק טהאָן אין א שפּיגעלע, זעהן ווי זעהט זי אוים אָהן דער פאטשיילע. א שאָד וואָס דאָס טייכעל אין גאָרטען איז פערפראָרען. אין טייכעל פלעגט זי אלע מאָל אריינקוקען, פלעגט זי זיך זעהן פונקט ווי אין א שפּיגעל.

די פאטשיילע טראָגט זי שוין פערקויפען. און טאָמער וועלען האָפען גרויסע פרעסט? שטעלט זי זיך וויעדער אָב אין מיטען וועג.

זי וואָלט האָטש וויסען וואָס פאר א חודש איז היינט! שבט — ווייס זי, איז די גרעסטע פרעסט. עס מוז שוין זיין שבט. ווי לאַנג דער ווינטער ציהט זיך! שוין אויך א גרוי־סער שווארצער שטיק.

עט! זי וועט פערקויפען די פאטשיילע. זי דאַרף קיין פאַ־טשיילע ניט. זי האָט זי פיינט!...

אָט דערזעהט זי א הענדלער מיט א זאַק אונטער׳ן אָרים.

זי כאַפּט אראָב די פאטשיילע. וויקעלט עס איין, ווי א שטיקעל סחורה און לעגט פאָר:

— קויפט ר׳ איד, א גוטע פאטשיילע.

— א גענגנב׳עטע, וואָס? — קוקט אויף איהר דער הענדו־לער.

— מיינע שונאים זאָלען גנב׳נען! — בעליידיגט זי זיך— איך בין אַן עהרליך־מיידעל.

—א מיידעל?... וואונדערט זיך דער הענדלער: איך האָב געמיינט, איהר האָט שוין אייניקלעך.

זי פיהלט, אז יעדעס וואָרט פון הענדלער פאטשט איהר און זי שטעלט זיך פאָר, אז די באַקען מוזען זיין ביי איהר אזוי

רויט ווי אין די גוטע יאָהרען.

— נו, קויפט...

— איך האנדעל ניט מיט פאַטשיילעס. — ענטפערט דער הענדלער טרוקען.

דאָס איז עפּעס גאָר אַ מאָדנע זאַך. אַלע קויפען זיי, נאָר ניט קיין פאַטשיילעס. פאַר וואָס? זי פיהלט, אז עס איז אַן עולה. אַ פאַטשיילע איז קיין סחורה ניט, — וואָס?

זי האָפט, אז זי וועט אין דער „בילינער" גאַס פערקויפען. זי טראָגט אהין.

— קויפט אַ פאַטשיילע! — שלאָגט זי פאָר.

— מיר קויפען ניט קיין פאַטשיילעס, הערט זי אַן ענט־פער.

זי טראָגט אין אַ צווייטען געוועלב.

— קויפט אַ פאַטשיילע...

— געהט אייך, געהט אייך, מען דאַרף ניט! —

און אַ פערשעמטע געהט זי אוועק מיט דער פאַטשיילע צוריק אין קליינעם גאָרטען, און מיט אַ קללה אויף די ליפּען, זוכט זי קונים אויף זיך.

גאָר זי קויפט מען אויך ניט...

די מלפּה.

אַ גאַנצען ווינטער האָט זיך אראנאָוויטש ארומגעדרעהט ווי אַן איבעריגער אין דער גרויסער פרעמדער שטאָדט: די מאטעריעלע נויט, וואָס איהם איז אויסגעקומען דאָ צו ליידען, האָט איהם ניט אזוי געדריקט, ווי די איינזאמקייט. ער האָט אפילו געהאט אַ פּאָר בעקאַנטע, נאָר די בעקאַנטע זיינען דוקא געווען בעשעפטיגט, ווער מיט לעקציעס, ווער מיט בוכהאלטעריע. ער נאָר אליין איז געווען פריי כמעט דעם גאַנצען טאָג. אין דעם קליינעם קאַפע־הויז, וואו ער איז געווען כמעט אַ תושב, פלעגט ער אמאָל כאַפּען אַ שמועס מיט די שכנים ביי איין טישעל, נאָר דאָס רוב זיינען עס געווען יונגעלייט פון געשעפטען, און זייערע מיינונגען און אַנשויאונגען האָבען איהם ניט אינטערעסירט און ניט צופריעדענגעשטעלט; זיין הארץ האָט געדורשט נאָך אַ שטיל, אויפריכטיג וואָרט, און דאָ אין קאַפע־הויז האָט מען גערעדט הויך און גרילציג, און די טעמע איז געווען געשעפט און געלד. אמת, אמאָל פלעגט מען דאָ הערען אויך ריידען וועגען פרויען. נאָר אראָנאָוויטש, וואָס האָט די פרוי געהאלטען פאַר זיין העכסטען אידעאל, פלעגט פערציטערט ווערען, ווען איהם פלעגט אויסקומען צו כאַפּען אמאָל אַ וואָרט פון אַ געשפּרעך וועגען פרויען, וואָס עס פלעגט פאָרקומען דאָ אין קאַפע־הויז.

ער געדענקט נאָך דעם ענטפער, וואָס אַ שכן פון איין טי־שעל האָט איהם געגעבען אויף זיין בעמערקונג וועגען דער שעהנער שלאַנקער קעלנערין.

דערמאָהנענדיג זיך יענעמס ענטפער, פלעגט ער אַ לאַנגע צייט נאָך דעם רויט ווערען און פלעגט ביי יעדען מאָל ארויס־מורמלען:

— גראָבע ציניקער!

געלעבט האָט ער נאָר מיט די בריעף, וואָס ער האָט בע־קומען פון דער היים, איבערהויפּט די בריעף פון זיין ליבער גוטער שוועסטער, וועלכע האָט איהם געשריבען אַ סך און פול מיט אינהאַלט. די דאָזיגע בריעף פלעגט ער לעזען אַלע אבענד, קומענדיג אין זיין קליין צימערל. דאָס צימערל איז געווען קליין, און זיין קאָפּ איז געווען פול מיט טרוימען און פערלאַנ־גען און בענקשאַפט, אַז אָראַנאָוויטשען פלעגט זיך דאכטען, אַז דאָס צימערל האָט קיין פּלאַץ ניט פאַר אַזוי פיעל טרוימע־רייען, און ער פלעגט איינגראבען דעם קאָפּ אין קישען און איינשלאָפען...

שטאַרקער איז אָבער געוואָרען זיין בענקשאַפט אין די ערשטע טעג פון פריהלינג. די ערשטע זונען־שטראַהלען האָ־בען ווי צושמאָלצען דעם גאַנצען טרויער, וואָס האָט זיך אין לאַנגען קאַלטען ווינטער אָנגעקליבען און פערגליווערט געוואָרען אין איין שווערען שטיק... דער טרויער האָט זיך זיס און שטיל צוגאָסען איבער זיין גאַנצען קערפּער, און שטונדען־לאַנג פלעגט ער אָבזיצען אין שמאָדט־גאָרטען און טראַכטען פון זיין היים, פון דעם ליעבען קליינשטעדטעלע, וואו מען ווייס ניט פון פריהלינג, נאָר פון ערב־פּסח, וואָס זיין הוי־האַ טראָגט אריין אַזוי פיעל גליק און האָפענונגען אין די הערצער פון די דאָרטיגע קליינע און אָרימע, אָבער ליעבע מענשעלעך...

ווען ער וואָלט ניט קלאָר געוואוסט די לאַגע פון זיינע היימיגע, וואָלט ער זיך אָבגעשעמט און אָנגעשריבען: „מיינע

טייערע, איך בענק נאָך אייך, נאָכ'ן שטעדטעל, נאָכ'ן פסח. שיקט מיר עטליכע רובעל, און איך קום צו פליהען!"

ער האָט אָבער געוואוסט, ווי שווער דאָס וואָלט פאר זיי געווען און ער האָט זיך בעגנוגענט נאָר מיט'ן פאָרשטעלען זיך זיינע ליעבע און זיין היים אין געדאנק...

ערב פסח האָט ער געטראָפען זיינע צוויי נעהנטערע בעקאנטע — הערמאַן און באָרים. דאָס זיינען געווען העברעאישע לעהרער. איינער פון זיי, הערמאַן, האָט געהאט א נייגונג צו שרייבען ליעדער. אראָנאָוויטשען זיינען זיינע ליעדער געווען געפעלען פאר זייער אינהאלט: דאָס זיינען געווען ליעדער, וואו עס האָבען געקלונגען צארטע, איידעלע טענער פון ליעבע, איין ליעדעל האָט אראָנאָוויטש זאָגאר איבערגעשריבען און עס אויסגעלערנט אויף אויסוויינינג. הערמאַנען האָט עס שטארק הנאה געטאָן און דערפאר איז ער געווען צו איהם צוגעלאָזט.

— נו, וואו זענט איהר צו די סדרים? — האָט איהם הערמאַן פריינדליך געפרעגט.

און באָרים האָט פריינדליך איבערגעפרעגט:

— וואו זענט איהר טאַקע צו די סדרים?

אראָנאָוויטש, געריהרט פון דעם פריינדליכען נאָכפרעגען, האָט מיט א גוטען שמייכעל געענטפערט:

— וואו בין איך געווען צו כל־נדרי? — אין גאָרטען...

— ניין! — האָט זיך הערמאַן אָבגערופען — יום־כפור איז עפּעס אנדערש; יום־כפור זיינען מיר אלע אין גאָרטען. אָבער פסח מאכען מיר א סדר — מיר א פינף יונגעלייט. איהר וועט זיין א זעקסטער...

— איך נעהם אָן די איינלאדונג מיט פרייד! — האָט אראָנאָוויטש זיך אָנגעכאפּט — איך האָב דעם סדר אין דער היים זע־־ ליעב געהאט.

ער האָט זיך פערטראכט, ווי ער וואָלט וועלען ארויס־

רופען אין זיין פארשטעלונג יענעם סדר פון דער היים... פאר־שטעלענדיג זיך דעם סדר מיט אלע קליינינקייטען, האט ער גע־פרעגט מיט א שמייכעל:

— וועט מען אויך זאגען די הגדה?

— נאך ווי זאגען! — האט הערמאן אויסגערופען — פון „כהא לחמא" ביז „חד־גדיא"!

— אויב אזוי, קום איך צו אייך.

און אראנאוויטש האט זיך צושיידט מיט די צוויי בע־קאנטע, נעהמענדיג דעם אדרעס, וואו דער סדר וועט פארקו־מען...

דער סדר איז פארגעקומען ביי הערמאנען; ער איז גע־ווען דער רייכסטער פון די פינף יונגעלייט; אויסערדעם האט ער געהאט א לעקציע ביי א ווייך־הענדלער, און יענער האט איהם געשענקט צוויי פלאש וויין.

דאס טישעל, וואס איז געוועזען בעדעקט מיט גרויסע צייטונגען, איז געווען פול אנגעשטעלט: די צוויי פלעשער וויין מיט די אידישע בוכשטאבען „יין לפסח" האבען פריינדליך און יום־טוב'דיג צוגעוואונקען. די דריי מצות, איבערגעדעקט מיט א ווייס טיכעל, האבען געגעבען אן עכטע אילוזיע פון א סדר.

אז אראנאוויטש איז אריינגעקומען, זיינען שוין אלע גע־זעסען ארום דעם טישעל מיט די הגדות אין די הענד און האבען פרעהליך געשמועסט.

ער האט פערשעמט אויסגערופען:

— א גוט יום־טוב!

די יונגעלייט האבען איהם אלע ווי אין איין קול אבגע־ענטפערט:

— א גוט יאהר! א גוט־יאהר!

— זעצט זיך! — האט הערמאן, אלס בעל־הבית, זיך אויפגעשטעלט און איהם מקבל פנים געווען.

אראנאוויטש האט בעטראכט דעם טיש מיט די געסט ארום און האט גוטהערציג בעמערקט:

— אן עכטער סדר!

— וואס דען מיינט איהר! — האט באריס אבגעענט־פערט, — פאר געלד, זעהט איהר, קען מען אלץ קריגען.

— אבער ניט קיין מלכה! — האט הערמאן געשמייכעלט.

— א מלכה פעהלט דא טאקע! — האט איינער פון די איינגעלאדענע, א בלאסער יונגערמאן מיט פרעהליכע שווארצע אויגען, נאכגעגעבען.

— יא, יא, א מלכה פעהלט דא; פינף מלכים און קיין איין מלכה ניט! — האט באריס בעשטעטיגט.

און כאטש דאס איז אלץ בעמערקט געווארען ווי אין שפאס, האבען דאך די אלע בעמערקונגען וועגען א מלכה טרויעריג געשטימט די געסט. איבערהויפט איז דאס געוועזען קענטיג אויף אראנאוויטשען. זיינע אויגען האבען אויסגעדריקט א מאדנע בענקשאפט און זיינע ליפען האבען געציטערט אין די ווינקלען, ווי ער וואלט וועלען עפעס זאגען...

ער האט זיך דערמאהנט אז דעם יונגען מיידעל, וואס שפאצירט ארום אלע אוונד אין יענער גאס, וואו ער וואוינט... א קליין ארים בעשעפעניש. ער קען זי זייט איינינע חדשים. ער האט מיט איהר א פאר מאל גערעדט, און כאטש געגאנגען מיט איהר אהיים איז ער קיינמאל ניט, פלעגט ער איהר שטענדיג זאגען „גוטען־אוונד", פערגעסענדיג, ווער זי איז און מיט וואס זי בעשעפטיגט זיך.

און פארשטעלענדיג זיך אין געדאנק ווי אזוי דאס דאזיגע איינזאמע מיידעל דרעהט זיך ארום איינע אליין אין דער וויסטער גאס, האט איהם ארומגענומען א געפיהל פון רחמנות צו איהר און א בעגעהר אריינצונעהמען זי אין דער דאזיגער געזעלשאפט האט איהם אינגאנצען בעהערשט...

דער גערדאנק איז געווען צו פיעל געוואגט, דאך האט ער ווי ניט קענענדיג בעהערשען זיך אליין, זיך אנגערופען:

— איך וואלט, אויב איהר וואלט ערלויבט, געבראכט אהער א מלכה אויך: אן ארים יונג מיידעל.

— מיט'ן גרעסטען פערגניגען! — האט הערמאן אויס־געשריגען!

— זי וועט אבער אפשר פערלאנגען בעצאהלט...

— אך, איהר מיינט פון יענע גאסען־מלכות, — האט הערמאן זיך ווי דערשראקען — א, זי וועט קאליע מאכען אונ־זער סדר...

— —ס'איז אבער אן איינפאל! — האט בארים גע־לאכט — איך וואלט געווען פאר דעם! עס וועט זיין זעהר אינטערעסאנט.

— וועט זי אבער געהן? — האבען די איבעריגע יונגע־לייט איבערגעפרעגט.

— זייט מיר ניט חושד, אז איך קען זי נאהענט.. איך האב מיט איהר גערעדט א פאר מאל אין גאס. זי איז אן ארים אידיש מיידעל... זי איז אונזערע א שוועסטער און זי וועט געהן... אזוי דאכט מיר.

— זאל מען ברענגען די מלכה אהער! — האט הערמאן בעשליסענדיג אויסגערופען.

און ניט ווארטענדיג אויף דער הסכמה פון די איבעריגע, איז אראנאוויטש ארויסגעלאפען פון צימער און געלאזען די געסט אין א זונדערבארער ערווארטונג...

געטראפען האט זי אראנאוויטש אין דאג גאס, איינגע־הילט אין א טוך, ווי זי וואלט זיך געשעמט צו ווייזען איהר פנים פאר דער פסח'דיגער נאכט... דערזעהענדיג אראנאוויטש'ן האט זי צו איהם א שמייכעל געטאן און מיט א געמאכטער פרעכהייט זיך אבגערופען:

— קומט פּראַווען צו מיר דעם סדר...

דער ציניש־ער אויסדרוק האָט אָראַנאָוויטשען אַ שניט געטהאָן אין האַרץ. דאָך איז ער צו איהר צוגעגאַנגען און זעהר ווייך געזאָגט:

— צו אייך, ווייסט איהר דאָך, געה איך ניט. אויב איהר ווילט זיך דערמאָהנען אייער היים, וועלכע איהר האָט ערגעץ געוויס, קומט מיט מיר. מיר, עטליכע יונגעלייט, פּראַווען דאָ אין דער צווייטער גאַס אַ סדר. מיר האָבען בעשלאָסען איינצולאַדען אייך ווי אַ שוועסטער צום סדר. אָבער נאָר ווי אַ שוועסטער, איהר פערשטייט...

זי האָט אים אָנגעקוקט פערוואונדערט, אָבער מיט צוטרוי, און האָט געענטפערט:

— פאַר אַזוינע פערגעניגענס האָב איך קיין צייט ניט.

— מיר וועלען אייך בעצאָהלען! — האָט אָראַנאָוויטש, שעמענדיג זיך פאַר זיינע אייגענע ווערטער, קוים אַרויסגערעדט.

— אויב אַזוי, קומט! — האָט זי בעשליסענדיג געזאָגט און האָט איהם גענומען אונטער דער האַנד.

זיי זיינען געגאַנגען אַ ווייל־ע שווייגענדיג, נאָכהער האָט ער זיך אָבגערופען:

— איהר וועט זיין אַ מלכה ביי אונז... איהר פערשטעהט.

— אַ מלכה... ווי קום איך צו אַ מלכה?..

— איהר קומט, איהר קומט! איהר זיינט די איינציגע מלכה, וואָס מיר קענען זיך פערגינען...

זי האָט נאָר גישט געענטפערט.

אַז די טיר האָט זיך געעפענט און דערזעהענדיג אָראַנאָוויטשען מיט דער מיידעל, האָט הערמאַן ווי איבעראַשט אויסגערופען:

— די מלכה איז דאָ! די מלכה איז דאָ!

די יונגעלייט האָבען זיך אויפגעשטעלט און איינער האָט זי בעגריסט:

— עס זאָל לעבען אונזער מלכה! האָך!

— הורראָ! — האָבען די איבעריגע אויסגערופען מיט אמת'ער התלהבות.

אראָנאָוויטש איז געשטאַנען, און טרעהרען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען, דערזעהענדיג פאַר דער ליכ־טיגקייט פון צימער די צוויי שעהנע שווארצע אויגען פון דעם גאסען־מיידעל, וואָס איז געשטאַנען אין מיטען צימער א פער־שעמטע, אָבער, קענטיג, א צופרידענע און א גליקליכע פון דעם לוסטיגען שפּיל.

— ברידער! — האָט ער אויסגערופען בעגייסטערט — זעהט, ווי שעהן אונזער מלכה איז!

— שעהן איז אונזער מלכה, ווי א רויז! — האָט הערמאַן שיר השירים'דיג אויסגעזונגען און די איבעריגע האָבען אונ־טערגעכאַפּט:

— זי איז ווירקליך א הערליך קינד!

דאָס מיידעל איז געשטאַנען אין מיטען צימער און נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערען. זי האָט נאָר קינדיש געשמיי־כעלט. און ניט נאָר די יונגעלייט, נאָר אויך זי האָט פערגעסען, ווער זי איז: זי האָט זיך דערפיהלט ווי אָבגעוואַשען פון אלע זינד.

אויפ׳ן גרינעם גראָז.

בערמאַן, אַ בוכהאַלטער אין אַ גרויסער קאַנטאָר, אַ יונג־גערמאַן מיט אַ מיטעלמעסיגער בילדונג, מיטעלמעסיגען גע־האַלט און גרויסע פערלאַנגען, איז געפאָהרען אויף צוויי וואָכען אויף אַ זומער־וואוינונג, אַ האַלבע שעה רייזע פון וואַרשוי. איי־דער ער האָט בעקומען דעם מאָנאַט אורלויב ביי זיין פּרינציפּאַל, האָט זיך איהם די זומער־וואוינונג, מיט גרויסע געדיכטע ביי־מער, מיט דער פרישער לופט, און איבערהויפּט—די רוהיג־קייט, פאָרגעשטעלט פאַר דאָס גרעסטע גליק אין דער וועלט. אַז ער האָט זיך אָבער דאָ באַזעצט אין אַ קליין צימערל, וואָס אַ פאַמיליע האָט איהם אָבגעטראָטען פאַר צעהן רובל אַ חודש, וואו אינוויינינ איז געווען ענג און דושנע, און ער פלעגט דער־פאַר ליגען, זיצען און אומשפּאַצירען אַ גאַנצען טאָג אין וואַלד, זיינען איהם די ביימער און די רוהיגקייט נמאס געוואָרען. אַן אומעט האָט זיך בעזעצט אין זיין ברוסט און האָט עפּעס גע־נאָגט און געפּאָדערט.

אַרום איהם האָבען אפילו געוואוינט פילע פאַמיליעס, וואָס האָבען פערמעגט שעהנע יונגע פרעהליכע טעכטער. נאָר ער איז מיט קיין איינער פון זיי ניט בעקאַנט געווען, האָט ניט גע־וואוסט, ווי אַזוי מען הויבט דאָס אָן, און פלעגט זיך נאָר וואונ־דערן, ווי אַזוי אַנדערע יונגעלייט, אָרימערע, אונגעבילדעטע און ניט שעהנערע פון איהם זיינען מיט זיי אַזוי נאָהענט, געהען צוזאַמען לאַכענדיג, אַרומגענומען און פערשווינדען ווייט צווי־שען די געדיכטע ביימער.

דאַן פלעגט איהם אָנשטאָט אומעט אָנהויבען נאָגען א בענקשאפט נאָך ליעבע. און ער האָט בעשלאָסען, אז אָהן דעם האָט קיין זאַך ניט קיין ווערט.

צייטענווייז פלעגט איהם איינפאַלען א געדאַנק — ער וועט כאָטש צוגעהן צו דער שטוב־מיידעל, וואָס געפינט זיך ביי דער פאַמיליע, וואו ער וואוינט, און וועט מיט איהר ווע־רען נאָהענט, געהן מיט איר שפּאַציר'ן צווישן די ביימער, קו־שען זי, האלזען, — און ווער ווייס וואָס די פאַנטאַזיע האָט איהם נאָך געמאָלט, פון וואָס דאָס בלוט פלעגט ווי פייער ווע־רען און ברענען איהם דעם גוף מיט דער נשמה...

נאָר אפילו מיט דעם דאָזיגען אָרימען דערשלאָגענעם מיי־דעל, וואָס פלעגט אַלע אָוועגד צו איהם קומען אין צימער און אויסבעטען דאָס בעט און אַלע פריהמאָרגען, ווען ער פלעגט נאָך אין בעט ליגען, די אויסגעפּוצטע שיך ברענגען, — אפילו צו איהר האָט ער ניט געוואוסט, ווי אזוי צוצוגעהן...

„מעהר ווי מיט די גאַסען־מיידלעך וואַג איך ניט"... פלעגט ער זיך אליין מוסר'ן פאַר זיין שעמעוודיגקייט און מוט־לאָזיגקייט, — „פאַר געלד בין איך א העלד..."

און ביי דעם דאָזיגען געדאַנק פלעגט ער זיך שטענדיג דערמאָהנען אָן העלענקען, א יונג, פרעהליך מיידעל, וועלכע ער האָט מיט א האלב יאָהר צוריק אין א פערוואָרפענעם געסעל גע־טראָפען, און בעזוכט זי, זייט דעמאָלט פון צייט צו צייט...

די דאָזיגע העלענע איז איהם אַזוי געפעלען געוואָרען, אז די ערשטע צייט פלעגט ער איהר יעדעס מאָל פאַר'ן אוועקגאַנג זאָגען מוסר און בעטען זיך ביי איהר, זי זאָל פון דאַנען אנטלויפען. — ער האָט אויף איהר גרויס רחמנות... העלענקע פלעגט ערנסט אויסהערען, צוזאָגען איהם, אז זי וועט נאָר אָנקלייבען אביסעל געלד אויף אָבצוצואָהלען דער בעל־הבית'טע, און וועט געוויס, מיט גאָטס הילף, פון דאַנען אַרויס...

און נאָך איהר הבטחה פלעגט זי איהם אָרויפלעגען די האַנד אויפ'ן פּלייצע און פלעגט ליעבליך בעטען:

— אָבער דערווייל שענק מיר בעזונדער אויף קאַווע...

און בערמאַן, מיט אַ מינע פון אַ פערליעבטען, פלעגט איהר שענקען בעזונדער גאַנצע 20 קאָפּיקעס, חוץ דעם בע־שטימטען פּרייז...

איינמאָל בלאָנזשענדיג אַליין אין וואַלד און בענקענדיג נאָך ליעבע, איז איהם איינגעפאַלען אַ געדאַנק — ער וועט פאָהרען אין וואַרשוי און ברענגען אַהער העלענקען אויף אַ גאַנצען טאָג...

אָנפאַנג איז איהם דער געדאַנק אויסגעקומען ווילד: וואָס הייסט? ער וועט בעצאָהלען פאַר געזעלשאַפט אַזוי פיעל געלד! עס איז דאָך פּשוט נישט־נאָרמאַל. אָבער וואָס מעהר ער האָט דעם געדאַנק פאַר נישט־נאָרמאַל געפונען, אַלץ מעהר האָט ער איהם ניט געלאָזט רוהען. די פאַנטאַזיע האָט איהם געמאָלען פערשידענע בילדער, ווי אַזוי ער וועט מיט העלענקען אומגעהן אין אַלע ווינקעלעך, אין אַלע שטעגעלעך, ווי מיט אַן אמת'ער גע־ליעבטער, אַזוי ווי עס געהען אום אַ סך יונגעלייט מיט זייערע „פריילינס". קיינער דאַרף דאָך ניט וויסען, אַז זי איז פון אַזאַ „הויז". זי זעהט דאָך אויס אַזוי יונג און צניעות'דיג. דערצו וועט ער בעטען, זי זאָל זיך אָנציהען וואָס בעשיידענער, און דאַמאָלס איז זי ניט צו דערקענען. ער וועט זי גאָר בעטען, זי זאָל איהרע האָהר אין צעפּ פלעכטען. אַך, צעפּ האָט ער אַזוי ליעב! ער אַליין וועט פערגעסען, ווער זי איז. ער וועט אַ טאָג האָבען אַ שעהן יונג מיידעל... אַ גאַנצען טאָג וועט זי איהם, איהם אַליין געהערען... אמת, ער וועט איהר דערפאַר בעצאָה־לען... נו, וואָס איז... און אַ ווייב צאָהלט מען דען אייגענטליך ניט... עס געהט דאָך נאָר אין דער פאָרם, איז אַז ער וויל,

שפּייט ער אויף דער פּאָרם...

און אויף מאָרגען איז בערמאַן געפאָהרען קיין ווארשוי און איז גלייך אוועק צו העלענקען.

עס איז געווען דריי אזייגער בייטאָג, ווען ער איז אריין אין הויז, וואו העלענקע האָט זיך געפונען. אויף די שמוציגע שמאָלע און קרומע טרעפּ האָט ער באַגעגענט די ווירטין, א דיקע, ברונעטע פרוי, מיט א פארשייטען בליק. בערמאַנען האָט זי שוין גוט געקענט, און האָט איהם געהאַלטען פון די בעסערע געסט, דעריבער האָט זי איהם אָבגעשטעלט און געפרעגט:

— איהר געהט צו העלענקען?

— יאָ... נאָר נישט אויף בלייבען דאָ... איך וויל זי מיט־נעהמען צו מיר...

— צו אייך?... — האָט די ווירטין געפרעגט — צו וואָס?

— פערשטעהט איהר מיך... איך וואוין אויף א זומער־וואוינונג... ס'איז זעהר אומעטיג... איך וואָלט וועלען האָבען העלענקען אויף א טאָג... איך וועל בעצאָהלען!...

— נו, אייך געטרוי איך זי, — האָט די ווירטין געענט־פערט... — אָבער עס וועט אייך קאָסטען די חתונה 15 רובל...

— אפשר גענוג 10? — האָט בערמאַן, שוין דרייסטער ווערענדיג, זיך געפּרובט דינגען.

— אַך, וואָס רעדט איהר? — האָט די ווירטין זיך אָנגע־כאַפּט, — 15 רובל פאר א גאַנצען מעת־לעת! פאר א נאַכט נעמט זי דאָך 5 רובל...

— מילא... — האָט בערמאַן ארויסגערעדט, — זאָל זיין 15! וואו איז זי?

— זי איז דאָ. העלענקע! — האָט די ווירטין א רוף גע־טהאָן.

באַלד איז פון א טיר אין לאַנגען קאָרידאָר ארויסגע־שפּרונגען א יונג שעהן מיידעל מיט בלאָנדע פונאנדערגעלאָ־

זענע האָהר אויף די האַלב־נאַקעטע אַקסלען און אין אַ פּאָר שטעקשיך אויף די ווייסע באָרוועסע פּיס.

— העלענקע! — האָט בערמאַן איהר אויסגעשטרעקט די האַנד.

— אָ, „שוואַרצער“! וואָס מאַכט איהר! — האָט זי איהם פרעהליך געענטפערט, — וואו זענט איהר געווען אַזוי לאַנג?

— דער הערר וואוינט אויף אַ זומער־וואוינונג... ער וויל דיך נעהמען אויף אַ טאָג, — האָט די ווירטין פאַר בערמאַנען געענטפערט, — ווילסט?...

— אויף אַ זומער־וואוינונג... אויפ'ן גרינעם גראָז... — האָט העלענקע געלאַכט מיט אַ פרעהליכען קלינגענדען געלעכ־טער. — אַך, שוואַרצער! אַלע גוט זאַכען וויל ער!..

— וועסט קיין חרטה ניט האָבען, העלענקע! — איז בער־מאַן ענטציקט געוואָרען פון איהר, און איז שוין אינגאַנצען צופרידען געווען פון זיין אויפטו...

— איך לאַך זיך אויס פון זיי! — האָט ער אַ טראַכט געטהאָן.

אין אַ האַלבע שעה אַרום איז שוין העלענקע אָן אָבגע־צאָהלטע, אָן אָנשטענדיג אָנגעצויגענע, מיט צוויי לאַנגע צעפּ געשטאַנען גרייט צו דער רייזע.

— אַ בעל־הבתיש מיידעל! — האָט די ווירטין געלאַכט.

— איך האָב זיי אין דר'ערד! — האָט העלענקע געענט־פערט. זי האָט גענומען דעם זאָנטיק און איז אַרויס צוזאַמען מיט'ן גליקליכען בערמאַנען...

און דאָך, אַז בערמאַן איז געקומען מיט העלענקען אויפ'ן וואָקזאַל, וואָס איז געווען פול מיט פּאַסאַזשירען, צווישען וועל־כע עס זיינען געווען פיעל בעקאַנטע, האָט איהם דאָס האַרץ געקלאַפּט, ווי ער וואָלט נאַר־וואָס אַ גנבה באַגאַנגען. מיט שרעק

האָט ער געקוקט אויף איהר און אַלץ געזוכט און געפאָרשט: צי דערקענט מען זי, צי ניט? ערשט אַז ער האָט זי פאַרגעשטעלט אַלס זיינס א לאַנדס־מיידעל פאַר זיינעם א בעקאַנטען, וועלכער איז אויפ'ן וואָקזאַל געווען, און יענער האָט קיין שום מינע פון חשד ניט אַרויסגעוויזען, האָט ער זיך בערוהיגט און האָט זאָגאַר זי גענומען אונטער דער האַנד און האָט מיט איהר אַזוי שפּאַצירט הין און צוריק איבער דער פּלאַטפאָרם, ביז עס איז אָנגעקומען דער צוג... דערשרעקען פלעגט ער זיך נאָר, ווען זי פלעגט זיך פלוצלונג פון עפּעס הויך פונאַנדערלאַכען. דאַן פלעגט ער זי שטרענג אָנקוקען און שטראָפען:

— וואָס לאַכסטו אַזוי הויך?... אַלע קוקען.

ענדליך איז דער צוג אָנגעקומען. בערמאַן מיט העלענען האָבען אויסגעזוכט א לעצטען וואַגאָן, וועלכער איז געווען גאַנץ ליידיג. נאָר אויף א הינטער־באַנק זיינען געזעסען צוויי אַלטע פויערים, האָבען געדרימלט זייערע ליולקעס און זיינען געווען אַזוי פערטהאָן אין א טיעפען שמועס, אַז זיי האָבען דאָס פּאָר־פאָלק אפילו ניט אָנגעקוקט. העלענקע האָט זיך גלייך אַוועק־געשטעלט נעבען אַן אָפענעם פענסטער און האָט דערזעהן א גרויסען ברייטען הימעל, ווייטע פעלדער און וועלדער, און האָט ענטציקט אויסגערופען:

— אוי, זעהט!

— וואָס? — האָט בערמאַן זיך געווענדעט צו איהר.

— זעהט, ווי שעהן...

אָבער בערמאַן האָט ניט געקוקט אויף די ווייטע פעלדער און וועלדער און ניט אויפ'ן בלויען הימעל, נאָר אויף איהר שטראַהלענדיג יונג געזיכט. ער האָט זיך אומגעקוקט אויף אַלע זייטען און, איבערצייגענדיג זיך, אַז קיינער זעהט ניט, האָט ער זי געשלעפּט פון פענסטער, געקושט און געשעפּטשעט:

— יאָ, העלענקע, יאָ, העלענקע... אויפ'ן גרינעם גראָז וועט עס גוט זיין...

זיין ברוסט האָט ווילד געקלאַפּט פון לוסט און אויפרעגונג. ער האָט זי געדריקט אין די אָרימס און עפּעס געפּלימפּערט. העלענקע האָט זיך אָבער געריסן צום פענכטער און געמורמעלט:

— איך בעט אייך, לאָזט... שפּעטער... לאָזט מיך קוקען. דאָ איז אַזוי שעהן...

— אַז מיר וועלען קומען, וועט נאָך שעהנער זיין, — האָט בערמאַן, אָבלאָזענדיג זי, געזאָגט און האָט זיך אויך געשטעלט אין פענסטער און ווידער זי גענומען דריקען צו זיך, נאָר זי האָט אַלץ אונצופרידען איהם אָבגעוועטרעט און זיך געבעטען:

— איך בעט אייך, לאָזט... שפּעטער...

ענדליך איז דער צוג אָנגעקומען אויף דער סטאַציע, פון וועלכער בערמאַנס וואוינונג האָט זיך געפונען אַ האַלב וויאָרסט וועג. אַראָבגעהענדיג מיט איהר פון וואַגאָן, האָט ער זי גענומען ווידער אונטערן אָרים און האָט זיך מיט איהר געלאָזט געהן אין אַ שמאָל וועגעל, צווישען געדיכטע ביימער. העלענקע האָט זיך ווידער געריסן און זיך געבעטען:

— איך וויל געהן ניט געאַרעמט... איך וויל אַליין... בערמאַן האָט זיך עפּעס ווי פערשעמט און בייז געוואָרען. ער האָט זיך שיער ניט אַרויסגעכאַפּט: כ'האָב בעצאָהלט!

באַלד זיינען זיי אַרויפגעקומען אויף אַ שטיקעל פעלד, בעוואַקסען מיט הויכען גראָז און אַרומגעצוימט מיט ביימער.

— אָ, דאָ זעץ איך מיך צו! — האָט העלענקע ענטציקט אויסגערופען. — דאָ איז אַזוי שעהן!

— איך האָב דיר געזאָגט, אַז עס וועט זיין שעהן! — האָט בערמאַן זיך געווענדעט צו איהר.

ער האָט זיך נעבען איהר אַוועקגעזעצט און געוואָלט

אוועקלעגען זי אויפ'ן גראָז.

— ניין! לאָזט... לאָזט! איך וויל זיצען...

— העלענקע, וואָס איז מיט דיר? — האָט בערמאַן מיט א ברענענדען פּנים געגומען פּראָטעסטירען.

ער האָט זיך געשעמט פאַר זיך אליין, פאַר'ן וואלד, פאַר דעם גראָז און פאַר העלענקען... נאָר א געפיל, וואָס איז שטאַרקער פון אלץ, האָט איהם ארומגעכאפּט, און ער האָט מיט א פיבערהאַפטער שטים גערעדט:

— העלענקע... איצטער... דאָ איז דאָך אזוי גוט...

— ניין! האָט העלענקע געבעטען און בעפוילען,— דאָ נישט... שפּעטער, ביי אייך...

— פאַרוואָס? — האָט ער זי מיט אָנגעצונדענע אויגען ווילד אָנגעקוקט...

— איך ווייס אויך ניט... עפּעס דאָ שעם איך מיך... איך שעם מיך, אויף נאמנות... אין בעט — יאָ, און דאָ וויל איך ניט, דאָ קען איך ניט...

— טאָ קום צו מיר אין צימער, ס'איז ניט ווייט... — האָט בערמאַן זיך געבעטען.

— נו, וואָס איילט איהר זיך... איהר וועט נאָך צייט האָבען... דאָ איז דאָך אזוי שעהן...

א ברוגז'דיגער האָט זיך בערמאַן אָבגערוקט פון איהר אויף עטליכע טריט, האָט זיך אויסגעצויגען אויפ'ן גרינעם גראָז און געקוקט אויפ'ן ברייטען ריינעם הימעל, אויף די פרישע גריגע צווייגען, און זיך צוגעהערט צו דער טשיריקעריי פון די פייגעלעך...

— ס'איז טאַקע שעהן... — האָט ער ארויסגעמורמעלט און זיך געשעמט צו קוקען אין יענער זייט, וואו העלענקע איז גע־לעגען מיט'ן פּנים צום הימעל און מיט בענייסטערטע בליקען געקוקט און געקוקט...

און אין א ווײַלע אַרום האָט ער בעשלאָסען אין געדאַנק: ווערט אַזאַ לעקציע דאָס געלד...

ער האָט זיך אויפגעהויבען און געוואָלט געהן.

— וואָס אײַלט איהר זיך? וואַרט נאָך... — האָט זיך חעלענקע געבעטען.

— ניין, איך מוז געהן, אָבער דו קענסט בלײַבען דאָ אָדער פאָהרען צוריק... ווי דו ווילסט...

— ביזט ברוגז? — האָט זי געלאַכט.

— ניין, ברוגז ניט... אדרבא, היינט ערשט האָב איך דיך ליעב ניט ווי העלענקען, נאָר ווי אַ שוועסטער. ווילסט זײַן מײַן שוועסטער, טאָ שטעה אויף און מיר וועלען געהן טיעף אין וואַלד. דאָרט איז נאָך שעהנער.

— יאָ! יאָ! איך וויל! — האָט העלענקע געריהרט אויס־געשריען און זיך אויפגעשטעלט — נאָר איך בעט אייך, איהר זאָלט מיר ניט טשעפּען... דאָ שעם איך זיך... אין שטאָדט—יאָ!

— נאַרעלע, — האָט בערמאַן נאָך מעהר געריהרט גע־שמייכעלט — אפילו אין שטאָדט אויך ניט... אַ שוועסטער טאָר מען ערגיץ ניט טשעפּען.

העלענקע האָט איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט, נאָר זי איז געווען זעהר צופרידען, וואָס ער לאָזט איהר צו רוה. פאַר'ן בלאָהען הימעל און די גרינע ביימער שעמט זי זיך...

דער ניי-געבוירענער.

דוד לייקין איז עטיל ארויס פון זיין צימער, און כדי די ווירטין זאל ניט הערען, אז ער געהט ארויס, האט ער די טיר געלאזט ניט-פערמאכט, און דעם גאנצען וועג האט איהם גע־פלאגט דאס געוויסען: עמיצער וועט נאך אריינגעהן און ביי דער יונגער פרוי דארט עפעס גנב'ענען.

ער האט אבער אנדערש ניט געקענט: שוין עטליכע טעג זייט דער מאנאט איז אריבער, און ער האט נאך איהר דאס דירה־געלד ניט בעצאהלט. נאך אייערנעכטען האט איהם דאס יונגע ווייבעל אויפמערקזאם געמאכט, אז זי דארף נויטיג געלד, וויל דער מאן איז אין וועג און ער וועט קיין געלד ניט שי־קען, ביז ער וועט קומען.

לייקין האט איהר צוגעזאגט נאך אויף נעכטען געלד צו ברענגען. ער איז געקומען בכיון צוויי אזייגער ביינאכט, שטיל אריין אין צימער, שטיל זיך אויסגעטאן און די גאנצע נאכט געמאכט פלענער, ווי אזוי צו בעקומען פאר איהר די עטליכע רובל...

פון די אלע פלענער האט ער זיך אבגעשטעלט אויפ'ן לעצ־טען: ער וועט אויפזוכען יאקובאוויטשען, זיינעם אן אמאליגען חבר און ביי איהם בארגען א צעהנרובלדיגע. אז יאקובאוויטש וועט איהם בארגען, איז ער געוועזן זיכער; יענער איז איצט אנגעשלאגען מיט געלד, איז נאך א בחור, און לויט ער האט גע־הערט, פארשווענדט ער א סך געלד און לעבט אויף א ברייטען פוס. אמת, די לעצטע צייט איז זייער פריינדשאפט אביסעל אבגעקיהלט, אבער שולדיג איז ער, לייקין, אליין: ער ווייכט

איהם אליין אויס, פונקט ווי ער וואלט קענען איהם שטאלצירט מיט זיין ארימקייט.

עס איז ווירקליך פון מיין זייט א שוואכקייט, — האט ער זיך געמאכט פארוואורף פאר זיין בעציהונג די לעצטע צייט צו זיין קינדהייטס־חבר יאקובאוויטשען. — אמת, ער איז א קאריעריסט געווארען, האט פערראטען דעם אידעאל, אבער נאך אלעם איז ער דאך פארט אן אינטעליגענטער מאן, מיט וועמען מען קען זיך טוישען מיט די מיינונגען און מען קען גאנץ גע־מיטליך פערברענגען מיט איהם.

און לייקינס הארץ איז פול געווארען מיט פריינדשאפט און ליעבע צו זיין געוועזענעם חבר, און ער האט אויף זיך גע־נומען צוריק בעגייען זייער אלטע פריינדשאפט.

עס איז געווען א שעהנער פריהלינגס־טאג. די זון האט די גאנצע גאס בעגאסען מיט א מילדען ליכט און צערטליכען שיין. לייקין האט זיך דערפיהלט ווי נייגעבארען. אין זיין הארצען האבען זיך אויפגעכאפט געפיהלען פון ליעבע צו אלץ, וואס לעבט און אטעמט ארום איהם. ער האט יעדען פארביי־געהענדען אריינגעקוקט פריי און אפען אין די אויגען אריין, ווי ער וואלט יעדען בעגריסט און געוואונשען א גליקליכען טאג. דערזעהענדיג א בעטלער מיט א ווייסער בארד ביי א ראג גאס, האט ער איהם אוועקגעגעבען די לעצטע צוויי קאפיקעס, און ווען יענער האט איהם גוואונשען לאנגע יאהרען דערפאר, האט לייקין דערפיהלט, אז די גאנצע וועלט איז פול מיט ליעבע און אז ער און דער בעטלער און דער חבר, צו וועלכען ער געהט איצט, — אז אלע זיינען זיי געקניפט און געבונדען און אז אלע זיינען ברידער!

ער איז וואס ווייטער אלץ אויפגעלעגטער געווארען. אין זיין הארץ האבען ערוואכט שוין לאנג פערקלונגענע טענער. עפעס האט דארט עמיץ געזונגען א הימן דער וועלט, דער

מענשהייט און דער ליעבע.

ער איז געוואָרען בעגייסטערט און, בעמערקענדיג נעבען זיך א קליין קינד, וואָס איז געפאַלען און זיך אָבגעשלאָגען, האָט ער עס אויפגעהויבען, געקושט אין די הענדטעלעך, גע־גלעט דאָס קעפּעלע און געזאָגט:

— שא, מיין קינד, וויין ניט, נא דיר א צאַצקעלע.

און האָט איהם אוועקגעשענקט זיין מעשענע פּושקע פון פּאַפּיראָסען.

די מוטער, וועלכע איז גלייך צוגעקומען צום קינד, האָט פריינדליך פּראָטעסטירט:

— א דאַנק, צו וואָס? מען דאַרף ניט... א שאָד!

— זאָל ער זיך שפּילען, אדרבא... א פיין קינד... איך האָב נאָך איינע... עס איז א ביליג פּושקעלע...

און ער איז א גליקליכער אוועק ווייטער.

אָבגעהענדיג אביסעל ווייטער, האָט ער דערזעהן א טרע־גער מיט א גרויסען פּאַק אויף די פּלייצעס. ער האָט בעמערקט, ווי דער פּאַק האָט זיך אָראָבגערוקט און דער טרעגער זוכט מיט די אויגען א מענשען, וואָס זאָל איהם אונטערהויבען הע־כער דעם פּאַק.

א גליקליכער איז לייקין צוגעלאָפען צום טרעגער און אויס־געריפען:

— ר' איד, העלפען אייך?

און גלייך האָט ער זיך גענומען אונטערהויבען דעם שווע־רען פּאַק אויף די אָרימע פּלייצעס פון טרעגער.

דער טרעגער האָט איהם אונטער דער נאָז בעדאַנקט. ליי־קין איז געוואָרען נאָך מעהר גערירט און האָט בעשלאָסען איינ־גאַנצען נעהמען אויף זיך דעם פּאַק... פאַרוואָס טאַקע ניט?

— איהר ווילט, ר' איד, גיט מיר דעם פּאַק, איך וועל טראָגען...

נאָר דאָס האָט דער טרעגער ניט געוואָלט:

— מען וועט לאַכן, — האָט דער טרעגער מאָטיווירט, — עס פּאַסט ניט פאַר אייך...

לייקין האָט שוין אָבער דעם טרעגער ניט אָבגעלאָזט. ער האָט איהם בעגלייט ביז'ן בעשטימטען אָרט און האָט איהם אַלע וויילע אונטערגעהויבען דעם פּאַק, און זיך געפיהלט זעהר גוט און גליקליך געשטימט.

— יאָ, מענשען דאַרפען איינער דעם אַנדערן העלפען! — האָט ער געמורמעלט — אויף ליעבע און מיטגעפיהל שטעהט די וועלט...

יאַקובאָוויטשען האָט ער בעגעגענט, ווען יענער איז אַרויס פון זיין צימער אויף דער גאַס.

— איך געה טאַקע צו אייך! — האָט לייקין, דערזעהענ־דיג איהם אַרויסגעהן, איהם אָבגעשטעלט מיט אַ שמייכעל.

יאַקובאָוויטש האָט איהם קאַלט דערלאַנגט די האַנד און עפּעס אַ מורמעל געטאָן.

לייקין, נאָך אַלץ אַ גוט־געשטימטער, האָט זיין חבר'ס קאַלטקייט ניט בעמערקט. ער האָט בעטראַכט זיין חבר און צופרידען בעמערקט:

— איהר זעהט אויס זעהר גוט! זעהר פיין!

ער האָט אויף איהם געקוקט מיט פריינדליכע בליקען און איז ווירקליך געוועזן צופריעדען, וואָס יאַקובאָוויטש זעהט אויס אַזוי גוט און געהט אַזוי רייך געקליידט.

— וואָס הערט מען ביי אייך? — האָט יאַקובאָוויטש ווי פון יוצא וועגען עפּעס געפרעגט.

— אַזוי! — האָט לייקין, נאָך אַלץ בעהערשט פון דער פריהערדיגער שטימונג, צופרידען געענטפערט — עס לעבט זיך גאַנץ אינטערעסאַנט!

יאַקובאָוויטש האָט זיך פּלוצלונג אָבגעשטעלט און טרוקען געזאָגט:

— אָט דאָ דאַרף איך אַריינגעהן. אַדיע!

— שוין? — האָט ליקין געפרעגט... איהר האָט קיין צייט ניט... נו, עס מאַכט ניט אויס... אַ צווייטען מאָל.

ער האָט טיפער אַן אָטעם געטאָן און זיך געווענדט שנעל:

— איך וויל, איהר זאָלט מיר באָרגען אַ צעהנרובלדיגע...

יאַקובאָוויטש איז דאָ רויט און דאָ בלאַס געוואָרען, די ווינקלען פון מויל האָבן אויפגעציטערט. און ער האָט ווי בייז אַרויסגעברומט:

— ווי קומט צו מיר אַזוי פיעל געלד! — איך האָב ניט, כ'לעבען!...

ליקין האָט אינגאַנצען אַ ציטער געטאָן, געוואָלט עפּעס ענטפערן, נאָר די צונג האָט איהם ניט געדיענט. ער האָט נאָר אַ קוק געטאָן אויף יאַקובאָוויטשען, און איהם האָט זיך גע־דאַכט, אַז זיין חבר'ס ליפּען זיינען פּונקט ווי שוויינישע...

ער האָט איהם געגעבען די האַנד און איז מיט אַ געפיהל פון עקעל אַוועק ווייטער און ווייטער...

— שוויינישע ליפּען, — האָט ער געמורמעלט געהענדיג צוריק...

און אַ האַס צום חבר האָט אָנגעפילט זיין ברוסט...

און געהענדיג, איז דער האַס אַליץ געוואַקסען גרעסער און גרעסער אין ליקינס האַרץ.

— אַך, איהר מיאוסע מענשען! — האָט ער געברומט פּאַר וועהטאָג און בעליידיגונג — ענטזאַגט! ענטזאַגט!

און דערזעהענדיג צוריק דעם אַלטען בעטלער, וועלכער האָט איהם ניט דערקענט און ווידער אַ נדבה געבעטען, האָט

לייקין, אָבגעהענדיג פון איהם עטליכע טריט ווייטער, מיט עקעל אויסגעשפּייט און געטראַכט: — פּגר'ט אוועק! ווער דאַרף אייך, איהר מיאוסע ברואים...

בעגעגענענדיג ווידער אַ טרעגער מיט אַ גרויסען קאַסטען אויף די פּלייצעס, האָט ער מיט עקעל זיך אָבגעקעהרט און גזידעלט: — שלעפּט, שלעפּט אויף זיך דעם יאָך, איהר זענט בעסערס ניט ווערט, קריכט, איהר ווערים!

עטליכע קינדער, פרעהליכע, לוסטיגע, זיינען געגאַנגען פון אַ שול. זיי האָבען איהם פערשטעלט מיט זייער שפּיעלעריי דעם וועג. פול מיט צאָרן האָט ער איינעם פון זיי אַ שטויס געטאָן, מורמלענדיג: — געהט צום טייוועל! פון אייך וועלען אויך אויסוואַקסען יאַקובאָוויטשעס מיט שוויינישע ליפּען....

און אָט האָט ער זיך דערמאָהנט אָן זיין יונגע ווירטין, וועלכער ער דאַרף געלד געבען.

—וואָס יאָגט זי אים אַזוי? — האָט ער אין געדאַנק פּראָטעסטירט, — געלד און געלד!.. זי קען וואַרטען, ניש־קשה. זי וועט וואַרטען... אויף צו להכעיס גיב איך איהר ניט נאָך צוויי וואָכען..

ער איז פול מיט האַס אוועק אַהיים. די טיר איז געווען פערמאַכט. ער האָט מיט אַ גערויש זי אויפגעעפענט און מיט צאָרן זי פערהאַקט.

די ווירטין, אַ יונגע בע'חנ'טע ווייבעל, מיט גוטע שוואַרצע אויגען, איז אַרויס איהם אַנטקעגען און מיט אַ פריינדליכען שמייכעל איהם בעגעגענט:

— וואָס האַקט איהר אַזוי די טיר, גזלן! — האָט זי געלאַכט.

— איך האָס ניט קיין טיר! — האָט ער שטאַלץ געענטפערט, — עס דאַכט זיך אייך...

ער האָט זי אָנגעקוקט מיט בייזע אויגען און א ווילדע מחשבה איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ:

— דער מאַן איז נישטאָ, ארבייט ערגעץ ווי אַן אייזעל, און זי — בלוט און מילך... צו אַלדי טייוועל געהט אַלע! די גאַנצע וועלט, די גאַנצע אָרדנונג... יאָ, די גאַנצע אָרדנונג!...

— איז נאָך דאָ טיי? — האָט ער געפרעגט און זי אָנגעקוקט.

— קיין טיי איז שוין נישטאָ, — האָט זי ווי פערשולדיגט געענטפערט, — נאָר איך קען מאַכען פאַר אייך.

ער האָט זיך אינגאַנצען געענדערט. די פריהערדיגע מחשבה האָט זיך טיעפער בעזעצט אין קאָפּ און האָט געוואָלט ווערען רעאַל...

ער האָט בייז געשמייכעלט און זיך אָנגערופען:

— זייט אַזוי גוט און מאַכט טיי.

און אָנקוקענדיג זי מיט ליידענשאַפטליכע אויגן, האָט ער צוגעגעבען:

— און קיין געלד בעט ביי מיר נים!

ער איז ווי אַ זיעגער מיט שטאַלצע טריט ארויף צו זיך אין צימער. די מחשבה האָט איהם ווידער בעהערשט און געוואָלט פערוואַנדעלט ווערען אין טאַט...

— אוים! — האָט ער געמאַכט מיט די פויסטען, — עס איז גאָר נישטאָ, גאָר נישטאָ!

איהם האָט זיך געמאָהלט פאַר די אויגען איהר מאַן מיט זיין נעבעכדיגען אויסזעהן: אַן אַגענט איז ער און וואָגעלט ארום פון שטאָדט צו שטאָדט מאָהנען אַלטע חובות...

— כאַפּט דיך דאָרט דער טייוועל, שעפּס איינער... אַז דו וועסט ווערען רייך ווי מיין יאַקובאָוויטש, וועסטו אויך בעקומען שוויינישע ליפּען... איהר זענט אַלע אַזוי!

ער האָט גענומען שפּאַנען מיט אונגעדולד הין און צוריק איבער'ן צימערל.

באַלד איז אַריין דיווירטין מיט אַ טעצעל, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אַ גלאָז טיי און עס איז געלעגען צוויי זעמעל.

— איהר זענט אַ וואויל ווייבעל! — האָט ער זי פרעהליך געלויבט.

זי האָט איהם פערשעמט אָנגעקוקט און גאָרנישט גע־ענטפערט...

— אַ מאַן אָבער האָט איהר אַ שלימזל.

זי איז רויט געוואָרען און האָט מיט כעס געענטפערט:

— ניט קיין גרעסערער פון אייך...

— אָ! — האָט ער זיך אָנגעצונדען, — איך בין שוין דוקא ניט קיין שלימזל; אַלענפאַלס וועל איך עס שוין ניט זיין מעהר. איך האָב היינט בעקומען אַ לעקציע... איך וועל זיין דער שטאַרקסטער, דער ערנסטער און דער גליקליכסטער מענש אין דער וועלט...

— איהר זענט עפּעס היינט מאָדנע, — האָט זי געדריקט מיט די פּלייצעס...

— אָבער אינטערעסאַנט? זייט זיך מודה.

זי האָט ניט געענטפערט, האָט איהם נאָר אָנגעקוקט און ווי עפּעס מורא געהאַט.

— נו, איך געה שוין, — האָט זי שוואַך אַרויסגערעדט, פון וואָס לייקין האָט גערדרונגען, אַז זי וויל **נ י ט** געהן.

— וואָס אײלט איהר זיך, זיצט ביי מיר אַ ווײלע.

ער האָט זיך אויפגעשטעלט און זי אַ ציה געטאָן צו זיך.

— וואָס טוט איהר, לייקין? — האָט זי פּראָטעסטירט.

ער האָט זי אַוועקגעזעצט נעבען זיך אויף דעם קליינעם סאָפעלע, זי פעסט אַרומגענומען און געפּליסטערט:

— זייט דאָך ניט קיין נאַריש ווייבעל... איך האָב אייך אזוי ליעב, אזוי ליעב!...

ער האָט זי באַשאָטן מיט קושען. זי האָט שטיל גע־פליסטערט:

— לאָזט מיך אָב, לאָזט מיך אָב!

אָבלאָזען זי איז אָבער געווען גאַנץ איבעריג — זי איז שוין געווען אינגאַנצען זיינע... ער האָט דערפיהלט זיין קראַפט איבער איהר, זיין גרויסע פּלוצליכע קראַפט, וואָס ציהט די יניקה פון א גרויסען האַס צו אַלץ און צו אַלעס...

ער האָט דערפיהלט, אַז מיט דעם דאָזיגען האַס וועט ער האָבען אי ליעבע, אי גליק, און אין זיין אויפגערעגטען מח האָט זיך פאַרגעשטעלט א נייע לעבען, א לעבען פון טריאומף און זיעג...

דער סוד

ביז אכטצעהן יאָהר האָט נחום געלערענט אין אַ ישיבה. זייענדיג אַ שטיקעל מתמיד, האָט ער געהאַט גוטע „טעג"; דער שבת איז געווען גאָר אַ געהויבענער. איהם אָבער האָבען די גוטע „טעג" ניט אויסגעמאַכט. ווען ער וואָלט עס נאָר ניט גע־האַלטען פאַר אונפּאַסיג, וואָלט ער מיט זיינע בעסטע „טעג" זיך געביטען מיט אַ צווייטען ישיבה־בחור, וועלכער וואָלט איהם דערפאַר אפילו צוגעצאָהלט, ווי עס פלעגט אַמאָל פּאַסירען אין דער ישיבה. דער עיקר האָט ער געקוקט ניט אויפ'ן „טאָג", נאָר אויפ'ן בעל־הבית. נחום האָט ליעב געהאַט צו האָבען בעלי־הבתים למדנים, מיט וועמען ער זאָל קענען ריידען וועגען אַ טיעף שטיקעל גמרא. און געלערענט האָט נחום „טיעף". ליעב געהאַט צו גריבלען זיך אין תוספות, מהרש"א, פרעגען און פער־ענטפערן קשיות. דער עיקר אָבער — פרעגען. אוועקשטעלען דעם ראש־הישיבה מיט אַן אָפענעם מויל און מיט פאַרגאַפטע אויגען, ווי ער וואָלט געזאָגט: וואו האָסטו דאָס אויסגעגראָבען אַזאַ קשיא?... אפילו אויף די „טעג", ווען דער בעל־הבית פלעגט אויך זיצען ביים עסען, פלעגט נחום ליעב האָבען פרעגען אַ קשיא דעם בעל־הבית טאַטע, ניט קוקענדיג, וואָס אויף אַנדערע ענינים איז ער געווען אַ בושת־פנים.

ווער ווייס, וואָס פאַר אַ למדן נחום וואָלט ארויסגעוואַקסען מיט זיין קאָפּ און מיט זיין התמדה, ווען ער וואָלט זיך ניט בעקאַנט, טאַקע אויף זיינעם אַ „טאָג". מיט אַ בחור'ל מיט איהם אין איינע יאָהרען, און יענער וואָלט איהם ניט צוגע־רעדט צו נעהמען זיך אַביסעל צו וועלטליכע חכמות. אָנ־פאַנגס האָט אפילו נחום ניט שטאַרק געהאַלטען דערפון: „אין

די וועלטליכע חכמות, האָט ער געזאָגט, איז ניטאָ די טיפ־קייט, וועלכע ער האָט ליעב". יענער אָבער האָט איהם ער־קלעהרט, אז עס איז דאָ אזא חכמה ביי זיי, וואָס פאלט ניט ארונטער פאר דער גמרא, און דאָס איז פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

ניט קאָנענדיג נאָך גוט לעזען רוסיש, האָט נחום שוין זיך גענומען צו פּאָליטישער עקאָנאָמיע און די דאָזיגע חכמה האָט איהם געפּאַקט... „זי איז ווירקליך אַ סך עהנליך אויף גמרא!" האָט ער מיט אַ פריידע מודה געווען זיין נייעם רבי'ן.

און אזוי איז ביסלעכווייז נחום געוואָרען אַן עקאָנאָמיסט.

צו צוואַנציג איהר האָט שוין דער בחור פערלאָזען די ישיבה, אוועקגעפאָהרען אין אַ גרויסער שטאָדט און זיך גע־נומען שטודירען „קאפּיטאַל".

נאַטירליך האָט ער ניט געקאָנט זיך פערבאָרגען אין די ד' אמות פון „קאפּיטאַל", ווי אַמאָל אין דער גמרא. מארקס איז ניט געגעבען געוואָרען נאָר צו לערנען, צו מארקס'ן דארף מען עפּעס טהאָן אויך, און נחום איז געוואָרען ווילענדיג ניט ווילענדיג אַ „חבר" און אָנגעהויבען נעהמען אַן אָנטייל אין דער ארבייטער־בעוועגונג.

אמת, געקוקט האָט מען אויף איהם אין דער בעוועגונג, ווי נאָר אויף אַ טעאָרעטיקער, אָבער דאָך פלעגט מען איהם אויך פערטרויען פערשידענע קאָנספּיראַציעס, וועלכע האָבען איהם, דער אמת געזאָגט, ניט אזוי אינטערעסירט. צו די זאכען האָט ער טאַקע קיין געדולד ניט געהאַט; דאָס רוב איז ער געווען פערנומען צו שרייבען הגהות, אנמערקונגען ביי די זייטען פון די גראָבע פּאָליטיש־עקאָנאָמישע ביכער, וואָס ער האָט אַלץ געשטודירט און, ווי אַמאָל אין תלמוד, ענטדעקט אין זיי גרוי־סע סודות.

זעהענדיג, אז נחום איז מעהר טעאָרעטיקער ווי טהוער האָט מען איהם בעשטימט צו לערנען מיט אַ פּאָר גרופּעס פאַ־

ליטישע עקאנאמיע. צווישען אלע גרופעס האט זיך געפונען איין גרופע מיידלעך, ענטוויקעלטע ארבייטערינען, מיט וועלכע עס פלעגט איהם אויסקומען צו לערנען בין מנחה למעריב. אזוי טאקע האט ער אליין די דאזיגע צייט אנגערופען.

דאס ערשטע מאל, אז ער האט די דאזיגע צייט פאר זיי בעשטימט, אנרופענדיג זי בין מנחה למעריב, האבען זיך א פאר מיידלעך פון דעם ווארט פונאנדערגעלאכט. נחום האט זיך א ביסעל פארשעמט, אבער אז די איבעריגע מיידלעך האבען די צוויי, וואס האבען געלאכט, אויסגעזידעלט, האט ער זיך בערוהיגט און האט זיך, ענדליך, געפיהלט מיט זיינע שילערינס ווי מיט מאנסביל...

געלערענט האט ער די פאליטישע עקאנאמיע מיט א שטיקעל גמרא־ניגון, איבער א הארב בלעטעל זיך צוגעשאקעלט און בכלל בענוצט תלמודישע אויסדריקען, ווי „האבען מיר א קימא לן", „איז פון דאנען געדרונגען", אזוי, אז זיינע שילערינס זיינען טאקע שיער־ניט געווארען אמת'ע גמרא־קעפלעך...

נחום האט ניט געקוקט אויף זיינע שילערינס פון דער זייט פון זייער אויסערליכקייט און עס איז איהם כלל ניט אנגעגאנגען, צי זיינען זיי שעהן אדער אפשר מיאוס, ניט זייענדיג דערויף קיין שטארקער מבין; דערפאר אבער האט ער אויסגעפונען אין א צייט ארום, אז צווישען די אלע מיידלעך געפינט זיך איינע, חאנקע, וואס האט גרויסע פעהיגקייטען און איז תופס א בלעטעל באגדאנאוו...

דער דאזיגער חאנקען האט נחום דאן געשענקט מעהר אויפמערקזאמקייט, ווי די איבעריגע, האט געלעגט אויף איהר גרויסע האפנונגען און האט ענדליך איהר בעמערקט, אז מיט איהר קען מען זיך שוין פערגינען צו לערנען א בלעטעל „קאפיטאל".

נאר אזוי ווי די איבעריגע מיידלעך פון דער גרופע זיינען

אזוי ווייט ניט געגאנגען, האָט נחום חאנקען פאַרגעלעגט, זי זאָל קומען צו איהם אין צימער פון 9 ביז 10 אין אָוונד צו לערנען „קאפיטאל“ מארקס.

חאנקע האָט זיך, נאטירליך, אָנגעכאַפּט אָן דער דאָזיגער פאָרלעגונג. כאָטש די איבעריגע חבר'טעס פון דער גרופּע האָבען זי אָבגערעדט, זאָגענדיג, אַז פאַר א מיידעל איז גענוג, אז מען קאָן באָגדאנאָוו'ן אליין.

— קיין רביצין ווערסטו סיי־ווי־סיי ניט זיין! — האָט איהר איינע גוטמוטהיג א שטאָך געטהאָן.

און נאָך איינע, איהרע שוין גאר א נאָהענטע חבר'טע, האָט צוגעגעבען:

— אין דער סאָציאליסטישער אָרדנונג קאָן זי נאָך פסק'ענען ארבייטער־שאלות...

חאנקע איז אָבער געגאַנגען.

קומענדיג טיילמאָל צו נחום'ען און ניט געפינענדיג איהם אין דער היים, פלעגט זי דערווייל מאַכען אָן אָרדנונג אין זיין אָרימען צימערל, וועלכעס האָט אויסגעזעהן, ווי נאָך א פּאָגראָם. זי פלעגט פערבעטען דאָס בעט, אויסקעהרען דאָס צימערל און צונויפלעגען אין אָרדנונג זיינע ביכער, וואָס דער גרעסטער טייל פון זיי זיינען בעשטאַנען פון פּאָליטיש־עקאָנאָמישע. די פּאָר דיקע זשורנאַלען זיינען אויך גאָר געווען צושניטענע דאָרט, וואו עס האָבען זיך בעהאנדעלט פּאָליטיש־עקאָנאָמישע פראגען. די איבעריגע בלעטער, וואו עס איז געווען געדרוקט די בעלעטריסטיק, זיינען געווען בעהאַלטען, ווי א גרויסער סוד...

קומענדיג אהיים און טרעפענדיג אָן אויפגערוימט צימערל, פלעגט נחום זיס שמייכלען און פריינדליך זיך ווענדען, ווי פערשעמט, ניט קוקענדיג אין פּנים:

— איהר האָט דאָס אזוי פיין צוגעקליבען?...

— אז ביי אייך איז זעהר אָנגעוואָרפען געווען, — פלעגט

זיך חאנקע פערענטפערען, אויך ווי פערשעמט...

אזוי ביסלעכווייז איז חאנקע אלץ נאָהענטער געוואָרען מיט נחומען און אלץ כלומרשט אויפ'ן חשבון פון „קאפּיטאל“...

נחום איז געווען שטארק צופרידען, וואָס חאנקע איז אזא מתמיד און איז אזוי איבערגעגעבען דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, ניט קלערענדיג און ניט חושד זייענדיג חאנקען אין אנדערע געדאנקען.

איינמאָל האָט זיך נחום פערלערענט מיט חאנקען ביז א זייגער איינס ביינאכט. עס איז געווען א שטורמדיגע נאכט. דער ווינט האָט געריסען די דעכער און געקלאפּט מיט א מין דראָהען אין די שויבען. חאנקע האָט שוואך ארויסגערעדט:

— אוי, ווי וועל איך געהן אהיים!

נחום האָט זיך איינגעקוקט אין פענסטער צום דרויסען און האָט געענטפערט:

— אז איהר ווילט, קאָנט איהר דאָ נעכטיגען...

חאנקע איז רויט געוואָרען, האָט זיך שטארק פערשעמט, דאָך איז זי געבליבען.

אויסגעבעטען האָט זיך חאנקע אויפ'ן גרויסען קאָרב, וואָס איז אין צימערל געשטאנען, צושטעלענדיג צו איהם א שטול. נחום האָט איהר אפילו פּאָרגעלעגט זיין שטרוי־זאק, ווייל — האָט ער איהר ערקלעהרט. — ער האָט ליעב צו שלאָפען וואָס הארטער. חאנקע אָבער האָט ניט געוואָלט אָננעהמען דעם דאָזיגען אָפּפער און זי האָט געזאָגט, אז זי וועט זיך מאכען בעקוועם מיט אנדערע מיטלען.

ליגענדיג שוין אין בעטעל האָט נחום זיך געפיהלט זעהר גוט, דערמאָנענדיג זיך, אז אין זיין צימער געפינט זיך, אויסער די פּאָליטיש־עקאָנאָמישע ביכער, נאָך א לעבעדיגער מענש. ער האָט ווארים, פון בעט, זיך איבערגערעדט מיט חאנקע'ן, וואָס

איז געלעגען אין א ווינקעל אויפ'ן קארב:

— אייך מוז זיין אודאי הארט צו ליגען.

— א, ניין, איך שלאף ווי א פריצטע... — האט חאנקע הארציג־ווייך געענטפערט...

מיט דער צייט האט חאנקע אנגעהויבען אלץ אפטער צו בלייבען ביי נחום'ן, אונטער פערשידענע תירוצים, ביז זיי ביידע האבען ווי אין געדאנק בעשליסענדיג, ניט ארויסרעדענ־דיג עס מיט'ן מויל, זיך בעזעצט צוזאמען אין צימער.

שפעטער פלעגט מען זיי שון זעהן ביידען צוזאמען אין דער ביליגער רעסטאראציע עסען א מיטאג אלע טאג, און נאך שפעטער האבען זיי שוין פאר מענשען אין די אויגען געזאגט איינער צום אנדערען „דו".

נחום איז געווען זעהר צופרידען. חאנקע איז א טרייע חבר'טע, האט דערצו א שארפען קאפ, מען קאן מיט איהר אמאל שמועסן וועגן טעארעטישע פראגען און זי פאסט עס אויף, ווי א מאנסביל...

איין זאך האט נחום'ן דאך אביסעל בעאונרוהיגט, ער האט בשום אופן ניט געוואוסט, צי חאנקע איז א שעהן מיי־דעל, צי ניט.

אז זי געהט אביסעל איינגעבויגען — דאס האט ער גע־זעהן בחוש, אבער צי האט זי א שעהן פנים — וועגען דעם האט ער בשום אופן ניט געקאנט זאגען קיין מיינונג... ער אליין איז ניט קיין מבין אויף שעהנקייט.

דאך וואלט ער זעהר זיין צופרידען, ווען ער וואלט גע־וואוסט, אז חאנקע איז שעהן.

ווי אזוי קאן מען עס דערגעהן?

ער זאל פרעגען ביי א בעקאנטען, וועט דאך איהם יענער אויסלאכען. אליין קאן ער בשום אופן ניט בענעהמען, צי איז

זי שעהן, אָדער ניט, ווענינגסטענס צי איז זי כּאָטש חנ'עוודיג...

און וואָס ווייטער האָט איהם די פראַגע מעהר אָנגעהויבען צו בעאונרוהיגען. מילא, שעהנקייט וואָלט ער שוין מוחל געווען — ווער ווייסט אָבער, צי איז זי ניט קיין פּערזעהעניש: א קשיא אויף א מעשה! אז ער אליין פערשטעהט דערין ניט, כּאָטש הרג'ע איהם! ער פאַלט אמאָל אויף א שכל און וויל ביי א בעקאַנטען פון הינטען אַרום דערגעהן:

— ווי געפעלט אייך מיין חאַנקע?

— אַ, כאַפּט זיך אָן יענער, ווי בעגייסטערט — א וואויל מיידעל...

ווייסט ער ווידער ניט: וואויל איז דען שעהן?... זאָל ער פרעגען אָפען: איז זי א שעהנע? פּאַסט ניט. וואו זיינען דען זיינע אויגען.

פרעגט ער אין א צייט אַרום ביי א צווייטען: — ווי געפעלט דיר, ברודער, מיין חאַנקע?

— אַ, כאַפּט זיך אָן יענער נאָך מעהר בעגייסטערט — איז א טייער מיידעל...

צו אַלדי טייפעל; אז זי איז א וואויל און טייער מיידעל, ווייסט ער אליין. איהר תפיסה, איהר בענעהמען „קאַפּיטאַל" מאַרקס מעגען מאַנסביל מקנא זיין, אָבער צי איז חאַנקע א שעהנע? אָט וואָס איהם מוטשעט. דאָס הייסט, שעהנקייט איז ער מוחל, צי איז זי אָבער, ווער ווייסט, ניט קיין גראָב פּערזעהעניש... ווער קאָן עס וויסען?

און ער פרעגט ווידער ביי א דריטען:

— נו, געפעלט דיר מיין חאַנקע?

— אַ, חאַנקע איז א זעלטען מיידעל. בעקומט ער ווידער אָן ענטפער און בלייבט ווי אין קלעם. זאָל כּאָטש איינער זאָגען א מיינונג ווי געהעריג איז. וואָס איהם אינטערעסירט...

און ער פאַלט אויף א אידעע. ער וועט פרעגען חאַנקען

אליין. זי איז אן עהרליכע ריינע נשמה, דערין איז ער זיכער — זי וועט איהם דערצעהלען דעם אמת.

— חאנקע, רופט ער זיך אב צו איהר איינמאל בייגאכט — חאנקע?

— וואס איז, נחום, הא? — פרעגט זי ליעבליך.

— איך האב דיך, חאנקע, געוואלט עפעס פרעגען.

— עפעס א טעארעטישע זאך? — פרעגט חאנקע נאך ליבער און בלעטערט דערווייל דעם גראבען „קאפיטאל“, וואס ליגט אויפ'ן טיש.

— ניין, דוקא א נארישקייט... — ענטפערט נחום און דאס הארץ קלאפט שטארק. ווער ווייסט, וואס פאר א דורכפאל ער קאן האבען מיט דער דאזיגער ווילדער פראגע.

— ווי קומסטו צו פרעגען נארישקייטען? — שמייכעלט חאנקע.

— יעדער מענש האט זיינע נארישקייטען... ווערט נחום דאך מוטהיגער און געהט איבער גלייך צו דער זאך — זאג מיר, חאנקע: דו ביזט א שעהנע?

חאנקע קוקט איהם אן אנפאנגס פערוואונדערט, נאכדעם פרענט זי איבער:

— וואס איז דיר די נפקא־מינה...

— יא... ענטפערט נחום געשטאמעלט... יא... קיין נפקא מינה איז דאס מיר טאקע ניט... איך וואלט אבער וועלען טאקע וויסען... איך אליין קוק אויף דיר אמאל, קוק, קוק און קאן ניט פערשטעהן... דאס הייסט, איך בין ניט קיין מבין...

— גלויב מיר — האט חאנקע געענטפערט — אז איך אליין וויים אויך נים...

און אזוי איז נחום דעם סוד ניט דערגאנגען...

דער פערביטערטער.

— געגוג דיר שוין צו פּאַפּען! — האָט בערלען, א אינ־געל פון 18 יאָהר, געוועקט די שוועסטער, א מיידעל פון א יאָהר 27.

בערעל האָט שוין אייגענטליך אליין גערעכענט אויפ־שטעהן, נאָר א קוק געבענדיג אויף דער שוועסטער, אויף איהר ברונז'דיגען פּנים, האָט זיך איהם ניט געוואָלט איהר נאָכגע־בען און ער האָט זיך איבערגעדעקט מיט דער קאָלדרע.

דאָס האָט די שוועסטער גערייצט: זי איז שוין מיט 3 שעה צוריק אויפגעשטאַנען, שוין א האלבע קלייד אויפגע־נעהט און זי האָט זיך צושריען:

— שטעה אויף, פוילער הונד! איך שלעפּ דיך אראָב פאַר די פיס.

פאַר די פיס האָט זי איהם נאָך ניט געשלעפּט, נאָר בערלען האָט זיך עפּעס געדאַכט, אז זי שלעפּט איהם שוין, און ער האָט אָנגעהויבען וואַרפען מיט די פיס און שרייען:

— געהסט אוועק, צי ניט — וואָרים איך גיב דיר אין די צייהנער.

— אוי, רבונו של עולם, זאָל מען איהם שוין „אָפּהוי־בען"! האָט זי זיך צעזוננגען.

— עס הויבט זיך שוין אָן! — האָט די אַלטע מוטער גע־זיפצט. זי איז צוגעגאַנגען צו זיין בעט און האָט ווייך געבע־טען איהם:

— שטעה אויף, מיין זוהן, וויפיעל איז דער שיעור צו שלאָפען! באלד קומט שוין בייל קע ארבייטען.

דער כוטערס וויבער טאָן און דאָס, וואָס בייל קע

קומט באַלד צו געהן האָבען געוווירקט און ער האָט בעשלאָסען אויפצושטעהן, נאָר כדי די שוועסטער זאָל ניט אויספיהרען, איז ער נאָך געבליבען ליגען א ווײַלע.

— א תכשיט'ל! — האָט זיך די שוועסטער געווענדט צו דער מוטער מיט כעס — ווי זי רעדט דאָס מיט איהם: פּונקט, ווי מיט א בן יחיד'ל...

די אַלטע מוטער האָט דערויף גאָר נישט געענטפערט. זי האָט נאָר א זיפץ געטהאָן, בערלען האָט דער זיפץ א שטאָך געטהאָן. „א רחמנות אויף די מאַמען" — האָט זיין גאַנצעס וועזען דערפיהלט, און ער האָט זיך אויפגעהויבען.

די שוועסטער האָט זיך געזעצט נעהען און געמורמעלט עפּעס מיט כעס. בערעל האָט גאָר נישט געקענט בענעהמען וואָס זי רעדט, דאָך האָט ער געוואוסט אויף זיכער, אז דאָס מורמלען בעלאַנגט אָן איהם און אין הארצען האָט איהם שוין אָנגעהויבען צו זידען.

— איך וועל זיך מיט איהר אָברעכענען!

עס איז אריין דער שוועסטערס ארבייטאָרין, ביילקע, א יונגע שלאַנקע בראָנעטין, מיט טיפע קלוגע אויגען. דערזעהענדיג בערלען נאָך ניט קיין געוואַשענעם, האָט זי זיך צעלאַכט מיט א פרעהליכען געזונטען געלעכטער:

— אזוי שפּעט, שעהנער מענש, שלאָפט מען עס? א גאַנצער פּריץ! שעמען וואָלט איהר זיך! איך האָב שוין אָב־געגעסען!...

—ניט אייער דאגה! — האָט בערעל אָנגעבלאָזענערהייט איהר געענטפערט. אריינקוקענדיג אָבער אין איהרע צוויי שעה־נע אויגען און אין איהר לאַכענדיגען פּנים, האָט ער חרטה געקריגען אויף זיין ברוגז'דיגען טאָן! צייט זי ארבייט ביי דער שוועסטער, קלויבט ער זיך אַלץ צו אויסצודריקען איהר זיין ליעבע, און שטענדיג ענטפערט ער איהר גראָב. זי מוז

איהם געווים פיינד האָבען...

דער געדאַנק ערגערט איהם, ער ווערט צורייצט און וויל, אַז די שוועסטער זאָל איהם ווידער עפּעס פערטשעפּען, ער זאָל קענען דעם כעס אויסלאָזען.

נאָר די שוועסטער גיט ארויס ביילקען עפּעס אַן ארבייט און קוקט ניט אפילו אין זיין זייט. א דענערווירטער געהט ער זיך וואשען אין א ווינקעל. ער שטעהט ביים וואסער און שרייט:

— א האנדטוך!

קיינער ענטפערט איהם ניט.

— א האנדטוך!! — טופּעט ער מיט די פיס.

— ביזט ניט קראַנק צו זוכען, — ענטפערט די שוועס־טער.

ער וויל איהר עפּעס ענטפערען, נאָר זיין כעס איז אזוי ווילד, אַז ער וויים ניט וואָס פאַר א וואָרט ער זאָל איהר א וואָרף טהאָן, און אנשטאט א וואָרט ווארפט ער איהר עפּעס א שטיקעל העלצעל.

— מאַמע! — שרייט די שוועסטער — נעהם צו דעם גזלן, ער לאָזט מיך ניט ארבייטען!

— מיאוס, בערעל, פע! — קרימט זיך ביילקע.

בערלען ווערט פאַר חרפּה היים אין קאָפּ. „מיאוס, זאָגט זי — מיאוס!“ זי איז גערעכט! „טאקע מיאוס, — פע!“...

און ער וויל איהר זאָגען, אַז ער איז ניט שולדיג דערין; אַז אַלע נאַכט וויינט ער, וואָס ער צאַפּט דער שוועסטער אומ־זיסט דאָס בלוט! אַז, פערקערט, ער איז גאָר א גאַנץ גוטער: אָט האָט ער נעכטען אַן אָרעם־אָבגעריסענעם איינגעלע די לעצ־טע צוויי קאָפּיקעס אוועקגעגעבען... דאָס איינגעלע האָט אזוי געוויינט; ער איז גאָר קיין גזלן ניט. באשר עס הויבט זיך אָן דער ווינטער און איהם האָט מען פאַר א מאַלער געמאַכט, און ער וועט מוזען א גאַנצען ווינטער זיצען אָהן ארבייט און

עסען דער שוועסטערס פּראַצע... זאָגען דאָס אָבער אַלץ, קען ער ניט — עס וועט אַרויסקומען גאָר נישט „דאָס". „וואָס איז שולדיג די שוועסטער, אַז דו האָסט קיין אַרבייט ניט?"... און זיין האַרץ בלוטיגט זיך, וואָס די שעהנעביילקע האָט פון איהם אַזאַ מיינונג:

„ביילקע, ביילקע! ווילט זיך איהם אויסשרייען — האָב רחמנות!" ער גיט אָבער אַ קוק אויף ביילקען, אויף די שוועס־טער, אויף די מאַמען און זעהט אין יעדערענס אויגען פעראַכ־טונג צו איהם, זיין כעס פלאַמט ווידער אויף, און ער זוכט מיט געַרויש דעם האַנדטוך.

נאָכ'ן אָבווישען זיך שטעלט ער זיך דאַוונען, ער טהוט אָן די תפילין און מורמעלט עפּעס. דעם „פּירוש המלות" ווייסט ער ניט און ניט קוקענדיג, וואָס ער האָט צייט, איז איהם דאָס גאַנצע דאַוונען אַ משא, איבערהויפּט דריקט איהם דער „של ראש".

— „עפּעס אַ גרויסער „של־ראש", — טראַכט ער מיט כעס — אפילו קיין רעכטע פּאָר תפילין האָט מען מיר ניט געקויפט, אַ קלאָג נאָך זיי!"...

אין פינף מינוט אַרום כאַפּט ער אַראָב מיט כעס די תפילין...

די שוועסטער צושרייט זיך מיט איראָניע, ווענדענדיג זיך צו ביילקען:

— זעהסט — ער האָט שוין אָבגעדאַוונט! מאַמע! זעהסט דיין „צדיק", ער איז שוין פערטיג!

בערעל האָט שוין אייגענטליך אַליין חרטה, וואָס ער האָט אַזוי גיך די תפילין אַראָבגענומען: דאָס רעליגיעזע געפיהל איז ביי איהם גאַנץ שטאַרק, פאַר'ן אידישען גאָט ציטערט ער, נאָר די בעמערקונג פון דער שוועסטער צורייצט איהם אַזוי, אַז ער וואָלט זיך וועלען נוקם זיין אָן איהר און ער ענטפערט גראָב:

— איך לאָך פון דיר מיט'ן דאַוונען צוזאַמען!...

— לאָך, לאָך! — ענטפערט די שוועסטער קאַלט — איך וועל דיר עסען ניט געבען...

— דו וועסט מיר עסען ניט געבען? דו?! — צוקאָכט ער זיך מיט אַ העליש פייער און שפּרינגט פון הויט שיער ניט אַרויס. ער פיהלט אָבער, אַז ער קען דאָ גאָר גישט מאַכען: זי איז די פערדינערין, זי שפּייזט די מאַמען אויך... און מיט פערלאָפענע אויגען שטעלט ער זיך אַוועק מיט'ן פּנים צום פענסטער, קלערענדיג שוין וועגען פריהשטיק. עס הויבט איהם שוין אָן ציהען דאָס האַרץ. ער דערמאָהנט זיך אָן זומערדיגע פריהשטיקס... אַ היים איז ער ניט געגאַנגען פריהשטיקען. ער האָט פיינד, די מאַמע זאָל איהם קאַרגען... ער פלעגט אַריינ־געהן אין אַ קאַפע־הויז און אַ לעב טהאָן. אמת, בשעת ער פלעגט טרינקען די קאַפע און עסען די פּוטער־קוכען, פלעגט איהם דאָס האַרץ אַביסעל וועה טהאָן: „די מאַמע איז אַן אלמנה, בעסער וואָלט ער איהר אַוועקגעבען"! ער פלעגט זיך אָבער פערטהיידיגען מיט דעם, וואָס ער האָרעוועט זעהר שווער: אין סכנות שטעלט ער דאָס לעבען, אויפ'ן פינפטען שטאָק קריכט ער, און טאָמער ווערט ער גאָר גע'הרג'עט... אָ, איצט וואָלט איהם די מאַמע גאָר ניט געאַרט, ער וואָלט נאָר געלד געהאַלט, וואָלט ער אויף צו־להכעיס געגאַנגען פריהשטיקן אין אַ קאַפע־הויז. איצטער פערדינט ער אָבער ניט — עס איז ווינטער, קיינער מאָלט ניט קיין הייזער און דער שוועסטער'ס פריהשטיק מוז ער עסען... אָ, ווי עס ציהט אין האַרצען...

באַלד וועל איך בעטען עסען, קלעהרט ער — וואָס האָב איך מורא פאַר איהר? וואָס איז זי דאָ פאַר אַ בעל־הבית'טע?

— איך וועל ביי איהר גאָר גישט בעטען... ביי דער מאַ־מען וועל איך בעטען...

— מאַמע...

ער קען אָבער ניט אויסרעדען זיין בקשה ווייטער און איהם טהוט הנאה, וואָס די מאמע האָט ניט דערהערט.

אין א ווײלע אַרום שרייט ער אויס מיט גוואַלד:

— מאמע, גיעב מיר א גלאָז טהיי!

— ניטאָ שוין קיין טהיי! — ענטפערט די שוועסטער

— האָסט געזאָלט אויפשטעהן פריה, פריץ מיינער!

ער וויל איהר עפּעס ענטפערן. ער דערמאָהנט זיך אָבער, אַז זי איז פּאָרט איצטער דער תקיף — דאָס בייטעלע מיט געלד ליעגט טאַקע ביי איהר.

„פערפאַלען!"...

און ער דערמאָהנט זיך, אַז אַזוי וועט זיך ציהען דער גאַנ־צער ווינטער — א גאַנצען ווינטער וועט ער אומגעהן לעדיג! א גראָשען ניט פערדיענען — א גאַנצען ווינטער וועט ער זי־צען אויף דער שוועסטערס קארק — זי וועט זיין די פערדינע־רין, די „בעל־הבית'טע", די שפּייזערין; איהר וועט די מאמע גלעטען, חנפה'נען, פרעגען אַלע ווײלע: „וואָס ווילסט דו מיין טאָכטער?" און ער וועט זיין אַן איבעריגער, א הונד.

„א הונד! א הונד!" רייצט ער זיך מיט זיך אַליין אין געדאַנק און פאַר צאָרען וואָלט ער טהאָן עפּעס א ווילדע זאַך, מיט עפּעס נוקם זיין זיך אַן עמיצען...

— מיר ווילט זיך שוין עסען! — ווענדט זיך אין א האַל־בע שעה די שוועסטער צו דער מוטער.

אין איהר טאָן שטעקט דער שטאָלץ פון א מענשען, וואָס ווייס אַז זיין עסען פערדיענט ער; עס קומט איהם. און בערלען שטעכט דער טאָן, איהם דאַכט זיך, אַז זי וויל גאָר ניט עסען, נאָר זי רייצט זיך מיט איהם...

די מוטער דערלאַנגט איהר א גלאָז קאַווע מיט בוטער־ברויט.

— גיעב מיר אויך עפּעס עסען! — ברומט בעריל, ווענ־דענדיג זיך צו דער מוטער.

— ווארט מיין זוהן, באלד! — ענטפערט די מוטער ווייך. בערלען דאכט זיך אָבער, אז די ווייכקייט איז א גע־מאכטע, זי, די מאמע, האָט א סך ליעבער די שוועסטער און נאָר דערפאר, וואָס די שוועסטער פערדיענט וויזנטער אויך, — און דאָס, וואָס זי ענטפערט איהם ווייך איז נאָר דעריבער, כדי ער זאָל דער שוועסטער'ס פריהשטיק ניט שטערען, — און ער פּלאַקערט אויף:

— עסען גיעב!

— קוק אָן דעם פּריץ! — צובייזערט זיך די שוועסטער, זופּענדיג די קאַווע, — זומער פרעסט ער אויף דאָס גאַנצע פערדיענסט און איצטער קומט ער עסען מיין פּראַצע; געה פערדיענען!

בעריל וויל איהר ענטפערען: משוגענע, וואָס רעדסט דו — עס איז דאָך ניטאָ קיין ארבייט, עס איז דאָך ווינטער, פערשטעהסט, ווינטער!... ער וויל זיך אָבער ניט פערענטפּע־רען פאר איהר, עס דערלאָזט איהם ניט זיין שטאָלץ. דער כעס זיינער פּלאַקערט אַלץ שטארקער און שטארקער, ער קען ניט איינשטעהן, עס הויבט איהם פון אָרט, עפּעס שטעכט איהם אין די ביינער און אין מיטען ברוסט קיצעלט עפּעס א מאָדנע חיה'לע... ער געהט אום הין און צוריק ווי צעמישט, ווייס זיך ניט צו וואָס צו כאפּען, גיט פּלוצים א שפּרונג צום טיש און א זעץ איבער איהם מיט א ווילדען געשריי:

— וואָס האָט איהר מיך געמאכט פאר א „מאלער“! א קלאָג זאָל אייך כאַפּען!...

זיי בלייבען אַלע שטיל. די שעהנעביילקע שטעלט אויף איהם אויס די אויגען, האַלטענדיג די נאָדעל אין דער אונבע־וועגטער האנד. בערלען דאכט זיך, אז ער האָט געטראָפען:

ביילקען געפעלט עס, זי גיט איהם אין הארצען געווים גערעכט! ער איז דערפון צופריעדען, און כדי ער זאל בלייבען דער גע־רעכטער, ער זאל זיך ניט אויסרעדען עפעס צוריק א נאריש־קייט, לויפט ער ארויס אויפ'ן גאס ניט קיין געגעסענער...

— „פאר א מאלער האבען זיי מיך געמאכט!" — ברומט ער לאזענדיג זיך געהן איבער'ן גאס. איהם דאכט זיך, אז בייל־קע שטעהט דערביי, קוקט איהם אן ערנסט מיט איהרע שווארצע אויגען און גיט איהם גערעכט: „אודאי זענט איהר ניט שולדיג!"...

ער בלאנזשעט איבער די גרויסע, לאנגע גאסען. ביסלעכ־ווייז ווערט זיין כעס קיהלער ,און דאס פערדריסט איהם: בשעת כעס פיהלט ער זיך גערעכט; ווי דער כעס ווערט אבער געקילט, בעוויייזט זיך אין הארצען גלייך די חרטה און זי נאגט איהם.

ער האט אייגענטליך די שוועסטער גאר ניט פיינד. זי איז דאך אן ארעמע שוועסטער, עס איז אויף איהר א ביטע־רער רחמנות, א ביטערער צער! זי איז שוין אן אלטע מויד. אין די שלייפען ביים שטערען זעהען זיך שוין ביי איהר גרעלע אדערלעך. ער וואלט אזא כלה ניט וועלען בשום אופן... און דער געדאנק רופט ביי איהם ארויס נאך מעהר רחמנות אויף דער שוועסטער, איהם דאכט זיך, אז זי וועט אייביג זיצען, אייביג הארעוועז...

„וואס האב איך צו איהר?" וויינט אין איהם דאס הארץ — „זומער, אז איך פערדיען, פערשווענד איך דאס גאנצע געלד, איך געה אין פארק, אין צירק, אין קנייפעס... איך לעב א טאג און זי זעהט קיינמאל די וועלט ניט. פון 13 יאהר אן הארעוועט זי און קלייבט אויף נדן... ביינאכט וויינט זי שטענ־דיג פון שלאף, איך הער און עס שניידט מיר אין הארצען — איך וויים — זי וויל חתונה האבען... פיער חתנים האבען איהר שוין די תנאים אבגעשיקט, מען פארצאפט איהר דאס בלוט

גע'הרג'עט זאָלען זיי ווערען, די „לאָבוסעס"...

ער ווערט אויפגעבראַכט אויף די שוועסטערס חתנים, ער וואָלט זיי יעצט בעגעגענט וואָלט ער זיי געהרג'עט... און דער שוועסטער איז ער אַלץ מוחל, ער פיהלט זיך אין גאַנצען אומ־גערעכט געגען איהר. ער בעשליסט, ער וועט זי איבערבעטען.

ער בערעכענט זיך אָבער, אַז איבערבעטען וועט ער ניט קענען, דאָס איז אַ שווערע זאַך, דאָס איז עפּעס מיאוס: גלאַט פּלוצים אין מיטען דערינען: מיין ליעבע שוועסטער!... ניין! ער וועט אַזוי אונבעמערקטערהייט ווערען בעסער צו איהר, וועגען עסען וועט ער קיינמאָל ניט רעדען, וועט זי געבען — איז גוט, ווען ניט... נאָר נאַרישקייט, זי וועט דען עסען ניט געבען, זי זשאַלעוועט מיר דען? זי איז נאָר אויף מיר אין כעס, אַז איך קריג זיך מיט איהר, אָבער אַזוי... יאָ אַזוי בלייבט עס! קיינמאָל זיך ניט קריגען מיט איהר, ווערען מיט איהר אין גאַנצען גוט. ער וועט נאָך פאַר איהר אַ חתן אויך קריגען... ער וועט זומער אָנהויבען אַרבייטען, וועט ער קלייבען אַ קאָפּיקע צו אַ קאָפּיקע און וועט בעצאָהלען פאַר'ן ווינטער... עס איז טאַקע קיין תכלית ניט צו עסען איהרע אומזיסט... ער וועט זי זומער בעקאַנט מאַכען מיט זיינע חברים און וועט זי נעהמען אין פּאַרק, אומעטום, זאָל זי האָבען פערגעניגען אויך, די אָרעמע שוועסטער...

איבערפילט מיט מיטלייד צו דער שוועסטער, אַ בערוהיג־טער, שפּאַצירט ער איבער די גאַסען. עס גיט דערוויילע אַ לייכט די ווינטער־זון אויף אַ רגע; בעריל דערפיהלט דעם זומער און אַ וואַרעמע האָפנונג נעהמט איהם דורך. ביילקעס שעהן־פּנים לויפט איהם דורך פאַר די אויגען...

— ניש־קשה! — מוטהיגט ער זיך אַליין — דער ווינ־טער וועט אַריבערגעהן, איך וועל שפּעטער אַלץ פערריכטען!

און אַ בערוהיגטער, אָהן אַ שפּור פון צאָרען, לאָזט ער

זיך געהן צוריק אהיים.

צוגעהענדיג אָבער צו די טהיר, איז זיין רוהיגקייט פער־שוואונדען, דאָס הארץ האָט זיך אָנגעהויבען ווארפען און דער זומער, וואָס דארף קומען, האָט זיך איהם פאָרגעשטעלט ווייט, הינטער הויכע ריזיגע בערג. ער האָט ניט געקענט די טהיר עפענען, און ער איז א היבשע ווײלע ביים טהיר געשטאַנען, האַלטענדיג פאַר'ן הענטעל.

ענדליך האָט ער זיך געשטארקט, האָט די טהיר אָן עפען געטהאָן און האָט זיך שטיל אין שטוב אריינגערוקט. די שוועס־טער איז געווען פערנומען מיט עפּעס א פרוי, וואָס האָט זיך געלאָזט א מאָס אראָבנעהמען. דאָס האָט איהם געפרעהט. ווען ניט די פרוי, האָט זיך איהם געדאכט, וואָלט איהם געווען זעהר ניט בעקוועם צו בלייבען דאָ: די שוועסטערס און ביילקעס בליקען וואָלט איהם שווער געווען צו פערטראָגען.

נאָר אָט געהט די פרוי אוועק.

די שוועסטער זאָגט עפּעס ביילקען און איהם בעמערקט זי גאָר ניט. — די מוטער איז ניטאָ!

דיזער אַלטער צאָרן הויבט איהם אָן ביסלעכווייז צוריק צו בעהערשען. דער שוועסטערס קאַלטקייט רייצט איהם. „זי ווייסט דאָך, אז איך האָב נאָך ניט געגעסען! ח'א מין שלעכ־טע זי איז"!

ער גיט א הוסט, ווי מיט כעס.

— אָ! בעריל איז דאָ! א גאַסט! — ווענדט זיך פלוצים די שוועסטער צו ביילקען מיט א שמייכעל — „עסענקען" ויך איהם פערוואָלט!

דאָס בלוט פון'ם גאַנצען גוף גיט איהם האסטיג א זעץ אין קאָפּ. די אויגען שפּרינגען איהם שיער ניט ארויס: „זי פערשווארצט איהם אין ביילקעס אויגען: זי מאַכט פון איהם חוזק. זי רייצט זיך מיט איהם, ווי מיט א הונד... אי, אי, אי,

אי!..." איהם ווילט זיך פאר כעס דעם טיש א ווארף טהאָן מיט'ן פוס, ער שטארקט זיך אָבער און מיט א פערהאַלטענעם צאָרן פרעגט ער שטיל:

— פארהאָן וואָס צו עסען?

— געזאָלט נים אוועקגעהן! — ענטפערט די שוועסטער קורץ.

און פון פריהערדיגען רחמנות, פון די חרטה, פון די גע־דאנקען בעסער צו ווערען בלייבט ביי איהם ניט קיין זכר; ער ווערט אין גאנצען כעס און נקמה: אָט די מויד פערביטערט איהם דאָס לעבען, זי רויבט ביי איהם דעם מוטה, ער מוז זיך אָן איהר נוקם זיין. אָבער שטארק, זי זאָל פּיהלען!.. „אַלטע מויד" דארף מען אויף איהר א געשריי טהאָן...

מיט בלוטיגע אויגען קוקט ער אויף איהר; אָט — אָט פליהט שוין דאָס וואָרט ארויס, נאָר דער הונגער איז שוין ביי איהם שטארקער פאר'ן צאָרן און ער האָט מורא צו פערשפּי־לען מיט'ן וואָרט אויף זיכער דעם פריהשטיק... נאָכ'ן פריהשטיק וועט ער זיך אָן איהר נוקם זיין, ניט אַנדערש, „אַלטע מויד!"

די שוועסטער זוכט דערווייל עפּעס.

— ווייסט ניט, ביילקע, וואו דער ארבעל איז?

— אונטער בערלען, דאכט זיך, זאָגט ביילקע.

בעריל פיהלט, אז ער זיצט טאקע אויף עפּעס און ער בעשליסט ניט צו לאָזען.

די שוועסטער ווענדט זיך צום בענקעל:

— לאָז נעהמען! זאָגט זי ברוגז'דיג, ניט קוקענדיג איהם גלייך אין פּנים.

— וויל איך ניט! — ענטפערט ער צורייצט.

— פוילער הונד! — צו לאָזט צו ניט? — שרייט די שוועסטער — איך האָב קיין כח ניט מיט דיר צו עסקן.

— דוקא ניט! — ענטפערט ער און עס פערדריסט

איהם אויף זיך אַליין.

— פע, בעריל! — מוסר'ט ביילקע מיט פעראַכטונג — איהר זענט דאָך גאָר משוגע.

בעריל ווערט בלאַס: „זי האַלט מיך פאַר משוגע, זי איז דאָך געראָבט" — מיאוס, מיאוס! פויקט אהים אין מח. ער שטעלט זיך נאַריש אויף.

און דער הונגער און די בעליידיגונגען און דער געדאַנק, אַז עס וועט זיך אַזוי ציהען חשון, כסליו, טבת, שבט, אָדר — אַזוינע גרויסע חדשים, ווינטערדיגע חדשים!... אַז ביי ביילקען האָט ער שוין דעם ווערטה פערלוירען, אַז ער טהוט ווי אַ ווילדער, — דאָס אַלעס צוזאַמען פערמישט זיך, און זיין צאָרן דערגרייכט די העכסטע שטופע, עס ברענט אין איהם עפּעס אינוועניג, ער מוז עס מיט עפּעס לעשען, ער געהט אום הין און צוריק. און פּלוצים שטעלט ער זיך אַוועק קעגען דער שוועסטער מיט פערלאָפענע אויגען, לאַכט זיך ווילד פינאַנ־דער און גיט אַ געשריי:

— אַלטע מויד, ווער וועט דיך נעהמען! ?..

אין שטוב איז, ווי אַ דונער דורכגעלאָפען:

ביי דער שוועסטער פאַלט ארויס דאָס שטיקעל שטאָף פון דער האַנד, זי קוקט שטאַר אויף ביילקען. יענע שמייכעלט, דאַכט זיך... די שוועסטער הויבט עפּעס אָן צו זוכען אויפ'ן טיש... זי כאַפּט אָהן ווערטער דאָס שעריל און וואַרפט אויף בערלען. דאָ פערגעסט בעריל אָן אַליין: אָן הונגער, אָן לאַנגען ווינטער, אָן ביילקען — איין מאָל פאַר אַלע מאָל, ער וועט צוברעכען די מאַשין...

— נאַ דיר! — שרייט ער אויס, אַ בריאַזג געבענדיג די מאַשין.

—אי — אי — אי! צעיאָמערט זיך די שוועסטער.

ביילקעלע, וואָס טהוט מען מיט איהם? געה רוף מענשען, לאָז מען איהם בינדען.

—טאַקע בינדען! — זאָגט ביילקע העכסט אויפגעבראַכט.

— שווייגט! — שרייט בעריל — איך פּלעט אייך דעם מח.

אויפ'ן טומעל לויפט אריין די מוטער.

— וועה צו מיר, וואָס טהוט זיך דאָ! — ברעכט זי מיט די הענד.

בעריל שווייגט און די טאָכטער דערצעהלט מיט האַר־צענס־רייסענדער שטימע, וואָס דאָ איז געוועזן. גרויסע טרעה־רען קאַפּען פון איהרע אויגען, זי דערצעהלט דעם אמת, נאָר בעריל'ען דאַכט זיך, אַז אין יעדען וואָרט שטעקט אַ גראָבער ליגען, אַ ווילדע פאַלשקייט! פאַר וואָס דערצעהלט זי ניט דעם „עיקר"... פאַר וואָס דערצעהלט זי ניט פון דעם לאַנגען ווינ־טער און פון נאָך און נאָך... זי דערצעהלט נאָר, וואָס עס פּאַסט פאַר איהר, אַז זי זאָל בלייבען גערעכט...

און דער שוועסטער'ס וויינענדע שטים, און דער מאַמעס פערצווייפעלטע בליקען ברענגען איהם ארויס פון געדולד, נאָר ער ווייסט ניט, וואָס זאָל ער טהאָן; ער האָט שוין אַלץ אָפּ־געטהאָן, די מאַשין אפילו צובראָכען... דאָ האָט ער שוין ניט וואָס צו טהאָן, עסען וועט ער שוין ניט, ביי ביילקען האָט ער זיך פערשוואַרצט... ער לויפט ארויס אויפ'ן הויף, שפּאַרט זיך אָן אין אַ ווינקעל פון אַ וואַנד און וויינט זיך ביטער פונאַנדער...

די נייע שאלה.

דערהערט, אז עס זיינען פאראן אזוינע מענשען, וואס ווילען מאכען, אז אויף דער וועלט זאלען ניט זיין קיין רייך און קיין ארים, — האט חייקעל דער בערשטער, א זעכצעהן־יעהריגער בלאס בחור'ל, איראניש אנגעקוקט מיט זיינע גרויסע שווארצע אויגען דעם, וואס האט עס איהם דערצעהלט און האט זיך אנגערופען:

— דו ווילסט „לייזען"? ניין, ברודער, ניט געטראפען דאס ארט! ביי מיר ועסטו ניט לייזען — געה זוך אן אנדער נאר.

שפעטער אבער, אז „חברה" האט איהם אריינגענומען אין איהרע הענד און מען האט איהם אריינגערוקט דאס ספר „גן עדן התחתון", האט זיך איהם שוין געלעגט די זאך אויפ'ן מח. אבער בענעהמען דאס ווי געהעריג און ווערען א מאמין דערין, האט ער נאך ניט געקענט. דריי מאל האט ער דעם „גן עדן התחתון" געלעזען, אין פיעל ערטער געפרעגט „פשט", וואס די „חברה" האט איהם ערקלערט אויפ'ן שענסטען און פאפולערסטען אופן מיט אלע אויסרעדעענישען, און דאך האט ער, קראצענדיג זיך אין פאה און אביסעל ווי צוטומעלט געפרעגט:

— אבער ווי אזוי קען דאס זיין?

האט אבער חברה ניט געשוויגען און האט איהם מכבד גע־ווען מיט דעם קליין שעהן ספר'ל „די מעשה מיט די פיער ברי־דער". אזא מין מעשה האט ער אפילו אמאל געלעזען, זי האט געהייסען „מעשה בנ' אחים", („אחים", האט ער געוואוסט נאך פון תלמוד תורה, איז דער טייטש ברידער) אבער נאך דער מעשה בנ' אחים איז ער פרימער געווארען און האט מיט מעהר

כונה אָנגעהויבען צו דאַווענען, כדי אַז טאָמער וועט ער אַמאָל חלילה פערוואָרפען ווערען אויף אַ וויספע, זאָל איהם גאָט אויך מציל זיין, ווי יענעם צדיק פון דער מעשה, אָבער אַז ער האָט דורכגעלעזען די „מעשה מיט די פיער ברידער" איז ער צום דאַווענען קעלטער געוואָרען און האָט שוין געהאַט אַ שטי־קעל ידיעה אין סאָציאַליזם.

חברה האָט דערזעהן, אַז עס געהט אַ גאַנג, אַז פון חייק־לען קען ארויסוואַקסען אַ סאָציאַליסט אַ לייט, האָט זי אידם געגעבען „פון וואָס איינער לעבט" און „ווי קומט אַ איד צום סאָציאַליזם?" און „רפאל נעריצך" און שפּעטער נאָך, „טי־פערע" און נאָך שווערע ביכלעך, אויף וועלכע חייקעל פלעגט זאָגען, אַז זיי זיינען נאָך שווערער ווי די גמרא „ביצה", וואָס ער האָט אַמאָל אָנגעהויבען אין תלמוד תורה צו לערנען.

— שווערער — האָט ער צוגעגעבען מיט אַן ערנסטען שמייכעל, — אָבער שעהנער.

און אַזוי ביסלעכוויז איז חייקעל בערשטער געוואָרען אַ סאָציאַליסט אויף זיין שטייגער. דאַווענען, פערשטעהט זיך, האָט ער אין גאַנצען אויפגעהערט, אָבער מען זאָל זאָגען, אַז חייקעל איז געוואָרען אַן אפּיקורס, קען מען ניט, ער האָט מעהר ניט, ווי געביטען די רעליגיאָן... אנשטאַט דאַווענען און „ברכות" און קדושות האָט ער זיך גענומען מיט דער זעלבער כונה צו די פערבאָטענע לידער. און אַז ער פלעגט זינגען „מיר ווערען געהאַסט און געטריבען", פלעגט ער פערמאַכען די אויגען, ווי אַמאָל אינגעלוויז צו שמע ישראל און פלעגט אריינקומען אין אַ רעכטען רעליגיעזען עקסטאַז. טאָמער פלעגט ביי אַ פער־זאַמלונג פון עטליכע ארבייטער איינער זיך פערגעסען און אָנהויבען זינגען אַ ליעד פון שולמית, צי פון בר כוכבא, צי אַזוי אַ „ליעבע־ליעד", פלעגט חייקעל מיט אַ פרומער מינע אָנ־הויבען צו מוסר'ן:

— פע, א חרפה און א שאנדע! וואָס זינגסטו אזעלכע בורזשואזיסטישע לידער?

און גלייך פלעגט ער אָנהויבען צו זינגען:
מיר ווערען געהאסט און געטריבען...
און די איבעריגע פלעגען אונטערכאַפּען:
מיר ווערען פעריאָגט און פערפאָלגט
נאָר אלעס דערפאר וואָס מיר ליעבען
דאָס אָרימע פאָלק...

און חייקעל פלעגט נאָך דעם ליעד אָנהויבען נאָך א ליעד, ביז די אלע „כשר'ע" סאָציאליסטישע ליעדער פלעגען זיך אויסגעהמען, — זינגען פלעגט זיך איהם וועלען נאָך אזוי פיעל! און ער פלעגט מיט אַן אונרוהיגען קול פרעגען:

— מעהר קיין ליעדער זיינען ניטאָ?
„איהר ארבייטער פרויען!"

— עט! — פלעגט חייקעל דערויף א קנייטש טהאָן זיך, דאָס איז אפילו א סאָציאליסטישע ליעד, אָבער ניט פאר מאנסביל, און דערביי פלעגט ער זיך דערמאָנען אָן דער ברכה „פון פאָרענט ביים דאווענען" „שעשני ברצונו", וואָס איז געשטאַנען אין סידור'ל מיט קליינע אויתיות'לעך און וואָס ער פלעגט דערויף נאָר קוקען מיט די אויגען, אָבער, אלס א ווייבערשע ברכה, דאָס ניט זאָגען... כאָטש אַן און פאר זיך איז אויך די ברכה ביי איהם הייליג געווען, ווי יעצט דאָס ליעד „איהר ארבייטער פרויען".

די עיקרים פון סאָציאליזם איז ביי חייקלען בעשטאַנען אין „האסען דעם שונא". דער שונא איז, פערשטעהט זיך, די רוסישע רעגירונג, אָדער ווי אויף חייקעל'ס לשון הייסט, „פאָניע גנב". דאָס איז אָבער נאָר דער פאָליטישער שונא. דער עקאָנאָמישער שונא איז דער קאפּיטאל. וואָס הייסט אָבער האסען דעם קאפּיטאל? האסען קען מען נאָר און מען דארף

די קאפיטאליסטען, די פאבריקאנטען „די וואמפירען“, זיי איז א מצוה צו האסען מיט׳ן גאנצען הארצען...

און חייקעל, אלס פרומער סאציאליסט, האט טאקע זיי גע־האסט. דאס ווארט קאפיטאליסט, אדער פאבריקאנט און עהנ־ליכע ווערטער פלעגט ער ניט קענען אויסרעדען גלייכגילטיג. זיין געזיכט פלעגט זיך אין גאנצען אומבייטען, די אויגען פלע־גען שיטען פונקען פייער און עס פלעגט זיך דוכטען, אז ער פערברענט זיי מיט זיין אטהעם...

עס פערשטעהט זיך, אז ניט בעסער איז זיין בעציהונג גע־ווען צו זיין „קאפיטאליסט“, צו זיין פאבריקאנט, בער יוזעל־מאן. ווער רעדט נאך, זייט די בערשטער האבען דעם ערשטען שטרייק געמאכט און האבען איהם מיאוס פערשפילט און דריי בערשטער האט דער „מיאוסער וואמפיר“ אלס בונטאוושטשי־קעס דער פאליציי איבערגעגעבען, איז זיין שנאה פלאם־פייערדיג געווארען, און ווען דער דאזיגער פאבריקאנט פלעגט אריין אמאל אין דער אבטהיילונג, וואו חייקעל איז געשטאנען אין א געדיכטען שטויב און געקעמט די חזיר האר, פלעגט ער אויף צו להכעיס אויפהערען פלייסיג, ווי שטענדיג, צו ארביי־טען און זאל ער קריגען די גאל... און זאל זיין דיקער בויך צו־פלאצט ווערען...

דער דיקער בויך פלעגט אבער די גאל ניט בעקומען און ניט צופלאצט ווערען, גאנץ רוהיג און געלאסען פלעגט ער זיך צוקייקלען צו חייקלען, מיט זיינע גרויע אויגען איהם אנקוקען און מיט זיין אונאנגענעהמען קול שטיל און רוהיג זאגען:

— דאכט זיך, דו האסט פערלאנגט א הוספה? פאר אזא פיינער ארבייט ביזטו טאקע ווערט א הוספה.

דא פלעגט שוין חייקעל, מיט א האריץ פול מיט האס, שנאה און נקמה־בעגעהר זיך נעהמען שנעל, אונגעוועהנליך, אוננא־טירליך שנעל צו ארבייטען מיט׳ן בינטעל חזיר האר אין האנד

איבער דעם אייזערנעם קאם... אזוי שנעל, ביז ער פלעגט אזש די פינגער צובלוטען... ווי ער וואָלט געענטפערט:

—נו, טיראַן, דערפאַר בין איך שוין ווערטה א הוספה?!

און די שנאה איז נאָך שטאַרקער געוואָרען.

אָפט מאָל פלעגט אויך אריינקומען אין חייקעלס אָבטהיילונג זעהן צי דער „פאַפּאַ איז ניטאָ?" דעם פאַבריקאַנטס טאָכטער פאַניע. א יונגע שלאַנקע פריילין, מיט א קלאָהר געזיכט, שווארצע האָר און שווארצע אויגען, וועלכע האָבען זעהר שטאָלץ, אָבער מיט פיעל חן געקוקט. איהר אריינגאַנג פלעגט א שטאַרקען רושם מאַכען אויף די אלע ארבייטער. דער שטויב, וואָס איז געשטאַנען אין אָבטהיילונג, פלעגט זיך ווי אין פאַסען שטראַהלען פערוואַנדלען. זי פלעגט אָבער גלייך, אפילו קיין אדיע ניט זאָגענדיג, ארויסלויפען און נאָך א קליין שווייגען, וואָס איהר אוועקגאַנג פלעגט פעראורזאַכען, פלעגט זיך פערבינדען אזא מין געשפרעך:

— א רוח אין איהר, ווי שעהן זי איז!

— וואָס פעהלט איהר, קדחת מיט כשר'ע פאָדעם.

— עס ליגט שוין פאַר איהר אין באַנק 50 טויזענד...

— מען דאַרף איהר גאָר „רעדען" חייקלען, וועט ער ווערען אליין א קאַפּיטאַליסט...

חייקעל פלעגט רויט ווערען און פלעגט ענטפערען ניט אָהן כעס:

— בייס בעסער אָב די צונג!...

נאָכדעם אָבער פלעגט ער א לאַנגע צייט טראַכטען וועגען איהר און ווי אויף צו להכעיס, פון דער גוטער זייט... אָבפאַנטאַזירענדיג וועגען איהר א גוטע האַלבע שעה, פלעגט ער זיך פּלוצלינג עפּעס דערמאָנען און פלעגט זיך אויפכאַפּען ווי פון א שרעקליכען חלום.

— וואָס איך קען טראַכטען! פוי! און ווי אַן אמת'ער

בעל תשובה פלעגט ער גלייך אויף די בייזע מחשבות זיך מתחרט זיין און זיך נעמען צו ריין־סאָציאַליסטישע מהשבות, און כדי אין גאַנצען אַוועקטרייבען די פריהערדיגע רעיונות פלעגט ער זיך ווענדען צו איינעם וואָס איז לעבען איהם געשטאַנען ביי דער אַרבייט און געפרעגט:

— דו האָסט געלעזען די פּראָקלאַמאַציע וועגען דעם בעקער־שטרייק אין וואַרשוי?...

אָבער וואָס ווייטער האָט חייקעל אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז זיינע געדאַנקען וועגען פאַניע, דעם פאַבריקאַנטס טאָכטער, זיינען ניט קיין כשר'ע. ער וואָלט שווערען, אַז ער האָסט זי ניט... דאַכט זיך פונקט פערקעהרט... ביי דעם געדאַנק פלעגט ער זיך ניט אויף געלעכטער דערשרעקען. און ער פלעגט רופען צו הילף אַלע ביכלעך, וואָס ער האָט געלעזן, דם „גן עדן התחתון“, און ווי „איינער לעבט“, און די „מעשה מיט די פיער ברידער“, און נאָך און נאָך. און אויב עס פלעגט נאָך ניט ווירקען פלעגט ער אויסגראַבלען פון זכרון אַלע רציחות פון די פאַבריקאַנטען בכלל און פון זיינעם בפרט, אַלע ניט געלונגענע סטרייקען, היגע און אויסלענדישע, פון וועלכער ער פלעגט לייענען, אפילו דעם „קוילען־גרעבער סטרייק“ אויך. אויף אַ וויילע פלעגט עס ווירקען, און ער איז שוין געווען זיכער, אַז ער האָסט פאַניע'ן גלייך מיט אַלע „בורזשויען“, קאַפּיטאַליסטען און טיראַנען. שפּעטער אָבער פלעגט ווי דורך אַ כשוף, אַ בליץ טהאָן פאַר זיינע אויגען איהר געשטאַלט, און דאָס געפיהל פון האַס איז ווי אַנטלאָפען געוואָרען און אין האַרץ האָט זיך בעזעצט אַ צווייטעס געפיהל, וועלכען חייקעל האָט מורא געהאַט אָנצורופען מיט'ן נאָמען, אָבער ער האָט דעם נאָמען זעהר גוט געוואוסט.

— אַ חרפה און אַ שאַנדע! — פלעגט ער זיך אַליין מוסר'ן. וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אַז אַן אַרבייטער...

סטייטש! סטייטש! אַן ארבייטער... ווער איז זי דען? אונ־זערע אַ בלוט זויגערין... פון אונזער בלוט איז זי שעהן... יענ־טיל וואָס ארבייט אין שוועבעל פאבריק, איז דאָך אייגענטליך טויזענד מאָל שעהנער, באשר, זי איז נעבעך דאר און פינ־סטער פון די קאַטאָרזשנע ארבייט, זעהט זי אוים אזוי מיאוס... נעהם איך גאָר און פערליעב זיך... פוי! אַ שאנדע! איך בין גאָר קיין סאָציאַליסט ניט...

דער געדאנק, אז ער איז גאָר קיין סאָציאַליסט ניט, האָט אָנפאנגס אזוי שטארק געווירקט, אז חייקעל האָט שין גע־מיינט, אז ער אויז שוין אין גאנצען בעפרייט געוואָרען פון די דאָזיגע מחשבות. עס האָט אָבער ניט לאנג געהאלטען; גראָד אויף מאָרגען, ווי מעשה שטן, פלעגט פאניע ארייגעהן אין זיין אָבטהיילונג און מיט איהר שטאָלצען אָבער אנגע־נעהמען קלינגענדיגען קול, פרעגען:

— איז דאָ ניטאָ דער פאפאַ?

— אָט נאָר וואָס ארוים...

און ענטפערען דוקא פריינדליך...

ליידענדיג אזוי פון דעם דאָזיגען געפיהל, האָט איהם איינמאָל דורכגעבליצט אַ געדאנק:

פון וואנען וויים ער אייגענטליך, אז מען טאָר קיין פאב־ריקאנט'ס טאָכטער ניט ליעב האָבען. וואָס איז זי שולדיג, אז איהר טאטע איז רייך, אַ טיראַן, אַ בלוט־זויגער. עס קען זיין אז לויט סאָציאַליזמוס איז דאָס גאָר ניט קיין עברה... פון וואנען וויים איך דאָס טאקע, אז מען טאָר ניט? — האָט ער זיך בערוהיגענדיג געפרעגט — קיין גרויסער „ענטוויקעל־טער“ בין איך דאָך ניט — עס קען זעהר מעגליך זיין, אז עס איז ניט אזוי שרעקליך...

דאָס האָט איהם אביסעל בערוהיגט, אָבער דאָך ניט אין גאנצען. פסק'נען אזא שווערע שאלה האָט ער זיך אויף זיך

אליין ניט געקענט פערלאָזען. וואָרים, שטיינס געזאָגט, וואָס ווייס ער? סך־הכל האָט ער געלעזען דעם „גן עדן התחתון", „פון וואָס איינער לעבט", די „מעשה מיט די פיער ברידער" און נאָך אזוינע, און פּראָקלאַמאַציעס. אמת, פּראָקלאַמאַציעס האָט ער טאַקע אַ סך געלעזען, אָבער דאָרטען שטעהט דאָך ניט וועגען אזוינע ענינים. דאָס מוז שטעהן אין די גרויסע ביכער, אזעלכע ביכער האָט ער געזעהן ביי „לייבעל אַגיטאַטאָר". ער מוז וויסען. ביי איהם דאַרף מען טאַקע אַ פרעג טהאָן.

נאָך דער ארבייט איז ער אַוועק צו לייבעל אַגיטאַטאָר.

לייבעל אַגיטאַטאָר, וועלכער האָט געוואוינט ערגעץ אין אַ הינטער געסעל, האָט דריי מאָל געפרעגט. ווען חייקעל האָט אָנגעקלאַפּט אין זיין טהיר: ווער איז דאָס?

ווען חייקעל וואָלט געדאַרפט האָבען צו איהם וועגען אַ „קאָנספּיראַטיווען" ענין, וואָלט ער דרייסט געזאָגט ווער ער איז און לייבעל וואָלט איהם גלייך אריינגעלאָזען. אָבער האָבענדיג איינענטליך אזא נארישע כאָטש סאָציאַליסטישע שאלה, האָט חייקעל קיין מוטה געהאַט צו ענטפערען ווי אַ „בעקאַנטער". צוויי מאָל האָט ער געענטפערט „איך", ווי אַ געוועהנליכער בעזוכער, דעם דריטען מאָל האָט ער זיך אָבער געפּאַסט מוטה און געענטפערט אזוי, אז לייב האָט איהם אָהן מורא אריינגעלאָזט.

— עפּעס אַ נייעס? — האָט לייב געפרעגט.

— ניין, אזוי... — האָט חייקעל פערשעמט געענטפערט... אפשר האָט איהר. עפּעס פרישע ליטעראַטור?

לייב האָט איהם עפּעס דערלאַנגט. חייקעל איז געזעסען אַ ווײַלע שטיל, געקוקט אויף דער ערד, נאכהער איז ער צוגע־גאַנגען צום טיש, אַ בלעטער געטהאָן אַ דיק בוך אין דער רו־סישער שפּראַך און מיט אַ פערשעמטען שמייכעל געזאָגט:

— דאָ מוז אודאי שטעהן פון אַלץ...

לייב אגיטאטאָר האָט געשמייכעלט און געגלעט זיינע שווארצע לאנגע צעוואָרפענע האָר.

חייקעל האָט ווידער א ווײלע געשוויגען, נאָכדעם האָט ער זיך געווענדט:

— איך האָב היינט געהאט א דיספּוט מיט אן ארבייטער.

— וועגען וואָס? — האָט לייבעל געפרעגט.

— עס איז א חרפּה צו זאָגען... וועגען „ליעבע".

— עס איז גאָר קיין חרפה ניט — האָט לייב אגיטאטאָר זיך אָנגערופען מיט אן אויטאָריטעטען טאָן. דער סאָציאליז־מוס נעהמט אין זיך אריין אלע פראגען. ליעבע איז זעהר א וויכטיגע פראגע.

— אָט וויל איך טאקע ביי אייך פרעגען — איז חייקעל מוטהיג געוואָרען. — ווי איז, למשל, דער דין, אז אן ארביי־טער פערליעבט זיך אין א עקספּלואטאטאָרס א טאָכטער?...

— ווי הייסט, ווי איז דער דין? — האָט לייבעל ניט פערשטאנען די פראגע און האָט געשמייכעלט.

— איך מיין, צי מעג אן ארבייטער זיך פערליבען אין א פאבריקאנט'ס טאָכטער?...

— אוי, אוי, אוי! נאָך ווי מעגען! — האָט לייבעל אויסגערופען.

חייקעל'ס געזיכט איז ווי מיט שטראהלען בעשאָטען גע־וואָרען.

— אזוי, מעג מען! און איך האָב געמיינט... איך האָב געזאָגט אז מען טאָר ניט...

—יאָ, מ'טאָר טאקע ניט—האָט לייבעל געלאכט—איהר ווייסט פארוואָס? ווייל אז דער פאבריקאנט זאָל זיך דער־ווייסען וועט ער דעם ארבייטער ארויסטרייבען פון פאבריק...

חייקעל האָט אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ.

— וואָס איז? — האָט לייבעל געפרעגט — האָט זיך

דען דאָ ווער פערליעבט אין פאבריקאנט׳ס מיידעל?

— ניין. עס איז אזוי געקומען צו רעד... טעאָרעטיש... האָט חייקעל שוואך געענטפערט.

— מען מעג! — האָט לייב אגיטאטאָר פעסט ארויסגע־רעדט.

אז חייקעל איז צוריקגעגאנגען פון לייבעל׳ן האָט ער אי־בערגעטראכט:

„מעגען מעג מען, נאָר אז דער פאבריקאנט זאָל זיך דער־וויסען, וועט ער דעם ארבייטער ארויסטרייבען“...

— א קרענק וועט ער עס וויסען! — האָט ער אין גע־דאנק גערעדט, און דערמאָנענדיג זיך אָן פאניען, האָט ער אין געדאנקען צוגעגעבען:

— און זי וועט אויך ניט וויסען!

„אָבער א קרענק וועט זי ניט וויסען“ האָט ער ניט גע־טראכט. ווי באלד אז ליעבען מעג מען אויך א קאפיטאליסטס א טאָכטער, היינט פאר וואָס קומט איהר א קרענק?...

שליפעס.

איך האָב מיט עטליכע יאָהר צוריק געדונגען א קליין צי־מערל ביי א אידישען ארבייטער — א מוליער.

איך האָב זיך אייגענטליך ניט ריכטיג אויסגעדריקט. דאָס צימערל האָב איך געדונגען ניט ביי איהם, נאָר ביי איהר, ביי זיין ווייב, ער אליין איז דעמאָלט אין דער היים ניט געווען.

— מיין מאַן שטעהט אויף 7 אין דער פריה און קומט א זייגער 10 ביי נאַכט — האָט זיי מיר דערצעהלט מיט א טאָן, אין וועלכען עס האָט זיך געהערט אי בעדויערונג, אי שטאָלץ.

צעהן א זייגער אין אָווענד האָט מיך איבערגעשלאָגען א פרעהליכער „גוטנ'אָבענד" פון א מאַנספערזאָן. איך האָב זיך געשטעלט אויפ'ן שוועל פון מיין צימערל און האָב דערזעהן א אידען פון א יאָהר 25, פון מיטעלען וואוקס מיט ברייטע פלייצעס, מיט א פערשמירטען פנים, פון וועלכען עס האָבען ארויסגעקוקט צוויי פרעהליכע שווארצע אויגען.

— אָט דאָס, הייסט עס, איז אונזער קווארטיראַנט ? — האָט ער כלומרשט געפרעגט דאָס ווייב, קוקענדיג אויף מיר.

—דאָס בין איך אליין ! — האָב איך אנשטאט דאָס ווייב געענטפערט.

— זיין פרעהליכער קוק, זיין נאַטירליכע בענעהמונג האָט מיר עפּעס אויפגעלעגט צו איהם.

— איהר זענט אפילו א „דייטש" — האָט ער זיך גע־וועגדט אין א ווײלע אַרום מיט א גוטען שמייכעלע — פון דעסטוועגען וועל איך אייך געבען א אידישען שלום־עליכם —

און דערביי האָט ער מיר אויסגעצויגען אַ פערשמירטע גראָבע, אָבער ווארימע האנד.

— אדרבא, האָב איך אויסגעשטאָמעלט — איך האלט זעהר שטארק פון אַ שלום־עליכם.

— מיט אַ אידישען שלום־עליכם וועט איהר אין ערגעץ ניט פערפאַלען ווערען! — האָט ער צופרידען געזאָגט.

— איהר ארבייט אַ גאַנצען טאָג? — האָב איך איהם אַ פרעג געטהאָן, ניט וויסענדיג וואָס אַנדערש צו זאָגען.

— ווי דען? ניט ארבייטען איז דען אַ תכלית? דער מענש איז געבוירען געוואָרען אויף ארבייטען. אָדם לעמל יולד, האָט ער צוגעגעבען, און זיין פנים האָט אַן ערנסטע מינע אָנגענומען. ס'איז געווען קאָנטיג, אַז ער איז שטאָלץ מיט די דריי לשון־קודש'דיגע ווערטער, וואָס האָבען זיך אזוי שווער אראָבגעקייקעלט פון זיין צונג, אָבער פאָרט זיך אראָבגעקייקעלט...

— אָ, קענט איהר דאָך לערנען אויך! — האָב איך איהם געוואָלט אָנטהאָן אַ נחת־רוח.

איהם האָט מיין קאָמפּלימענט שטארק הנאה געטהאָן. דורך די לעהם, מיט וואָס זיין פנים איז געווען בעשפּריצט, האָט דורכגעשטראַהלט אַ רויטקייט, און ער האָט געענטפערט:

— קיין גרויסער למדן בין איך ניט, נאָר קיין עם־הארץ אויך ניט. שבת קוק איך אַמאָל אריין אין אַ ספר.

— זעהר פיין! זעהר פיין! האָב איך געלויבט: תורה מיט ארבייט האָט שטענדיג אַ קיום.

— ווי אין פּרק שטעהט! — האָט ער זיך ארויסגעכאַפּט און האָט געבראַכט אַ גאַנצען פּסוק פון פּרק.

— אָ, איהר קענט דאָך טאַקע גוט לערנען! — בין איך כלומר'שט נתפּעל געוואָרען.

— ניט צו פערזינדיגען! — האָט ער שוין געשמייכעלט מיט שטאָלץ.

זיין ווייב, וואָס איז דערביי געזעסען, האָט אויך געקוואָ־לען און האָט ענדליך מיט ליעבער שטרענגקייט געזאָגט:

— נו, יאָסעל, געה שוין עסען!

— ווארט, וואָס איילסטו זיך! זעהסט דאָך אז איך פער־ברענג מיט א מענשען.

עס איז געווען קענטיג, אז ער איז מיט מיר שטארק צו־פרידען. דאָס האָט מיר הנאה געטהאָן. איך בין זיך מודה, אז איך האָב זעהר ליעב צו נושא חן זיין ביי אָרימע פערהאָרע־וועטע מענשען. איך פיהל זיך אָפט קעגען זיי שולדיג, און אז איך קען זיי כאָטש מיט עפּעס פערגעניגען פערשאַפען, בין איך ווי גליקליך.

מיר האָבען נאָך אביסעל גערעדט, ביז ער האָט זיך מיט א שמייכעלע צו מיר געווענדט:

— פון דעסטוועגען דארף מען טאַקע זיך וואַשען עסען. אז מען וועט ניט עסען, וועט מען ניט האָבען קיין כח צו ארבייטען. וועט מען נאָך חלילה מיך „ראזשאַלעווען".

איך האָב איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

— וואָס הייסט עס ראזשאַלעווען?

— איך האָב דאָך זיך דערדיענט צו א פּאָר שליפעס פאר מיין ארבייט, — האָט ער מיט א געמאכטען שטאָלץ געענט־פערט.

— ער הויבט שוין אָן זיינע שטיק! — האָט דאָס ווייב זיך כלומר'שט געבייזערט — אז אָך און וועה צו אזעלכע שלי־פעס — האָט זי אויסגעלאָזט מיט א זיפץ.

— וואָס איז? שלעכטע שליפעס? — האָט ער ניט איינ־געשטימט — איך וועל זיך ניט בייטען מיט דעם גרעסטען גענעראַל'ס שליפעס.

— וואָס איז דאָס פּאָר שליפעס — האָב איך זיך פער־אינטערעסירט.

— וואָס אַרט אייך, פּיינע שליפעס, איך וועל זיי אייך ווען עס איז ווייזען.

— אפשר קען איך זיי זעהן איצטער, — האָב איך אויס־גערעדט ווי מיט אַ בעטענדיגען טאָן.

— איצטער ?... איצטער ? — האָט ער זיך ווי פערטראַכט. ווי זאָגסטו, חאשע, — איך זאָל זיי ווייזען איצטער, צי איך זאָל אָבלעגען אויף פרייטאָג פאַר נאַכט, ווען איך וואַש מיך אָב.

— מען דאַרף קיינמאָל ניט ווייזען, — האָט זי ניט איינ־געוויליגט, — עס איז ניטאָ וואָס צו זעהן.

— געפעלען דיר ניט מיינע שליפעס? — האָט ער גע־שמייכעלט.

— מילא ווייזט, לאָמיר זיי זעהן, — בין איך געוואָרען שטאַרק נייגיריג.

— שפּעטער נאָכ'ן עסען, — האָט ער מיר אַ שעפּטשע געטהאָן אין אויער. איך בין אַריין אין מיין צימערל און האָב מיט אונגעדולד געוואַרט.

אין אַ שעה אַרום, אַז איך האָב זיך שוין פערלייענט אין אַ בוך און האָב אָן די גאַנצע שליפעס ווי פערגעסען, האָב איך דערהערט אַ שטיל שעטפּשען :

— איהר ווילט זעהן ?

— אָך, אָך ! — האָב איך זיך דערמאָהנט און האָב זיך אויפגעשטעלט.

ער איז פאַר מיר געשטאַנען אָהן אַ ראָק און האָט גע־שמייכעלט.

— באַלד ווייז איך אייך. מיינט ניט, אַז איך בין אַבי וועך — האָט ער אָנגעהויבען צו רעדען און דערביי עט־וואָס אַראָבגעצויגען פון זיך די העמד.

— איהר זעהט מיינע שליפעס? — האט ער מיר שוין געפרעגט מיט אן ערנסטען טאן.

איך האב זיך איינגעקוקט און האב זיך א טרייסעל גע־טהאן. אויפ'ן רעכטען און לינקען קארק זיינען געזעסען צוויי גרויסע ביילען ווי פויסטען. פון וואנען דאס קומט, האב איך ניט געפרעגט. איך האב פערשטאנען, אז די מולטערס לעהם, די ציגעל האבען דאס אנגעריבען...

— עס טהוט אייך גאר ניט וועה? — האב איך קוים אויסגערעדט, און האב איהם ניט געקענט קוקען גלייך אין די אויגען, ווי איך וואלט נאר וואס א גרויסע עולה איהם אנ־געטהאן.

— וועה? האט ער איבערגעפרעגט. עט, וועה! שליפעס טהוען דען וועה? אפשר די ערשטע צייט!.. איצט זיינען זיי שוין איינגעוואקסען.

— יא, יא! — האב איך געשטאמעלט: דאס זיינען עהר־ליך־פערדינטע שליפעס. אייך קומט „טשעסט" אבצוגעבען.

— עט, ווער דארף עס „טשעסט"! האט ער א מאך גע־טהאן מיט דער האנד, גאט זאל נאר געבען כח צו ארבייטען. א גוטע נאכט, מען דארף געהן שלאפען. מען דארף מארגען פריה אויפשטעהן צו דער ארבייט.

— א גוטע נאכט! — האב איך איהם געוואונשען און בין געוועזן צופרידען, וואס ער לאזט מיך אליין: איך האב מיך געשעמט צו קוקען איהם גלייך אין די אויגען אריין.

— אט דאס זיינען כשר פערדינטע שליפעס! — האב איך געטראכט בלייבענדיג אליין, און האב א גאנצע נאכט זעהר פיעל נאכגעדענקט און לאנג ניט געקענט איינשלאפען...

דער באַיקאָטירטער.

(פון גאַליציִשען אַרבייטער־לעבען)

אַרבייטער־סאָציאַליסטען זיינען אין דער פּאַרטיי דאָ בערך פיעל. זיי זיינען בעוואוסט, ענטוויקעלט; ווייסען אַלע ווי איינער, אַז וואו דער קאַפּיטאַל וועט זיך ניט קאָנצענטרי־רען, קען דער סאָציאַליזם ניט איינגעפיהרט ווערען, — און שטיל, געלאַסען וואַרטען זיי אויף דער גליקליכער צוקונפט, ווען דער דאָזיגער קאַפּיטאַל וועט זיך „קאָנצענטרירען“, אָבער דערווייל שטעהען זיי אַלע אויף 7 אַזייגער אין דער פריה און אַרבייטען ביז איינס; איינס געהען זיי מיטאָג עסען, עסען אָב אין איילעניש; ווער עס רויכערט, פעררויכערט נאָך אַ פּאַפּיראָס און געהט אַוועק צוריק צו דער אַרבייט, וואו ער אַר־בייט ביז ניין אין אבענד. איז ער אַ פרומער סאָציאַליסט, געהט ער פון דער אַרבייט אין „פעראיין“, וואו מען כאַפּט אַמאָל אַ סאָציאַליסטיש וואָרט, אַ פּראָקלאַמאַציע, און מען ווילט זיך דאָרטען ביז פינף מינוט צו צעהן; פינף מינוט צו צעהן, פערלאָזט מען דעם פעראיין און מען לויפט העןדום פּעג־דום אַהיים, כדי צו כאַפּען נאָך אַן אָפענעם טויער און ניט דאַרפען צאָהלען שפּער־געלד דעם סטרוזש.

קיינער פון זיי האָט נאָך פאַר דעם סאָציאַליזם ניט געַ־ליטען. קיין שטרייקען האָבען זיי נאָך ניט געמאַכט: „מיר זיינען נאָך ניט גוט אָרגאַניזירט!“ פערטיידיגען זיי זיך פאַר אַ רוסישען עמיגראַנט אַמאָל — „מיט דער צייט — יאָ“ און אָט אַזוי לעבען זיי זיך רוהיג און שטיל. — שבת געהען זיי הערען די „דרשה“, טאַקע אין זעלבען פעראיין, וואו עס דרשנ'ט

אמאָל אַ איינגענער רעדנער, און אמאָל אַן אָנגעפּאָהרענער פון רוסלאַנד, אַ בונדיסט. אַ בונדיסט איז מה־טוב, איז אודאי דער עולם גרעסער, וואָרים אויסער וואָס די בונדיסטען זיינען שאַר־פּע טעאָרעטיקער און געהן ארויס פון היסטאָרישען מאַטעריאַ־ליזם, זיינען זיי נאָך גוטע „סטיליסטען" און זייער „זשאַרגאָן" איז טאַקע אַן אמת'ער, ריינער, געלייטערטער זשאַרגאָן.

וואָרים, כאָטש די פּאַרטיי האַלט זיך ביי דער מיינונג, אַז „דער זשאַרגאָן" איז נאָר אַ מיטעל צו ערציהען די ברייטע מאַ־סען, פונדעסטוועגען האָבען די ארבייטער־סאָציאַליסטען טאַ־קע ליעב אַ שעהן שטיקעל לשון אויך, און ווי געזאָגט, די בונדיסטען זיינען גרויסע בעל־לשון'ס — דאָס זיינען אפילו מודה די „פּעפּעסאָווצעס".

אָט אזוי לעבען די סאָציאַליסטען אין דער גאַליצישער שטאָדט ק. רוהיג און צופרידען, מיט אַ טיפען גלויבען, אַז קוים וועט זיך דער קאַפּיטאַל קאָנצענטרירען וועט דאַמאָלס איינגעפיהרט ווערען סאָציאַליזם און עס פערשטעהט זיך, אַז ערשט דאַמאָלס וועט זיין אַ ישועה אויף דער גאַנצער מענש־הייט.

ניט אזוי אָבער איז געוועזן מיט דעם ארבייטער יואל בלומשטיין. ער איז טאַקע אויך ארויסגעגאַנגען פון שטאַנד־פּונקט פון היסטאָרישען מאַטעריאַליזם, אין קאָנצענ־טראַציע פון קאַפּיטאַל האָט ער אודאי געגלויבט; אָבער רוהיג ווארטען דערויף האָט ער ניט גע־קענט. ער האָט געהאַט אַ הייס בלוט, אָבער טאַקע זודיגס. אודאי האָבען איהם די ארבייטער, איבערהויפּט פון זיין פאַך, — די קאַמאַשען־שטעפּער — געאַכט פאַר זיין איבערגעבענ־הייט דער אידעע. אָבער וואָס איז די פּעולה, אַז די בעלי־בתים, די מייסטערס, פון וועמען ער דאַרף האָבען די יניקה, אַז זיי אַכטען איהם נאָר ניט, פערקעהרט — זיי האָבען איהם

פיינט, ווי א שפין, און אין די בעסטע צייטען אפילו האט ער זיך מעהר ווי א חודש ניט געקענט איינהאלטען אויף אן ארט. ערשטענס, איז ער א גרויסער עזות־פנים: לאכט דעם בעל־הבית און דעם מייסטער אין די אויגען, צווייטענס, קען ער זיך אמאל פערשפעטיגען אויף גאנצע צעהן מינוט און טאקע צו פאר מאל אין דער וואך, ווילסטו איהם אברעכענען, מאכט ער קולות און רופט הויך אויפ'ן קול: „עקספלואטאטארס“! נאר דאס וואלטען די בעלי־בתים איהם שוין מוחל געוועזן: אויך מיר א מענש! אויף וועמען מען קען דא פאראיבעל האבען! אבער אן אונגליק מיט איהם — ער בונטעוועט די איבעריגע!.. דערפאר האט שוין א בעל־הבית מורא!... צוריקרעדענדיג, האבען זיי קיין מורא אויך ניט, ווארים וועניג קאמאשען־שטעפער קומען דען אלע טאג פון רוסלאנד? מען בעט זיך! נאר גלאט, נאך וואס דארפען זיי האבען אזא חברה־מאן אין זייער פאבריק? געה אין דר'ערד! און יואל בלומשטיין האט זיך אזוי ארומגעדרעהט פון איין בעל־הבית צום צווייטען, אזוי געבונטעוועט די ארבייטער ביי יעדערען, ביז וואנען די בעל־בתים האבען זיך ארגאניזירט, און אט דעם שגץ אינגאנצען באיקאטירט.

מען וויל איהם אין ערגעץ ניט אויפנעהמען.

ווערט דאך יואל בלומשטיין ניט שטארק נתפעל. די ערשטע צוויי טעג נאכ'ן באיקאט איז ער אביסעל אויפגערעגט, שטעלט יעדען ארבייטער אב, טענה'ט מיט איהם דערהיצט. ערקלעהרט איהם פארבייגעהענדיג אז עס וואלט א יושר געווען „זיי“ אנצולערנען, רעדט נאכאנאנד, און פערגעסט, אז ער איז טויט־הונגעריג, ווארים דער יעצטיגער בעל־הבית האט איהם אפילו ניט בעצאהלט, וואס איהם קומט.

אזוינע עקספלואטאטארס!

מילא, הונגעריג — הונגעריג; יואל בלומשטיין איז ניט

פון דעם סאָרט מענשען, וואָס וועלען געהן דערצעהלען אזוינע נאַרישע מעשיות, ווי הונגער... אין דער צעהנטער פּאה ליגט דאָס איהם ניט. אָט, ווען ער וואָלט געקענט אָנלערנען די בעלי־בתים און מאַכען אַ שטרייק, וואָלט געווען אַ שׂכל!.. נאָר טהו, מאַך! אַז צום פּאָהיבעל זיינען גראָד פון די 300 קאָמאַשען־שטעפּער נאָר זעכציג אָרגאַניזירט און די איבעריגע זיינען פלעקער — 240 פלעקער! פּאַר סאָציאַליסטען האָבען זיי מורא, ווי פּאַר פייער. סאָציאַליסטען, זאָגען די 240 פלעקער, זיינען גויים! געה, רעד מיט די לאַנגע קאַפּאָטעס! דאָס איז ניט רוסלאַנד...

אויפ׳ן דריטען טאָג האָט ער גראָד ביי אַן ארבייטער געכאַפּט אַ צעהן קרייצער, וואָס איהם איז געקומען, האָט ער שוין אויף אַ טאָג לעבען, און ער ווערט פרעהליך. מאַכט זיך אָבער אַ מעשה, אַז די בעל־הבית׳טע זאָגט איהם אָב פון דער דירה: זי האָט זיך דערוואוסט, אַז ער איז באַיקאָטירט, וויל זי איהם ניט טרויען. און אויף וואָס זעהענדיג זאָל זי איהם טאַקע טרויען? מילא ביי נאַכט, אַז ער שלאָפט, האָט זי נאָך אין משכון זיינע בגדים (אויך מיר בגדים!...), אָבער אין דערפריה, אַז ער שטעהט אויף, טהוט זיך אָן און נעהמט צו דעם שטעקען זיינעם, בלייבט ביי איהר שוין גאָרנישט.

— וואו איז כאָטש זיינע וועש? — וואונדערט זיך די בעל־הבית׳׳טע. אַ מענש זאָל קיין ברעקעל וועש ניט האָבען!

ביי איהר האָט אַמאָל געוואוינט אויך אַן אָרימער קוואַרטיראַנט (וואָס דען, פּאַר אַ צוויי קראָנען אַ חודש וועט אַ רייכער וואוינען?), פונדעסטוועגען האָט יענער געהאַט אַ פּאָר שטיקלעך העמדער, אַ פּאָר תפילין... דער האָט אפילו קיין תפילין ניט. בעהיט זאָל מען ווערען פון אַזעלכע!

קומט צוגעהן בלומשטיין אָבענד־צייט אין פעראיין און דערצעהלט, פערשטעהט זיך, לאַכענדיג (וואָס דען נתפעל ווערט

ער ווערען ?), אז ער האָט שוין קיין דירה אויך ניט, און בשעת רעדען קוקט ער אויף דער באַנק, וואָס שטעהט ביי דער וואַנט. „א ווארילע באַנק! מען וועט זיך קענען אויסציהען אויך“!... אזוי טראַכט ער, אָבער זאָגען זאָגט ער דאָס ניט. צי וואָס דאַרף מען ווענען צו דערצעהלען מעשיות?...

זיי ווילען שוין זעהן פּאַרטיגערהייט...

דער עולם־ארבייטער דרעהט זיך אום אין פּעראַיין. יע־דער פּאַך־ארבייטער שמועסט וועגען זיין פּאַך, אַן אנדערער דערצעהלט גלאַט א מעשה פון א בונדיסט, וואָס די האָר שטע־לען זיך קאַפּויר...

בלומשטיין געהט צו צו יעדער קופּקעלע, רוקט אריין א וואָרט, אַן עכט סאָציאַליסטיש, שילט די קאַפּיטאַליסטען און קוקט אַלץ אויף דער באַנק.

באַלד הויבט אָן צו ווערען שיטערער און שיטערער. עס איז שוין א פּנים 5 מינוט פאַר צעהן...

—נו, און דו? — פרעגט בלומשטיינ׳ען איינער מיט א שליסעל אין דער האַנד.

— איך — לאַכט בלומשטיין — איך, חע־חע־חע — איך האָב פאַר שפּער־געלד קיין מורא ניט...

— ווילסט בלייבען, הייסט עס, נעכטיגען דאָ? — פרעגט איהם דער ארבייטער מיט דעם שליסעל אין האַנד.

— חע־חע־חע! א ברירה האָב איך...

— נו, טאָ נאָ דיר דעם שליסעל.

און בלומשטיין בלייבט איינער אליין אין סאָציאַליסטי־שען בית־מדרש׳ל. שלאָפען איז נאָך פריה, זעצט זיך בלומ־שטיין אוועק לייענען דעם לייט־ארטיקעל פון דער ארבייטער־צייטונג. ער לעזט מיט כונה, נעהמט יעדעס וואָרט אריין אין קאָפּ און ניט דעם שרייבער גערעכט: „זעהר ריכטיג!“ מור־מעלט ער ארויס נאָך יעדער פראַזע. „זעהר ריכטיג!“ ענדליך

הייבען זיך איהם אָן קלעפּען די אויגען. ער שטעהט אויף, פערלאָזט די צייטונג, שפּרייט אויס דעם צעריסענעם אויבער־בגד זיינעם אויף דער באַנק, פון די צוויי אַרבעל מאַכט ער אַ צוקאָפּענס און לעגט זיך אַנידער, צודעקענדיג נאָר די פּיס מיט'ן אַלטען צופּליקטען רעקעל. די אויגען קלעפּען זיך, אָבער ער פּיהלט זיך זעהר אויפגערעגט און קאָן ניט שלאָפען. דערצו נאָך דאַרף ער זיך דערמאָנען, אַז ער איז הונגעריג...

זיין שטענדיג אָפּטימיסטישע שטימונג הייבט ביסלעכווייז אָן צו פערשווינדען.

— אָ, גאָט מיינער! — ווערט ער ענדליך, געדריקט פון הונגער, פערצווייפעלט: אזוי פיעל אַרבייטער זיינען נאָך ניט אָרגאַניזירט, איך בין באַיקאָטירט; ניט קיין דירה, ניט קיין עסען... דער פעראיין איז אָרים, קאָן מיר ניט העלפען, און צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציע איז נאָך אזוי ווייט, אזוי ווייט!...

חברים

פון טורמע, וואו ער איז אָבגעזעסען 9 מאָנאַטען, איז בעריל ארויס א זייגער 7 פאַר נאַכט. דאָס קליין פּעקעלע, אין וועלכען ס'איז געלעגען א פּאָר שווארצע צעריסענע העמ־דער, האָט ער הינטער'ן פּאַרקאַן אוועקגעוואָרפען.

— אַז פריי זיין — איז פריי! — האָט ער זיך געווי־צעלט אין געדאַנק.

ער האָט זיך געלאָזט געהן אין דער צווייטער גאַס, וואָס איז געווען בעלעבט מיט פיעל שפּאַצירענדע, איבערהויפּט מיט יונג־וואָרג; עס האָט געקלונגען א פרעהליך־לאַכען פון יונגע מיידלעך, וואָס האָבען פעסט געהאַלטען אין די אָרעמס זייערע הערען און פּלעגען זיי אין די אויגען אַלע ווײַלע אריינקוקען מיט גרויס ליבע און גאַנצער איבערגעגעבנהייט. ער האָט צווי־שען די אַלע געזוכט זיינע בעקאַנטע, נאָר ער האָט קיינעם ניט געפונען. ער האָט אַזוי געבענקט נאָך א בעקאַנט פּנים, נאָך א פריינד'ס א קול! נאָר צווישען די אַלע שפּאַצירענדע איז קיי־נער פון זיינע פריינד ניט געווען. האָט ער זיי ערגעץ אַנדערש יאָ געהאַט? ער האָט אליין ניט געוואוסט. אויף דער „ארביי־טער־בירזשע" וואָלט ער זיכער עמיצען געפינען, נאָר גלייך פון דער טורמע אויף דער בירזשע איז אביסעל צו געפעהרליך.

— וואוהין זשע געה איך? — האָט ער זיך אליין אָב־געשטעלט מיט א פראַגע.

ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין אַמאָליגען „חבר" ביינוש'ן, וועלכער האָט שוין מיט א יאָהר צוריק חתונה געהאַט מיט דער

חבר'מעביילקען און וואוינען ערגעץ אין א שטיל פערוואָר־פען געסעל. די חברים זיינען אפילו אויף ביינוש'ן בייז געווען, וואָס ער האָט כמעט אינגאַנצען פערלאָזען די בעוועגונג, אָבער אריינגעהן צו איהם קען מען דאָך.

ער איז אוועק צו זיי און האָט געהענדיג בעשלאָסען, אז ער וועט דאָרטען שוין אויך נעכטיגען.

אז ער איז אהין אריין איז שוין געווען 8 אזייגער אין אָוועגד. דאָס קליינע צימער, וואו ביינוש האָט געוואוינט, האָט אויסגעזעהן ווי אַן עכטער טויבען־נעסט. נאָר די צוויי בעטען, וואָס זיינען געשטאַנען הארט איינע נעבען די אַנדערע און זעהר גלאַט און פּאַרזיכטיג פערבעט, האָבען געשריען הויך, אז דאָ וואוינען ניט קיין טויבען, נאָר מענשען...

ביינוש האָט איהם אָנפאַנגס ניט דערקענט; בעריל האָט געלאַכט, און זיך אַליין ניט געלאָזט דערקענען, נאָר אז ער האָט דערזעהן, אז ביינוש ווערט אַלץ ערנסטער און ערנסטער, האָט ער ארויסגעשאָסען:

— איהר דערקענט ניט בערלען?...

— אך! —האָט ביינוש ארויסגערופען, און ס'איז געווען שווער צו דערקענען צי ער איז צופרידען, צי דערשראָקען. ער האָט בערלען אָנגעקוקט א קליין ווײַלע און שוין רוהיגער צוגע־געבען:

— אָבער זעהט איהר אוים, ווי א מת... זענט איהר לאַנג געזעסען?

— ניין חדשים... האָט בערעל געענטפערט מיט א שמאָלץ...

— פאַר וועלכע מעשים טובים? — האָט ביינוש גע־פרעגט מיט א שמייכעל.

— אָ, ברודער! — האָט זיך בערעל צוהיצט און האָט זיך שוין אוועקגעזעצט — געזעסען בין איך פאַר א פיינער

מעשה: סך הכל האָט מען מיך חושד געווען, אַז איך האָב גענומען אַנטייל אין הרג׳ענען אַ גאַראָדאָוואָי... איך בין געווען ניט ווייט פון פּעטליע...

ביינוש האָט אַ ציטער געטהאָן און קוים אַרויסגערעדט:

— וואָס רעדט איהר? איהר זענט דאָך, ווי איך געדענק, צווישען טעראָריסטען קיינמאָל ניט געווען?

— מען דאַרף דוקא זיין?... — האָט בערעל געשמייכעלט, און זיינע ליפּען אין די ווינקלען האָבען זיך מאָדנע פערקרימט — ס׳איז גענוג, אַז איך בין בשעת מעשה געווען אין גאַס...

ביינוש האָט אויף איהם געקוקט ווי מיט חשד. ס׳איז געווען קענטיג, אַז ער האָט עפּעס געוואָלט זאָגען, פרעגען, און ניט געוואוסט, ווי אַזוי אָנצוהויבען. די שטילקייט האָט געדויערט אַ פּאָר מינוטען און בערעל האָט בשעת מעשה געטראַכט:

— ער איז געוואָרען קליין... קליין... אָבער נעכטיגען וועל איך פּאַרט דאָ...

— וואו איז ערגעץ אייער ביילקע? — האָט בערעל איהם ענדליך געפרעגט און ניט געוואוסט אליין, פאַר וואָס ער שמייכעלט.

— ביילקע... ביילקע קומט באַלד.

און ווירקליך איז באַלד אריין ביילקע, — אַ הויך שלאַנק ווייבעל מיט טיפע שוואַרצע אויגען און מיט אַ קאָפּ געדיכטע האָר. זי האָט אויסגעשטעלט איהרע אויגען אויף בערלען און ווי פערוואונדערט האָט זי אויסגערופען:

— בערעל!

— בערעל! בערעל!—האָט בערעל בעשטעטיגט און האָט, אויפשטעלענדיג זיך, דערלאַנגט איהר די האַנד, ניט וועלענדיג אַרויסווייזען זיין נאָהענטקייט צו איהר, האָט ער איהר

האנד שטארק א דריק געטאָן. ביילקע האָט זיך מאָדנע, צי פון וועהטאָג, צי פון אונצופרידענהייט, פערקרימט. בערעל האָט עס בעמערקט און האָט גלייך חרטה געהאַט.

— איהר זענט, דוכט זיך, געזעסען? — האָט זי קאַלט געפרעגט.

— איך בין געזעסען און געלעגען און געשטאַנען — האָט בערעל געפּרובט צו בעשאַפען א לייכטע שטימונג ביים פּאָר פאָלק. ס'איז איהם אָבער ניט געראָטען. דאָס פּאָר פאָלק, וואָס זיינען אמאָל געווען די ערשטע אין דער באַוועגונג, האָבען אויסגעזעהן זעהר טרוקען און האָבען אלע ווײַלע איינע די אַנ־דערע אָנגעקוקט. אזוי קוקען זיך אָן צוויי גליקליכע רוהיגע מענשען, ווען צווישען זיי מישט זיך אריין א דריטער, אַן אונגליקליכער.

— נו, ביינוש, וועסט שוין עסען? — האָ ביילקע גע־פרעגט.

— עסען? — האָט ביינוש איבערגעפרעגט, ווי עס וואָלט געגאַנגען אין א זעהר וויכטיגער זאַך — איך וויל נאָך אפילו ניט אזוי שטארק, נאָר ס'איז שוין צייט!

— און איהר, בערעל? — האָט ביילקע העפליך, אָבער קאַלט זיך געווענדעט צו בערלען — איהר ווילט אפשר אויך עסען?

— עסען? — האָט אויך בערעל איבערגעפרעגט, אָבער האַלב פערשעמט און איבערזיצענדיג זיך אויף א צווייטען שטוהל. איך מיין, וואָס קען דאָ זיין... אז איהר וועט עסען, וועל איך אויך עפּעס א ביס טאָן... שטארק הונגעריג בין איך אויך ניט...

ביילקע האָט זיך גלייך גענומען מאַכען דעם אָווענד־ברויט און אָנגעצונדען די מאַשינקע.

אין צימער איז געוואָרען שטיל, נאָר די מאַשינקע האָט

שטאַרק ווי אַ גרויסע ביהן געזשוזשעט און גערוישט. בערעל האָט געוואָלט דערצעהלען זיינע געוועזענע חברים עטליכע אינ־טערעסאַנטע פּאַרפאַלען אין דער טורמע; למשל, וועגען הונגער־שטרייק, וואָס האָט געדויערט גאַנצע 7 טעג און מ'האָט אויס־געפיהרט אַלע גוטע זאַכען: שפּאַצירען גאַנצע 20 מינוט און שטעהן ביים פענסטער און איידעלע בענעהמונג; ווי אַזוי מען האָט דעם פּראָקוראָר אויסגעפייפט, אַז ער איז צו די פּאָליטי־שע געקומען, און איבערהויפּט האָט זיך איהם געוואָלט דער־צעהלען זיינע חברים, וואָס פאַר אַ דריקענדע שטימונג ס'האָט געהערשט, בשעת מען האָט איוואַנאָוו'ן פאַר'ן אַנפאַל אויפ'ן פּאָליציי־מייסטער, 5 אַזייגער פאַרטאָג ארויסגעפיהרט הענ־גען; ווי אַזוי אַלע פּאָליטישע ביז איינעם האָבען געקלאַפּט אין די טהירען, געשלאָגען די פענסטער, און צוויי מיידלעך האָ־בען גע'חלש'ט... נאָר קוקענדיג אויף זיינע חברים, דאָ אויף ביינוש'ן, דאָ אויף ביילקען, האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זיי וועלען גלייך אָנהויבען צו געגעצען ביי דער ערשטער מעשה...

— זיי זיינען קליין געוואָרען... קליין... — האָט ער ווידער גענומען חזר'ן אין געדאַנק ווי ער וואָלט מורא האָבען ניט צו פערגעסען אַזאַ וויכטיגע ערשיינונג. — אָבער נעכטיגען, האָט ער ווידער גע'חזר'ט אין געדאַנק, וועל איך דאָ...

דער אָוונעד־ברויט איז בעשטאַנען פון ברויט מיט פוטער און פון צוויי סאָרטען קעז, און פון קאַווע גוט פערווייסט מיט מילך. עסענדיג האָט בערעל בעמערקט, ווי ביילקע שמירט אַלץ נייע שטיקלעך ברויט מיט פוטער, לעגט ארויף די צוויי מינים קעז אויף זיי און ווענדט זיך אַלץ צו ביינוש'ן, ארײַנ־קוקענדיג איהם ליעב אין די אויגען:

— עס, ביינוש... עס...

— זיי זיינען קליין געוואָרען... קליין... האָט בערעל ווי־דער גענומען חזר'ן אין געדאַנק...

נאָכ'ן עסען האָט בערעל, ווארפענדיג זיינע בליקען אויף דער קליינער סאָפע, וואָס איז געשטאַנען הארט ביים וואַנד, שוין געוואָלט ארויסזאָגען זיין פערלאַנג, אַז ער וועט דאָ היינט נעכטיגען... נאָר גראד האָט ביינוש מיט אַ שמייכעל, פער־רויכענדיג אַ פּאַפּיראָס (און פערגעסענדיג דערמיט מכבד זיין בערלען), אַ זאָג געטהאָן צוביילקען:

—ווייסט, ביילקע, אין וואָס מען האָט דעם דאָזיגען שעפּס חושד געוועזן? אַ נו, טרעף!

— וואָס הייסט חושד געוועזן? — האָט ביילקע זיך פערוואונדערט — ווענִיג האָט ער דען געארבייט, ווי איך געדענק, אין דער בעוועגונג?

— דאָס איז אַ באַזונדער זאַך, — האָט ביינוש, ארויס־לעגענדיג זיין האַנד אויף ביילקעס האַלב ענטבלויזטער פּליי־צע, געענטפערט—אַן ארבייטער איז ער געוועזן איינער... דאָס געדענק איך נאָך... אָבער היינט איז ער געזעסען גאָר אומזיסט — מען האָט איהם חושד געווען, אַז ער האָט גע'הרג'עט אַ גאָראָדאָוואָי...

— וואָס רעדסטו? — איז ביילקע פערציטערט געוואָ־רען...

— נו, וואָס האָט איהר זיך אזוי דערשראָקען... האָט בערעל זי בערוהיגט, — איהר זעהט דאָך, אַז איך בין פריי.

— יאָ, פריי! ווער ווייס, צי זענט איהר ניט אנטלאָפען!

— האָט ביילקע געזאָגט, קוקענדיג אויף איהם מיט חשד.

— נו, אַזאַ העלד בין איך נאָך ניט... ס'הייסט, אייגענט־ליך האָב איך געקלערט מיט אַ חודש צוריק צו אנטלויפען... נאָר...

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף ביינוש'ן, אויף ביילקען און אויף די צוויי בעטען פון דעם דאָזיגען פּאָר פאָלק, ווי אזוי זיי ער זיי דערצעהלען מעשיות?...

אין צימער איז ווידער שטיל געוואָרען.ביילקע האָט א קוק געטהאָן אויף ביינוש'ן און אויף בערלען, און א מבין אויף שטום־לשון וואָלט גלייך פערשטעהן, אז דאָס האָט זי גע־פרעגט:

— ווען וועט ער שוין אוועקגעהן?

ביינוש האָט דעם קוק, קענטיג, פערשטאַנען. ער האָט זיך אויפגעהויבען און ווענדענדיג זיך צו בערלען האָט ער געזאָגט:

— נו, און וואָס איז מכח א דירה — האָט איהר שוין?... איהר דאַרפט זיך דאָך ערגעץ זעהן איינמעלדען. היינט איז דאָך סכנות נפשות!

— דריי חדשים טורמע! — האָט ביילקע א דערשראָ־קענע צוגעהאָלפען.

— קיין דירה האָב איך ניט... איך מיין א נאַכט איבער־נעכטיגען איז קיין סכנה נישט... האָט בערעל בערוהיגט...

— נו, האָט איהר שוין וואו? — האָט ביילקע גע־פרעגט. מען וועט דאָך באַלד פערמאַכען די טויערען.

— איך האָב געמיינט... איך האָב געוואָלט דאָ ביי אייך איבערנעכטיגען...

— וואָס רעדט איהר? ביי אונז? וואו?... ס'איז דאָך ניטאָ וואו... מיר האָבען דאָך נאָר א י י ן צימער. איהר זעהט דאָך... האָט ביילקע זיך ווי רחמים געבעטען...

— איהר זעהט דאָך, אז איין צימער... ווי אזוי? האָט זיך אויך ביינוש גענומען בעטען.

בערעל האָט זיך דערמאָנט, אז מיט עטליכע יאָהר צוריק זיינען ע ר, ביינוש און ביילקע און נאָך צוויי חבר'טעס און צוויי חברים געשלאָפען אַלע אין א קליינעם צימער און עס איז אויסגעקומען אזוי שעהן, אזוי פרעהליך און אזוי ערהאבען. ער האָט דאָס זיי געוואָלט דערמאָנען, נאָר א קוק טהוענדיג אויף די צוויי בעטען פון דעם דאָזיגען פאָר פאָלק, ווי אזוי זיי

זיינען ריין און אָרענטליך פערבעט, האָט ער גלייך דערפיהלט דאָס קליינליכע לעבען, וואָס עס פיהרען איצט די דאָזיגע צוויי געוועזענע חברים אין דעם דאָזיגען צימער און ער האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט אויף אַוועקצוגעהן.

דערזעהענדיג, אז ער הויבט זיך אויף אַוועקצוגעהן, זיי־נען זייערע פּנים׳ער געוואָרען גלייך פּערענדערט. א זיסע צופרידענהייט און גוטסקייט האָט זיך אויף זיי אויסגעגאָסען. ביילקע האָט געהאָלפען זוכען זיין הוט, וואָס האָט זיך פער־וואָרפען הינטער׳ן קאַמאָד, און אז בערעל האָט איהר ניט גע־וואָלט לאָזען, האָט זי זעהר פריינדליך געזאָגט:

— אך, איך בעט אייך זעהר... אדרבה... אָט איז עס...

און ביינוש האָט ארויסגעכאַפּט דעם פּאָרטסיגאַר, און גע־בענדיג בערלען א פּאַפּיראָס, האָט ער געזאָגט:

— איהר רויכערט, דאַכט זיך... איהר ווייסט דאָך, אז מיט׳ן גרעסטען פערגעניגען... נאָר ס׳איז ניטאָ וואו... איהר זעהט דאָך...

— ס׳וואָלט נאָר געווען וואו.... מיט׳ן גרעסטען פערגעני־גען — האָט אויך ביילקע צוגעהאָלפען.

און זיי זיינען געווען אַזוי גוט, אז בערלען האָט זיך געדאַכט, אז זיי וואָלטען איהם יעצט אַלץ אַוועקגעגעבען, נאָר ער זאָל זיי לאָזען אליין, ער זאָל נאָר אַוועקגעהן...

די דאָזיגע פריינדליכקייט האָט איהם אזוי בעליידיגט, אז ער איז צוטומעלט געשטאַנען און זעגענענדיג זיך, האָט ער געשטאַמעלט עפּעס מאָדנע אונדייטליכע ווערטער, און האָט זיי ביידען זעהר שטאַרק געדאַנקט פאַר׳ן אָוועגט־ברויט...

אז ער איז ארויס, איז שוין דרויסען געווען פינסטער, די טויערען פון די הייזער — אומעטום פערשפּאַרט. און איהם האָט זיך געדאַכט, אז פערשפּאַרט זיינען זיי נאָר פון איהם אליין. און ער האָט זיך דערפיהלט, ווי א גרויסער פערברעכער.

א דערשראָקענער האָט ער זיך געלאָזט געהן ווייטער און טרעפענדיג אין א ראָג גאס אן איינזאמען גאָראָדאָוואָי, האָט זיך איהם געוואָלט צוגעהן און פרעגען:

— ווייסט ניט חבר, וואו קען מען ערגעץ איבערנעכ־טיגען?...

און גלייך האָט ער זיך פערשעמט און דערשראָקען פאר אזא מאָדנעם געדאנק און האָט זיך געלאָזט געהן ווייטער, זוכען חברים...

מיין מאַמע.

(דערצעהלט פון אַן אַרבייטער)

פאַר קעסט צאָהל איך דער מאַמען 6 רובעל אַ חודש. אַלע דאָנערשטאָג אווענד, ווען איך קום פון דער פאַבריק אַ פער־מאַטערטער, אַ פערשוואַרצטער און די מאַמע בעגעגענט מיך מיט אַ קרעכצעלע, נעהם איך שטום ארויס דאָס בייטעלע און צעהל איהר אויס צעהן גילדען — איינציגע גילדענס. די מאַמע צעהלט עס איבער מיט אַ קרעכצעלע, לעגט עס אריין אין אַ בלעכענער פערזשאַווערטער קוואַרט, וועלכע איז נאָך מיט 10 יאָהר צוריק „טרייף" געוואָרען און דינט פון דאַמאָלס אַלס איהר קאַסע, און מיט אַ קרעכצעלע זאָגט זי ארויס:

— נו, געה עסען!...

איהר פערשטעהט? — די מאַמע, די אַלטע, פרומע מאַ־מע, וואָס דערמאָנט נאָך יעדערע צוויי ווערטער דעם „רבונו של עולם", וואָס קאָן אויסוויינען דעם גאַנצען ש"ס תחנות, וואָס מאַכט אַ ברכה אויף אַ ביסעל קאַלט וואַסער, וואָס עסט ניט אויף אַ כזית ברויט אומגעוואַשען, — מיין אַלטע פרומע מאַמע זאָגט מיר גלייך:

— נו, געה עסען... געה וואַש זיך, דאָס האָט זי מורא צו זאָגען...

און דאָס איז נאָר דערפאַר, וואָס זי פערדינט אַן מיר אַ פערטעלע אַ וואָך, און אפשר אַ צוויי גילדען...

ליעב האָב איך זי ניט, נאָר דאַמאָלס, ווען איך געה גלייך צום טיש עסען אומגעוואַשען, און טהו נאָך אוים דאָס היטעל, — דאַמאָלס וויינט מיר דאָס הארץ אויף מיין אָרימער פרומער מאַמען, וואָס איז גענייטהיגט פאַר א פערטעלע א וואָך צו פערקויפען איהר גרויסען, שטאַרקען גאָט...

איך בעשליס מיך אַלע טאָג כמעט, פון היינט אָן געהן וואַשען זיך און עסען אין א היטעל, נאָר איך קען ניט, איך קען ניט!... איך בין, פערשטעהט איהר מיך, אַן ענטוויקעל־טער אַרבייטער, איך ווייס, אַז דער הימעל איז קיין הימעל ניט, — עס איז לופט; איך ווייס אביסעל פון דאַרוויניזם, איך ווייס וואָס בעדייט קאַפּיטאַל, איך ווייס, ווי אזוי די ערשטע מלוכה האָט זיך געגרינדעט, איך ווייס ווי אזוי אַלע מנהגים האָבען זיך ענטוויקעלט. דאָס וויסען האָט מיר אזוי פיל מיה געקאָסט, און פּלוצים — געה וואַש זיך צום עסען און עס אין א היטעל!... אמת, דער מאַמען איז א רחמנות, אָבער מיר איז דאָך אויך א רחמנות, און, פאַר וואָס זאָל מיין גאָט זיין ביליגער פאַר איהר גאָט?...

אָבער ליידען לייד איך דערפון זעהר טיעף און קיין גרויס הנאה האָב איך ניט פון עסען...

אמאָל לויפט נאָך צו מיין בלייבע 13־יעהריגע הונגעריגע שוועסטערל און כאַפּט א שטיקעל ברויט פון טיש, און כאַפּט זיך גלייך עסען. די מאַמע דערזעהענדיג עס, פאַלט אויף איהר אַרויף און שלאָגענדיג זי, שרייט זי:

— א, דו גויה דו, משומדת'טע! אָהן געוואַשען...

— „מאַמע—און איך?"?—רייסט זיך ביי מיר שיעור ניט אַרוים פון דער צונג.

און מיר דאַכט זיך, אַז די מאַמע פיהלט עס און וויל מיר ענטפערען:

— דו, מיין זוהן, מעגסט — דו פערדינסט...

איך מעג—איך פערדין. אַט וועט זי באַלד געהן אין יאַטקע און וועט פאַר מיינע געלד נעהמען פלייש, און מאָרגען, פרייטאָג, וועט זי שבת מאַכען, זי וועט קויפען ליכט און וועט זיי בענשען, און פערדעקענדיג מיט די הענד דאָס דאַרע צע־קנייטשטע פנים, וועט קיינער ניט זעהן איהרע טרעהרען, אוי־סער, נאָך איהר מיינונג, גאָט.

רחמנות האָב איך שטאַרק אויף מיין מאַמען; אז איך זעה איהר פאַר דער צייט פערעלטערט־פנים, אַז איך זעה איהרע אויסגעלאָשענע פערצווייפעלטע אויגען, אַז איך זעה איהרע דאַרע הענד, וועלכע ציטערן, ווען זיי דערלאַנגען מיר צום טיש עפּעס עסען, — אַז איך הער איהר שטיל דערשלאָגען קול, קלעמט מיר דאָס האַרץ, — ליעב אָבער האָב איך זי ניט... —

איך בין אַן אָרימער דערשלאָגענער אַרבייטער, פון פינס־טער ביז פינסטער שטעה איך אין פאַבריק און זעה נאָר פאַר מיר די דאַרע פּנים'ער פון מיינע חברים, הער נאָר צרות און צרות פון זיי, זעה פאַר די אויגען די גרויסע פערשטויבטע פענסטער, איבערגעצויגען מיט אייזערנע גראַטעס, ווי פאַר אַרעסטאַנטען, — איך האָב קיינמאָל ניט געזעהן קיין ליכטי־גען גרויסען זאַל, אויסער איין מאָל, ווען איך בין אריין צום פאַבריקאַנט און וואַרטענדיג אויף איהם אין דער קיך, האָט זיך די טהיר פון זאַל געעפענט און עס האָט עפּעס אַ פינקעל געטהאָן און זיך גלייך צוריק פערמאַכט און דאַכט זיך אויף אייביג... און דאָך, וועט איהר גלויבען, שטעקט אין מיר אַ נשמה פון אַ רייכען, פון אַ שטאַרקען, פון אַן אַריסטאָקראַט. כ'האָב פיינט אָרימקייט, פיינט שוואַכקייט, דערשלאָגענהייט... איך ווייס ניט פון וואַנען קומט עס צו מיר? מיין טאַטע, מיין מאַמע, מיין באָבע, מיין זיידע — די גאַנצע משפחה, וואָס שלעפּען אויף זיך די ירושה פון צעהן דורות אָרימקייט, זיינען אַלע אזוי געוועהנט דערצו, און קרעכצען אפילו ניט שטאַרק,

און בוקען זיך און בייגען זיך פאר א גראָשען, פאר איין איינ־ציגען קליינעם גראָשען, און איך, זייער יורש, וואָס אין מיר פליסט זייער בלוט, האָט עס אַזוי, דריק די פויסטען קעגען דעם אַלעם, און האָב פיינט מיין אייגענער מאַמען...

און אָפטמאָל, ווען די מאַמע דערלאַנגט מיר עסען און איך זעץ זיך אַוועק ביים טיש, טהו א וואָרף דאָס היטעל און הויב אָן גלייך עסען, און די מאַמע רוקט זיך, ווי א שאָטען און מאַכט זיך כלומר'שט ניט זעהענדיג און ניט וויסענדיג, קאָכט אין מיר אויף דאָס בלוט און מיר ווילט זיך אויסרופען:

— מאַמע, וואָס זאָגסטו גאָר נישט? וואָס שווייגסטו? מאַמע! שלאָג מיך, צופּ מיך, רייס מיך — שריי, בייזער זיך! מאַמע, פּראָטעסטיר, ווען מען קויפט ביי דיר אָב פאר א פערטעלע דיין גאָט, מאַמע לאָז זיך ניט!... ראַנגעל זיך!...

נאָר די מאַמע געהט צו און מיט אַן אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ, מיט א קראַנקען קול פרעגט זי:

— ווילסט אפשר עסען א שטיקעל רעטעך צום פלייש?...

„מאַמע, איך עס דאָך אָהן א היטעל“ — שפּרינגט מיר פון צונג, נאָר איך האָב רחמנות אויף איהר און האַלט זיך איין. —

ליעב אָבער, האָב איך זי ניט; נאָר איך האָב זיך אַליין אויך ניט ליעב!...

און ווענען האָב איך דען יאָ ליעב?

דער פּ. פּ. ס׳ניק.

.1

געהערט האָט ער צו דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. געווען איז ער אָבער מעהר פּאָליאַק, ווי סאָ־ציאַליסט, וועניגסטענס האָט זיך אַזוי געדאַכט, לויט זיינע מיי־נונגען, וואָס ער פלעגט אָפט אַרויסזאָגען. בעגעגענט האָב איך זיך מיט איהם אין קראַקוי, וואו ער האָט אַלס אַנטלאָפענער פאַר פּאָליציי פערפאָלגונגען אין וואַרשע, זיך דאָ בעזעצט.

— איך מוז וואוינען אין אַ פּוילישער שטאָדט! — האָט ער מיר ערקלעהרט, ווען איך האָב איהם געפרעגט, פאַר וואָס איז ער ערגעץ אַנדערש ניט געפאָהרען.

געווען איז ער אַן איינפאַכער אַרבייטער, אָבער ניט קיין עם־הארץ אין עקאָנאָמישע און סאָציאַלע פראַגען: אַן ענטוויי־קעלטער, הייסט עס. און כאָטש ער האָט זיך ענטוויקעלט אויף דער אידישער ליטעראַטור, ד. ה. אויף די אידישע אונלעגאַלע בראָשורען, האָט ער אָבער פון אידיש ניט שטאַרק געהאַלטען. געזאָגט, אַז איין וויספּיאַנסקי איז מעהר ווערטה פון אַלע אידישע שרייבער מיט פּרץ׳ן צוזאַמען.

— נאָר איין פייגענבוים איז דאָ, וואָס מען קען זיך מיט איהם רעכענען, פלעגט ער זיך כאַפּען צוריק.

פון פייגענבוים׳ען האָט ער שטאַרק געהאַלטען, געשטאָל־צירט וואָס ער געהערט צו פּ. פּ. ס. און אפילו וואָס אין אַמע־ריקאַ אַרבייט ער אויך פאַר די דאָזיגע פּאַרטיי. אין אַלע דיס־

פוטען מיט מיר פלעגט ער זיך בעציהען אויף פייגענבוים'ס מאמרים, ווי אפרומער איד בעציהט זיך אויפ'ן שולחן ערוך.

איך פלעג מיט איהם אָפט זיך בעגעגענען און מפלפל זיין זיך. ניט חלילה ווייל איך האָב שטארק געהאלטען פון זיינע מיינונגען קעגען וועלכע עס איז כדאי ארויסצוטרעטען. עס איז מיר געווען נאָר אינטערעסאנט, ווי אזוי דער דאָזיגער אר־בייטער וועמעס נאָמען איך ווייס עד היום ניט, האָט ליעב געהאט דאָס פוילישע פאָלק און ווי אזוי ער פלעגט זיך אויס־דריקען וועגען אידען און אידישקייט. איך האָב אין איהם גע־זעהן א מוסטער פון אונזער צוקאליעטשעטער יוגענד...

— אידען אסימילירען זיך! דאָס איז א פאקט! — פלעגט ער זעהר אָפט זאָגען — און דאָס איז דער איינציגער וועג. דאָס הייפעלע נאציאָנאליסטען, וואָס ווענדען אָן אלע געקינסטעלטע מיטלען ניט צו דערלאָזען דאָס, בעטראכט איך, ווי פאָלקס־פעררעטער...

— און פאר וואָס אסימילירט איהר זיך ניט? — פלעג איך איהם פרעגען.

— וואָס הייסט — איך אסימיליר זיך ניט! — פלעגט ער זיך אָנצינדען — וואָס זעהט איהר אין מיר אזוי פיעל אי־דישקייט?

— אָבער חתונה האָט איהר געהאט מיט א אידיש מיי־דעל... — האָב איך איהם א שטאָך געטהאָן.

— וואָס הייסט מיט א אידיש מיידעל! — האָט ער זיך אָנגעכאפּט — איך וואָלט זיך ניט אָבגזעאָגט פון א פויליש מיידעל אויך. עס האָט זיך פונקט אזוי געמאכט...

— וואָס הייסט געמאכט? — האָב איך כלומר'שט גע־פרופט מיט איהם דיסקוטירען — איהר, אלס מארקסיסט, זאָלט עס זאָגען, איז מיר א וואונדער. יעדע זאך האָט דאך איהר אורזאכע.

מיט דעם דאָזיגען שטיקעל דרש האָב איך איהם אין אָנ־הויב אנידערגעשטעלט. ער, אַ פערהאָרעוועטער ארבייטער, איז קענטיג ניט אַזוי געשיקט געווען צו פערענטפערען קשיות. באַלד אָבער האָט ער זיך געכאַפּט און געענטפערט:

— מיין ווייבעל, מעגט איהר מיר גלויבען, איז אַן אמת'ע פּוילין — אין שטוב רעדען מיר פּויליש, לייענען פּוילישע ביכער, געהען אין פּוילישען טהעאַטער, איהר מעגט מיר גלויבען... האָט ער זיך ווי גענומען בעטען רחמים — מיין ווייבעל איז זעהר ווייט פון אידישקייט.

— איך גלויב אייך! — האָב איך איהם בערוהיגט, אָבער איהר זעהט, אַז ניט אַזוי גרינג אַסימילירט מען זיך דאָך.

— אודאי! — האָט ער מודה געווען, און איז קענטיג צופרידען געווען, וואָס ער איז ווי עס איז ארויסגעקראָכען אַ גאַנצער פון מיין פריהערדיגער קשיא — עס דאַרף נאָך גע־דויערען, אָבער ביסלעכווייז, ביסלעכווייז אַסימילירען זיך אי־דען. דאָס איז אַ פאַקט!

און קומענדיג שוין ווידער צו זיך פלעגט ער אָנהויבען ווייטער ארויסזאָגען זיינע מיינונגען וועגען אידישקייט:

— אָט נעהמט למשל אַ ברית ביי אידען... נו, איז דאָס ניט אַזיאַטיש?... דאַרפען זיך אידען האַלטען ביי אַזא אַזיאַ־טישען מנהג?...

— נו, און אויסער דעם האָבען מיר דען גאָר נישט? — האָב איך איהם קאַלט געפרעגט.

— יאָ, מיר האָבען נאָך גענוג נארישקייטען — האָט ער זיך געוויצעלט — למשל: מלקות, כפּרות שלאָגען, תשליך...

— נו, און די פּאָליאַקען האָבען שעהנערע מנהגים?

— געוועהנליך, יעדעס פאָלק האָט נארישע מנהגים — האָט ער מיר נאָכגעגעבען, אָבער אַזוינע מנהגים, ווי אידען האָבען, האָט עס קיין פאָלק ניט.

.2

איינמאָל געהענדיג פאַרנאַכט אין גאַס, האָב איך איהם בעגעגענט, טראָגענדיג איןביידע הענד קליינע פעקלעך פער־וויקעלטע אין פאַפּירען.

— אָ, וואָס מאַכט איהר? — האָב איך איהם אָבגע־שטעלט.

— איך האָב זעהר קיין צייט ניט! — האָט ער געענט־פערט און, ווי פערשעמט, אין אַ רגע אַרום צוגעגעבען:

— מיין ווייב האָט היינט בייַנאַכט אַ אינגעל געבוירען...

— מזל־טוב אייך! — האָב איך געלאַכט — זענט איהר שוין אַ טאַטע, הייסט עס.

— אַ טאַטע, ווי דען? — האָט ער מיט אַ פערשעמטער פרעהליכקייט מודה געווען.

דיספּוטירען מיט איהם איז איצטער, נאַטירליך, קיין צייט ניט, איך האָב איהם אָבגעלאָזען, זאָל ער געהן געזונטער־הייט דער פּ. פּ. ס.־ניק... נישקשה, ער וועט נאָך קומען.

און ער איז טאַקע אין אַ וואָך אַרום געקומען צו מיר.

— וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? — האָב איך איהם געפרעגט.

— איהר וועט פון מיר לאַכען, — האָט ער ווי אַ דער־שראָקענער געשטאַמעלט — און איהר וועט זיין גערעכט... געפעלט אייך אַ מעשה, אַז מיין ווייבעל וויל ניט אַנדערש פּראַווען אַ ברית...

ענדיגענדיג די פּאַר ווערטער איז ער געוואָרען אַזוי רויט, אַז איך האָב גלייך פערשטאַנען, אַז ניט דאָס ווייבעל אַליין וויל דאָס, נאָר ער וויל דאָס אויך... און איך האָב זיך געסטאַ־רעט איהם אַרויסנעהמען פון דער פערלעגענהייט.

— וואָס הייסט לאַכען?... פאַר וואָס זאָל איך לאַכען?...

מען קאָן זיין א פּרומער פּ. פּ. ס.־ניק און מאַכען א ברית.

— דאָס פערשטעהע איך, — האָט ער ווי קומענדיג צו זיך געזאָגט — פון מיינע מיינונגען וועל איך קיינמאָל ניט אָב־טרעטען... זאָלט איהר למען השם מאָרגען קומען... מען מוז דאָך האָבען א מנין. וואָס זאָל מען טהאָן?

— מען איז דאָך עפּעס שטיקלעך אידען... — האָב איך איהם אונטערגעהאַלטען.

— זאָל זיין שטיקלעך אידען... טהוט מיט מיר וואָס איהר ווילט, אבי קומט מאָרגען עלף אזייגער.

— איך בין געקומען פּינקטליך. געוואוינט האָט דער אַר־בייטער אין א קליין צימערל; דער מנין אידען מיט די עטלי־כע נויטיגע פרויען ביי דער קינפּעטאָרין האָט געמאַכט אַן אונ־ערטרעגליכע ענגשאַפט, אזוי, אז דער בעל־סנדק, דער בעל־הבית פון הויז, א דיקער בייכיגער איד, האָט קוים זיך אַן אָרט געפונען.

דער בעל־ברית אָבער איז ניט געווען אָנגערוקט, אדרבא זיין גאַנצעס אויסזעהן איז געווען יום־טוב'דיג און, ווען איך זאָל קיין מורא ניט האָבען, וואָלט איך געזאָגט — עכט אי־דישליך.

גלייך נאָך דער אָפּעראַציע האָט זיך דאָס אכט־טאָגיג קינד שרעקליך צושריען, איך האָב זיך צוגערוקט נאָהענט צום בעל־ברית הערען פון איהם א שטיקעל פּראָטעסט. ער אָבער האָט געשוויגען און איז ערנסט יום־טוב'דיג געשטאַנען און אכטונג געגעבען אויף די קוואַטער, וואָס האָבען דאָס קינד צוגענומען פון סנדק און איבערגעטראָגען צו דער קינפּעטאָרין.

נאָכדעם האָט מען גענומען צו ביסלעך בראָנפען, א פּאָר חסידישע יונגע לייט, שכנים פון זעלבען הויף, האָבען גענומען זינגען א פרעהליכס, דער בעל־ברית, דער פּ. פּ. ס.־ניק, האָט שטיל אונטערגעהאַלטען און זיין פּנים האָט געשטראַהלט...

איך בין געזעסען, האָב צוגעקוקט, צוגעהערט און אין מח
האָט פון מיר חוזק געמאכט זיינע אַלטע פראַזע.

— אידען אסימילירען זיך... דאָס איז א פאקט!...

— יאָ, א פאקט, א פאקט! — האָב איך אין געדאנק
צוריק חוזק'דיג געשמייכעלט.

אין דריי וואָכען ארום איז דער פּ. פּ. ס.־ניק ווידער צו
מיר געקומען.

— איך וואָלט אייך געבעטען א טובה... מאָרגען מאך איך
א פדיון־הבן... א בכור! קומט צוגעהן, מיר וועלען נעהמען
צו ביסלעך בראָנפען.

— נו, ברודער, דאָס איז שוין צופיעל... — האָב איך
געענטפערט — אזא אסימילאטאָר בין איך שוין ניט...

ער איז אוועק א פערשעמטער...

אינהאלט: